

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

и

ЕВРОПСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА ЈАВНО ПРАВО

МЕЂУНАРОДНИ САВЕЗ ПРАВНИКА

ИНСТИТУТ ЗА УПОРЕДНО ПРАВО

СРПСКО УДРУЖЕЊЕ ЗА КРИВИЧНОПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

ИНСТИТУТ ЗА КРИМИНОЛОШКА И СОЦИОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

ЗБОРНИК САЖЕТАКА

„Право између заштите и злоупотребе“

COLLECTION OF ABSTRACTS

“Law Between Protection and Abuse”

ХIII Научни скуп поводом Дана Правног факултета,
Међународни научни скуп
одржан 26. октобра 2024. год. на Палама

УДК 34(048.3)

ISBN 978-99938-57-88-4

Источно Сарајево, 2024.

UNIVERSITY OF EAST SARAJEVO
FACULTY OF LAW
and

EUROPEAN PUBLIC LAW ORGANIZATION

INTERNATIONAL UNION OF LAWYERS

INSTITUTE FOR COMPARATIVE LAW

SERBIAN ASSOCIATION FOR CRIMINAL LEGAL THEORY AND PRACTICE

INSTITUTE OF CRIMINOLOGICAL & SOCIOLOGICAL RESEARCH

COLLECTION OF ABSTRACTS

“Law Between Protection and Abuse“

ЗБОРНИК САЖЕТАКА

„Право између заштите и злоупотребе“

The XIII Scientific conference on
The occasion of The Day of The Faculty of Law,
International scientific conference,
held in Pale, 26 October 2024

UDC 34(048.3)

ISBN 978-99938-57-88-4

East Sarajevo, 2024

ЗБОРНИК САЖЕТАКА

са

XIII Научног скупа поводом Дана Правног факултета, на општу тему
„Право између заштите и злоупотребе“,
који је у организацији
Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву,
и суорганизацији
Европске организације за јавно право,
Међународног савеза правника,
Института за упоредно право,
Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу,
Института за криминолошка и социолошка истраживања,
одржан 26. октобра 2024. год. на Палама, Источно Сарајево

Издавач

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву
Алексе Шантића 3, 71420 Пале
тел. 00387 57 226 609 / факс 00387 57 226 892
<http://www.pravni.ues.rs.ba> / dekanat@pravni.ues.rs.ba

За издавача

Проф. др Горан Марковић, декан

Приредио

Проф. др Димитрије Ћеранић,
продекан за научно-истраживачки рад

Лектор и коректор за српски језик

Проф. др Нина Ћеклић

Лектор и коректор за енглески језик

Мр Нинослава Радић, наставник страног језика

Техничка припрема

Проф. др Димитрије Ћеранић
Виши асистент Ђорђе Перишић, мр

Штампа

Графомарк, Лакташи

Тираж

150 примјерака

COLLECTION OF ABSTRACTS

The XIII Scientific conference on The occasion of The Day of The Faculty of Law, on general topic „Law Between Protection and Abuse“, which is organized by the Faculty of Law, University of East Sarajevo, in cooperation with the European Public Law Organization, International Union of Lawyers, Institute for Comparative Law, Serbian Association for Criminal Legal Theory and Practice, and the Institute of Criminological & Sociological Research, on 26. October 2024, in Pale, East Sarajevo

Publisher

Faculty of Law, University of East Sarajevo
Alekse Šantića Str. 3, 71420 Pale
phone. 00387 57 226 609 / fax 00387 57 226 892
<http://www.pravni.ues.rs.ba> / dekanat@pravni.ues.rs.ba

For the Publisher

Full Professor Goran Marković, LL.D., dean

Edited by

Associate Professor Dimitrije Čeranić, LL.D.
Vice Dean for Scientific Research

Proofreading for the Serbian language

Full Professor Nina Čeklić, LL.D.

Proofreading for the English language

Ninoslava Radić, MA (Linguistics), English language teacher

Technical preparation

Associate Professor Dimitrije Čeranić, LL.D.
Senior Teaching Assistant Đorđe Perišić, LL.M.

Printing

Grafomark, Laktaši

Circulation

150 copies

ПЛЕНАРНА ИЗЛАГАЊА /
KEYNOTE OPENINGS

*Professor dr Milenko Kreća**

Former Judge *ad hoc* of the ICJ and ECHR, former Member of Venice Commission and Permanent Court of Arbitration. President of national branch of International Law Association; Member of Executive Council of International Law Association (London), President of Association of International Criminal Law in Serbia, Member of All-Slavs Academy of Sciences and Art (Moscow)

DECISIONS OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE IN GAMBIA v. MYANMAR AND SOUTH AFRICA v. ISRAEL CASES AS A NEW PERSPECTIVE OF ADJUDICATION OF CRIME OF GENOCIDE

The subject of the article are the effects of decisions of the International Court of Justice in two recent genocide cases—Gambia v. Myanmar and South Africa v. Israel—as an element of progressive development of the Law of the Court in adjudicating the crime of genocide. The Court in its decisions, both in the Judgement on Preliminary Objections in Gambia v. Myanmar case as well as the Orders on Provisional Measures in both cases, introduced the concept of obligations *erga omnes partes* in terms of obligations owed to a group of states, so breach of those obligations enables all state members of a group to invoke the responsibility for breach. The essential meaning of the obligations *erga omnes partes*, understood as secondary rules of international law, lies in the horizontal expansion of the jurisdiction of the Court *ratione personae* based on the subject matter of the dispute without deviating from the principle of consent as a fundamental principle on which the ICJ rests. These obligations deviate from the strict paradigm of bilateralism in the jurisdiction of the International Court of Justice, developed by analogy with the solutions from domestic law, expressing the individualistic structure of the international community. The paradigm has become too narrow with the growing interdependence of states, which is expressed, *inter alia*, in the emergence of group and collective values and interests shared by number or all states in the international community. *Novum* in the decision of the Court essentially refers to the interpretation of its jurisdiction *ratione personae*, as a primary form of its jurisdiction, in terms that the common interest is superior to a special interest, for "if a special interest is required... in many situations no State would be in position to make a claim." [1] Thus the Court distanced itself from the traditional principle *parens patriae* in the case of genocide as a crime under international law in contrast to cases related, *exemptly causa*, to diplomatic protection by a state of nationality of the injured person. Certain ambiguities and, even, controversies in the application of *erga omnes partes* obligations do not arise from the nature of these obligations; they are not inherent to themselves but resulted from a traditional concept of a dispute in the Law of the Court between an injured state and a state that violates its right or interest embodied. Therefore, obligations *erga omnes partes* serve as valuable steps in promoting the rule of law in the international community.

[1] *Cour Internationale de Justice*, www.icj.org, Case concerning Application of the Convention on the Prevention on the Punishment Crime of Genocide (Gambia v. Myanmar), Second Preliminary Objections of the Republic of Union of Myanmar, para. 108.

* milenkokreca@gmail.com

*Senior Professor (Dr.) Usha Tandon**

Vice-Chancellor, Dr. Rajendra Prasad National Law University, Prayagraj,
India

ABSTRACT GENDER SENSITIVE LAWS BETWEEN PROTECTION AND ABUSE: PROBING SEXUAL HARASSMENT AT WORKPLACE

Adopted by the UN General Assembly in 1979, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) emphasizes the necessity of enacting gender-sensitive legislation to eradicate discrimination and promote women's empowerment and equality. Central to this is the recognition of the right of women to work in environments free from sexual harassment, which is enshrined in CEDAW as a fundamental human right. In response to this international mandate, India enacted the Sexual Harassment of Women at Workplace (Prevention, Prohibition, and Redressal) Act, 2013 (hereafter referred to as the 2013 Act), to institutionalize mechanisms for safeguarding women in professional spaces. The 2013 Act provides a comprehensive definition of "sexual harassment," encompassing unwelcome advances, solicitations for sexual favors, physical interactions, and verbal or nonverbal conduct of a sexual nature. It places stringent obligations on employers to ensure a safe and conducive work environment, including the mandatory constitution of Internal Complaints Committees (ICC) to handle grievances. The legislation also establishes a procedural framework for addressing complaints, with provisions for investigation and sanctions against perpetrators. However, a contentious provision of the Act relates to the penalization of women who file false or malicious complaints, which has sparked considerable debate. The implementation of the Act over the past decade has led to the adjudication of numerous landmark cases, wherein the judiciary has expressed concerns regarding both the inadequate enforcement of the Act and its potential misuse. Courts have lamented the failures in providing adequate safeguards for women while simultaneously acknowledging the misuse of the Act by individuals filing complaints with ulterior motives. Most recently, in September 2024, the Delhi High Court underscored the need for sensitizing legal professionals to prevent the abuse of sexual harassment laws through the filing of frivolous or malicious cases. The Court called for strict actions against individuals misusing the legal process, signaling a growing judicial concern over the balance between safeguarding genuine victims and preventing the exploitation of protective laws. In light of these developments, this paper critically examines the decade-long implementation of the 2013 Act. It contends that the apprehension of misuse is a recurrent theme whenever gender-protective legislation is enacted. However, this fear is often exaggerated. The paper builds on the premise that the misuse

* utandon26@gmail.com

of law is not unique to gender-specific statutes—gender-neutral laws are equally susceptible to abuse. Importantly, the legal system provides mechanisms to deal with such misuse through due process and penal consequences for false complaints. Thus, the argument against women-centric legislation based on potential misuse is both misplaced and reflective of deeper societal biases. The discourse surrounding these protective laws must shift towards strengthening their implementation rather than being disproportionately concerned with rare instances of abuse. This analysis aims to contribute to the broader discussion on the efficacy of gender-protective laws, suggesting that a nuanced understanding of their application and potential for misuse is critical to fostering a legal environment that truly promotes gender equity.

Keywords: Sexual harassment; Right to work; Feminist issues; CEDAW; Gender-protective laws.

*Prof. Ioannis Karkalis, PhD.**
Supreme Court Judge Greece

“CIVIL ACTION AGAINST... GOD? MURMURS FROM THE GALLERY”

The term "act of God" refers to natural phenomena such as hurricanes, tornadoes, tsunamis, floods, erosion of volcanoes, etc., which, by definition, are beyond human control and produce unpreventable effects that have a legally measurable impact on human existence. Interestingly, lawsuits against God have been filed on numerous occasions regarding acts of God. This presentation detects and highlights the underlying oxymoronic paradox that occurs when legal provisions are abused before a court of law by exploring the arguments of the plaintiffs and the justification of the relevant judicial decisions.

Keywords: Civil Action; Act of God.

* ikarkalis@eplo.int

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 1 /
PUBLIC LAW SECTION 1

УСТАВНО ПРАВО /
CONSTITUTIONAL LAW

*Academician MCA, Prof. DDDr. Pdoc. Dr. Habil. Alexios Panagopoulos**

Director EPLO for B&H and for MNE

HUMAN RIGHTS AND RELIGIOUS NEUTRALITY IN THE GREEK CONSTITUTION

In recent years, there have been discussions about the revision of the Greek Constitution and religious neutrality. The preamble of the Hellenic Constitution, or otherwise its frontispiece, seems to evoke topicality because, in the 21st century, the holy invocation "in the name of the Holy and Co-equal and Indivisible Trinity" is prefaced. For those who do not know or do not accept Church and Canon Law, this preface lends a supposedly theocratic character to the very foundation of the constitutional order. However, they often overlook the main founders of this Constitution, who are our heroic ancestors, as they themselves believed they were liberated from the Ottoman yoke for the sake of Christ, the Holy Faith, and ultimately for the freedom of the fatherland. Personally, I take great pride in deriving from an ancestor who spearheaded the 1821 liberation from the Holy Monastery of Kalavryta Agia Lavra. This preface, as the preamble of the Greek Constitution, is nothing more than the preamble of the Declaration of Independence, which is also proposed in the Greek Constitution of Epidaurus as an absolute statutory and heroic birthday act of the new Greek State. The preservation of the constitutional frontispiece, i.e., the preamble, is a supreme legal act of historical memory and respect for the continuity of the new Greek state; it is not an act of religious theocracy. It remained formulated in clean language, even after the translation of the Greek Constitution into vernacular script with the Second Resolution of the Sixth Revisionary Parliament 1975/86. The invocation of the divine as *invocatio dei* in the public correspondence of our East and in the Eastern Roman State was always evident. The Trinitarian dogma commemorated on the frontispiece is not only Orthodox but a widely accepted European Christian dogma. Religious symbols in public places do not violate neutrality. The European Court of Human Rights has provided legal clarification on acceptable cultural symbolism in public places. This Supreme Court's jurisprudence includes elements of society's cultural identity, and its preservation falls within each state's permissible margin of appreciation, provided it does not combine with practices that violate the rights guaranteed by the European Convention on Human Rights (ECHR).

Keywords: Greek Constitution; Human rights; Religious neutrality.

* alexios.panagopoulos@gmail.com

*Проф. др Миле Дмичић, редовни професор у пензији**

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

ИЗБОРИ И ИЗБОРНИ СИСТЕМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Босна и Херцеговина као сложена држава, која се заснива на уставном начелу по којем ће бити „демократска, правна држава и са слободним и демократским изборима“, и даље нема цјеловит и профилисан изборни систем као израз њене суверености, самосталности и државотворности, као што нема ни заједничког интереса њених ентитета, конститутивних народа и осталих грађана који у њој живе, нити сагласности политичких странака које у њој дјелују.

Њен демократски развој и укључивање у европске интеграције подразумијевају да се изборни систем усклади са међународним и регионалним диокументима, који су саставни дио њеног уставноправног и политичког система. О реформи изборног система нужно је постићи политички консензус главних политичких актера, у смислу да БиХ функционише на принципима слободних и демократских избора, који треба да буду: општеприхваћена основа и начело легитимности јавне власти и инструмент којим се постиже, доказује и отказује повјерење грађана–бирача, органе и институције, уставноправни и политички систем, јер „тамо гдје нема избора нема ни слободе“. Али, истовремено, свако отварање расправе о промјени изборног система захтијева да се у обзир узму могуће шире политичке косеквенције које би изборни редизајн неминовно произвео, с обзиром на то да избори могу бити „најконкретнији манипулативни инструмент политике“ (Сартори), али и политички процес пун својеврсних неизвјености и непредвидивости.

Изборни систем је и даље оптерећен бројним слабостима: апстиненцију бирача; криза мандата; доминација гласања, а не бирања, борба за избор, а не вршење функције, неодговорност носилаца јавних функција, слаба веза између изабраних и бирача и „губљење“ грађанина као бирача, спорост у афирмацији нових снага, програма и идеја.

Истовремено, процес конституционализације БиХ, посебно наметање рјешења у овом најзначајнијем дијелу уставне и законодавне теорије, те имплементације уставноправног института конститутивности народа и положај грађана и групе „осталих“, као и могући обим, садржај и карактер уставних промјена због провођења пресуде Европског суда за људска права, која ствара обавезу за Босну и Херцеговину и изборног законодавства са циљем уклањања дискриминације по било ком својству или статусу, који су међународним, регионалним и унутрашњим документима загарантовани, кодификацију и имплементацију најефикаснијих изборних стандарда и критеријума и нових изборних технологија провођења, контроле и заштите изборних права у савременим изборним системима у свијету, што, поред осталог, представља *conditio sine qua non* њеног постојања, одрживости, стабилности и развоја.

Кључне ријечи: уставни, правни и политички систем, представничка демократија, вишестраначки систем, изборно законодавство, избори, изборни систем, политичке странке, изборне коалиције.

* *prof.miledmicic@gmail.com*

ELECTIONS AND ELECTORAL SYSTEM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Bosnia and Herzegovina, being a complex state based on the constitutional principle to be a "democratic, legal state with free and democratic elections," still lacks a complete and profiled electoral system as an expression of its sovereignty, independence, and statehood, just as it lacks a common interest of its entities, constituent peoples, and other citizens who live in it, nor is there the consent of the political parties acting in it.

Harmonizing the electoral system with international and regional documents, an integral part of its constitutional and political system, is necessary for its democratic development and inclusion into European integrations. It is necessary to achieve a political consensus among the main political actors regarding the reform of the electoral system in the sense that BiH functions on the principles of free and democratic elections, which need to be the generally accepted basis and principle of legitimacy of public authority and an instrument that achieves, proves, or denounces the confidence of citizens—voters, bodies, and institutions—in the constitutional and political system, as "where there are no elections, there is no freedom either." Simultaneously, any discussion about changing the electoral system necessitates considering the potential broader political ramifications that an electoral redesign could unavoidably bring about. This is because elections, while often referred to as "the most specific manipulative institution of politics" (Sartori), can also be a political process fraught with unique uncertainties and unpredictabilities.

The electoral system is still burdened with numerous weaknesses: voter abstinence; mandate crisis; dominance of voting rather than electing; fight for election rather than exercise of office; irresponsibility of public office holders; weak connection between the elected and the voters; the "loss" of a citizen as a voter; slow affirmation of new forces, programs, and ideas.

Simultaneously, the process of constitutionalization of BiH represents a condition sine qua non of its existence, sustainability, stability, and development. This is particularly important in the context of imposing the solutions in this most significant part of constitutional and legislative theory, and the implementation of the constitutional and legal institute of the constitutionality of peoples and the position of the citizens and the group of "others", as well as the possible scope, content and character of constitutional changes due to the implementation of the European Court of Human Rights judgment, which establishes an obligation for Bosnia and Herzegovina and the electoral legislation with the aim of eliminating discrimination by any characteristic or status, which are guaranteed by the international, regional and internal documents, codification and implementation of the most effective electoral standards and criteria and the new electoral technologies for the implementation, control and protection of electoral rights in modern electoral systems in the World.

Keywords: constitutional, legal and political system, representative democracy, multi-party system, electoral legislation, elections, electoral system, political parties, electoral coalitions.

*Академик проф. др Драган Батавељић**

Факултет за европске правно-политичке студије, Београд

Академик проф. др Митар Лутовац†

Универзитет Унион "Никола Тесла",

Факултет за посао и индустријски менаџмент, Београд

САВРЕМЕНИ ВИДОВИ ПОВРЕДЕ ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ

Аутори у раду најпре указују на чињеницу да је право на приватност основно (фундаментално) људско право и на неопходност његове заштите, јер се на тај начин штити људска аутономија и слобода. Нагли развој технологије (посебно у XXI веку) и компјутеризованих информационих система, ствара бројне могућности угрожавања физичког и психичког интегритета човека. Ово право је зајемчено одредбом члана 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, према којој свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке. Међутим, овај члан наведене Конвенције има свој основ (идеју) за настанак у члану 12 Универзалне декларације о људским правима, према којој нико не сме бити изложен произвољном мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити нападима на част и углед. Уколико до тога дође, свако има право на одговарајућу заштиту. Такође, ово право представља и могућност успостављања, одржавања и развоја односа појединца са другим људима и спољним светом. Отуда су и професионалне активности укључене у област приватног живота, јер се односи са другим људима најчешће и успостављају кроз пословну сферу. То је стога што постоји испреплетаност професионалних и непрофесионалних активности.

Кључне речи: Право на приватност; Злоупотреба, повреда; Европска конвенција; Универзална декларација; Физички и морални интегритет; Европски суд за заштиту људских права.

MODERN TYPES OF VIOLATION OF THE RIGHT TO PRIVACY

The authors of the paper first emphasize the importance of protecting the right to privacy as a fundamental human right, as it safeguards human autonomy and freedom. The rapid development of technology (especially in the 21st century) and computerized information systems creates numerous opportunities to threaten the physical and psychological integrity of a person. Article 8 of the

* bataveljic@jura.kg.ac.rs

† gsmmitar@gmail.com

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms guarantees everyone the right to respect for their private and family life, home, and correspondence. However, Article 12 of the Universal Declaration of Human Rights, which prohibits arbitrary interference with one's privacy, family, home, or correspondence, as well as attacks on honor and reputation, serves as the foundation for this article of the aforementioned Convention. If that happens, everyone has the right to appropriate protection. Also, this right represents the possibility of establishing, maintaining, and developing an individual's relationship with other people and the outside world. Therefore, the realm of private life also encompasses professional activities, as the business sphere is often the foundation for establishing relationships with others. This is because there is an intertwining of professional and non-professional activities.

Keywords: Right to privacy; Abuse; Injury; European Convention; Universal Declaration; Physical and moral integrity; European Court for the Protection of Human Rights

*Проф. др Дарко Симовић**

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија

КОНСТИТУЦИОНАЛИЗОВАЊЕ ВИСОКОГ САВЕТА СУДСТВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – КРИТИЧКИ ОСВРТ

Премда, компаративно посматрано, није остварио резултате ни приближно очекиваним, модел снажног правосудног савета постао је модел кога, без критичке задршке, промовише Европска унија. Од држава које су у процесу придруживања Европској унији очекује се да установе правосудни савет чији је основни задатак обезбеђивање независности судства. Будући да почива на високом степену самоуправљања, подршку том моделу пружају представници судске власти. Тај модел добија снажну подршку из сфере науке, а уједно и од невладиних организација. Уставно редизајнирање Високог савета судства у Републици Србији 2022. године засновано је на апстрактној критици уставних решења из 2006. године и на препорукама Венецијанске комисије. Уставна реформа правосуђа спроведена је искључиво на основу идеје да је европски модел правосудног савета оптимално решење. Занемарује се чињеница да правосудни савет, у коме већину чине судије, може имати независност и ауторитет само у политички зрелом друштву. Како је упоредно искуство показало, установљивање снажног правосудног савета има за последицу снажније притиске политичких грана власти. У том смислу, прихватање европског модела правосудног савета није довољан, а ни нужан, услов за обезбеђивање независности судства. Тај модел се промовише као идеалан и од њега се очекује да остварује позитивне резултате у свакој држави, уз готово потпуно занемаривање традиције и достигнутог степена правне и демократске културе. Европски модел правосудног савета пати и од других недостатака, од којих је најважнији недостатак демократског легитимитета. Остављање судства без икаквог екстерног надзора, у државама без демократске традиције, може да води корупцији и искључивању одговорности. Ипак, европски модел правосудног савета не треба одбацити. Међутим, уместо да темељно анализира дотадашњу праксу Високог савета судства уз уважавање искуства других држава, Србија спроводи уставну реформу правосуђа у којој, по инерцији, некритички следи тзв. европске стандарде који су конципирани искључиво за постсоцијалистичке државе, али не и за државе са већ снажном демократском традицијом. Чини се да уставна реформа у Србији неће донети унапређење независности судства, будући да нису идентификовани основни канали његове политизације.

Кључне речи: Устав Србије; Високи савет судства; Подела власти; Независност судства.

* *darko.simovic@kpu.edu.rs*

*Проф. др Слободан П. Орловић **

Правни факултет Универзитета у Новом Саду

УРЕЂЕЊЕ АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ У УСТАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Република Србија је унитарна децентрализована држава, као и већина савремених држава, али која има и одређену специфичност у свом државном уређењу – убрајамо је у ретке државе које имају територијалне аутономије. Аутономне покрајине су политичко-територијалне јединице у Србији, установљене као облици децентрализације на средњем нивоу власти, испод државног а изнад локалног нивоа.

Обе аутономне покрајине, Војводина и Косово и Метохија, уставна су категорија – основане су Уставом и најважнији елементи њиховог положаја предмет су уставних норми. Ближе уређење положаја аутономних покрајина предмет је законских и подзаконских прописа. Ипак, Аутономна покрајина Косово и Метохија је, за сада, због неповољних политичких околности, остала само уставна категорија непотпуно уређена јер њен положај, под именом „суштинске аутономије“, није ближе регулисан законом ни подзаконским актима Србије (није донет посебан закон о суштинској аутономији). Штавише, на тој територији се не примењује српско позитивно право већ прописи самопроглашене „Републике Косово“, тако да се уставне одредбе о аутономији тичу, практично, само Војводине.

Оно што Устав уређује по питању територијалне аутономије јесу следећи елементи: дефиниција односно појам, затим покрајинска надлежност, право на уређивање органа, финансије, акте и заштиту. У заједничким одредбама које се тичу и локалне самоуправе неке од ових ставки се непотребно понављају, а уређени су: појам, разграничење и поверавање надлежности, право на самостално уређивање органа, скупштина аутономне покрајине и сарадња аутономних покрајина и локалних самоуправа.

Кључне речи: Уставни положај аутономије, дефиниција аутономије, надлежност, покрајинске финансије, покрајински акти, заштита аутономне покрајине, АП Војводина.

REGULATION OF THE AUTONOMOUS PROVINCE IN THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Like most contemporary states, the Republic of Serbia is a unitary, decentralized state, but it also has a unique state organization—we count it among the rare states that have territorial autonomy. Autonomous provinces are political-territorial units in Serbia, established as forms of decentralization at the middle level of authority, below the state, and above the local level.

* sorlovic@pf.uns.ac.rs

ORCID ID: 0000-0002-9172-1254

Both autonomous provinces, Vojvodina and Kosovo and Metohija, are a constitutional category; they were established by the Constitution, and the most important elements of their position are subject to constitutional norms. In more detail, regulation of the position of autonomous provinces is the subject of statutes and by-laws. However, for the time being, due to unfavorable political circumstances, the Autonomous Province of Kosovo and Metohija is only an incompletely regulated constitutional category because its position, under the name of "essential autonomy," is not regulated in more detail by the statute and by-laws of Serbia (no separate law on essential autonomy was adopted). Furthermore, the self-proclaimed "Republic of Kosovo" regulations, rather than Serbian law, govern that territory, effectively limiting the constitutional provisions on autonomy to Vojvodina.

The Constitution regulates various elements related to territorial autonomy, including the definition or concept, provincial jurisdiction, the right to regulate authorities, finances, acts, and protection. In the common provisions that also concern local self-government, some of these items are unnecessarily repeated, and the following are regulated: the concept, delimitation, and entrustment of jurisdiction; the right to self-regulate bodies; the assembly of an autonomous province; and the cooperation of autonomous provinces and local self-governments.

Keywords: constitutional position of autonomy, definition of autonomy, jurisdiction, provincial finances, provincial acts, protection of the autonomous province, AP Vojvodina.

*Проф. др Владан Петров ***Асистент Александар Цветковић, LL.M. †*

Правни факултет Универзитета у Београду

ИЗАЗОВИ КЛАСИЧНОГ КОНЦЕПТА УСТАВОТВОРНЕ ВЛАСТИ – СЛУЧАЈ СРБИЈЕ

Класични концепт уставотворне власти који инсистира на нормативној свемоћи народа као њеног носиоца, остао је прилично устаљен у уставној теорији. Развој овог концепта, од Сјејеса, преко Шмита, до данашњих дана био је такав да неограниченост уставотворне власти и њена невезаност било каквим ограничењима није довођена у питање. Међутим, процес интернационализације уставног права и промене парадигми класичног конституционализма битно су утицале на овако дефинисану уставотворну власт.

Тренутно стање, међутим, вишеструко је комплексно. С једне стране, улога међународне заједнице у појединим ситуацијама доношења устава била је огромна (некада је, као у случају Босне и Херцеговине, међународна заједница сама била уставотворна власт), док са друге, примери земаља Латинске Америке, у којима се поново „популаризује“ појам народне суверености, показују повратак „коренима“.

Међутим утицај међународне заједнице на процес доношења устава данас је неспоран. Штавише, може бити вишеструко користан. Нове околности глобализованог света постављају ограничења у процесу доношења устава у смислу прихватања једног корпуса универзалних, основних права. Ту се улога појединих међународних организација појављује као пожељна. То је признање да сувереност није у потпуности онипотентна категорија – бар у делу који се тиче неотуђивих основних права. У праву је Ендрју Арато (Andrew Arato) када тврди да процес доношења устава мора да буде заснован на идејама конституционализма. Поједине организације попут Венецијанске комисије, учествују као саветодавци у поступку доношења и изградње устава чиме могу да спрече потенцијално угрожавање или урушавање демократских поредака, без обзира на то што немају упориште у националном демократском консензусу.

Србија је недавно прошла кроз процес промене Устава од 2006. године у делу који се тиче правосуђа. У том процесу се могу препознати две фазе – једна је доношење устава, што је учињено поштовањем ревизионе процедуре коју је поставио Устав од 2006, уз потврду предложених измена на референдуму; друга је знатно шира, а то је фаза изградње устава, односно читава припрема амандмана, као и „припрема јавности“ за промене, пре самог гласања о њима, где је улога Венецијанске комисије била веома значајна. Овај рад управо покушава да претходно постављен теоријски оквир примени на случај уставних промена у Србији од 2022. године и да на тај

* *vpetrov@ius.bg.ac.rs*

† *aleksandar.cvetkovic@ius.bg.ac.rs*

начин одговори на питање да ли је заиста класични концепт уставотворне власти суштински промењен.

CHALLENGES TO THE CLASSIC CONCEPT OF CONSTITUENT POWER: THE CASE OF SERBIA

The classic concept of constituent power, which emphasizes the normative omnipotence of the people as its bearer, has remained deeply rooted in constitutional theory. The development of this concept, from Sieyès to Schmitt to the present day, has been such that the unlimited nature of constituent power and its independence from any constraints have not been questioned. However, the process of the internationalization of constitutional law and the shifts in paradigms of classical constitutionalism have significantly influenced the concept of constituent power defined in this way.

The current situation, however, is complex in many ways. On one hand, the role of the international community in certain constitution-making processes has been immense (e.g., in the case of Bosnia and Herzegovina, the international community itself acted as the constituent power), while on the other hand, examples from Latin American countries, where the notion of popular sovereignty is once again being "popularized," show a return to "the roots."

Nevertheless, the influence of the international community on the process of constitution-making is undisputed. Moreover, this process can be highly beneficial in many ways. The new circumstances of a globalized world place limits on the constitution-making process in terms of accepting universal fundamental rights. Here, the role of certain international organizations becomes desirable. This is a recognition that sovereignty is not a completely omnipotent category—at least in the part that concerns inalienable fundamental rights. Andrew Arato is right when he argues that the process of constitution-making must be a procedure built on ideas of constitutionalism. Certain organizations, like the Venice Commission, participate as advisors in the processes of constitution-building and constitution-making, helping prevent potential threats or the erosion of democratic orders, even though they do not have a foundation in national democratic consensus.

Serbia recently underwent a process of amending its Constitution from 2006 in the part concerning the judiciary. In this process, two phases can be identified: one is the adoption of the constitution, which was done by adhering to the revision procedure set by the Constitution from 2006, with the proposed changes confirmed by a referendum; the other, much broader, is the phase of constitution-building, which involved the preparation of amendments and the "preparation of the public" for the changes before the vote, where the role of the Venice Commission was highly significant. This paper seeks to apply the aforementioned theoretical framework to the case of the constitutional changes in Serbia and thus address the question of whether the classic concept of constituent power has indeed been fundamentally altered.

*Проф. др Горан Марковић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

УСТАВ СФРЈ ОД 1974. ГОДИНЕ – (КОН)ФЕДЕРАЛИЗАЦИЈА САВЕЗНИХ ИНСТИТУЦИЈА?

Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1974. године унио је бројне новине у уставни и политички систем земље. Њиме је на много детаљнији, донекле и другачији, начин конституционализован самоуправни систем. Учињене су крупне промјене у природи југословенског федерализма, које су утицале не само на положај федералне државе и федералних јединица (као и аутономних покрајина), него и на организацију власти савезне државе, па и опсег конституционализације самоуправљања. Циљ рада је да се анализирају промјене у организацији и начину функционисања савезних политичких институција и одговори на питање да ли је извршена њихова свеобухватна конфедерализација. Анализа неће бити само уставноправна, него и историјска и политиколошка, јер треба пратити еволуцију ових институција и објаснити зашто су извршене такве промјене. Осим тога, треба скренути пажњу на чињеницу да је природа ових институција утицала на то да самоуправљање буде најмање присутно у њиховом начину рада и одлучивања, чак и само на нормативном и номиналном нивоу.

Кључне ријечи: Устав СФРЈ; Савезне политичке институције; Федерализам; Конфедерализација; Самоуправљање.

YUGOSLAV 1974 CONSTITUTION—(CON)FEDERALIZATION OF THE FEDERAL INSTITUTIONS?

The Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (1974) made significant changes in the constitutional and political system. The constitution codified the self-managing system in more detail and, to some extent, in a different manner. Significant modifications to Yugoslav federalism considerably shaped the roles of the federal state, federal units, and the autonomous provinces. The organization and functioning of the federal state, as well as the scope of self-management, had been changed.

The aim of the work is to analyze changes in the organization and functioning of the federal political institutions and to answer the question of whether they had undergone overall confederalization. We will primarily conduct the analysis from a constitutional viewpoint, while also incorporating historical and political aspects. This is necessary to understand the evolution of these institu-

* goran.markovic@pravni.ues.rs.ba

tions and the reasons behind these changes. Moreover, it's crucial to clarify how these institutions' inherent characteristics contributed to the minimal representation of self-management as the guiding principle of their operations, even at the normative and formal levels.

Keywords: Constitution of the SFRY; Federal political institutions; Federalism; Confederation; Self-management

*Проф. др Марко Станковић**

Правни факултет Универзитета у Београду

УЛОГА И ОВЛАШЋЕЊА ПРИВРЕМЕНОГ ОРГАНА У ЛОКАЛНОЈ САМОУПРАВИ С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ГРАД БЕОГРАД

У раду се анализирају статус и овлашћења привременог органа у локалној самоуправи у Републици Србији. У уводном излагању се излажу трендови у развоју уставности у последњих стотинак година, који су довели до снажења егzekутиве и скраћивања поступака за доношење прописа. Након тога, излаже се законски положај привременог органа у локалној самоуправи у Републици Србији и указује се на слабости важећих нормативних решења. Посебан део излагања односи се на положај привременог органа у граду Београду и његово функционисање у пракси. У закључном делу рада сумирају се резултати истраживања и предлажу могућности за унапређење норми о привременом ограну локалне самоуправе у Републици Србији.

Кључне речи: Локална самоуправа; Привремени орган; Град Београд.

THE ROLE AND COMPETENCIES OF THE TEMPORARY AUTHORITY IN LOCAL SELF-GOVERNMENT WITH SPECIAL REFERENCE TO THE CITY OF BELGRADE

The paper analyzes the status and competencies of temporary authorities in local self-government in the Republic of Serbia. The introduction discusses the trends in the development of constitutionalism in the last hundred years, which led to the strengthening of the executive branch and the shortening of procedures for adopting regulations. Next, we analyze the legal position of the temporary authority in local self-government in the Republic of Serbia, highlighting the shortcomings of the current normative solutions. A special part of the article refers to the position of the temporary authority in the city of Belgrade and its functioning in practice. The final part of the paper summarizes the results of the research and suggests possibilities for improving the norms of the temporary branch of local self-government in the Republic of Serbia.

Keywords: Local self-government; Temporary body; The City of Belgrade

* *prof.marko.stankovic@gmail.com*

*Проф. др Јелена Вучковић**

Доц. др Аника Ковачевић†

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВА НА ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА

Слободан приступ информацијама од јавног значаја, у Републици Србији, развија се у оквирима законске регулативе већ двадесет година, али пракса је показала многобројне потешкоће које произилазе из његове злоупотребе. Првобитни текст Закона о информацијама од јавног значаја, па све до последњих измена и допуна, садржао је норму којом је била регулисана злоупотреба права на приступ информацијама. Наиме, било је прописано да орган власти неће тражиоцу омогућити остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја, а нарочито уколико је тражење неразумно, често, када се понавља захтев за истим или већ добијеним информацијама или када се тражи превелики број информација. Чињеница је да је оваква одредба садржала доста правнички нејасних и неодређених формулација, посебно јер се под злоупотребом подразумевало тражење превеликог броја информација - што представља правни стандард. Анализирајући праксу Повереника за заштиту информација од јавног значаја и заштиту података о личности, али и праксу Управног суда Србије, те имајући у виду број и садржину захтева који су у периоду од измене закона поднети, потребно је кроз измену Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, вратити појам злоупотребе права, као једног од разлога на основу којих се може одбити захтев за приступом информацијама од јавног значаја. Истичемо да је у будућој евентуалној измени Закона неопходна адекватна и за праксу разумљивију употреба термина „заштита интереса јавности” и „заштита права других лица”, са што мање правнички и нормативно неодређеним елементима појма злоупотребе права.

Кључне речи: Злоупотреба права; Информације од јавног значаја; Повереника за заштиту информација од јавног значаја и заштиту података о личности; Управни суд

* jvuckovic@jura.kg.ac.rs

† akovacevic@jura.kg.ac.rs

ABUSE OF THE RIGHT TO ACCESS INFORMATION OF PUBLIC IMPORTANCE

Free access to information of public importance in the Republic of Serbia has been developing within the framework of legal regulations for twenty years, but practice has shown numerous difficulties arising from its misuse. The original text of the Law on Information of Public Importance, up to the last amendments, contained a norm that regulated the misuse of the right to access information. Specifically, the law stipulated that the authority would not permit the requester to exercise the right to access information of public importance, particularly if the request is unreasonable. This often occurs when the requester repeatedly requests the same or previously obtained information, or when they request an excessive amount of information. The fact is that such a provision contained a lot of legally vague and undefined wording, especially since abuse meant asking for too much information, which is a legal standard. Upon analyzing the practices of the Commissioner for the Protection of Information of Public Importance and the Protection of Personal Data, as well as the Administrative Court of Serbia, and considering the volume and nature of requests submitted since the law's amendment, it is imperative to reinstate the concept of abuse of rights in the Law on Free Access to Information of Public Importance. This will serve as a basis for rejecting requests for access to information of public importance. We point out that in the possible future amendment of the law, it is necessary to use the terms "protection of public interests" and "protection of the rights of other persons" with as few legally and normatively undefined elements of the concept of abuse of rights as possible.

Keywords: Abuse of rights; Information of public importance; Commissioner for the Protection of Information of Public Importance and Personal Data Protection; Administrative Court.

*Oksana V. Cherkasova**

Phd (Candidate) in Juridical Sciences, Russia, Ural Federal University

ОЦЕНОЧНЫЕ КАТЕГОРИИ В ПРАВЕ КАК СРЕДСТВО ДЛЯ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ ПРАВОМ

Использование в законодательстве оценочных категорий является одним из приемов юридической техники. Использование оценочных категорий в праве, неоднозначно воспринимаемое как учеными, так и практиками. С одной стороны, наличие оценочных категорий позволяет судам или иным правоприменителям принимать более обоснованные решения, максимально учитывать все обстоятельства дела. С другой стороны, большое количество оценочных категорий создает почву для коррупции и злоупотребления правом. Большую роль в толковании оценочных категорий играют руководящие разъяснения высших судебных инстанций. Однако нередко случаи, когда высшие судебные инстанции дают толкование одних оценочных категорий посредством использования других. В связи с чем, роль и значение оценочных категорий в праве – тема актуальная, требующая глубокого осмысления как с позиции доктрины, так и с позиции правоприменительной практики. В данном исследовании, используя аксиологический и сравнительно-правовой методы, предлагается научный и практический взгляд на ряд проблем, с которыми сталкиваются субъекты различных правоотношений, применяя и толкуя оценочные категории. В результате чего автор приходит к выводу о том, что правильность использования оценочных категорий, гарантированность от злоупотреблений правом во многом определяются уровнем правосознания правоприменителя, основанном на дифференцированном подходе. Что в свою очередь позволит охватить нормативной регламентацией круг разнообразных проявлений действительности, придаст гибкость и стабильность правовому регулированию, и станет способом защиты от злоупотреблений, а не наоборот.

Ключевые слова: Оценочные категории; Злоупотребление правом; Критерии правоприменения; Судебная практика; Правоотношения.

* o.v.cherkasova@urfu.ru

EVALUATIVE CATEGORIES IN LAW SERVE AS A MEANS TO ABUSE THE LAW

The utilization of evaluative categories within the context of legislation represents a fundamental aspect of legal technique. The use of evaluative categories in law is a topic that is perceived ambiguously by both scientists and practitioners. On the one hand, the presence of evaluative categories allows courts or other law enforcers to make more reasonable decisions and to take into account all the circumstances of the case to the maximum extent possible. On the other hand, a large number of evaluative categories creates a ground for corruption and abuse of law. The interpretation of evaluative categories is significantly influenced by guidance from higher courts. However, it is not uncommon for higher courts to utilize other evaluative categories to inform their interpretation. In this regard, the role and significance of evaluative categories in law is a topic that requires further investigation and analysis from both doctrinal and practical perspectives. This study employs axiological and comparative-legal methods to present a scientific and practical perspective on the challenges encountered by individuals engaged in diverse legal relationships, with a particular focus on the application and interpretation of evaluative categories. The author's findings suggest that the efficacy and fairness of the use of evaluative categories, as well as the protection against the misuse of legal rights, are largely contingent upon the level of legal consciousness and a differentiated approach on the part of the executor of law. This, in turn, will facilitate the coverage of a range of diverse manifestations of reality through normative regulation, provide flexibility and stability to legal regulation, and serve as a means of protection against abuse rather than being a conduit for such abuse.

Keywords: Evaluative categories; Abuse of rights; Criteria of law enforcement; Judicial practice and legal relations

*Prof. dr sc. Cvija Jurković**
Viši asistent Ivan Tomić, mag.iur[†]
 Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

PRAVO NA SLOBODNE IZBORE S OSVRTOM NA PRAKSU USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

Važnost prava na slobodne izbore za države članice Vijeća Europe ogleda se u činjenici da ono sadrži karakteristično načelo demokracije. Iako je u Konvenciji formulirano na specifičan način, pravo na slobodne izbore obuhvaća subjektivna prava, aktivno i pasivno biračko pravo. Države imaju široku slobodu procjene pri nametanju ograničenja, ali svojim postupcima ne smiju narušiti samu bit prava na slobodne izbore. Ustav Bosne i Hercegovine ne navodi ovo pravo eksplicitno, ali je ono višestruko zajamčeno u Bosni i Hercegovini te je bilo predmetom razmatranja pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine. Autori u radu istražuju praksu Ustavnog suda u vezi s pravom na slobodne izbore te usklađenost ustavnosudske prakse s pravnim stajalištima Europskog suda za ljudska prava. Rezultati istraživanja ukazuju da Ustavni sud konzistentno slijedi praksu Europskog suda u pogledu opsega ovog prava i prihvatljivih ograničenja, a novija praksa pokazuje odlučnost Ustavnog suda Bosne i Hercegovine da osigura poštivanje ovog prava kako ono ne bi bilo samo teorijsko i iluzorno, nego praktično i djelotvorno.

Ključne riječi: Pravo na slobodne izbore; Ustav Bosne i Hercegovine; Ustavni sud Bosne i Hercegovine; Europski sud za ljudska prava; Ograničenja prava na slobodne izbore

THE RIGHT TO FREE ELECTIONS WITH REFERENCE TO THE CASE LAW OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The right to free elections holds significant importance for the member states of the Council of Europe, as it encompasses a fundamental principle of democracy. Although it is formulated in a specific way in the Convention, the right to free elections includes subjective rights, the right to vote, and the right to stand for elections. States have a wide margin of appreciation for imposing limitations, but their actions must not undermine the very essence of the right to free elections. The Constitution of Bosnia and Herzegovina does not regulate this right explicitly, but it is guaranteed in multiple ways and was

* *cvija.jurkovic@pf.sum.ba*

† *ivan.tomic@pf.sum.ba*

examined before the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina. In the paper, the authors analyze the Constitutional Court case law regarding the right to free elections and its compatibility with the legal reasoning of the European Court of Human Rights. The research results indicate that the Constitutional Court consistently follows the case law of the European Court of Human Rights regarding the scope of this right and acceptable limitations. Also, recent case law shows the determination of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina to render this right practical and effective, not theoretical and illusory.

Keywords: Right to free elections; Constitution of Bosnia and Herzegovina; Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina; European Court of Human Rights; Limitations of the right to free elections.

Доц. др Драгана Ћорић*
Правни факултет у Новом Саду
Покрајинска заштитница грађана-омбудсманка

Јован Кнежевић, мастер правник†
Локални омбудсман градске општине Стари Град, Београд

ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА-ПРАВНИ ОКВИРИ И ИЗАЗОВИ У ПРАКСИ

Чини се да људска права никада раније нису била овако заштићена нити промовисана као у 21. веку. Међународни и национални правни оквири стално се шире препознајући нова људска права, као права која су одувек постојала и припадала људима, чак и пре њиховог рођења, али их посебна практична храброст извлачи на површину свакодневног живота, чинећи их видљивијима и самим тим њихове титуларе-рањивијима. Без адекватне заштите људских права нема ни правне сигурности, а самим тим, концепт правне државе као основе демократског друштва постаје непостојан и значајно угрожен.

Након кратког теоријског представљања потребе и начина заштите људских права, аутори, свако у оквиру своје територијалне надлежности, представљају примере из праксе где су правничко знање, умешност, континуирана сарадња са другим државним органима као и непоколебљива воља да се људска права као концепт адекватно промовишу и заштите, представљени као подршка концепту људских права и њиховог пуног остварења.

Кључне речи: Људска права; Заштита; Изазови.

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS–LEGAL FRAMEWORK AND CHALLENGES IN PRACTICE

It seems that human rights have never before been so protected or promoted as they are in the 21st century. International and national legal frameworks are constantly expanding, acknowledging new human rights as rights that have always existed and belonged to people, even before their birth. However, it takes special practical courage to bring these rights to the forefront of everyday life, increasing their visibility and, consequently, making their holders more vulnerable. Without adequate protection of human rights, there is

* dragana.coric@vojvodina.gov.rs, dragancica2@gmail.com

† zastitnikgradjana@starigrad.org.rs, knezevicmjovan@gmail.com

no legal security, leading to instability and significant threats to the concept of the rule of law as the foundation of a democratic society.

Following a brief theoretical overview of the need for and methods of protecting human rights, the authors, each within their own territorial jurisdiction, present examples from practice that demonstrate legal knowledge, other skills, ongoing cooperation with other state bodies, and an unwavering commitment to adequately promote and protect human rights as a concept. These examples serve as support for the concept of human rights and their full realization.

Keywords: Human rights; Protection; Challenges.

*Научни сарадник доц. др Мијодраг Радојевић**

Научни сарадник др Петар Матић†

Институт за политичке студије, Београд

РЕФЕРЕНДУМ И НЕПОСРЕДНА ДЕМОКРАТИЈА У ПРАКСИ УСТАВНИХ СУДОВА

Уставни судови и највише судске инстанце имају важну улогу у регулисању права на директну демократију у упоредном праву. Њихова надлежност је у широком распону у процедурама механизма директне демократије, од одобрења народне иницијативе, одлучивања о уставности прописа на основу којих се одржавају референдуми (правна основа референдума), разматрања референдумског питања (пуноважност референдумског питања), валидације (потврђивања) резултата референдума, па до сложенијих питања у вези са правом народа на самоопредељење. У овом раду је предмет анализе пракса уставних судова у бившој Југославији, као и одлуке уставних судова у Италији, Немачкој и Шпанији, али и Врховног суда у Великој Британији. Посебна пажња је посвећена одлуци Врховног суда у Канади поводом референдума у Квебеку и стварање теорије „позитивних обавеза“. Одлуке и мишљења (уставних) судова један су од најзначајнијих извора за формулисање стандарда и смерница о одржавању референдума и других облика непосредне демократије, попут народне иницијативе, у међународном и унутрашњем праву. Аутори сматрају да се, упркос разликама у полазиштима, ставови судова о појединим питањима директне демократије све више усклађују што доприноси уједначавању праксе и постепеној хармонизацији права у овој области.

Кључне речи: Референдум; Народна иницијатива; Уставни суд; Право на самоопредељење; Кворум већине; Референдумско питање

REFERENDUM AND DIRECT DEMOCRACY IN THE PRACTICE OF CONSTITUTIONAL COURTS

Constitutional courts and the highest judicial instances play a significant role in regulating the right to direct democracy in comparative law. Their competence extends to a wide range of procedures and mechanisms of direct democracy, including the approval of people's initiatives, deciding on the constitutionality of the regulations underpinning referendums (legal basis of

* miodrag.radojevic@gmail.com

† pmtic75@gmail.com

the referendum), assessing the validity of referendum questions validating referendum results, and addressing more complex issues related to the people's right to self-determination. This paper analyzes the practices of constitutional courts in the former Yugoslavia, as well as decisions made by constitutional courts in Italy, Germany, Spain, and the Supreme Court in Great Britain. Special attention is given to the Supreme Court's decision in Canada regarding Quebec's referendum and the development of the theory of "positive obligations."

Decisions and opinions of (constitutional) courts have become one of the crucial sources for establishing standards and guidelines for conducting referendums and other forms of direct democracy, such as popular initiatives, in both international and domestic law. The authors argue that, despite initial differences in courts' positions on certain issues of direct democracy, they are increasingly aligning, leading to a more unified practice and gradual harmonization of laws in this area.

Keywords: Referendum; People's initiative; Constitutional court; Right to self-determination; Majority quorum; Referendum question.

*Научни сарадник др Владимир Микић**
Институт за упоредно право, Београд

ТЕЖЊА ЗА МИРОМ У УСТАВИМА: УПОРЕДНА АНАЛИЗА

Од окончања XX светског рата, у периоду учесталих ограничених ратова и оружаних интервенција широм света, усвојена је убедљива већина важећих устава. Помало изненађује чињеница да се, с друге стране, у огромном броју устава националних држава помиње готово поетски сачињен наратив тежње држава за универзалним миром, одрицања од прибегавања употреби силе у међународним односима и фаворизовањем добросуседских и пријатељских односа са другим земљама. Било да се ради о преамбули или нормативном делу устава, аутори важећих устава изричито испољавају своју жељу за остваривањем међународног мира и креирању или одржавању механизма којима се остварује међународна правда и штите општи интереси човечанства за мирним односима међу земљама. У сврху дубље анализе ове тематике, у раду је анализирана релевантна садржина устава преко 190 земаља света, уз упућивање на закључак о честом узајамном преклапању решења којима државе декларативно теже остваривању складног система суверених субјеката. С обзиром на бројне повреде међународноправних правила о мирном решавању спорова међу државама, чини се да је на овом плану по правилу реч о уставима номиналног типа.

Кључне речи: Упоредно уставно право; Уставна материја; Мир; Устав

YEARNING FOR PEACE IN CONSTITUTIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS

Since the end of World War II, in the period of frequent limited wars and armed interventions around the world, the overwhelming majority of valid national constitutions have been adopted. On the other hand, it's somewhat surprising that a large number of constitutions mention an almost poetic narrative of states striving for universal peace, renouncing the use of force in international relations, and favoring good-neighborly and friendly relations with other countries. Whether it's the preamble or the normative part of constitutions, their authors express their desire to contribute to international peace, create or maintain mechanisms that lead to international justice, and protect the general interests of humanity for peaceful relations between countries. For a deeper analysis of this topic, the paper examines the relevant

* v.mikic@iup.rs, mikic.vlada@gmail.com

content of the constitutions of over 190 countries worldwide, concluding that the formulations frequently overlap, reflecting states' declarative efforts to achieve a harmonious system of sovereign entities. Given the numerous violations of international legal rules regarding the peaceful settlement of disputes between states, it appears that most constitutions in this field fall into the category of nominal constitutions.

Keywords: Comparative constitutional law; Constitutional matter; Peace; Constitution.

*Светислав Вукмирица, ма**

Помоћник градоначелника за развој Града Кикинде

ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ И ПРАВО НА ИНФОРМИСАЊЕ У САВРЕМЕНОМ МЕДИЈСКОМ ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

Претпоставка невиности један је од битних института савременог демократског друштва и садржана је у свим најважнијим националним и међународним документима. Као таква представља једну од значајних уставних и међународно правних гаранција окривљеног било да су у питању обични грађани или јавне личности. Представља процесни механизам којим се окривљени ослобађа терета доказивања сопствене кривице. Терет доказивања кривице окривљеног пребацује се на страну тужиоца, односно, свако се сматра невиним док се пред судом не докаже супротно. Институт претпоставке невиности први пут је регулисан „Декларацијом о правима човека и грађанина“ из 1789. године, а убрзо након тога постао је правни стандард у свим касније донетим међународним и националним документима. С друге стране, Слобода штампе и Право грађана на информисаност прокламовани су како Уставом Републике Србије, тако и многобројним међународним документима. Потреба за новим информацијама временом је Право на јавно информисање дефинисала као основно људско право. Област јавног информисања добија све више на значају, те се исто класификује као посебно право у оквиру права везаних за слободу личности. Иако су прокламована Уставом и међународним конвенцијама, институт Претпоставке невиности и Право на информисање често су у колизији. У добу опште глобализације, где се проток информација путем дигиталних медија одвија невиђеном брзином и где је гледаност и читаност превасходни и опредељујући фактор, а самим тим и циљ сваког медија, долази до разних злоупотреба права. Новинари, пласирајући сензационалне вести, напосто креирају јавно мњење, стварајући притисак и на судске и на друге државне органе, а „медијски окривљеним“ грађанима и њиховим сродницима наносе неимовинску штету која је често предмет судских поступака. Такође, и државни органи често у току самог поступка, намерно или својим несмотреним радњама, угрожавају претпоставку невиности самих окривљених. Самим тим долази до разних злоупотреба и кршења загарантованих људских права, те јавним личностима једино преостаје судска заштита као вид помоћи, како пред домаћим судовима, тако и пред Европским судом за људска права. У наставку овог рада видећете како се институти Претпоставка невиности и Право на информисање примењују у пракси.

Кључне речи: Претпоставка; Невиност; Информисање

* *vukmirica001@gmail.com*

THE PRESUMPTION OF INNOCENCE AND THE RIGHT TO BE INFORMED IN THE MODERN MEDIA DIGITAL AGE

The presumption of innocence is one of the essential institutions of modern democratic society and is contained in all the most important national and international documents. As such, it represents one of the important constitutional and international legal guarantees to the accused, whether they are ordinary citizens or public figures. It serves as a procedural mechanism that relieves the defendant of the burden of proving his own guilt. The prosecutor assumes the burden of proving the defendant's guilt, maintaining the presumption of innocence until the court proves otherwise. The institution of the presumption of innocence was first regulated by the "Declaration of the Rights of Man and Citizen" from 1789, and shortly thereafter it became the legal standard in all subsequent international and national documents. On the other hand, freedom of the press and citizens' right to be informed are proclaimed both in the Constitution of the Republic of Serbia and in numerous international documents. The need for new information over time has defined the right to public information as a basic human right. The field of public information is gaining more and more importance, and it is also classified as a special right within the rights related to personal freedom. Although proclaimed by the Constitution and international conventions, the institutions of the presumption of innocence and the right to be informed are often in conflict. In the age of general globalization, where the flow of information through digital media is happening at an unprecedented speed and where viewership and readership are the overriding and determining factor, and therefore the goal of every media, there are various abuses of rights. Journalists, by publishing sensational news, simply create public opinion, creating pressure on the courts and other state bodies and inflicting non-property damage on the "media-accused" citizens and their relatives, which are often the subject of court proceedings. Also, state authorities often, during the procedure itself, intentionally or with their reckless actions, endanger the presumption of innocence of the defendants themselves. This leads to various abuses and violations of guaranteed human rights, and public figures are only left with judicial protection as a form of assistance, both before domestic courts and before the European Court of Human Rights. In the continuation of this paper, you will see how the presumption of innocence and the right to be informed are applied in practice.

Keywords: Presumption; Innocence; Information

Милан Новаковић, дипл. правник
Локални омбудсман Града Кикинде*

ХИЈЕРАРХИЈА ПРАВНИХ АКАТА У ВРЕМЕ НОВОГ ПРАВНОГ ПОРЕТКА

Нарушена хијерархија правних аката у Србији најчешћи је узрок злоупотребе права на рачун оног у чије су име та иста права и прокламована, на рачун обичног човека. Некадашњу класичну хијерархију правних аката у држави: Устав – закон -подзаконски акт, заменила је Нова међународна хијерархија правних аката где се на високом другом месту по јачини, формално одмах испод Устава, рангирају ткз. "општеприхваћена међународна правила" заједно са потврђеним међународним уговорима. Законодавна власт губи значај јер се у међународним уговорима може буквално уговорити било шта, а корен тог проблема лежи у самом Уставу и хијерархији правних аката у држави. То у пракси значи да шта год да се нпр. Влада договори са иностраним инвеститором - битније је од важећих позитивно правних прописа у земљи. У данашњем орвеловском добу дошли смо у парадоксалну ситуацију где некакви "Протоколи" Светске здравствене организације имају јачу правну снагу од најјачег правног акта у држави - Устава. У наставку овог рада видећете на примеру Споразума о продаји НИС-а како погрешна хијерархија правних аката у Србији директно штети буџету Града из којег долазимо. Сазнаћете и како погрешна хијерархија правних аката изгледа из перспективе Уговора са компанијом Рио Тинто, и где су ту уставом прокламована људска права и слободе. Такође, у раду ће бити речи и о подзаконским актима које доносе скупштине градова, а које су у директној колизији са прокламованим уставним правима. Дакле, корен свих проблема је нарушена хијерархија правних аката у држави, па ћу у наставку овог рада, поводом Дана Правног факултета, појаснити на примерима из праксе како се, на основу овакве хијерархије правних аката, крше људска права и слободе и злоупотребљава право.

Кључне речи: Хијерархија; Право; Злоупотреба.

HIERARCHY OF LEGAL ACTS IN THE TIME OF THE NEW LEGAL ORDER

The broken hierarchy of legal acts in Serbia is the most common cause of abuse of rights at the expense of the one in whose name those same rights were proclaimed—the common man. The former classic hierarchy of legal acts in the state: constitution, law, and bylaw was replaced by the new interna-

* milanche.novakovic@gmail.com

tional hierarchy of legal acts, where the so-called "generally accepted international rules" together with ratified international agreements are ranked in the high second place in terms of strength, formally just below the Constitution but above of laws and bylaws. Legislative power loses its importance because literally anything can be agreed upon in international agreements, and the root of that problem lies in the constitution itself and the hierarchy of legal acts in the state. In practice, this means that whatever, e.g., the government agrees with the foreign investor, is more important than the positive legal regulations in the country. In today's Orwellian age, we have reached a paradoxical situation where certain "protocols" of the World Health Organization have stronger legal force than the strongest legal act in the country—the constitution. In the continuation of this paper, we will show, on the example of the Agreement on the sale of NIS, how the wrong hierarchy of legal acts in Serbia directly harms the budget of the city where I come from. You will also learn how the wrong hierarchy of legal acts looks from the perspective of the Agreement with Rio Tinto and from the perspective of human rights. Also, the paper will discuss by-laws passed by city assemblies that are in direct conflict with proclaimed constitutional rights. Therefore, the state's broken hierarchy of legal acts is the root of all problems. In this paper's continuation, on the occasion of the Day of the Faculty of Law, I will demonstrate through practical examples how this hierarchy of legal acts leads to violations of human rights and freedoms, as well as abuses of the law.

Keywords: Hierarchy; Law; Abuse.

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 2 /
PUBLIC LAW SECTION 2

МЕЂУНАРОДНО ЈАВНО ПРАВО И ТЕОРИЈА ДРЖАВЕ И
ПРАВА /
INTERNATIONAL PUBLIC LAW AND THEORY OF STATE
AND LAW

*Проф. др Борис Кривокапић**

Пословни и правни факултет, Универзитет „МБ“, Београд

Правни факултет, Самарски национални универзитет, Самара, Руска Федерација

ЗА ПОВРАТАК УСКОМ СХВАТАЊУ ЗЛОЧИНА ГЕНОЦИДА

У новије време сведоци смо тога да се поред некритичног ванправног коришћења самог термина, јавља и тенденција правног проширења појма геноцида, у смислу излагања изван оквира утврђених Конвенцијом о геноциду (1948). Она су може сагледати из разних углова, али су најинтересантнија три момента. Први се може назвати формалноправним, јер се имају у виду настојања проширења дефиниције геноцида која се врше релевантним прописима и пресудама надлежних судова. Ближе гледајући то се чини како у унутрашњем праву појединих држава (у смислу начина на који је злочин геноцида регулисан кривичним законодавством једног броја држава) тако и у међународном праву (у неким документима, и, посебно, у пракси одређених међународних кривичних судова. С тим у вези, рад подсећа на дефиницију геноцида из Конвенције о геноциду уз истицање три главна ограничења која она предвиђа: 1) да се то кривично дело може извршити само неком од пет таксативно наведених радњи, 2) да то мора бити учињено са посебном геноцидном намером и 3) да се као жртве могу појавити само четири Конвенцијом прецизно наведене групе. Бавећи се овим елементима, аутор указује на одступања (проширења) која су нашла своје место у делу доктрине и, што је, посебно важно, пракси међународних кривичних судова. Он затим издваја још нека („остала“) ограничења која следе из Конвенције и просте логике, а тичу се 1) времена, 2) суда који суди за геноцид, 3) извршилаца геноцида, 4) обима уништења и 5) карактера жртава. У закључним разматрањима указано је да је тенденција проширења појма геноцида из много разлога неприхватљива, те да она у крајњој линији прети да угрози посебност злочина геноцида, бришући разлике између њега и неких сличних међународних кривичних дела. То, између осталог, отвара могућност злоупотребе института геноцида у политичке сврхе.

Кључне речи: Геноцид; Дефиниција геноцида; Конвенција о геноциду; Међународни кривични судови; Међународно кривично право.

* krivokapicboris@yahoo.com

IN FAVOR OF A RETURN TO THE NARROW UNDERSTANDING OF THE CRIME OF GENOCIDE

Recent times have witnessed not only the uncritical illegal use of the term genocide, but also a tendency to legally expand its notion, surpassing the boundaries set by the Genocide Convention (1948). Viewing them from various angles reveals three particularly interesting moments. The first aspect considers the formal legal side of efforts to broaden the definition of genocide, which is implemented through relevant regulations and court judgments. Upon closer examination, it can be found in both the internal (national) law of individual countries, where the criminal legislation of several states regulates the crime of genocide, and in international law, specifically in certain documents and the practices of certain international criminal courts. In this context, the paper revisits the definition of genocide from the Genocide Convention, highlighting its three primary conditions and limitations: 1) only one or more of the five specified acts can commit genocide; 2) the act must have a specific genocidal intent; and 3) only the four groups specified by the Convention can appear as victims. Dealing with these elements, the author points out deviations (extensions) that have found their place in the doctrine and, what is especially important, the practice of international criminal courts. He then singles out some other limitations (frameworks) that follow from the Convention, basic legal principles, and simple logic. They concern 1) time; 2) the court that judges genocide; 3) the perpetrator of genocide; 4) the extent of the destruction; and 5) the character of the victim. The concluding remarks highlighted the unacceptable nature of expanding the concept of genocide, as it ultimately jeopardizes the uniqueness of this crime and blurs its distinctions from other similar international crimes. This, among other things, opens up the possibility of abuse of the legal institution of genocide for political purposes.

Keywords: Genocide; Definition of genocide; Genocide Convention; International criminal courts; International criminal law

*Professor Bezverkhov Artur Gennadievich, PhD**

Director of the Law Institute of Samara University, Honored Lawyer of the Russian Federation

SPACE LAW: CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Cosmonautics is a subject of national security, heritage, and the greatness of Russia and other world powers. Exploration and use of outer space, development of the space industry, and space exploration are conditions for the growth of scientific and technical potential and improvement of the quality of life. Space law is a complex legal phenomenon. The subject of space law is characterized by the spatial limits to which it extends its regulatory impact. The emergence and development of space law should be linked to the achievements of scientific and technical progress. The study of the phenomenon of space law as a tool capable of improving space activities through its legal means holds particular importance. The problems of space law are developed by individual scientists and research teams, but at the moment it is impossible to recognize the high intensity of research in this area. The resolution of many space law issues hinges on striking a balance between public and private principles. The paper also critically assesses foreign practice in involving celestial bodies in civil circulation.

Keywords: Space law; Subject of space law; System of space law; Norms of space law; Principles of space law; Sources of space law; Space activity; Relationship between space and national law.

* bezverkhov-artur@yandex.ru

*Редовни професор д-р Зоран Јовановски **
 Војна академија „Ген. Михаило Апостолски“, Скопје,
 Република Северна Македонија

МЕЃУНАРОДНАТА ОДГОВОРНОСТ ЗА УПОТРЕБА НА СИЛА: ПРИМЕРИ, ПРЕДИЗИВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ИДНИНАТА

Меѓународната одговорност за употреба на сила е сложен и критичен аспект на меѓународното право, политиката и безбедноста. Оваа студија ги истражува различните примери на употреба на сила, како што се хуманитарните интервенции и самоодбраната, и ги анализира предизвиците поврзани со легитимноста, неправичноста и несразмерноста. Понатаму, се разгледуваат перспективите за иднината, вклучувајќи го зголемувањето на улогата на дипломатијата и преговорите, улогата на меѓународните организации и појавата на нови технологии и форми на сила. Преку оваа анализа, се нагласува значењето на почитувањето на правните норми, промовирањето на стабилноста и заштитата на човечките права во меѓународните односи. Идните предизвици и можности ќе бараат прилагодување на управувачките рамки и етичките стандарди за одржување на мирот и безбедноста на глобално ниво.

Клучни зборови: меѓународна одговорност, употреба на сила, хуманитарни интервенции, самоодбрана, легитимност, неправичност, несразмерност, дипломатија, меѓународни организации, нови технологии.

INTERNATIONAL RESPONSIBILITY FOR THE USE OF FORCE: EXAMPLES, CHALLENGES AND PERSPECTIVES FOR THE FUTURE

International responsibility for the use of force is a complex and critical aspect of international law, politics, and security. This study explores the various examples of the use of force, such as humanitarian interventions and self-defense, and analyzes the challenges related to legitimacy, unfairness, and disproportionality. Furthermore, perspectives for the future are considered, including the increasing role of diplomacy and negotiation, international organizations, and the emergence of new technologies and forms of force. This analysis underscores the significance of upholding legal norms, fostering stability, and safeguarding human rights in international relations. Future chal-

* zoranjovanovski43@gmail.com

lenges and opportunities will require adaptation of governance frameworks and ethical standards to maintain peace and security at the global level.

Keywords: international responsibility, use of force, humanitarian interventions, self-defense, legitimacy, injustice, disproportionality, diplomacy, international organizations, new technologies.

*Profesor adjunto Dr. Allan F. Tatham**

Facultad de Derecho, Universidad San Pablo-CEU, Madrid, Spain

PROTECTION OF RIGHTS IN EU COMPETITION ENFORCEMENT

EU competition policy aims at protecting (relatively) undistorted competition in the Union's internal market, in particular by prohibiting cartels (Article 101 TFEU), outlawing abuse of dominant position by one or more companies (Article 102 TFEU), controlling concentrations (2004 Merger Regulation), and state aid (Article 107 TFEU). From the point of view of the application of fundamental rights in EU competition law processes, the European Commission's role in enforcement is pivotal. Examining its practices through cases provides an interesting study as to how, in its unique role of investigator, prosecutor, and first instance judge, the Commission seeks to avoid any charge of abuse of or (potential) negative impact on fundamental rights as it exercises its considerable enforcement powers. Understanding the implications of the Commission's practice in this field is important from the point of view not only of the relevant competition provisions of the various Stabilization and Association Agreements with Western Balkan nations and their practical implementation and enforcement before EU accession but also of the future practice of domestic competition authorities in EU candidate countries, in preparation for their full participation in the European Competition Network after accession.

Keywords: EU competition enforcement; European Commission investigations; Proceedings before European Commission; Procedural rights; Substantive rights.

* allanfrancis.tatham@ceu.es

*Associate Professor Kamal Makili-Aliyev, LL.D.**

The School of Global Studies, University of Gothenburg, Sweden

IMPLEMENTING HUMAN RIGHTS AND INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW IN TIMES OF CONFLICT: LESSONS FROM THE UKRAINIAN MILITARY HIGHER EDUCATION CONTEXT

This article analyzes a project focused on integrating human rights and international humanitarian law (IHL) into the curriculum of Ukrainian military higher education institutions amid the ongoing conflict with Russia. Conducted from 2023 to 2024, the project, funded by the Swedish Institute (SI), involved collaboration between researchers from the University of Gothenburg (Sweden) and Kharkiv National Air Force University (Ukraine). The project's aim was to integrate human rights and IHL into Ukrainian military education and raise awareness among Ukrainian military personnel of the importance of adhering to IHL and human rights principles during armed conflict.

The study examines the strategies and methods employed, including the seeding, rapid dissemination, and social impact strategies. It evaluates the effectiveness of these approaches, highlights key lessons learned, and discusses best practices. The doctrinal legal analysis, thematic content analysis, and socio-legal approach, based on project documentation and final reports, provide insights into the implementation process, challenges encountered, and the project's impact on military education. The findings offer valuable implications for enhancing human rights and IHL education in conflict settings, contributing to the development of effective strategies and best practices for similar initiatives. The research underscores the importance of integrating these principles into military training to foster greater adherence to international law and reduce civilian harm during armed conflicts.

Keywords: War; Civilians; Combatants; University; Implementation; Law; Norms; Doctrinal analysis.

* kamal.makili-aliyev@gu.se

*Проф. др Матеј З. Савић**

Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци

Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву

Доц. др Жељко Будимир†

Синиша Симикић, МА‡

Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци

ПОЛОЖАЈ, УЛОГА И ПЕРСПЕКТИВА БРИКС-а У АКТУЛЕНИМ ОКОЛНОСТИМА МЕЂУНАРОДНОПРАВНОГ ПОРЕТКА

У овом раду аутори се баве положајем и улогом БРИКС-а као специфичног институционалног облика међународне сарадње, као и могућим перспективама његовог даљег развоја. БРИКС који је првобитно формиран од стране Бразила, Русије, Индије и Кине 2009. године као неформална група држава (БРИК), прво је прерастао у посебну форму континуиране сарадње између држава чланица 2011. године, упоредо са придруживањем Јужноафричке Републике. Затим, формирањем БРИКС форума као посебног међународног тијела, а потом успостављањем Нове Развојне Банке 2014. године и даљим редовним активностима, постепено прераста у институционализовани облик међународне сарадње. Након проширења 2024. године окупља укупно десет држава чланица, а у употребу се уводи и термин БРИКС плус. Улога ове *специфичне творевине* све више добија на значају, а дјеловање у оквиру међународног правног поретка има непосредне консеквенце на међудржавне односе уопште, али и на развој међународног права. Ово се односи посебно на питања у погледу функционисања међународних организација, одвијања међународне трговине, политичке и економске сарадње (савезништва) и др. Специфичности БРИКС-а огледају се у разним аспектима који су карактеристични за статус, дјелатност, функционисање и развој овог институционалног облика међународне сарадње. Оно што посебно одликује ову *специфичну творевину*, иако посједује одређене карактеристике међународне организације, јесте недостајући (цјеловит) институционални оквир. Ипак, БРИКС има изразиту међународну финансијску улогу с циљем успостављања монетарне аутономије држава чланица, у односу на долар, који је већ деценијама доминантна валута међународне трговине. С друге стране, политичка димензија БРИКС-а огледа се и у својеврсном уравнотеживачком блоку земаља чланица, који има тенденцију антипода у односу на земље

* matej.savic@fpn.unibl.org

† zeljko.budimir@fpn.unibl.org

‡ sinisa.simikic@fpn.unibl.org

политичког Запада предвођене Сједињеним Америчким Државама. У складу са претходно наведеним у овом раду аутори ће провести расправу с циљем детерминисања природе, статуса и (начина) функционисања БРИКС-а у оквиру међународноправног поретка, при чему ће се разматрати и будућа перспектива, могућности даљег приширења и одређење утицаја БРИКС-а на актуелне међународне процесе.

Кључне ријечи: БРИКС; Међународноправни поредак; Међународне организације; Међународна тијела; Међународно удруживање; Мултиполарни политички поредак; Политичка и економска сарадња.

POSITION, ROLE AND PERSPECTIVE OF „BRICS“ IN THE CURRENT INTERNATIONAL LEGAL ORDER

In this paper, the authors deal with the position and role of BRICS as a specific institutional form of international cooperation, as well as possible perspectives for its further development. BRICS, which was originally formed by Brazil, Russia, India, and China in 2009 as an informal group of countries (BRIC), grew into a special form of continuous cooperation between member states in 2011, along with the accession of the Republic of South Africa. Then, with the formation of the BRICS Forum as a separate international body, the establishment of the New Development Bank in 2014, and regular activities, it gradually evolved into an institutionalized form of international cooperation. The enlargement in 2024 brings together a total of ten member states, leading to the introduction of the term BRICS plus. The role of this “specific formation” is gaining more and more importance, and the action within the international legal order has direct consequences on relations between states in general but also on the development of international law. This is particularly relevant to issues related to the operation of international organizations, the growth of international trade, and the development of political and economic alliances, among other areas. The specifics of BRICS are reflected in various aspects that are characteristic in terms of status, activity, functioning, and development of this international cooperation institutional form. What particularly distinguishes this “specific body,” although it possesses certain characteristics of an international organization, is the lack of a complete institutional framework. Nevertheless, BRICS has a distinct international financial role, aiming to establish monetary autonomy for its member states in relation to the dollar, which has been the dominant currency of international trade for decades. On the other hand, the member states of BRICS form a balancing bloc, reflecting the political dimension of the group and acting as a counterbalance to the USA-led Political West. As previously stated, the authors of this paper will engage in a discussion aimed at defining the nature, status, and functioning of BRICS within the international legal order. They will also consider the future perspective, the potential for further expansion, and the impact of BRICS on current international processes.

Keywords: BRICS; International legal order; International organizations; International bodies; International association; Multipolar political order; Political and economic cooperation.

*Проф. др Борис Тучић**

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Мр Радмила Драгишић†

Докторанд на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци

**EULEX И ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА: ОБЈЕДИЊЕНИ
ПРЕДМЕТИ С – 29/22 П И С - 44/22 П ПРЕД СУДОМ ПРАВДЕ
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ**

У раду се анализирају околности и импликације обједињеног случаја С – 29/22 П и С – 44/22 П, којег су физичка лица српске националности са Косова и Метохије, КС и КД, покренули пред Судом правде Европске уније са циљем поништавања Одлуке Општег суда у случају Т – 771/20 и обезбјеђењем заштите њихових права у складу са релевантним рјешењима Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и Повеље Европске уније о основним правима, али и другим релевантним изворима права Уније којима су дефинисане надлежности и обавезе Мисије владавине права Европске уније на Косову и Метохији (EULEX). Уважавајући комплексност предмета о којем је ријеч, укљученост три правосудне инстанце у различитим фазама поступка, број страна у поступку, чињеницу да је предмет случаја, у суштини, дјеловање Уније у оквиру Заједничке спољне и безбједносне политике (CFSP) у којој су надлежности Суда правде и даље, сем два изузетка, готово непостојеће те, напослетку, садржај и актуелност пресуде Суда правде (10. септембар 2024. године), централно питање којем је посвећен овај рад јесте у којој мјери наведена пресуда „отвара врата“ за ефикаснију правосудну заштиту права лица српске националности на Косову и Метохији, не само у односу на (не)дјеловање EULEX и неких од главних органа Уније, већ, посредно, и у односу на привремене косовске органе власти и то по неким од најтежих питања, попут нестанка, отмице или убиства чланова породице током ратних дешавања у јужној српској покрајини, а посебно 1999. године. Анализа је спроведена у теоријском оквиру права Европске уније, уз ослањање на одабране научне методе, попут анализе садржаја, индуктивне и дедуктивне методе, те компаративне анализе, посебно у контексту разматрања неких ранијих пресуда Суда правде Европске уније у сродним предметима који се тичу CFSP Европске уније, а на које, додуше из различитих угла, реферишу обе стране у обједињеном поступку С – 29/22 П и С – 44/22 П.

Кључне ријечи: EULEX; Општи суд; Суд правде ЕУ; Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода; Повеља ЕУ

* boris.tucic@fbn.unibl.org

† r.dragisic@meoi.vladars.rs

о основним правима; CFSP; Вануговорна одговорност за
причињену штету.

EULEX AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS: JOINED CASES C-29/22 P AND C-44/22 P BEFORE THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

This paper analyzes circumstances and implications of joined cases C-29/22 P and C-44/22 P, arising from the appeals of natural persons of Serbian nationality from Kosovo and Metohija, KS and KD, brought before the Court of Justice of the European Union with the aim of annulling the order of the General Court in case T-771/20 and ensuring the protection of their rights in accordance with relevant solutions from the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and Charter of Fundamental Rights of the European Union, but also other relevant sources of Union law that define competences and obligations of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX). Considering the complexity of the case in question, involvement of three judicial instances in different stages of the procedure, number of parties in the procedure, the fact that the subject of the case, essentially, is actions of the Union within the Common Foreign and Security Policy (CFSP) in which the competences of the Court of Justice are still, with two exceptions, almost non-existent, and, finally, the content and actuality of the judgement of the Court of Justice (10 September 2024), the central issue to which this paper is dedicated is to which extent does the judgement in question “open the door” to more efficient judicial protection of persons of Serbian nationality in Kosovo and Metohija, not only in relation to (in)action of EULEX and some of the main authorities of the Union, but, indirectly, in relation to temporary Kosovo authorities in some of the most difficult matters, such as disappearance, abduction or murder of family members during the war events in the southern Serbian province, especially in 1999. The analysis has been conducted within the theoretical framework of European Union law, relying on selected scientific methods, such as content analysis, inductive and deductive methods, and comparative analysis, especially in the context of observing some of the earlier judgments of the Court of Justice of the European Union in related cases concerning CFSP of the European Union, to which, although from different angles, both parties in joined procedure C-29/22 P and C-44/22 P refer.

Keywords: EULEX; General Court; Court of Justice of the EU; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; Charter of Fundamental Rights of the European Union; CFSP; Non-contractual liability.

PRAVNI OKVIR EVROPSKE UNIJE U OBLASTI PREVENCIJE I RJEŠAVANJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Rodno zasnovano nasilje ostaje rasprostranjeni problem unutar Evropske unije, pogađajući milione i potkopavajući principe jednakosti i ljudskih prava. Ovaj rad istražuje sveobuhvatan pristup EU u području prevencije i rješavanja rodno zasnovanog nasilja, usmjeravajući se pri tome na pravne okvire, politike i inicijative koje se provode u državama članicama. U radu će se analizirati Istanbulska konvencija, koja služi kao kamen temeljac za rješavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici. U radu se procjenjuje kako EU integriše gender mainstreaming u svoje politike i ulogu različitih institucija u promovisanju podrške i zaštite žrtvama. Kroz kritičko ispitivanje postojećeg zakonodavstva i direktiva, kao što je Direktiva o pravima žrtava, ovaj rad naglašava disparitete u implementaciji mjera rodno zasnovanog nasilja među državama članicama. Analizom najboljih praksi iz različitih država članica, ovo istraživanje ima za cilj da identifikuje efikasne strategije za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja, kao i poboljšanje ukupnog odgovora EU. Konačno, istraživanje se zalaže za jedinstven pristup koji ne samo da jača zakonske okvire, već i daje prioritet obrazovanju, podizanju svijesti i mehanizmima podrške. Temeljem navedenog, ovaj rad ima za cilj da doprinese tekućem diskursu o rodnoj ravnopravnosti i zaštiti ljudskih prava u okviru EU.

Ključne riječi: Evropska unija, ljudska prava, rodno zasnovano nasilje, Istanbulska konvencija, rodna ravnopravnost, zakonodavni okviri, izazovi provođenja, analiza politike.

EUROPEAN UNION LEGAL FRAMEWORK IN THE AREA OF PREVENTING AND ADDRESSING GENDER-BASED VIOLENCE

Gender-based violence (GBV) remains a pervasive issue within the European Union, affecting millions of people and undermining the principles of equality and human rights. This paper explores the EU's comprehensive approach to preventing and addressing GBV, focusing on the legal frameworks, policies, and initiatives implemented across member states. Central to this analysis is the Istanbul Convention, which serves as a cornerstone for addressing violence against women

* *ajna_x@hotmail.com*

and domestic violence. The paper assesses how the EU integrates gender mainstreaming into its policies and the role of various institutions in promoting victim support and protection. Through a critical examination of existing legislation and directives, such as the Victims' Rights Directive, the study highlights disparities in the implementation of GBV measures among member states. By analyzing best practices from different member states, this research aims to identify effective strategies for combating GBV and enhancing the EU's overall response. Ultimately, the paper advocates for a unified approach that not only strengthens legal frameworks but also prioritizes education, awareness, and support mechanisms. In doing so, it aims to contribute to the ongoing discourse on gender equality and the protection of human rights within the EU.

Key words: European Union, human rights, gender-based violence, Istanbul Convention, gender equality, legislative frameworks, enforcement challenges, policy analysis.

*Проф. др Јелена С. Миленковић**

Саветник у Одељењу за заступање Републике Србије пред Европским судом за људска права, Државно правобранилаштво Републике Србије

**ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И ПРАВО НА ПРАВИЧНО
СУЂЕЊЕ
– ЧЛАН 6. ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА –**

Употреба вештачке интелигенције (AI) у различитим друштвеним сферама, укључујући и правосуђе, у незауостављивом је залету и доноси значајне промене, несагледиве у потпуности, с обзиром на њен експоненцијални развој. То отвара сложена правна питања, али и забринутост због утицаја на људска права, посебно на право на правично суђење. У раду се анализирају кључне гаранције права на правично суђење у грађанским поступцима из члана 6. Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, као и могући утицај AI на поштовање ових гаранција. Пред Европским судом за људска права још увек се није нашао случај употребе AI у правосуђу, али, на основу пресуда које се односе на стандарде правичности поступка и примену дигиталних технологија, могли би се претпоставити могући проблеми. Идентификујући правне и етичке проблеме, аутор разматра изазове, као и користи од примене AI у грађанским судским поступцима, имајући у виду стандарде правичности поступка. Наиме, употреба AI представља мач са две оштрице. Вештачка интелигенција може значајно унапредити ефикасност поступка и доследност у одлучивању, док истовремено може угрозити гаранције непристрасности, независности, приступа правди, једнакости и транспарентности. С обзиром на то, AI може бити користан алат за остваривање одређених сегмената правичности поступка, али уз обавезну људску контролу.

Кључне речи: Право на правично суђење; Вештачка интелигенција (AI); Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода; Европски суд за људска права

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE RIGHT TO A FAIR
TRIAL—ARTICLE 6 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON
HUMAN RIGHTS**

The use of artificial intelligence (AI) in various societal spheres, including the judiciary, is rapidly increasing and bringing about significant changes that are difficult to fully comprehend given its exponential development. This raises complex legal questions and concerns about the impact on human rights,

* jelenasmil@yahoo.com

particularly the right to a fair trial. This paper analyzes the key guarantees of the right to a fair trial in civil proceedings under Article 6 of the European Convention on Human Rights, as well as the potential impact of AI on respecting these guarantees. Although the European Court of Human Rights has not yet encountered a case involving the use of AI in the judiciary, given the judgments related to the standards of a fair trial and the application of digital technologies, potential problems can be anticipated. By identifying legal and ethical issues, the author examines the challenges and benefits of using AI in civil proceedings, considering the standards of a fair trial. Namely, the use of AI is a double-edged sword. AI can significantly improve the efficiency of proceedings and consistency in decision-making, while at the same time, it can undermine guarantees of impartiality, independence, access to justice, equality, and transparency. Therefore, AI can be a useful tool for achieving certain aspects of a fair trial, but with mandatory human oversight.

Keywords: Right to a fair trial; Artificial intelligence (AI); European Convention on Human Rights; European Court of Human Rights

*Assistant Professor Jaime Valle, PhD**

Faculty of Law of the University of Lisbon;

Effective Integrated Researcher of the Lisbon Public Law Research Centre of the University of Lisbon, Portugal

STRENGTHENING THE RIGHT TO CONSULAR PROTECTION THROUGH EUROPEAN CITIZENSHIP

Historically, consular protection was viewed as a prerogative of the sending state, used at its discretion. However, there is a growing trend to regard consular protection, particularly in instances of detention, as a right of its recipients, established by the international community, as acknowledged in the International Court of Justice's rulings in the *Lagrand* (2001), *Avena* and other Mexican nationals (2004), and *Jadhav* (2019) cases. Some even consider it a universal human right, as indicated in the 1999 Advisory Opinion of the Inter-American Court of Human Rights. Yet, this perspective is not universally accepted among states or scholars; its incorporation into general international law seems, at present, to be on uncertain grounds. The binding nature of consular protection is more likely found in bilateral or certain multilateral treaties, supranational regulations (such as those of the European Union), or often, in national laws. The Treaty on European Union and the Charter of Fundamental Rights of the European Union have reinforced the right to consular protection for European citizens. These treaties grant every Union citizen the right to assistance from the diplomatic or consular authorities of any Member State when they are in a third country without representation from their own Member State, under the same conditions as nationals of that state.

Keywords: Consular protection; Human rights; European citizenship; State sovereignty

* jaimevalle@fd.ulisboa.pt

*Assistant Professor Sanja Kreštalica LL.D**
Faculty of Law, University of East Sarajevo

THE MISUSE OF THE RULES ON THE USE OF FORCE IN INTERNATIONAL LAW

The abuse of law generally has been recognized as a matter of significant concern already in Roman law, even though it was not codified as a legal institute until much later. Without diminishing the importance of this issue in private law, the practice of abuse of legal rules in international law has proven to be particularly dangerous and harmful to society as a whole.

In this paper, we diagnose the misuse of the *ius cogens* rules in international law, specifically those related to the use of force, as a critical issue in the contemporary global community. Violating the peremptory norms of international law certainly represents a serious danger to the modern international order. However, that does not mean that the abuse of that law and its misinterpretation are not equally dangerous for the survival of the international community and, ultimately, humanity. This is especially visible with the rules on self-defense, which, it seems, have always been, and especially in the last decades, interpreted arbitrarily and contrary to their real meaning, all to justify unilateral military actions against the sovereignty and territorial integrity of certain states. A broad interpretation of rules on self-defense, embodied through the invocation of a right to use force in preemptive or preventive scenarios, violates the basic principles of proportionality and the necessity of immediate threat and undermines the *ius cogens* norms on the prohibition of the use of force.

Key words: *Ius cogens*, the use of force, self-defense, the abuse of law, UN Charter.

* sanja.tepavcevic@pravni.ues.rs.ba

Senior Lecturer Jelena Agranovska, LL.D*

University of Malta, Faculty of Laws, Department of EU & Comparative Law

LATVIA'S RESIDENTS FALLING BETWEEN THE LEGAL CRACKS: IF PUBLIC SECURITY CONCERNS MAY OVERRIDE FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS?

Within the European Union, Member States possess the prerogative to establish regulations governing the residence of third-country national migrants within their respective territories. The Member States are also free to define the requirements for longterm/permanent residency, and they may refuse or annul long-term resident status if a person does not fulfill the necessary conditions or if they represent a threat to public policy or public security. However, in exercising this authority, Member States are obliged to adhere to the common European values delineated in the EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Likewise, when removing the illegally staying migrants from their territories, the Member States must comply with the provisions of the Returns Directive. The requirements of both national and EU law vis-à-vis third-country national migrants are relatively straightforward, and Member States have a sovereign right to treat third-country nationals and citizens differently. However, there is a unique category of people living within the EU that falls between the legal cracks: they were born in the geographical territories of what is now an EU Member State or lived their entire lives there without being its citizens. Subsequently, they acquired citizenship of the third state mainly for economic reasons. These are the largest ethnic minorities, the so-called 'aliens' or 'non-citizens', a marginalized population, who are de facto permanent residents of Latvia (often being born there), but after they acquired the citizenship of the Russian Federation, they became de jure third-country national migrants, even though some of them had never even been to Russia. Following the start of Russia's War of Aggression against Ukraine in 2022, this population is seen by the Latvian authorities as a 'threat to policy or public security' and is subject to new legislative 'loyalty cleansing' aimed at mass expulsion. The Latvian state sought to protect its interests and public security by amending its national laws on immigration, which specifically applied to former 'non-citizens'. This study will address a unique situation that unfolded in a particular member state: Latvia engaged in the mass de-legalization of its non-ethnic population in order to, arguably, defend its national interest and security. This essay aims to shed light on the new national requirements and assess their compliance with the EU acquis, the European Convention on Human Rights, and the general principles of law, such as equality, legal certainty, legitimate expectations, and proportionality.

* jelena.agranovska@um.edu.mt

ИНСТИТУЦИЈЕ И УПРАВЉАЊЕ ВЕШТАЧКОМ ИНТЕЛИГЕНЦИЈОМ НА НИВОУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Иако постоји велики број иницијатива, како на нивоу националних јурисдикција, тако и на глобалном плану, до сада је само Европска унија (ЕУ, Унија) учинила озбиљан покушај да своје грађане заштити од ризика повезаног са коришћењем система вештачке интелигенције. Уредба ЕУ о утврђивању усклађених правила о вештачкој интелигенцији, која се углавном наводи као европски акт или закон о вештачкој интелигенцији, је после година преговора и уобличавања правног текста 1. августа 2024. године ступила на снагу. У развоју напредних система и модела вештачке интелигенције европске компаније заостају за међународном конкуренцијом. Међутим, формулисањем наддржавних норми које важе на заједничком тржишту од 450 милиона становника, европске државе оличене у Унији, су учврстиле међународни примат у успостављању дигиталних стандарда и регулативе.

Упоредо са увођењем нових правила, ЕУ гради и нови институционални оквир управљања технологијом вештачке интелигенције, који је и предмет овог рада. Иако је формално реч о подељеној надлежности Уније и њених чланица, из анализе садржине Акта о вештачкој интелигенцији, произилази да је дошло до суштинског померања надлежности ка наднационалном нивоу. Повећан је број европских тела у овом домену, а њихове управљачке и надзорне функције су ојачане. Наведено потврђује и компаративна анализа Предлога уредбе о вештачкој интелигенцији из 2021. год. и њене коначне верзије која слови за први свеобухватни „закон“ о вештачкој интелигенцији у свету. Овакав исход одудара од уобичајене европске законодавне праксе да у донетом акту, у односу на предлог Комисије, слабе овлашћења Уније у корист држава чланица.

Кључне речи: Европска унија, подељена надлежност, Уредба (Акт) о вештачкој интелигенцији, регулаторни и управљачки оквир, Канцеларија за вештачку интелигенцију, Европски савет за вештачку интелигенцију, Саветодавни форум, Научно повереништво независних стручњака

EUROPEAN UNION ARTIFICIAL INTELLIGENCE GOVERNANCE SYSTEM AND INSTITUTIONS

Although there are a large number of initiatives, both at the level of national jurisdictions and at the global level (proposals on international agreements or the establishment of international cooperation and supervisory bodies), so far only the European Union has made a serious attempt to protect its citizens from the risks

* ddabic@diplomacy.bg.ac.rs

associated with the use of artificial intelligence. After years of negotiations, the European Union Artificial Intelligence Act entered into force on August 1, 2024. Along with introducing the new rules, the EU is also building a new institutional framework for governing artificial intelligence technology, which is the subject of this paper. Despite the formal shared competence between the Union and its member states, the analysis of the Artificial Intelligence Act indicates a significant shift in competence towards the supranational level. The number of European bodies in this domain has increased, and their management and supervisory functions have strengthened. The aforementioned is confirmed by a comparative analysis of the Commission's Proposal from 2021 and the final version of the AI Act, which is reputed to be the first comprehensive "law" on artificial intelligence in the world. This outcome deviates from the usual European legislative practice. Typically, in comparison to the draft legislation, the approved act weakens the powers of the European institutions and bodies in favor of the member states.

Keywords: European Union, shared competence, Artificial Intelligence Act, regulatory and governance framework, the European Artificial Intelligence Office, the European Artificial Intelligence Board, advisory forum, scientific panel of independent experts

*Viši asistent Damir Muminović, Mr. iur.**
Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu

ZNAČAJ KLASIFIKACIJE ORUŽANIH SUKOB U MEĐUNARODNOM HUMANITARNOM PRAVU

Razumijevanje klasifikacije oružanih sukoba u okviru međunarodnog humanitarnog prava predstavlja ključnu komponentu za osiguravanje pravne zaštite svih sudionika konflikta. Naime, različite kategorije sukoba, poput međunarodnih i nemeđunarodnih, definiraju pravila primjenjiva na određene situacije, što utječe na primjenu međunarodnih konvencija i protokola. Pravilna klasifikacija također utječe na obaveze država i oružanih grupa, ali i na pravo žrtava na zaštitu i pomoć. Osim pravnih implikacija, klasifikacija sukoba ima značajnu ulogu u operativnom smislu, budući da utječe na način na koji međunarodne organizacije i humanitarne agencije planiraju i implementiraju svoje intervencije. Različite vrste sukoba zahtijevaju različite pristupe, resurse i strategije, što dodatno naglašava hitnost pravilnog razgraničenja. Osim toga, mehanizmi odgovornosti također ovise o vrsti sukoba, što može rezultirati različitim pravnim posljedicama za počinitelje ratnih zločina. U konačnici, razumijevanje važnosti klasifikacije oružanih sukoba doprinosi jačanju međunarodnog humanitarnog prava kao sistema koji teži zaštiti ljudskog dostojanstva, čak i u najtežim uslovima ratovanja. Ovaj aspekt ne samo da promovira pravnu sigurnost, već također potiče svijest o nužnosti suočavanja s humanitarnim krizama kroz adekvatne pravne okvire. Kroz daljnja istraživanja i analize, moguće je unaprijediti kriterije klasifikacije te time doprinijeti učinkovitoj primjeni međunarodnog humanitarnog prava u praksi.

Ključne riječi: Oružani sukobi; Međunarodno humanitarno pravo; Klasifikacija; Zaštita civila; Ženevske konvencije.

THE IMPORTANCE OF THE CLASSIFICATION OF ARMED CONFLICTS IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Understanding the classification of armed conflicts within International Humanitarian Law is a key component for ensuring legal protection for all participants in the conflict. Namely, different categories of conflicts, such as international and non-international, define rules applicable to certain situations, which affect the application of international conventions and protocols. Correct classification also affects the obligations of states and armed groups, but also the right of victims to protection and assistance. Apart from the legal implications, the classification of conflicts has an important role

* d.muminovic@pfsa.unsa.ba

in the operational sense since it affects the way international organizations and humanitarian agencies plan and implement their interventions. Different types of conflict require different approaches, resources, and strategies, which further emphasizes the urgency of proper delineation. In addition, accountability mechanisms also depend on the type of conflict, which can result in different legal consequences for perpetrators of war crimes. Ultimately, understanding the importance of the classification of armed conflicts contributes to the strengthening of international humanitarian law as a system that seeks to protect human dignity, even in the most difficult conditions of warfare. This aspect not only promotes legal certainty but also encourages awareness of the necessity of dealing with humanitarian crises through adequate legal frameworks. Through further research and analysis, it is possible to improve the classification criteria and thereby contribute to the effective application of international humanitarian law in practice.

Keywords: Armed conflicts; International humanitarian law; Classification; Protection of civilians; Geneva conventions.

*Асистент Стефан Радојчић**

Правни факултет Универзитета у Новом Саду

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ У „ОНЛАЈН“ ФОРМАТУ

Правичност поступака у којима се одлучује о правима и обавезама грађана као странке пред надлежним државним органима је једна од најзначајнијих обавеза државе. Непоштовање правних правила којима се штити правичност поступка чини државу одговорном, како пред националним судовима, тако и пред међународним. Следствено томе, ово право уређено је на међународном и националном нивоу, при чему посебан значај има Европска конвенција о људским правима. Чланом 6 Европске конвенције дефинисани су елементи права на правично суђење, који се односе на одлучивање о правима грађана у грађанским, кривичним, управним, дисциплинским и уставносудским поступцима. Између осталог, наведеним чланом прописано је право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом. Са друге стране, дозвољена су ограничења пружених гаранција права на правично суђење. На пример, искључење јавности дозвољено је у интересу морала, јавног реда или националне безбедности у демократском друштву. Такође, лице оптужено за кривично дело има право да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере, да има одговарајуће могућности за припремање одбране, да испитује сведоке итд. Сва набројана питања нарочито су осетљива у ситуацији када долази до примене правила о „суђењу на даљину“. Наиме, вођење поступка уз учешће процесних субјеката у „онлајн“ форми, предвиђено је законом у одређеним ситуацијама. Поред тога, ванредно стање може бити основ да се одступи од утврђеног правног режима спровођења поступка у присуству странака, окривљеног или сведока. Ради се о посебно актуелном питању у светлу употребе савремених дигиталних технологија. Из свега наведеног се намећу два питања. Прво, да ли је постојећим законским решењима држава и стандардима праксе Европског суда за људска права, заштићена правичност поступака који се у потпуности или делимично одвијају „онлајн“? Друго, да ли су одступања од гаранција из члана 6 Европске конвенције, у ванредном стању, у виду промене формата одређених судских поступака у „онлајн“ формат, неопходна у демократском друштву и пропорционална циљу који се тиме настоји постићи.

Кључне речи: Правичност; „Онлајн суђење“; Европски суд за људска права; Право на одбрану.

* S.Radojcic@pf.uns.ac.rs

REALIZATION OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN 'ONLINE' FORM

Fairness of the proceedings concerning rights and obligations of citizens as a party before state authorities is one of the most important state obligations. A breach of legal rules that ensure the fairness of due process, triggers a state responsibility before national and international courts. Accordingly, the right to a fair trial has been defined at national and international level, while the European Convention of Human Rights is especially important. Elements of the mentioned right have been stipulated in Article 6 of the Convention, referring to different proceedings - civil, criminal, administrative, disciplinary and constitutional. Among other issues, Article 6 defines the right to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal. On the other hand, certain limitations of the relevant guarantees are lawful. For example, it is possible to exclude public from the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society. Also, a person accused for a criminal offence has a right to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing, to have adequate time and facilities for the preparation of his defence, to examine witnesses etc. All the afore mentioned issues are particularly sensitive in the situation where the rules on 'remote trial' are to be applied. Namely, conducting a trial with the participation of relevant subjects in online form, has been defined by the law in certain situations. Further to that, the state of emergency can provide a legal basis to deviate from the established legal regime for realization of the proceedings in the presence of parties, accused person or a witness. This issue has become particularly topical in the light of the use of contemporary digital technologies. The mentioned facts suggest two questions. First, whether current state practice and standards of ECtHR's jurisprudence, protect the fairness of partially or completely remote proceedings? Second, whether exceptions from the guarantees provided under Article 6 of the European Convention, in the state of emergency, by switching trials in online form, are necessary in a democratic society and proportionate to the intended aim.

Keywords: Fairness; Remote trial; European court of Human Rights; A right to defence.

Истраживач-приправник Милица Илић*
Институт за европске студије, Београд

НЕСАГЛАСНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ УГОВОРА СА УНУТРАШЊИМ ПРАВОМ ДРЖАВЕ УГОВОРНИЦЕ – *PACTA SUNT SERVANDA* ИЛИ УСТАВНА СУПРЕМАТИЈА?

У раду под називом „Несагласност међународних уговора са унутрашњим правом државе уговорнице – *Pacta sunt servanda* или уставна супрематија?“ анализира се однос између унутрашњег и међународног права кроз ситуацију несагласности закључених међународних уговора са унутрашњим правом државе уговорнице. Међународно право начелно забрањује поништење таквог уговора и обавезује уговорнице на поштовање уговорних обавеза, што чини суштину начела *Pacta sunt servanda*. Насупрот томе, принцип уставне супрематије, инхерентан унутрашњем праву држава, претпоставља сагласност свих аката са уставом и забрањује примену неуставног уговора. Иако најчешће у сагласју, два насловна начела се могу наћи и у сукобу.

Приказ теоријских разматрања у погледу односа међународног и унутрашњег права, регулативе Бечке конвенције о праву уговора, анализа упоредних уставних решења и упоредне праксе судова о питању несагласности уговора са уставним нормама држава уговорница, рад има за циљ да одговори на питање могућности поништења међународног уговора који повређује унутрашње право државе уговорнице. Уколико суд утврди несагласност уговора са нормама унутрашњег права уставног ранга, уговор ће престати да важи у домаћем правном поретку, и таква ће одлука суда бити декларативног карактера. Међутим, на међународном плану уговор ће наставити да обавезује државу, упркос одлуци суда којом се утврђује његова неуставност. Постоје извесни случајеви у којима ће држава моћи да се ослободи одговорности по основу таквог уговора, позивајући се на постојање основа релативне ништавости (рушљивости).

Компаративном анализом механизма контроле уставности уговора, тумачењем норми међународног права о релативној ништавости уговора, разматрањем одговорности државе за неиспуњење уговорних обавеза, рад настоји да предложи модел превазилажења практичног конфликта који у описаном случају може настати.

Кључне речи: Међународно право; Уставно право; Нормативна контрола; Ништавост међународних уговора; Одговорност државе.

* milica.ilic@ies.rs

INCOMPATIBILITY OF INTERNATIONAL TREATIES WITH DOMESTIC LAW OF THE CONTRACTING STATE—*PACTA SUNT SERVANDA* OR CONSTITUTIONAL SUPREMACY?

The paper titled “**Incompatibility of International Treaties with Domestic Law of the Contracting State—*Pacta Sunt Servanda* or Constitutional Supremacy?**” analyzes the relationship between domestic and international law by examining the incompatibility between concluded international treaties and the domestic law of the contracting state. International law generally prohibits the annulment of such treaties and obliges the parties to adhere to their treaty obligations, which is the essence of the principle *Pacta Sunt Servanda*. In contrast, the principle of constitutional supremacy, inherent in the domestic law of states, presupposes that all acts must be in accordance with the constitution and prohibits the application of unconstitutional treaties. Although usually in harmony, these two principles can sometimes be in conflict.

This paper tries to answer the question of whether an international treaty that violates a contracting state's domestic law can be annulled. It does this by looking at the relationship between international and domestic law, the rules of the Vienna Convention on the Law of Treaties, different constitutional solutions, and different judicial practices when it comes to treaties that do not follow the constitutional rules of the contracting state. If a court determines that a treaty is incompatible with domestic constitutional norms, the treaty will cease to be valid in the domestic legal order, and such a court decision will have a declaratory nature. However, at the international level, the treaty will continue to bind the state, despite the court's decision declaring its unconstitutionality. There are certain cases where the state may be able to avoid responsibility under such a treaty by invoking the grounds for relative nullity (voidability).

The paper seeks to propose a model for overcoming the practical conflict that may arise in the described case by means of comparative analysis of the mechanisms for controlling the constitutionality of treaties, interpreting norms of international law regarding relative nullity of treaties, and considering state responsibility for non-fulfillment of treaty obligations.

Keywords: International law; Constitutional law; Normative control; Nullity of international treaties; State responsibility.

Anna Kuznicow-Wyszyńska, PhD Candidate, *

Doctoral School of Social Sciences, University of Warsaw, Poland

**"THE ROME STATUTE: AN EFFECTIVE INSTRUMENT AGAINST
IMPUNITY OR A TOOL OF SELECTIVE JUSTICE?"**

The Rome Statute, adopted in 1998, established the International Criminal Court (ICC) with the mission to prosecute individuals responsible for genocide, war crimes, crimes against humanity, and, more recently, the crime of aggression. As a pivotal legal instrument in the fight against impunity, the Rome Statute represents a landmark achievement in international criminal law, promoting justice for the most atrocious crimes. However, critics have sparked significant debate over its practical application, questioning whether it serves all nations equally or if it selectively targets certain regions and actors while sparing others. The proposed paper aims to critically analyze the effectiveness of the Rome Statute in combating impunity, while also addressing the perception of its potential use as a political tool of selective justice. Drawing on case studies involving African countries, which make up most of the ICC prosecutions, and contrasting them with the lack of accountability involving major world powers such as the United States, Russia, and China, none of which are parties to the Statute, the paper will examine whether geopolitical considerations influence the Court's actions. The analysis will focus on the structural challenges within the ICC's mandate, such as its dependency on state cooperation and its limited enforcement mechanisms, while also assessing the potential for reforms aimed at ensuring a more equitable application of international criminal law. Ultimately, this paper will seek to contribute to the broader conversation on the balance between protection in international law, questioning whether the Rome Statute truly serves its intended purpose of ending impunity or if it perpetuates disparities in global justice.

Keywords: The Rome Statute; Global justice; International crimes; Powers; International criminal law.

* *a.lanina2@uw.edu.pl*

*Eugeniusz Kuznicow-Wyszyński, LL.M**

PhD candidate at the Doctoral School of Social Sciences in the discipline of Political Science and Public Administration, University of Warsaw, Poland
Researcher at the European University Institute in Florence, Italy

DIASPORA AND NATIONAL IDENTITY: THE ROLE OF ETHNIC CARDS IN BALANCING PROTECTION AND POTENTIAL ABUSE OF LEGAL RIGHTS

Ethnic cards, such as the Polish Card, Hungarian Card, and others, are significant tools in migration policy, serving both as a means of protecting national identity and as a mechanism for strengthening the bond between the state and its diaspora. However, their legal function raises questions about the fine line between protection and abuse of rights. On the one hand, ethnic cards can reinforce national identity and facilitate the integration of diaspora communities with their country of origin. On the other hand, misuse of these cards may lead to the unfair acquisition of legal privileges and the exploitation of legal mechanisms in ways that deviate from their original purpose. This paper analyzes the role of various European ethnic cards in balancing the protection of rights with the risk of potential abuse. The study explores how these cards are used, the motivations of their holders, and how legal frameworks can both protect their rights and be susceptible to exploitation. Additionally, the research highlights the growing relevance of ethnic cards in shaping migration policies in Central and Eastern Europe. Furthermore, the study examines the socio-political implications of ethnic cards, especially in countries with large diasporas, and the potential for diplomatic tensions when such policies intersect with cross-border migration. Finally, this analysis contributes to the broader debate on the role of law in defining national identity and its broader impact on contemporary international relations.

Keywords: Diaspora; National identity; Ethnic card; Migration; Rights protection; Legal abuse.

* e.kuznicow-wyszynski@uw.edu.pl

ТЕОРИЈА ДРЖАВЕ И ПРАВА /
THEORY OF STATE AND LAW

*Prof. dr Csaba Varga, Professor Emeritus**

Philosophy of Law Department of the Pázmány Péter Catholic University (H–1088 Budapest, Szentkirályi utca 28)

Research Professor Emeritus, Institute for Legal Studies of the Hungarian Academy of Sciences

Peter Pazmany

LENIN AND THE LAW (A CASE-STUDY ON THE BORDERS OF LEGAL NORMALITY)

Marxist revolutionaries used to dedicate entire lifetimes to fighting the enemy, the prevailing political and economic structure, believing that a breakthrough was a victory and a device to stand for purpose. Given their exhaustion from constant agitation, the practical task of constructing a new society was not yet on their agenda. Captive of the dogmatism of “Religion and law are the ideologies of the suppressing classes, the latter gradually replacing the former,” they were interested solely in a state and a law withered away. Therefore, not even Lenin, a law graduate, was concerned with law in general, nor its strategic potential for state building in particular. Once he gained power, he exclusively used law for tactical purposes in daily changes, only considering it beneficial to the revolutionary cause in certain cases. As an empty form for mass mobilization or a simple complement to terror, it turned into nothing but a direct means or extension of politics. In once-bolshevised territories, it never evolved into an autonomous phenomenon of social mediation, despite being widely acknowledged by society as one of the primary civilizing factors. It is not surprising that this led to the transformation of the tsarist ukaz-government into the Leninist decree-government, which was led by the Bolshevik party as a private organization. In comparison, the death toll from Bolshevism equated to sixteen times the number of victims killed during the last half of a century of tsarism. In summary, Bolshevism only resulted in "legalized lawlessness" in the past and the appearance of a dual state in the present.

Keywords: Degeneration of law?; Law in Marxist tradition; Revolutionary role of decreeing; “Bourgeois formalism” and revolutionary justice; Unity of law; Law as brute force; “Legalized lawlessness”; Victimization of society; Law in servilism of politics.

* varga.csaba@jak.ppke.hu

*Professor, Bagreeva Elena Gennadievna **

Doctor of Law, Professor at the Financial

University under the Government of the Russian Federation

THE IMAGE OF THEMIS AS AN EPISTEMOLOGY OF LAW: FROM PROTECTION TO ABUSE

How often do works of a particular art form remain objective monuments of socio-legal processes in the history of mankind? So, Themis has represented justice, integrity, and impartiality since the time of ancient Greek mythology. The sculptures from the 3rd century BC depict Themis with open eyes, analyzing all the circumstances before passing a sentence, full of dignity and confidence in her decision. Years later, the peoples of different countries began to honor Themis as the guardian of order, moral foundations, and even the entire social system, "arming" her with a sword and scales and closing her eyes, activating the senses and souls. For millennia, her image has been a symbol of justice, law and order, and spiritual strength. Naturally, each epoch and its people, having accumulated their attitudes towards law, justice, and justice, "placed" their accents in the image of Themis. Today, examples of abuse of law are growing in many countries, and not only in civil law relations. The Russian legislator has not yet given a definition of good faith but establishes a requirement for lawyers to act in good faith (paragraph 5 of Article 10 of the Civil Code of the Russian Federation). Recently, due to people's dissatisfaction with the decisions made by today's "justice," the image of Themis in various countries has become less iconic, with some portraying her as a corrupt "lady" who exploits her position. I would suggest that the modern legal community return to itself and the image of today's Themis as a symbol of justice based on integrity, fairness, integrity, humanity, impartiality, etc. I am convinced that Themis will become a goddess again.

Keywords: Themis; Art; Justice; Integrity; Corruption; Integrity.

ОБРАЗ ФЕМИДЫ КАК ГНОСЕОЛОГИЯ ПРАВА: ОТ ЗАЩИТЫ ДО ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ

Как часто произведения того или иного вида искусства остаются в истории Человечества объективными памятниками социально-правовых процессов. Так, Фемида со времен древнегреческой мифологии олицетворяла собой правосудие, неподкупность и беспристрастность.

* bagreg@yandex.ru

Сохранившиеся скульптуры с III в. до н. э. с открытыми глазами, анализируя все обстоятельства перед вынесением приговора, полна достоинства и уверенности в своем решении. Спустя годы народы разных стран стали почитать Фемиду как блюстительницу порядка, нравственных основ и даже всего общественного строя, «вооружив» ее мечом, весами и закрыв ей глаза, активизировав органы чувств, души. Тысячелетия ее образ являлся символом справедливости, правопорядка и духовной силы. Безусловно, каждая эпоха, ее народ, аккумулировав свое отношение к праву, правосудию, юстиции «расставляли» свои акценты в образе Фемиды.

Сегодня во многих странах растут примеры злоупотребления правом и не только в гражданских правоотношениях. Российский законодатель пока не дал определения добросовестности, но устанавливает требование для юристов действовать добросовестно (п. 5 ст. 10 ГК РФ). В последнее время на волне людского недовольства решениями сегодняшнего «правосудия», изображения Фемиды в разных странах выглядят не так канонично (visitringkoebing.dk), характеризуя ее как коррумпированную «даму», извлекающую выгоду из своего положения. Предложила бы современному юридическому сообществу вернуть себе образ Фемиды как символ правосудия на основе добросовестности, справедливости, неподкупности, гуманности, беспристрастности и т.д. Убеждена, что Фемида вновь станет богиней.

Ключевые слова: Фемида; Искусство, Правосудие; Неподкупность; Коррумпированность; Добросовестность.

Assoc. Prof. Dr. Bello M. Magaji, ESQ, FNIM

*LLB (Hons), BL, PGDE, PGD (Criminology), MPA, LLM, PhD (Law), Post-PhD (IAS)**

Chair Public and International Law Department, School of Law,
American University of Nigeria, Yola, Nigeria

BALANCING ACT: NAVIGATING THE BOUNDARIES OF LAW BETWEEN PROTECTION AND ABUSE

In today's dynamic global landscape, the role of law as a guardian of rights and freedoms is constantly challenged by its susceptibility to misuse and exploitation. This paper, titled "Balancing Act: Navigating the Boundaries of Law Between Protection and Abuse," delves into the intricate interplay between the protective functions of law and its potential for manipulation. Drawing upon a multidisciplinary approach, the paper examines case studies from diverse contexts, including human rights violations, corporate malfeasance, authoritarian regimes, and emerging digital realms. Through critical analysis and empirical evidence, it elucidates the mechanisms through which legal frameworks can both safeguard individuals and be subverted to perpetrate injustices. Furthermore, the paper explores strategies and initiatives aimed at mitigating the risks of legal abuse while preserving the integrity and efficacy of legal systems worldwide. By shedding light on the complexities inherent in this balancing act, this paper contributes to a deeper understanding of the challenges and opportunities in navigating the boundaries of law in contemporary society.

Keywords: Navigating; Boundaries; Law; Protection; Abuse.

* *bello.magaji@aun.edu.ng, bellomagaji80@yahoo.com*

*Assoc. Prof. Dr.sc Ljubica Kardaleska-Radojkova **

Ass. Prof. Dr.sc Tatjana Srceva-Pavlovska †

Faculty of Foreign languages AUE FON University, Skopje Republic of Macedonia

SIGNIFICANCE OF LINGUISTIC CANONS IN INTRALINGUAL AND INTERLINGUAL INTERPRETATION OF LEGAL TEXTS

This paper focuses on the linguistic perspective of legal interpretation, as essential in both intralingual and interlingual analysis of legal texts. Montesquieu's "Spirit of the Laws" urged that laws should be concise, simple, and void of vague expressions. On the other hand, Legalese in general has long remained a subject of analysis in terms of complex constructions and implicit wording, often resulting in descriptions such as wordy, unclear, and pompous attached to it. This domain seems to be a struggle between the subtle nuances of the abstract thought expressed with the beauty of style and the selection of linguistic means available or accepted as a convention in both the drafting and interpretation of legal texts on the one hand and the reception and interpretation by the involved or affected (legal institutions and clients) in a specific case on the other hand. Translation of documents in international contexts is an additional component with specific linguistic relevance. The notions of vagueness and ambiguity represent a theoretical challenge to both philosophers and legal scholars. Awareness of the theoretical background of these concepts and their semantic and logical elements, as well as their practical relevance in specific cases, is crucial. And not only for explanation of verbal expressions but also interpretation beyond what has been actually written. The "void for vagueness" doctrine, for instance, with its roots in ancient times, indicates awareness of the practical implications of these phenomena and their relevance for legal interpretation and legal writing. Linguistic canons, predominantly semantic, syntactic, and contextual ones, combined with the knowledge of methods of interpretation of legal texts (a posteriori/authentic interpretation, or based on specific and general interpretative directives), schools of thought (textualism, intentionalism, purposivism, and originalism), as well as legal dogmatics and hermeneutics, represent substantial tools for both interpretation and application of legal texts. Specifically, we aim to prevent misinterpretations that could lead to an incorrect direction or course of the entire proceedings, thereby avoiding the misuse or abuse of a text as a foundation.

Keywords: Legal linguistics; Linguistic canons; Interpretation of legal texts; Intralingual and interlingual analysis.

* *ljubica.kardaleska@fon.edu.mk*

† *tatjana.srceva.pavlovska@fon.edu.mk*

*Проф. др Драгомир Јовичић**

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

УЛОГА ЈЕДНАКОСТИ ПРИМЈЕНЕ ПРАВА У ОСТВАРИВАЊУ ПОТРЕБНОГ НИВОА ПРАВНЕ СИГУРНОСТИ

У раду се обрађује појам правна сигурност као правна вриједност, те појам примјене права са посебним акцентом на једнакост у примјени права, која је услов за остваривање потребног нивоа правне сигурности. Иначе, нису ријетки ставови теоретичара да је највећа трагедија за право неједнака примјена права. А сам идеал поступка пред судовима јесте висок степен предвидљивости, што у суштини представља стабилну и уједначену судску праксу, односно једнаку примјену права. Међутим, треба бити свјестан чињенице да нема правног система којем је страно да у неким чињенично и правно наизглед сличним ситуацијама, судови доносе различите одлуке. Дакле, у реалном животу уједначеност у примјени права је недостижна и она представља нормативни идеал. Значи не смијемо запоставити чињеницу да нема идеалне једнакости у примјени права, што наравно утиче на правну сигурност. Правна сигурност је веома високо на лествици правних вриједности. Без потребног нивоа правне сигурности нема ни повјерења грађана у државне органе у цјелини, што се посебно односи на правосуђе, дакле државу у цјелини. Циљ овог рада јесте да сагледамо како се право примјењује у актуелном тренутку код нас, али и у нашем окружењу, те колико су они који примјењују право свјесни значаја једнакости у примјени права, а самим тим и значаја укупне правне сигурности у држави.

Кључне ријечи: Правна сигурност; Право; Једнака примјена права; Правне вриједности; Правни систем.

THE ROLE OF EQUAL APPLICATION OF THE LAW IN ACHIEVING THE REQUIRED LEVEL OF LEGAL CERTAINTY

The paper explores the concept of legal certainty as a legal value, as well as the concept of the application of law with a particular focus on equality in the application of law, which is a condition for achieving the necessary level of legal certainty. It is not uncommon for theorists to argue that the greatest tragedy in law is its unequal application. The very ideal of court proceedings, after all, is a high degree of predictability, which essentially represents a stable and consistent judicial practice, or the equal application of the law. However, it is important to acknowledge that no legal system is immune to courts issuing different decisions in some factually and legally apparently similar

* dragomir.jovicic@fbn.unibl.org

situations. Therefore, in practice, uniformity in the application of the law is unattainable and represents a normative ideal. Hence, we must recognize the fact that there is no ideal equality in the application of the law, which of course impacts legal certainty. Legal certainty is very high on the scale of legal values. Without the necessary level of legal certainty, citizens lose trust in state bodies, particularly the judiciary, which is a key component of the state. The aim of this paper is to examine how the law is currently applied in our country, as well as in the broader region, and to assess the extent to which those responsible for its application are aware of the importance of equality in the application of laws and, consequently, the significance of overall legal certainty in the country.

Keywords: Legal certainty; Law; Equal application of law; Legal values; Legal system

Др Милан Давидовић*
Судија Вишег суда у Краљеву

**ПРИНЦИП ЗАБРАНЕ ПРОТИВРЕЧНОГ ПОСТУПАЊА У
ПОСТУПКУ (ПРОЦЕСНИ *VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM*)
– ПРИЛОГ ОПШТОЈ ТЕОРИЈИ ПОСТУПКА –**

Постоји правило, доктрина стара вековима. Гласи *venire contra factum proprium nulli conceditur*. Претставља правило о забрани противречног, контрадикторног понашања; преведена буквално значи: нико не може да дође у супротност са својим, сопственим понашањем. На њему је засновано правило *забрана venire contra factum proprium*, које забрањује противуречно, контрадикторно понашање лица у правном односу.

У раду се изучава примена доктрине на процесноправни однос, конкретно на судски поступак. Аутор у раду полемиче са другачијим мишљењима о процесном *venire contra factum proprium*, при том уз навођење великог броја примера из судске праксе судова света. У тексту се даје одговор шта је, заправо, *процесни venire contra factum proprium*, такође, која је правна природа процесне радње *contra factum proprium*, те на који начин процесни *venire contra factum proprium* шкоди поступку и причињава штету учесницима у поступку.

Кључне речи: Судски поступак; Процесни *venire contra factum proprium*; Законитост; Злоупотреба права; Злоупотреба процесних права.

**THE PRINCIPLE OF PROHIBITION OF CONTRADICTORY ACTIONS
IN PROCEDURE (PROCEDURAL *VENIRE CONTRA FACTUM
PROPRIUM*) - CONTRIBUTION TO THE GENERAL THEORY OF
PROCEDURE -**

There exists a centuries-old rule and doctrine known as *venire contra factum proprium nulli conceditur*. This rule prohibits contradictory and conflicting behavior. Translated literally, it means that no one can challenge their own behavior. It is based on the rule of *prohibition of venire contra factum proprium*, which prohibits contradictory behavior of persons in a legal relationship.

The paper studies the application of the doctrine to procedural legal relations, specifically to court proceedings. In the paper, the author presents various perspectives on the procedural *venire contra factum proprium*, drawing numerous examples from global court jurisprudence. The text answers the questions of what a procedural *venire contra factum proprium* actually is, the legal nature of a procedural action *contra factum proprium*, and how a procedural *venire contra factum proprium* harms the procedure and its participants.

Keywords: Court proceedings; Procedural *venire contra factum proprium*; Legality; Abuse of rights; Abuse of procedural rights.

* mdavidovic59@gmail.com

*Senior Teaching Assistant Brano Hadži Stević, LL.M.**

Faculty of Law, University of East Sarajevo,
Department of Legal Theory and Public Law

ARE COURTS ACTORS OF POLITICAL ACTIVITY? A CRITICAL ANALYZE OF TROPER'S THEORY

Analyzing the role of judges in legal systems is, as Troper argues, "a classic academic question." In summary, Troper's quandary revolves around the question of whether judges create or apply law. The key criterion in this regard, according to Troper, is the nature of court jurisdiction, and he formally defines judicial activity as the actions carried out by courts. But it is disputable whether this activity is (only) legal or (also) political. Politics, on the other hand, is defined as an activity that regulates the behavior of individuals by *general or individual norms*, regardless of previously existing norms.

Bearing in mind the extraordinary importance of judges' interpretation, Troper assesses that the justification of a decision (and not the dispositive) is an indicator of creative decision-making by judges, i.e., the decision on the meaning of a statutory text "carries the same degree of generality as a statute itself." Consequently, "interpreting the law means reworking it," and the judicial activity has political character only because of interpretation. This paper tends to critically analyze this Troper's standpoint, starting from the hypothesis that interpretation is not a political activity, although it can be a cover for the political activity of courts. To prove this, we will analyze the judicial branch of government's position, particularly in the context of the "network of coercion," as Troper suggests, and assess the nature of interpretation and its relationship to politics.

Keywords: Troper; Judges; Judicial activity; Politics; Interpretation

ДА ЛИ СУ СУДОВИ АКТЕРИ ПОЛИТИЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ? КРИТИЧКА АНАЛИЗА ТРОПЕРОВЕ ТЕОРИЈЕ

Разматрање улоге судија у правним системима представља, како Тропер тврди, „класично академско питање“. Сажето исказано, дилема о којој Тропер говори своди се на то да ли су судије примењивачи или ствараоци права? За њега је кључно мерило у том погледу природа надлежности судова, а судску делатност дефинише формалистички као делатност коју обављају судови. Али спорно је да ли је она (само) правна или је (и) политичка. Политику пак дефинише као делатност којом се регулише понашање појединаца *општим или појединачним* нормама, неvezано за

* brano.hadzi.stevic@pravni.ues.rs.ba

раније постојеће нормe.

Имајући у виду прворазредни значај тумачења судија, Тропер оцењује да је образложење пресуде (а не диспозитив) показатељ стваралачког одлучивања судија тј. одлука о значењу законског текста „носи исти степен општости као и сам тај закон“. Следствено, „тумачити закон значи прерадити га“ и само због тумачења је судска делатност *политичког карактера*. Овај рад тежи да критички анализира овај Троперов став, полазећи од хипотезе да тумачење није делатност политичког карактера, иако оно може да буде покриће за политичку делатност судова. У настојању да се то докаже, анализираће се положај судске функције државне власти, нарочито у „мрежи принуде“, како Тропер каже, те оценити природа тумачења и његова веза с политиком.

Кључне речи: Тропер; Судије; Судска делатност; Политика; Тумачење.

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 3 /
PUBLIC LAW SECTION 3

УПРАВНО ПРАВО И РАДНО ПРАВО /
ADMINISTRATIVE LAW AND LABOR LAW

УПРАВНО ПРАВО /
ADMINISTRATIVE LAW

*Проф. др Предраг Димитријевић**

Департаман за правне науке, Државни универзитет у Новом Пазару

„ЋУТАЊЕ УПРАВЕ“ КАО ОБЛИК ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА

У протеклим годинама судови у Републици Србији се суочавају са енормним порастом броја предмета у управној материји у управним споровима због „ћутања управе“. Управни спорови због „ћутања управе“ се из године у годину увећавају, што онемогућава Управни суд да у примереним роковима одлучује о тужбама странака. То ланчано доводи до нових судских поступака због повреде права на суђење у разумном року, чиме се додатно троше људски ресурси и буџетска средства на име новчаног обештећења и адвокатских трошкова, уколико је право на суђење у разумном року повређено. Рад указује да „ћутање управе“ може да буде облик злоупотребе права управе да поступа ефикасно и делотворно у управном поступку али и да се ситуација „ћутања управе“ може користити у управном спору као облик злоупотребе странке у својству тужиоца. Злоупотреба права на подношење захтева у управном поступку и тужби у управном спору један је од озбиљних проблема управног судовања, који се не може решавати применом постојећих закона. У раду су изнети и одговарајући предлози за спречавање злоупотребе права у управном поступку и управном спору.

Кључне речи: Управни поступак; Злоупотреба права; Ћутање управе; Управни спор.

"SILENCE OF THE ADMINISTRATION" AS A FORM OF ABUSE OF RIGHTS

In recent years, courts in the Republic of Serbia have been facing an enormous increase in the number of administrative cases in administrative disputes due to the "silence of the administration". Administrative disputes due to the "silence of the administration" are increasing from year to year, which makes it impossible for the Administrative Court to decide on the lawsuits of the parties within appropriate deadlines. This leads to new court proceedings for violations of the right to a trial within a reasonable time, which further consumes human resources and budgetary resources in the name of monetary compensation and attorneys' fees, if the right to a trial within a reasonable time is violated. The paper points out that the "silence of the administration" can be a form of abuse of the right of the administration to act efficiently and effectively in the administrative procedure, but also that the situation of "silence of the administration" can be used in an administrative dispute

* peca0909@yahoo.com

as a form of abuse of a party in the capacity of a prosecutor. Abuse of the right to file a claim in administrative proceedings and lawsuits in administrative disputes is one of the serious problems of administrative justice, which cannot be solved by applying existing laws. The paper also presents appropriate proposals for the prevention of abuse of rights in administrative proceedings and administrative disputes.

Key words: Administrative procedure; Abuse of rights, Silence of administration; Administrative dispute.

*Проф. др Зоран Лончар**

Правни факултет Универзитета у Новом Саду

РЕФОРМА УПРАВНОГ СУДСТВА У СРБИЈИ

У Србији је 2010. године спроведена свеобухватна реформа судске власти, у оквиру које је значајно реформисано и управно судство. Образован је Управни суд као суда посебне надлежности и донет је нови Закон о управним споровима. Међутим, током претходних година су се показале бројне слабости у функционисању управног судства. Након усвајања Амандмана на Устав у области правосуђа 2022. године и сета правосудних закона 2023. године неопходно је да се унапреди и рад Управног суда. Да би реформа управног судства била успешна требало би пре свих увести двостепено управно судство, оснивањем Вишег управног суда и најмање четири првостепена суда, чија би седишта била у Београду, Нишу, Крагујевцу и Новом Саду, или образовати посебно Управно одељења у оквиру Врховног суда. Поред тога, кроз измене Закона о управним споровима требало би предмет управног спора ускладити са новим Законом о општем управном поступку, усмену расправу и мериторно одлучивање суда предвидети да заиста буде правило, а не изузетак. У циљу повећања ефикасности рада управних судова и квалитета судских одлука кроз унутрашњу организацију судова требало би омогућити специјализацију примерену природи одлучивања у веома различитим управним областима. Такође, требало би унапредити и систем правних средстава, кроз увођење жалбе као редовног правног средства за чију употребу би правно легитимисан био једино тужилац, а не и тужени орган, и евентуално још јавни тужилац или правобранилац у циљу заштите јавног интереса, односно имовинских интереса друштвене заједнице. У погледу средстава ванредне правне заштите странака, захтеву за преиспитивање судске одлуке би требало дати карактер право ванредног правног средства, које би се могло користити пред Врховним судом само у случају неких од најтежих повреда закона.

Кључне речи: управно судство, управни суд, реформа, управни спор.

REFORM OF ADMINISTRATIVE JUDICIARY IN SERBIA

In 2010, Serbia carried out a comprehensive judiciary reform, which significantly reformed the administrative judiciary. The Administrative Court was established as a special jurisdiction and a new Administrative Disputes Act was passed. Over the years, however, a number of weaknesses in the functioning of the administrative judiciary have emerged. Following the adoption of the Amendment to the Constitution in the area of justice in 2022 and a set of judicial laws in 2023, it has become necessary to improve the work of the Administrative Court. For the

* z.loncar@pf.uns.ac.rs

reform of the administrative judiciary to be successful, it should first of all introduce a two-tier administrative court, the establishment of a higher administrative court and at least four first-instance courts, with headquarters in Belgrade, Nis, Kragujevac, and Novi Sad, or set up special administrative units within the Supreme Court.

Furthermore, by amending the Administrative Disputes Act, we should align the subject of the administrative dispute with the new Law on General Administrative Procedure, making the oral hearing and substantive decision of the court a rule rather than an exception. To enhance the efficiency of administrative courts and the quality of court decisions, the internal organization of courts should allow for specialization in the appropriate decision-making process across various administrative areas. Additionally, we should enhance the system of legal remedies by introducing a complaint as a regular legal remedy, which only the prosecutor, not the defendant body, and possibly the public prosecutor or attorney, could legitimately use for the protection of the public interest, specifically the community's property interests. With regard to the parties' means of emergency legal protection, the request for judicial review should have the character of a genuine emergency remedy, which could be used before the Supreme Court only in the event of some of the most serious violations of the law.

Keywords: administrative judiciary, administrative court, reform, administrative dispute.

*Assos. Prof. Dr. Timofte Claudia Simona**
Law Faculty, University of Oradea, Romania

NETWORKING AND DIGITALIZATION ARE SOLUTIONS FOR THE PUBLIC ADMINISTRATION?

In this paper, we tried to analyze how the public administration and policy studies fields have employed network metaphors and network analysis tools to describe the range of interorganizational configurations that have arisen to create, implement, and evaluate public policies.

We discuss how the concept of social networks as a configuration of social actors has been a mainstay of classical sociology and management studies. We also endeavored to consolidate the vast body of literature that has utilized network and systems metaphors and analytical tools in the examination of public administration and public policy, with the aim of drawing conclusions that could guide the development of a theoretical framework. We then make a case for using the term governance networks.

Also in the paper, we will present the characteristics of the range of possible “nodes” that populate a governance network. We describe these nodes as social actors or agents who possess specific goals, capacities, and resources, and assume specific roles within a governance network.

The last few years have demonstrated that public institutions engage in continuous communication, form interrelationships, and even form communication networks.

Keywords: public administration, network, governance, digitalization.

* *claudia.timofte@uoradea.ro*

*Проф. др Милош Прица**

Правног факултет Универзитета у Нишу

НОВ ПОГЛЕД НА ПИТАЊЕ ОСНОВАНОСТИ НЕДРЖАВНЕ УПРАВЕ КАО ПРАВНОГ ПОЈМА

У нашој правној литератури уврежило се схватање да јавну управу сачињавају органи државне управе и субјекти недржавне управе (јавне агенције, јавна предузећа, јавне установе и др.). Но, када се питање ваљано сагледа, исправно је говорити о органима државне управе и субјектима територијалне заједнице, дочим став о постојању недржавне јавне управе изражава погрешно поимање ималаца јавних овлашћења. Према класичном схватању у теорији државе, држава се не може замислити без становништва, територије и суверене власти. Међутим, становништво обухвата само грађане, следствено чему је са ужим значењем у односу на територијалну заједницу — која обухвата све субјекте на територији једне државе. Територијална заједница обухвата и субјекте који поводом своје делатности имају поједине прерогативе јавне власти (јавна предузећа, јавне установе, јавне агенције, јавни бележници као појединци са јавним овлашћењима итд.). Уз то, субјекти територијалне заједнице су и многи други субјекти који обављају одређену делатност на државној територији (цркве и верске заједнице, медији, установе културе, удружења грађана, политичке странке, медији и др.). Имаоци јавних овлашћења припадају институционалном поретку територијалне заједнице, за разлику од органа управе који припадају државној управи као институционалном поретку јавне власти. Одавде произлази да насупрот органима државне управе стоје субјекти територијалне заједнице, а не субјекти недржавне управе, при чему било би важно имати у виду да имаоци јавних овлашћења и не обављају управну делатност као своју примарну делатност. У чланку разматрамо принципе на којима почива однос између територијалне заједнице као институционалног поретка и државне управе као институционалног поретка јавне власти, а посебну пажњу посветићемо аргументима који потврђују тезу о неоснованости недржавне управе као правног појма.

Кључне речи: Држава; Територијална заједница; Јавна управа; Државна управа; Недржавна управа; Централистичка детерминација; Универзалистичка детерминација.

A NEW PERSPECTIVE ON THE ISSUE OF JUSTIFIABILITY OF NON-STATE ADMINISTRATION AS A LEGAL TERM

In Serbian legal literature, there is a well-entrenched conception that public administration comprises state administration bodies and non-state administration entities (public institutions, public agencies, public companies, etc.). However, a

* pricamilos@prafak.ni.ac.rs

thorough examination of the issue reveals the existence of both state administration bodies and subjects within the territorial community. Hence, we may conclude that the entrenched position on non-state public administration is a reflection of misunderstandings among the holders of public powers. Pursuant to the classical conception in the theory of the state, the state is inconceivable without the population, territory, and sovereign power. However, because the population only refers to citizens, its definition is narrower than that of the territorial community, which encompasses all subjects within a state's territory. Thus, the territorial community also includes entities that, by virtue of their activity, have certain prerogatives of public authorities (public institutions, public companies, public agencies, notaries public as individuals with public powers, etc.). Moreover, the territorial community encompasses numerous other entities, such as churches and religious communities, cultural institutions, citizens' associations, political parties, and media, that carry out specific activities within the state territory. The holders of public authority are part of the institutional order of the territorial community, in contrast to the administrative bodies, which are part of the state administration as an institutional order of public powers. Therefore, it follows that there are both state administration bodies and subjects of the territorial community, as opposed to subjects of non-state administration. In this context, it is crucial to remember that the holders of public powers do not primarily engage in administrative activities. In the article, the author considers the principles underlying the relationship between the territorial community as an institutional order and state administration as an institutional order of public powers, focusing in particular on the arguments that confirm the hypothesis that non-state administration is unjustifiable as a legal term.

Keywords: state; territorial community; public administration; state administration; non-state administration; centralist determination; universalist determination.

*Проф. др Милан Рапајић**

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Проф. др Дејан Логарушић†

Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду

О СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИМ ОМБУДСМАНИМА - ПОЛОЖАЈ И ВРСТЕ

Рад има историјски осврт на институцију омбудсмана која је настала у Шведској 1809.године и која је равно 110 година била ексклузивност само ове земље. У Србији на пример нормативно посматрано, институција омбудсмана је млада, јер је тек 2005.године донет Закон о заштитнику грађана. Поред изворног шведског назива - омбудсман, постоје различити и бројни варијетети у називима као на пример - бранилац, повереник, комесар или заштитник. Када је реч о положају и улози омбудсмана, указује се да постоји класични омбудсман. Српски заштитник грађана у суштини одговара класичном типу али иде и даље. Такође егзистира и мешовити или хибридни омбудсман где се надлежностима које има класични омбудсман придодаје и заштита људских права.

Специјализовани омбудсмани представљају трећу врсту омбудсмана и њихова надлежност је сужена у односу на надлежност класичног омбудсмана, јер се она тиче контроле државних органа и заштите грађана у тачно одређеним сферама друштвеног живота. Пример за те омбудсмане су: војни омбудсмани, полицијски омбудсмани, дечији омбудсмани, затворски омбудсмани, омбудсмани за равноправност полова, здравствени омбудсмани, порески омбудсмани, омбудсмани за заштиту од дискриминације, омбудсмани за заштиту података. Тако на пример у Србији постоје поред класичног омбудсмана и два посебна омбудсмана на републичком нивоу - повереник за заштиту равноправности и повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Посебну врсту специјализованих омбудсмана представљају интерни омбудсмани (као на пример: банкарски омбудсмани, телекомуникациони омбудсмани, омбудсмани осигуравајућих друштава, универзитетски омбудсмани) које именује иста институција коју они контролишу (контрола је установљена с циљем заштите права корисника услуга институције). У теорији је већ указано да у овом последњем случају се назив „омбудсман“ користи само у смислу лица задуженог за разматрање притужби. Од специјализованих омбудсмана као врста се издвајају приватно-правни омбудсмани (индустријски омбудсмани, аеродромски омбудсмани, фудбалски омбудсмани, болнички омбудсмани ...).

* mrpapajic@jura.kg.ac.rs

† dejan.logarusic@pravni-fakultet.info

Дакле када је реч о врстама специјализованих омбудсмана јављају се јавно-правни омбудсмани екстерног типа, интерни омбудсмани, али и приватно-правни омбудсмани.

Кључне речи: Омбудсман; Контрола управе; Специјализовани омбудсмани; Јавно-правни омбудсмани екстерног типа; Интерни омбудсмани; Приватно-правни омбудсмани.

ON SPECIALIZED OMBUDSMAN: POSITION AND TYPES

The paper provides a historical overview of the ombudsman institution, which originated in Sweden in 1809 and remained exclusive to this country for precisely 110 years. In Serbia, for example, from a normative point of view, the institution of the ombudsman is young because the Law on the Ombudsman was adopted as late as in 2005. In addition to the original Swedish name - ombudsman, there are different and numerous varieties of names, such as defender, commissioner, or protector. The position and role of the ombudsman indicate the existence of a classic ombudsman. The Serbian protector of citizens essentially corresponds to the classic type but goes further. There is also a mixed or hybrid ombudsman, where the protection of human rights is added to the responsibilities of the classic ombudsman. The third type of ombudsmen, known as specialized ombudsmen, have a narrower scope compared to the classic ombudsman due to their focus on controlling state bodies and protecting citizens in specific areas of social life. Examples of such ombudsmen are: military ombudsmen, police ombudsmen, children's ombudsmen, prison ombudsmen, gender equality ombudsmen, health ombudsmen, tax ombudsmen, anti-discrimination ombudsmen, and data protection ombudsmen. For example, in Serbia, in addition to the classic ombudsman, there are two special ombudsmen at the republic level: the commissioner for the protection of equality and the commissioner for information of public importance and the protection of personal data. Internal ombudsmen, which include banking ombudsmen, telecommunications ombudsmen, insurance company ombudsmen, and university ombudsmen, are a unique type of specialized ombudsmen. These ombudsmen are appointed by the same institution they control, with the aim of protecting the rights of users of the institution's services. In theory, it has already been pointed out that in the latter case, the name "ombudsman" is used only in the sense of the person in charge of considering complaints. Among the specialized ombudsmen, private-law ombudsmen stand out as a distinct type (industrial ombudsmen, airport ombudsmen, football ombudsmen, hospital ombudsmen, etc.). Therefore, when it comes to the types of specialized ombudsmen, there are external public-law ombudsmen, internal ombudsmen, and private-law ombudsmen.

Keywords: ombudsman; management control; specialized ombudsmen; external public-law ombudsmen; internal ombudsmen; private legal ombudsmen.

Проф. др Невенко Врањеш*

Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци

ОДНОС ДОБРЕ УПРАВЕ И ВЛАДАВИНЕ ПРАВА

Добра управа је модел управе који је прихваћен од стране Европске уније. Земље потенцијални кандидати и кандидати за чланство морају извршити конвергенцију својих управних система према овом моделу. Наведено се постиже кроз рационализацију и имплементацију различитих принципа добре управе у национално законодавство и управну праксу конкретне земље. Европска унија нема изграђен јединствен управни простор нити прецизне индикаторе који би верификовали тражену конвергенцију што земље кандидаткиње доводи пред значајан изазов. Свака држава чланица ЕУ има сопствени систем управе и углавном користи минималне заједничке стандарде који произилазе из комунитарног права и судске праксе. Према критеријумима за чланство из Копенхагена, 1993. године, а који су касније потврђени и у Мадриду 1995. године, за приступање Европској унији свака земља мора *inter alia*, имати стабилност институција које гарантују демократију, владавину права, људска права те поштовање и заштиту права мањина. Такође, данас је присутан појачан интензитет управне дјелатности, па је према неким истраживањима сваки шести посао у држави управни или је повезан с управом. У своме раду, у амбијенту великог броја управних послова, управа се јавља као значајан кршилац људских права што се свакако одражава на владавину права и изградњу правне државе. Ово је поготово присутно у земљама неразвијене демократије, слабе демократске традиције и неизграђеног демократског менталитета, службеничке и управне културе. Предмет рада је однос управе и владавине права кроз призму модела добре управе. Рад полази од претпоставке да су ова два појма у корелацији на начин да пројектовани модел управе значајно утиче на владавину права и правну државу. Однос се сагледава кроз принципе добре управе и европског управног простора и њихову импликацију на остваривање владавине права и правне државе. У истраживању се користи метода анализе садржаја, методе правне егзегезе и правне синтезе као превладавајуће док се упоредно правна метода користи помоћна.

Кључне ријечи: Добра управа; Владавина права; Правна држава;

Људска права и европски управни простор.

THE RELATIONSHIP BETWEEN GOOD ADMINISTRATION AND THE RULE OF LAW

* nevenko.vranjes@fpn.unibl.org

The European Union has adopted good administration as its administration model. Countries that are potential candidates or candidates for membership must align their administrative systems with this model. This is achieved through the operationalization and implementation of various principles of good administration into the national legislation and administrative practices of the specific country. The European Union does not have a unified administrative space nor precise indicators to verify the required convergence, which presents a significant challenge for candidate countries. Each EU member state has its own administrative system and generally uses the minimum common standards derived from Community law and judicial practice. According to the Copenhagen criteria for membership from 1993, later confirmed in Madrid in 1995, any country wishing to join the European Union must, *inter alia*, have stable institutions that guarantee democracy, the rule of law, human rights, and the respect and protection of minority rights. Furthermore, there is an increased intensity of administrative activity today, with some studies showing that one in six jobs in a country is administrative or related to administration. In its work, amidst the vast number of administrative tasks, the administration often becomes a significant violator of human rights, which certainly impacts the rule of law and the development of a legal state. This is especially evident in countries with underdeveloped democracies, weak democratic traditions, and an underdeveloped democratic mindset, as well as an inadequate civil service and administrative culture. The subject of this paper is the relationship between administration and the rule of law through the lens of the good administration model. The paper begins with the assumption that the designed administrative model significantly influences the rule of law and the legal state, demonstrating a correlation between these two concepts. The relationship is examined through the principles of good administration and the European administrative space and their implications for achieving the rule of law and the legal state. The research primarily employs the content analysis method, legal exegesis, and legal synthesis methods, with the comparative legal method serving as a secondary tool.

Keywords: good administration; rule of law; legal state; human rights and European administrative space.

*Prof. dr Emir Mehmedović**

Fakultetu za upravu Univerziteta u Sarajevu

*Dr sci. Faris Godinjak***

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine

FUNKCIONALNA NADLEŽNOST U UPRAVNOM POSTUPKU - SMISAO I ZNAČAJ

Nadležnosti spada među temeljne pravne institute. Pojam nadležnost u procesnom pravu označava skup prava i obaveza određenog javno-pravnog subjekta da obavlja konkretne poslove i zadatke. Njime se određuje koji je javno-pravni organ ovlašten, ali i obavezan da postupa u određenim pravnim stvarima. Određivanjem nadležnosti javno-pravnih organa omogućava se uspostava i funkcionisanje državno-pravnog sistema, ali i štiti pojedinac od arbitrarnog postupanja organa javne vlasti. U kontekstu upravnog procesnog prava, organ uprave je nadležan da odlučuje u određenoj upravnoj stvari samo u onoj mjeri u kojoj mu je ovlaštenje za donošenje takve odluke utvrđeno zakonom ili podzakonskim aktom donesenim na osnovu zakona. U skladu sa teorijskom klasifikacijom, institut nadležnosti se može podijeliti na apsolutnu i relativnu. Pod apsolutnom nadležnošću se podrazumjeva nadležnost određene vrste državnih organa da postupaju u određenim pravnim pitanjima. U pravilu se apsolutna nadležnost dijeli na sudsku i upravnu nadležnost. S druge strane, relativna nadležnost se dalje dijeli na stvarnu i mjesnu. Funkcionalna nadležnost kao podvrsta stvarne nadležnosti detaljnije reguliše ko je u konkretnom javnom organu nadležan za vršenje određenih upravnih poslova. Funkcionalna nadležnost može biti utvrđena zakonom ili podzakonskim aktima. Zakonom se utvrđuje u onim slučajevima kada se zakonom izričito propisuje da jedna kategorija zaposlenih (npr. inspektori ili drugo ovlašteno službeno lice) u organu uprave vodi određene postupke i donosi upravne akte, dok druga kategorija zaposlenih (npr. rukovodilac ili rukovodeći službenik) rješava po žalbi na akte donesene u prvostepenom postupku. Osim toga, funkcionalna nadležnost može biti uređena i aktima o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u organima uprave, koji, na osnovu odgovarajućeg organizacijskog propisa (Zakona o upravi, Zakona o organizaciji organa uprave ili Zakona o republičkoj upravi) donosi rukovodilac organa uprave, uz saglasnost vlade, a kojim se utvrđuju unutrašnja nadležnosti osnovnih i unutrašnjih organizacionih jedinica organa uprave da obavljaju konkretne poslove iz djelokruga organa uprave. Nepoštivanje funkcionalne nadležnosti, kao podvrste stvarne nadležnosti, može imati za posljedicu rušljivost, odnosno ništavost donesenih upravnih akata. U radu ćemo detaljnije, na konkretnim primjerima, ukazati na smisao i značaj funkcionalne nadležnosti u postupanju uprave, a napose u upravnom postupku.

Ključne riječi: Nadležnost; Funkcionalna nadležnost; Upravni postupak; Zakonitost.

* *emir.mehmedovic@fu.unsa.ba*

** *faris.godinjak@gmail.com*

FUNCTIONAL JURISDICTION IN ADMINISTRATIVE PROCEDURE – ITS MEANING AND SIGNIFICANCE

The jurisdiction is one of the fundamental legal institutes. In procedural law, the concept of jurisdiction refers to the set of rights and obligations of a particular public law entity to perform specific tasks and duties. It determines which public law body is authorized and obligated to act in certain legal matters. By determining the jurisdiction of public law bodies, the establishment and functioning of the state-legal system are ensured, and individuals are protected from arbitrary actions of public authorities. In the context of administrative procedural law, an administrative body is competent to decide on a particular administrative matter only to the extent that its authority to make such decisions is established by law or a bylaw act issued based on the law. According to the theoretical classification, the institute of jurisdiction can be divided into absolute and relative jurisdiction. Absolute jurisdiction refers to the competence of certain types of state bodies to act on specific legal issues. As a rule, absolute jurisdiction is divided into judicial and administrative jurisdiction. On the other hand, relative jurisdiction is further divided into material and territorial jurisdiction. Functional jurisdiction, as a subtype of material jurisdiction, more precisely regulates who within a particular public body is competent to perform specific administrative tasks. Functional jurisdiction can be established by law or sublaws. The law determines functional jurisdiction when it explicitly specifies that one category of employees, such as inspectors or other authorized officials, within the administrative body conducts certain procedures and issues administrative acts, while another category of employees, such as a minister or senior official, decides on appeals against acts issued in the first-instance procedure. Furthermore, the head of the administrative body, with the government's consent, can regulate functional jurisdiction through acts on internal organization in administrative bodies. These acts, based on an appropriate organizational regulation, define the internal competencies of the administrative body's basic and internal organizational units to perform specific tasks within the administrative body's jurisdiction. Noncompliance with functional jurisdiction, as a subtype of subject-matter jurisdiction, may result in the annulment or invalidity of the issued administrative acts. In this paper, we will illustrate the meaning and significance of functional jurisdiction in administrative practice, particularly in administrative proceedings, through specific examples.

Keywords: jurisdiction; functional jurisdiction; administrative procedure; legality.

OBRAZOVANJE ZA JAVNU UPRAVU U BOSNI I HERCEGOVINI – STANJE, RAZVOJ I PERSPEKTIVE

Javna uprava je bitan dio državnog aparata i najopsežnija državna djelatnost. U tom kontekstu, obrazovanje za potrebe javne uprave je ključno za njen razvoj i temelj je profesionalizma kao osnovnog zahtjeva savremenog javnog sektora. U radu se, stoga, polazi od teze da bez dobrih upravnih kadrova obrazovanih za rad u javnoj upravi, nema ni dobre uprave. Međutim, Bosna i Hercegovina nema tradiciju upravnog obrazovanja pa će s tim u vezi izgradnja takvog sistema biti dugotrajan proces. U radu će se ukazati na glavne prednosti razvoja programa obrazovanja za javnu upravu koji ne traži samo tržište rada, već i učvršćivanje pozicije u evropskom prostoru visokog obrazovanja. Dakle, dominantan pravni pristup u izučavanju javne uprave na univerzitetima u Bosni i Hercegovini morati će ustupiti mjesto multidisciplinarnom pristupu koji će pružiti ne samo pravna već i politološka, ekonomska, menadžerska, organizacijska i druga potrebna znanja o javnoj upravi. Jedino na taj način mogu se brzo implementirati nove tranzicijske i razvojne potrebe bosanskohercegovačkog društva i države, i njegovo integriranje u evropske i evro-atlanske procese.

Ključne riječi: Obrazovanje; Javna uprava; Studij; Profesionalizam; Multidisciplinarnost.

EDUCATION FOR PUBLIC ADMINISTRATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA—CURRENT STATE, DEVELOPMENT AND PERSPECTIVES

Public administration is a crucial component of the state apparatus and represents the most extensive activity within the state. In this context, education tailored to the needs of public administration is crucial for its development and for laying the foundation of professionalism, which is a fundamental requirement of the modern public sector. Therefore, the work is based on the thesis that without well-trained administrative personnel, public administration cannot function effectively. However, Bosnia and Herzegovina does not have a tradition of administration education, so building such a system will be a long-term process. Therefore, universities in Bosnia and Herzegovina must replace the dominant legal approach in public administration studies with a multidisciplinary approach that encompasses not only legal knowledge but also political, economic, managerial, organizational, and other essential public administration knowledge. Only in this manner can we swiftly implement the transition and development needs of Bosnia and Herzegovina, ensuring its seamless integration into European and Euro-Atlantic processes.

Keywords: education; public administration; study; professionalism; multidisciplinarity.

* edina.sehric@untz.ba

*Проф. др Живорад Рашевић, МА (KCL), CMgrFCMI (CMI UK)**

Оружане снаге БиХ

Проф. др Нермин Лапандић†

Факултет за управу Универзитета у Сарајеву

ОКВИРНА КОНВЕНЦИЈА САВЈЕТА ЕВРОПЕ О ВЈЕШТАЧКОЈ ИНТЕЛИГЕНЦИЈИ И ЉУДСКИМ ПРАВИМА, ДЕМОКРАТИЈИ И ВЛАДАВИНИ ПРАВА – ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ЈАВНУ УПРАВУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Дана 5. септембра 2024. године Савјет Европе (СЕ) је усвојио Оквирну конвенцију о вјештачкој интелигенцији и људским правима, демократији и владавини права. Овај пионирски подухват у трагању за правним путевима суочавања са изазовима примјене вјештачке интелигенције свакако заслужује пажњу како стручне тако и шире јавности. Процес аутоматизације одлучивања ће неминовно проналазити све већу примјену и у јавној управи Босне и Херцеговине, са свим пратећим опасностима кршења људских права које може изазвати овакво дехуманизовано одлучивање. Ослањајући се на наратив и добро позната начела заштите људских права, Оквирна конвенција СЕ одређује свој персонални домаћај како на јавне власти тако и на приватне субјекте, и усмјерава јавне власти да у вршењу својих својих овлашћења не задиру у међународно призната људска права, а да са са друге стране у коначности обезбиједи поштовање тих права приватних субјеката (*obligation of result*). Аутори предлажу да се ова конвенција ратификује и предлажу одређене механизме који обезбјеђују правно прихватљиве исходе аутоматизованог одлучивања, са посебним освртом на управни поступак који се води у процедурама јавних набавки.

Кључне ријечи: Савјет Европе; Вјештачка интелигенција; Управа; Људска права; Јавне набавке.

COUNCIL OF EUROPE FRAMEWORK CONVENTION ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND HUMAN RIGHTS, DEMOCRACY, AND RULE OF LAW: IMPLICATIONS ON PUBLIC ADMINISTRATION IN BOSNA AND HERZEGOVINA

On September 5, 2024, the Council of Europe (CoE) adopted the Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy, and the Rule of Law. This pioneering venture in the quest for legal ways to deal with

* zivorad.rasevic@mod.gov.ba

† nermin.lapandic@fu.unsa.ba

the challenges of the artificial intelligence applications certainly deserves the attention of both experts and the general public. The public administration of Bosnia and Herzegovina will inevitably implement the process of decision-making automation, which carries the accompanying risks of human rights violations due to its dehumanizing nature. Based on the narrative and well-established principles of human rights protection, the CoE Framework Convention establishes its personal scope, encompassing both public authorities and private subjects. It instructs public authorities to refrain from interfering with internationally recognized human rights during the exercise of their powers, and to ensure the respect of these rights for private subjects (a duty of result). The authors suggest ratifying this convention and implementing specific mechanisms to guarantee legally acceptable outcomes of automated decision-making, particularly in the administrative procedures of public procurement cases.

Keywords: Council of Europe; artificial intelligence; public administration; human rights; public procurement.

Доц. др Сања Голијанин*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗАБРАНА *REFORMATIO IN PEIUS* У УПРАВНОМ ПОСТУПКУ

Када странка у управном поступку изјави жалбу на првостепено рјешење, другостепени орган не може, по правилу, ожалбено рјешење измијенити на штету жалиоца. Ипак, законодавац није досљедан у апсолутној заштити субјективних права признатих првостепеним рјешењем. У циљу правилног рјешења управне ствари, другостепени орган може поводом жалбе измијенити првостепено рјешење на штету жалиоца, али само из разлога због којих би се на то рјешење могли примјенити ванредни правни лијекови: поништавање и укидање по праву надзора, ванредно укидање рјешења и оглашавање рјешења ништавим.

Аутор у раду указује на, у управној пракси, присутно неосновано ширење разлога који могу довести до измјене првостепеног рјешења на штету странке од стране другостепеног органа. Такође, сматра погрешним став да се забрана *reformatio in peius* односи само на другостепене органе, али не и првостепене органе приликом поновног рјешавања управне ствари, износећи аргументе у прилог таквој тврдњи. Намјера аутора је да подстакне практичаре да преиспитају устаљену праксу за коју се чини да је у супротности са одредбама Закона о општем управном поступку, али и самог законодавца да приликом евентуалних измјена и допуна законских рјешења подробније уреди питање начелне забране *reformatio in peius*.

Кључне ријечи: Жалба; Измјена рјешења; *Reformatio in peius*; Управни поступак.

PROHIBITION OF *REFORMATIO IN PEIUS* IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

When a party to an administrative procedure files an appeal against a first-instance decision, the second-instance authority cannot, as a rule, change the appeal decision to the detriment of the appellant. However, the legislator is not consistent in the absolute protection of subjective rights recognized by the first-instance decision. In order to properly resolve the administrative matter, the second-instance authority may, on appeal, amend the first-instance decision to the detriment of the appellant, but only for reasons that could be applied to that decision by extraordinary legal remedies: annulment and cancellation under the right of supervision, extraordinary cancellation of the decision, and declaring the decision null and void.

In the paper, the author points to the unfounded spread of reasons, in administrative practice, that can lead to the change of the first-instance decision to the

* sanja.golijanin@pravni.ues.rs.ba.

detriment of the party by the second-instance authority. Also, we look at the claim that the rule against *reformatio in peius* only applies to second-instance authorities and not to first-instance authorities when they find an administrative matter to be wrong and give reasons to support that claim. The author's intention is to encourage practitioners to reconsider the established practice, which seems to be in contradiction with the provisions of the Law on General Administrative Procedure. Furthermore, the paper aims to encourage the legislator himself to regulate the issue of the principle prohibition of *reformatio in peius* in more detail during possible amendments to the legal provisions.

Keywords: complaint, change of decision, *reformatio in peius*, administrative procedure.

*Доц. др Јелена Старчевић**

Министарство за научнотехнолошки развој и високо образовање
Универзитет у Источном Сарајеву

КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОЦЈЕЊИВАЊЕ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА КАО ФАКТОР (ДЕ)МОТИВАЦИЈЕ У РАДУ

Како би што професионалније и квалитетније обављали послове, те у сврху подстицања на боље резултате рада, у државној управи се, најмање једном у шест мјесеци врши оцјењивање државних службеника. Оцјењивање, према важећим прописима, подразумева процјену постигнутих резултата при извршавању послова радног мјеста и постављених циљева, квалитета рада, ефикасности у раду, самосталности, стваралачких способности и иницијативе, вјештину комуникације, спремност прилагођавања промјенама и остале способности које захтијева радно мјесто. Оцјена може представљати основ за напредовање у служби али и за престанак радног односа. У том смислу, она може представљати фактор мотивације али и фактор демотивисаности, фрустрације, дисфункционалних односа у колективу па и разлог потпуног поремећаја и блокаде рада органа управе. Вишегодишње запуштање процеса тзв. кадрирања односно планског запошљавања и напредовања државних службеника као и питања мотивације за рад те све очигледније враћање архаичног ”система плијена” у управу, нарочито када су у питању руководна радна мјеста, озбиљно је нарушило повјерење грађана у рад органа управе али и саму управу изнутра. У раду је представљен систем оцјењивања државних службеника са свим његовим предностима и недостацима, утицај процеса бирократизације и политизације на мотивацију државних службеника, те могуће последице оваквог стања на ефикасност државне управе и државе у цјелини.

Кључне ријечи: Државни службеник; Оцјењивање; Запошљавање; Напредовање; Критеријуми; Мотивација; Државна управа.

CRITERIA FOR EVALUATING CIVIL SERVANTS AS A FACTOR OF JOB (DE)MOTIVATION

In order to perform tasks as professionally and qualitatively as possible, and for the purpose of encouraging better work results, in public administration, civil servants are evaluated at least once every six months. According to the current regulations, evaluation includes an assessment of the results achieved

* j.starcevic@mnv.vladars.rs

when performing the duties at the workplace, an assessment of the set goals, quality of work, efficiency in work, independence, creative abilities and initiative, communication skills, readiness to adapt to changes, and other abilities required by the workplace. The rating can be the basis for the promotion but also the reason for dismissal. Therefore, it can represent a factor of motivation but also a factor of demotivation, frustration, dysfunctional relationships in the office, and the reason for complete disruption and blockage of the functioning of public administration. Neglecting the process of the so-called staffing, i.e., the planned employment and promotion of civil servants for many years, as well as putting aside the issue of motivation of civil servants and finally, returning the archaic "spoils system" in the public administration, especially when it comes to senior positions, seriously undermined citizens' trust in the efficiency of the public administration, shaking the public administration from the inside out. The paper outlines the system of evaluating civil servants, highlighting its advantages and disadvantages. It also explores the impact of bureaucratization and politicization on the motivation of civil servants, and explores the potential consequences of this situation on the efficiency of the state administration.

Keywords: civil servant, evaluation; employment; advancement; criteria; motivation; state administration.

*Assistant lecturer Maria-Ariana Dociu, Ph.D.,**
Faculty of Law, University of Oradea, Romania

THE IMPORTANCE OF DECISION-MAKING TRANSPARENCY IN THE ROMANIAN PUBLIC ADMINISTRATION

As stated in Article 1(1) of Law No. 52/2003 on decision-making transparency in public administration, this law sets the minimum rules for how decisions should be made in central and local public administration authorities in Romania, whether they are elected or appointed. It also applies to other public institutions that use public money and their interactions with citizens and their legally recognized associations.

The purpose of establishing such rules is, first of all, to increase the degree of responsibility of the public administration towards the citizen, seen as the beneficiary of the administrative decisions. Secondly, the aim is both the involvement and active participation of citizens in the administrative decision-making process, as well as in the process of drafting normative acts within the Romanian public administration. All these elements will ultimately lead to increasing the degree of transparency at the level of the entire public administration.

This paper aims to show the principles underlying decision-making transparency in Romania, as well as the main obligations of the public administration authorities in the processes of administrative decision-making and of drafting normative acts.

Keywords: administrative acts; public administration authorities; decision-making process; obligations; debates; draft normative acts.

* *dociuariana@gmail.com*

*Доц. др Милица Торбица**

Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија, Нови Сад

УЛОГА РЕПУБЛИЧКОГ ГЕОДЕТСКОГ ЗАВОДА У ПОСТУПКУ НАДЗОРА НАД РАДОМ ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Значај јавнобележничке делатности за постизање правне сигурности, поверења грађана у државу и функционисање читавог правног система подразумева свеобухватно нормативно уређење свих питања везаних за законит и правилан рад ове правосудне професије, па и надзор над њиховим радом. Поред Министарства правде као органа управе надлежног за вршење надзора над јавнобележничком делатношћу у Републици Србији, посебно су предвиђене надлежности Републичког геодетског завода, у даљем тексту РГЗ-а, посебне организације основане при Министарству грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, и његових ужих унутрашњих јединица надлежних за решавање у првостепеном управном поступку уписа у катастар. Уколико јавни бележник не врши достављање својих исправа на упис у евиденцију катастра или то не врши благовремено, РГЗ је овлашћен да о томе обавести орган који врши надзор над јавнобележничком делатношћу, а то су у овом случају Министарство правде и Јавнобележничка комора. На основу ове притужбе, надлежни органи могу спровести поступак надзора и у складу са прикупљеним подацима покренути дисциплински поступак према јавном бележнику. Затим, уколико приликом уписа јавнобележничких исправа у евиденцију катастра надлежни првостепени органи утврде да је располагање са непокретношћу у исправи очигледно противно принудним прописима, дужни су да изврше упис наведене исправе, да о томе обавесте надлежан суд и тиме иницирају покретање поступка за поништај исправе, као и јавног тужиоца, уз обавезан упис адекватне забележбе у терете непокретности. Иако није предвиђена санкција за невршење, односно пропуштање вршења овог права, које је уједно и обавеза, од стране РГЗ-а и његових ужих унутрашњих јединица, јасно је да је њихово прописивање, поред других видова надзора над јавнобележничком делатношћу, у служби остварења општег циља апсолутне ажурности података евиденције катастара, као и онемогућавања опстајања незаконитих јавнобележничких исправа у правном промету.

Кључне речи: Надзор; Орган управе; Катастар; Јавни бележник; Јавнобележничка исправа.

* milica.office1@gmail.com

THE ROLE OF THE REPUBLIC GEODETIC INSTITUTE IN SUPERVISING THE WORK OF NOTARIES PUBLIC IN THE REPUBLIC OF SERBIA

The importance of the activities of notaries public in achieving legal security, fostering citizens' trust in the state, and ensuring the smooth functioning of the entire legal system necessitates a comprehensive normative regulation of all issues related to the legal and proper work of this judicial profession, including their supervision. In addition to the Ministry of Justice, which serves as the administrative body overseeing notarial activity in the Republic of Serbia, the Republic Geodetic Institute, hereinafter RGZ, is a special organization under the Ministry of Construction, Transport, and Infrastructure. Its narrower internal units are responsible for resolving the first instance administrative procedure of registration in the cadastre. If the public notary does not submit his documents for registration in the cadastre records or does not do so in a timely manner, the RGZ is authorized to notify the authority that supervises notarial activity, in this case the Ministry of Justice and the Public Notarial Chamber. On the basis of this complaint, the competent authorities can carry out the supervision procedure and, in accordance with the collected data, initiate disciplinary proceedings against the notary public. When notarial documents are recorded in the cadastre records, if the first-instance authorities decide that the document's description of real estate clearly goes against mandatory rules, they must register the document, inform the appropriate court, and start the process for nullifying the document along with the public prosecutor. This must be done by making a proper note in the encumbrances of the real estate. The RGZ and its narrower internal units provide no sanction for not exercising or failing to exercise this right, which is also an obligation. However, their prescription, along with other types of supervision over notarial activity, serves to achieve the general aims of maintaining the absolute up-to-dateness of cadastre record data and preventing the existence of illegal notarial documents in legal circulation.

Keywords: supervision; administrative body; cadastre; public notary; notary document.

HORIZONTI BUDUĆNOSTI UPRAVNOG PRAVA I UPRAVNOG PRAVOSUĐA: UMJETNA INTELIGENCIJA KAO NOVA DIMENZIJA

Ubrzani napredak umjetne inteligencije posljednjih godina sve više naglašava virtualnu dimenziju različitih segmenata društvenog života. Evidentno, to ostavlja trag i na cjelokupan pravni i pravosudni sistem, naglašavajući izazove u funkcionalnosti normativnog okvira i ostvarivanju različitih procesnih prava građana u jednoj novoj stvarnosti. Javna tijela u svijetu sve više otkrivaju potencijal umjetne inteligencije, kako bi proces upravnog odlučivanja bio što efikasniji, konzistentniji i precizniji. Također, efikasnost sistema upravnog pravosuđa nastoji se povećati primjenom umjetne inteligencije, sve u cilju smanjenja zaostataka i povećanja kvalitete sudskih odluka. No, čak i uz brojne koristi koje umjetna inteligencija pruža, moramo biti svjesni da ona ima svoje granice i da je i dalje, u suštini, mašinska inteligencija zasnovana na velikom broju informacija i algoritama, što sa sobom nosi i brojne rizike. Stoga, kao imperativ nameće se uspostavljanje ravnoteže između svih potencijala koje umjetna inteligencija nudi i očuvanja proceduralne pravičnosti, nezavisnosti i poštivanja prava svih pojedinaca koji dolaze u dodir sa javnom upravom ili upravnim pravosuđem. Rad ima za cilj, kroz opsežan pregled literature, analizirati koristi, rizike, etičke dileme i pravne izazove umjetne inteligencije u sistemu upravnog prava i upravnog pravosuđa, te u konačnici pokušati odgovoriti na ključno pitanje: da li je nam je zaista neophodna integracija umjetne inteligencije u ovoj oblasti?

Ključne riječi: Umjetna inteligencija; Javna uprava; Upravno pravo; Upravno odlučivanje; Upravno pravosuđe

HORIZONS OF THE FUTURE OF ADMINISTRATIVE LAW AND ADMINISTRATIVE JUDICIARY: ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A NEW DIMENSION

The rapid progress of artificial intelligence in recent years has increasingly emphasized the virtual dimension of various segments of social life. This leaves a mark on the entire legal and judicial system, highlighting the challenges in the functionality of the normative framework and the realization of various procedural rights for citizens in a new reality. Public bodies worldwide are increasingly discovering the potential of artificial intelligence to make the administrative decision-making process as efficient, consistent, and precise as possible. Additionally, efforts are underway to enhance the

* *admir.seleskovic@untz.ba*

efficiency of the administrative judiciary through the application of artificial intelligence, with the aim of reducing backlogs and enhancing the quality of court decisions. However, even with the numerous benefits that artificial intelligence provides, we must be aware that it has its limits and that it is still, in essence, machine intelligence based on a large amount of information and algorithms, which carries with it numerous risks. Therefore, it is imperative to establish a balance between all the potential that artificial intelligence offers and the preservation of procedural fairness, independence, and respect for the rights of all individuals who come into contact with public administration or administrative court. This paper aims, through an extensive review of the literature, to analyze the benefits, risks, ethical dilemmas, and legal challenges of artificial intelligence in the system of administrative law and administrative judiciary and ultimately to try to answer the key question: is it really necessary to integrate artificial intelligence in this area?

Keywords: artificial intelligence; public administration; administrative law; administrative decision-making; administrative judiciary.

*Јелена Миливојевић**

Локални омбудсман града Крагујевца, докторанд на Правном факултету
Универзитета у Крагујевцу

МЕЂУОПШТИНСКА САРАДЊА КАО МОДЕЛ РАЗВОЈА СИСТЕМА УПРАВЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Развој принципа добре управе није могуће посматрати без анализе могућности повезивања које је утемељио законодавац. Један од таквих механизма се огледа у међуопштинској сарадњи која је изменама и допунама Закона о локалној самоуправи добила свој пуни значај. Међуопштинском сарадњом даје се могућност јединицама локалне самоуправе да кроз узајамну помоћ и подршку формирају или зајдничке органе или да уступају или поверавају своје послове једна другој. Правни основ за такав вид деловања је садржан у споразуму којим се дефинишу узајамна права и обавезе потписница. Иако се законска измена десила пре нешто више од три године, ипак је идеја о међуопштинској сарадњи тек скоро добила на значају. Првобитно су неке од јединица локалне самоуправе кренуле у заједничке пројекте стварања јавног правобранилаштва, да би се у истом правцу наставило са локалним омбудсманима. Основни мотив оваквог деловања садржан је у потреби да се оваквим видом сарадње омогући мањим јединицама локалне самоуправе да имају своје органе које иначе не би могле саме да формирају. Аутор се у раду бави како нормативним уређењем овог питања тако и начином и поступцима за његову реализацију. Посебан аспект рада бави се овлашћењима, обавезама и правима која из таквог вида сарадње проистичу.

Кључне речи: Људска права; Локална самоуправа; Сарадња

INTER-MUNICIPAL COOPERATION AS A MODEL FOR THE DE- VELOPMENT OF THE SYSTEM OF ADMINISTRATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

The development of the principle of good governance cannot be observed without an analysis of the possibilities of integration established by the legislator. One such mechanism is reflected in inter-municipal cooperation, which has gained its full significance with the amendments to the Law on Local Self-

* jelenajovicickg@gmail.com

Government. Inter-municipal cooperation gives the opportunity to local self-government units to form either joint bodies through mutual assistance and support or to assign or entrust their affairs to each other. The legal basis for such action is contained in the agreement defining the mutual rights and obligations of the signatories. Although the legal change took place a little more than three years ago, the idea of inter-municipal cooperation has only recently gained in importance. Initially, some local self-government units initiated joint projects to establish the Public Attorney's Office, aiming to follow the same path with the local ombudsmen. The main motive for such action is found in the need to enable smaller local self-government units to have their own bodies that they would otherwise not be able to form on their own. The author deals with the normative regulation of this issue as well as the manner and procedures for its realization. A special aspect of the work deals with the powers, obligations, and rights that arise from this type of cooperation.

Keywords: human rights; local self-government; cooperation.

*МА Иван Петровић**

Заменик локалног омбудсмана града Краљева

**ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА КАО
ОСНОВ ЗА (НЕ) ДИСКРИМИНАЦИЈУ**

Аутор се у раду бави негативним положајем запослених као функционера који се баве пословима заштите људских права, у институцијама Локалних омбудсмана у Србији, који су због специфичних питања којима се баве, у високом ризику да буду маргинализовани и дискриминисани од стране локалне самоуправе и државних институција. Аутор наглашава, да је насупрот томе један од задатака локалне самоуправе и државних институција да се активно и конструктивно ангажују око локалних омбудсмана који се појављују као непосредни бранитељи људских права, како би подстакле њихово учешће, између осталог, у јавним дебатама. С тим у вези, аутор најпре указује на постојање проблема који се огледа у томе да локалне самоуправе и државне институције не признају важност локалних омбудсмана, који раде у јавном интересу у циљу откривања злоупотребе људских права и корупције у јавном сектору. Након тога аутор у раду указује на који начин су локални омбудсмани (не) дискриминисани у обављању, односно због обављања својих послова. Циљ рада је да се адресира питање, односно проблем дискриминаторског понашања, које није законски дефинисано према локалним омбудсманима као бранитељима људских права, те да се укаже на дистинкцију таквог понашања од понашања које представља класично злостављање на раду како према мотивима, тако и према радњама извршења. У закључном делу рада, аутор износи своје виђење могућег решења за предвиђање законског прописивања забране дискриминације по основу обављања послова заштите људских права, што би представљало делотворни механизам заштите са посебним значајем за локалне омбудсмане, који се због природе свог посла налазе у високом ризику да буду дискриминисани и маргинализовани због послова које обављају. Питања препознавања и институционализовања забране дискриминације због обављања послова заштите људских права, би на учинковит начин довело до већег нивоа заштите физичког и психолошког интегритета, слободе, безбедности и достојанства лица која обављају ове функције, што представља предуслов за потпуно уживање права на одбрану људских права.

Кључне речи: Дискриминација; Дискриминаторско понашање; Локални омбудсман; Заштита људских права.

* *ivanpetrovicjoske@gmail.com*

PERFORMING HUMAN RIGHTS PROTECTION WORK AS A BASIS OF (NON) DISCRIMINATION

In the paper, the author addresses the precarious position of employees serving as human rights protection officials in Serbia's Local Ombudsmen institutions, who, because of the unique issues they handle, face a significant risk of marginalization and discrimination from local self-government and state institutions. The author emphasizes that, in contrast, one of the tasks of local self-government and state institutions is to engage actively and constructively in the promotion and facilitation of the work of local ombudsmen's who appear as immediate defenders of human rights in order to encourage their participation, among other things, in public debates. Firstly, the author highlights the issue of local self-governments and state institutions failing to acknowledge the significance of local ombudsmen, who serve the public interest by identifying human rights abuses and corruption in the public sector. After that, the author points out in the paper how local ombudsmen are (not) discriminated against in the performance of their duties. The aim of the work is to address the issue of discriminatory behavior, which local ombudsmen, as defenders of human rights, do not legally define. It also aims to distinguish such behavior from classic workplace abuse, both in terms of motives and execution methods. In the final section of the paper, the author outlines a potential solution to anticipate the legal prescription of a prohibition on discrimination based on the performance of human rights protection duties. This solution would serve as an effective protection mechanism, particularly for local ombudsmen, who face a high risk of discrimination and marginalization due to their work. Recognizing and institutionalizing the prohibition of discrimination due to the performance of human rights protection work would effectively lead to a higher level of protection of the physical and psychological integrity, freedom, safety, and dignity of persons performing these functions, which is a prerequisite for the full enjoyment of the right to defend human rights.

Keywords: discrimination; discriminatory behavior; local ombudsman; protection of human rights.

Stručni savjetnik Budimir Petković

Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine*

**ZAKON O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA NA NIVOU
INSTITUCIJA BOSNE I HERCEGOVINE – NAPREDAK ILI NOVI
IZAZOVI U PRISTUPU INFORMACIJAMA SA ASPEKTA
NADLEŽNOSTI INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA
PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE**

Rad analizira promjene koje donosi novi Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou institucija Bosne i Hercegovine, koji je stupio na snagu 07. septembra 2023. godine. Glavni fokus je na ulozi Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u primjeni ovog zakona i novim izazovima u oblasti pristupa informacijama. Poredi se raniji i novi zakon, sa akcentom na jačanje transparentnosti i odgovornosti institucija vlasti, kao i na zaštiti prava fizičkih i pravnih lica. Rad takođe razmatra obaveze i nadležnosti institucija u kontekstu međunarodnih pravnih okvira, poput Arhuške i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Zaključuje se da novi zakon unapređuje nivo zaštite prava na pristup informacijama, uz zadržavanje ključnih ovlašćenja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina; Zakon o slobodi pristupa informacijama; Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine; Sloboda izražavanja; Pravo na pristup informacijama.

**LAW ON FREEDOM OF ACCESS TO INFORMATION AT THE
LEVEL OF BOSNIA AND HERZEGOVINA INSTITUTIONS—
PROGRESS OR NEW CHALLENGES IN ACCESS TO INFOR-
MATION FROM THE ASPECT OF THE COMPETENCIES OF THE
HUMAN RIGHTS OMBUDSMAN OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

The paper analyzes the changes brought by the new Law on Freedom of Access to Information at the level of the institutions of Bosnia and Herzegovina, which entered into force on September 7, 2023. The main focus is on the role of the Institution of Ombudsman for Human Rights of Bosnia and Herzegovina in the application of this law and new challenges in the area of access to information. We compare the previous and new laws, focusing on enhancing the transparency and accountability of government institutions, and safeguarding the rights of both natural and legal entities. The paper also discusses the obligations and competences of institutions in the context of

* bpetkovic@ombudsmen.gov.ba

international legal frameworks, such as the Aarhus Convention and the European Convention on Human Rights. It is concluded that the new law improves the level of protection of the right to access information while maintaining the key powers of the Institution of Ombudsman for Human Rights of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Bosnia and Herzegovina; Law on Freedom of Access to Information; Institution of Ombudsman for Human Rights of Bosnia and Herzegovina; freedom of expression; the right to access information.

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 3 /
PUBLIC LAW SECTION 3

УПРАВНО ПРАВО И РАДНО ПРАВО /
ADMINISTRATIVE LAW AND LABOR LAW

РАДНО ПРАВО /
LABOR LAW

*Проф. др Радоје Брковић**

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

*Рајко Раонић**

Управни суд Црне Горе

СИНДИКАЛНО ОРГАНИЗОВАЊЕ У XXI ВИЈЕКУ – ИЗАЗОВИ И НЕКА ОТВОРЕНА ПИТАЊА

Колективна радна права у XXI вијеку налазе се пред великим изазовом. Утицај нових облика радних односа а који су створили „нови таласи“, оставља понајвише утицаја на већ сад окрњена колективна радна права па самим тим и на синдикално организовање. Иако предвиђено као једно од основних људских права које прокламују многи међународни акти, ни ово право није остало имуно на пољу дешавања и иновација у радним односима у XXI вијеку. Глобализација и неолиберализам су синдикате као „социјалне мостове“ у радним односима и историјску тековину која траје више од три вијека покушали да подрију. У међународној заједници дошло је до брзог раста разних “атипичних” облика запошљавања, све веће несигурности тржишта рада и пораста незапослености као и појава све веће присутности дигитализације и вјештачке интелигенције у радним односима, доводи до питања, како ће све то дјеловати на данас ово основно људско право.

Аутори у раду желе да приближе утицај нових правних појава у радним односима које доноси XXI вијек као и то како исти погађају данашње радне односе и како ће се исти рефлектовати на синдикално организовање. Уз упредно правну анализу и нека рјешења која нуди правна доктрина покушаћемо да приближимо утицаје напријед наведених појава на данас већ упитно основно људско право.

Кључне ријечи: Синдикат; Синдикално организовање; Колективно преговарање; Дигитализација; Вјештачка интелигенција;

TRADE UNION ORGANIZING IN THE 20TH CENTURY: CHALLENGES AND SOME OPEN ISSUES

Collective labor rights in the 20th century are facing a big challenge. The new forms of labor relations created by the "new waves" have the greatest impact on the already curtailed collective labor rights, and consequently, on trade union organizations. Despite many international acts proclaiming it as a basic

* brkovicradoje@gmail.com

* rajkoraonic@gmail.com

human right, this right has not remained immune to the developments and innovations in labor relations in the 20th century. Globalization and neoliberalism have attempted to undermine the role of unions as "social bridges" in labor relations, a legacy that has endured for over three centuries. In the international community, there has been a rapid growth of various "atypical" forms of employment. The growing uncertainty in the labor market, rising unemployment rates, and the growing influence of digitization and artificial intelligence in labor relations raise the question of how these factors will impact today's fundamental human rights.

In this paper, the authors aim to estimate the impact of new legal phenomena in labor relations introduced by the 21st century, their influence on current labor relations, and their potential impact on trade union organizations. With a comparative legal analysis and some solutions offered by the legal doctrine, we will try to approximate the effects of the aforementioned phenomena on today's already questionable basic human rights.

Keywords: union; union organization; collective bargaining; digitization; artificial intelligence

*Prof. Dr. Mehmed Hadžić**

Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu

NOVI TREND OVI U RAZVOJU RADNOG PRAVA

Savremeno radno zakonodavstvo se u od početka 21. vijeka suočava sa nizom izazova u namjeri da omogući fleksibilizaciju postojećeg sistema radnih odnosa u onim segmentima koji ograničavaju konkurentnost poslodavca, ali i da odgovarajućim normativnim okvirom obuhvati nove oblike rada. Fleksibilizacija postojećeg sistema je početno bila usmjerena ka normiranju rada a određeno vrijeme, rada sa nepunim radnim vremenom, rada putem agencija za privremeno zapošljavanje te rada na daljinu. Istovremeno, usljed tehnološko komunikacijskog razvoja i digitalizacije, počeli su se javljati novi oblici rada poput platformskog rada, rada po pozivu, mobilnog rada putem informaciono komunikacijskih tehnologija i dr. koje je potrebno normirati kako bi se omogućila adekvatna zaštita prava osoba koje obavljaju ovakvu vrstu rada. Dodatno, u postojećem sistemu radnih odnosa, usljed sve većeg broja različitih zahtjeva koje poslodavci postavljaju pred radnike u okviru poslova i zadataka radnog mjesta javlja se potreba za uspostavljanjem adekvatnog sistema zaštite mentalnog zdravlja radnika. Radno zakonodavstvo u savladavanju navedenih izazova treba u najvećoj mogućoj mjeri uspostaviti balans između zaštite radnika kao ekonomski slabije strane u radnom odnosu i zaštite poslodavaca na način da sistem radnih odnosa ne bude prepreka u ostvarivanju ekonomskih interesa već faktor koji doprinosi većoj produktivnosti i efikasnosti.

Ključne riječi: Fleksibilizacija; Digitalizacija; Mentalno zdravlje radnika.

NEW TRENDS IN LABOR LAW DEVELOPMENT

Since the dawn of the 21st century, modern labor legislation has faced numerous challenges in its quest to enhance the flexibility of the current labor relationship system in areas that hinder the employer's competitiveness, while also accommodating new forms of labor within a suitable legislative framework. The flexibility of the current system was initially directed to standardization of fixed-term work, part-time work, temporary employment agencies, and teleworking. At the same time, due to technological communication development and digitalization, new forms of work emerge, like platform work, work on call, mobile work via IT technologies, etc., which need to be standardized in order to enable adequate protection of the rights of persons performing these forms of work. Additionally, in the current system of labor relationships, due to the rising number of different requests from

* *m.hadzic@pfsa.unsa.ba*

employers to employees in the framework of their usual working tasks and activities, the need for a mental health protection system arises.

Despite the challenges, labor legislation must strike a balance between protecting workers, who are the economically weaker party in the labor relationship, and protecting employers, ensuring that the labor relationship system does not hinder the achievement of economic interests, but rather contributes to increased productivity and efficiency.

Keywords: Flexibility; Digitalization; Mental health of workers.

Проф. др Радислав Лале*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗАШТИТА ОД УЗНЕМИРАВАЊА НА РАДУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Република Српска је 2021. године добила *lex specialis*, односно Закон о заштити од узнемиравања на раду, који је на одређен начин употпунио до тада иначе неадекватан и неефикасан систем радноправне заштите запослених од узнемиравања на раду. Управо је то и основни мотив аутора за писање овог рада, с циљем темељног и систематичног сагледавања и анализе квалитета регула поменутог закона и ефикасности његове примјене. У том погледу, аутор ће покушати дати одговарајуће приједлоге *de lege ferenda*. У раду ће пажња првенствено бити посвећена основним облицима узнемиравања на раду, правима и обавезама послодаваца и радника у вези са узнемиравањем на раду, поступку за остваривање права на заштиту од узнемиравања на раду, као и механизмима заштите. Такође, посебна пажња ће бити усмјерена на питање злоупотребе права на заштиту од узнемиравања на раду од стране радника или послодавца.

Кључне ријечи: Узнемиравање на раду; Физичко узнемиравање на раду; Психичко узнемиравање на раду; Сексуално узнемиравање на раду.

PROTECTION FROM HARASSMENT AT WORK IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

In 2021, the Republic of Srpska received the *Lex specialis*, i.e., the Law on Protection from Harassment at Work, which in a certain way completed the otherwise inadequate and ineffective system of labor law protection of employees from harassment at work. This is precisely the main motive of the author for writing this paper, with the aim of a thorough and systematic review and analysis of the quality of the rules of the aforementioned law and the effectiveness of its application. In this regard, the author will try to give appropriate suggestions *de lege ferenda*. In the paper, attention will primarily be devoted to the basic forms of harassment at work, the rights and obligations of employers and workers in relation to harassment at work, the procedure for exercising the right to protection from harassment at work, as well as protection mechanisms. Also, special attention will be directed to the issue of abuse of the right to protection against harassment at work by the worker or employer.

Keywords: harassment at work; physical harassment at work; mental harassment at work; sexual harassment at work.

* radislav.lale@pravni.ues.rs.ba

*Doc. dr. sc. Ivana Grubešić **
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

ZAŠTITA ZDRAVSTVENIH PODATAKA RADNIKA NA RADNOM MJESTU

Zaštita zdravstvenih podataka radnika na radnom mjestu značajan je element obezbjeđenja prava na privatnost radnika u okviru radnog odnosa. Prikupljanje, obrada i dijeljenje zdravstvenih podataka mogu dovesti do stigmatizacije radnika, nesigurnosti radnog mjesta, onemogućavanja ostvarivanja nekog radnog prava, i u konačnici, miješanja u privatni život radnika. Ipak, mnogobrojne situacije omogućavaju poslodavcu da prikuplja zdravstvene podatke radnika – počev od provjere zdravstvenog stanja prilikom samog zapošljavanja, obezbjeđenja prava u vezi sa privremenom ili trajnom nesposobnošću za rad, ispunjenja preduslova za rad na radnim mjestima sa otežanim uslovima rada, a napredovanje tehnologije i porast trenda rada na daljinu doveo je i do specifične situacije tzv. "health tracking-a" od strane poslodavca. Stoga će se predmet istraživanja teme primarno odnositi na navedene situacije a u svjetlu osnovnih regionalnih pravnih instrumenata - Evropske konvencije o ljudskim pravima i garancijama koje ista pruža kroz primjenu člana 8 i Opće Uredbe o zaštiti podataka na nivou EU, te će se u konačnici razmotriti predmet istraživanja i u okviru Zakona o zaštiti ličnih podataka u Bosni i Hercegovini i entitetskih propisa o radnim odnosima.

Ključne riječi: zdravstveni podaci, privatnost, sposobnost za rad, sigurnost na radnom mjestu.

PROTECTION OF WORKERS' HEALTH DATA IN THE WORKPLACE

The protection of workers' health data in the workplace is an important element of ensuring the worker's right to privacy within the employment relationship. The collection, processing, and sharing of health data can lead to the stigmatization of workers, job insecurity, the impossibility of exercising certain labor rights, and ultimately, interference in their private lives. Nevertheless, many situations allow the employer to collect workers' health data, beginning with checking the health status during the process of employment, securing rights in connection with temporary or permanent incapacity for work, and fulfilling the prerequisites for working at high-risk workplaces. Furthermore, the advancement of technology and the increasing trend of remote work have given rise to a specific situation known as "health tracking" by employers. Therefore, the subject of the research paper will primarily relate to the mentioned situations, taking into account the basic regional legal instruments—the European Convention on Human Rights and the guarantees that it provides through the application of Article 8 and the General Data Protection Regulation at the EU level. Finally, the subject of the research will be considered within the framework of the Law on Protection of Personal Data in Bosnia and Herzegovina and the entities' regulations on labor relations.

Keywords: health data, privacy, capacity to work, safety at work.

* ivana.grubestic@unze.ba

*Доц. др Марија Драгићевић**
Правни факултет Универзитета у Нишу

РАДНОПРАВНИ АСПЕКТИ НЕФОРМАЛНЕ НЕГЕ ЛИЦА ЗАВИСНИХ ОД ТУЋЕ НЕГЕ И ПОМОЋИ

Улога породице у задовољавању потреба за дуготрајном негом лица зависних од туђе неге и помоћи је значајна и вишеструка – највећи број ових лица ослања се на породичну подршку у задовољавању различитих потреба. Међутим, породични модели се значајно мењају и све је већи број појединаца који у старости не могу да рачунају на подршку породице, било зато што не ступају у брак и/или не рађају децу, било због миграционих кретања, али и због све мање прихватљивости заједничког живота у вишечланим домаћинствима. Осим тога, све је интензивније укључивање у тржиште рада жена које су се у прошлости као неплаћена радна снага доминантно бринуле о (младим и старим) лицима зависним од туђе неге у породичном окружењу. Осим тога, отворено је питање колика ће бити спремност будућих генерација да се „жртвују” на начин који подразумева непосредно пружање неге, што ће бар једним делом зависити и од спремности друштва да препозна, вреднује и подржи овакву врсту рада. Стога је питање начина на који радно законодавство уређује кућни рад који се тиче бриге о лицима зависним од туђе неге и помоћи једно од кључних питања у сагледавању квалитета социјалне подршке која се пружа овим лицима. Имајући у виду наведено, аутор у раду разматра начине на који међународни и европски стандарди рада, као и упоредно и домаће радно законодавство, уређују обављање кућног рада који се тиче бриге о лицима зависним од туђе неге и помоћи, и то како од стране чланова домаћинства, тако и од стране пружаоца услуга и других радника – неговатеља.

Кључне речи: Лица зависна од туђе неге и помоћи; Плаћени и неплаћени кућни рад; Неговатељи

LABOUR LAW ASPECTS OF INFORMAL CARE OF INDIVIDUALS IN NEED OF ASSISTANCE AND CARE OF ANOTHER PERSON

The role of the family in meeting the needs for long-term care of individuals in need of assistance and care of another person is significant and multiple; the largest number of these individuals rely on family support in meeting various needs. However, family models are undergoing significant changes, leading to an increasing number of individuals who are no longer able to rely on family support in their old age. This can be due to factors such as not marrying, not

* marijad@prafak.ni.ac.rs

having children, migration movements, or the declining acceptance of communal living in multi-member households. In addition, women are increasingly employed in the formal sector, a shift from their previous role as unpaid caretakers of individuals, both young and old, who relied on others for care in the family environment. In addition, it is an open question how willing future generations will be to "sacrifice" themselves in a way that involves providing immediate care, which will depend, at least in part, on society's willingness to recognize, value, and support this type of work. Therefore, the question of how the labor legislation regulates domestic work related to the care of individuals in need of assistance and care of another person is one of the key issues in assessing the quality of support provided to these individuals. Bearing in mind the above, the author discusses in the paper the ways in which international and European labor standards, as well as comparative and domestic labor legislation, regulate the performance of domestic work related to the care of individuals dependent on someone else's care and assistance, be it household members or professional service providers, and other workers—caregivers.

Keywords: individuals in need of assistance and care of another person; paid/unpaid domestic work; caregivers.

Chief Assistant Professor Atliana Mileva, PhD*

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Law Faculty, Sofia, Bulgaria

**THE RIGHT TO UNILATERAL TERMINATION WITHOUT NOTICE
OF THE EMPLOYMENT CONTRACT BY THE EMPLOYEE
ACCORDING TO THE BULGARIAN LABOR LAW—BETWEEN THE
PROTECTION OR ABUSE OF FUNDAMENTAL LABOUR RIGHTS**

In Bulgarian labor law, *the principle of legality of the grounds for termination* of the individual employment relationship is fundamental. This principle explicitly and comprehensively defines the legal grounds for terminating an individual employment relationship, either by mutual consent or unilaterally by both the employee and the employer. For the worker, these grounds are regulated in Art. 327, para 1 of the Bulgarian Labor Code. The article examines the stated legal termination grounds, analyzing whether their legal framework: 1. protects the right to work or another fundamental right of workers, thereby manifesting the protective function of labor law; or 2. serves as a prerequisite for workers to abuse their right to unilateral termination of their individual employment relationship, thereby violating the economic function of labor law as a legal branch.

Keywords: employment contract termination; unilateral contract termination by the employee; legal protection of the employee; abuse with the right to unilateral termination.

* atliana.mileva@gmail.com

Доц.др Борислав Галић*

Факултет за привреду и правосуђе, Привредна академија Нови Сад

ЗЛОУПОТРЕБА УСТАВОМ ЗАГАРАНТОВАНОГ ПРАВА НА ЗАШТИТУ СВОГ ФИЗИЧКОГ И ПСИХИЧКОГ ЗДРАВЉА

„Здравље није све, али без здравља све је ништа“

Артур Шопенхауер

Право на здравље, због свог значаја, спада у корпус основних људских права. Као такво, третира га и Устав Републике Србије, који предвиђа да „свако има право на заштиту свог физичког и психичког здравља“. У том смислу Закон о здравственој заштити ово уставно начело разрађује и на детаљнији начин уређује систем здравствене заштите, остварујући општи интерес у овој области. Право на здравље у ширем контексту спада у социјално право и свака уређена држава му посвећује посебну пажњу, а примена овог права има за последицу значајно издвајање буџетских средстава и трошкова, који су неопходни да би се оно применило у пракси. Ово право регулисано је и Уставом Републике Српске, који за разлику од Устава републике Србије предвиђа да „свако има право на заштиту здравља“ (овај Устав не ограничава се на физичко и психичко здравље). О значају овог права потврђују и сведоче и многи међународни акти, попут конвенција, декларација и повеља. Као и код сваког другог права, гарантованог уставом или законом, тако се и код овог права у његовој примени могу уочити злоупотребе, које нарушавају правни систем и дерогирају сам смисао његовог успостављања. Злоупотребе у остваривању овог права могу бити учињене, како од појединаца, који су уживаоци и корисници овог права, тако и од стране службених и одговорних лица, која се професионално баве овом облашћу, али и од самих здравствених установа, које су према Закону о здравственој заштити прекршајно одговорне за пропусте у раду и за шта су предвиђене новчане казне. У домаћем законодавству осим Закона о здравственој заштити и други закони се баве злоупотребама у овој области, попут Закона о раду, али и Кривични законик Републике Србије који прописује кривично дело – злоупотреба права из социјалног осигурања.

Кључне речи: Право на заштиту физичког и психичког здравља; Здравствена заштита; Злоупотреба; Пацијент; Привремена спреченост за рад; Злоупотреба права и социјалног осигурања

* galic.bora@gmail.com

ABUSE OF THE CONSTITUTIONALLY GUARANTEED RIGHT TO PROTECTION OF PHYSICAL AND MENTAL HEALTH

"Health is not everything, but without health everything is nothing"
Arthur Schopenhauer

The right to health, due to its importance, belongs to the corpus of basic human rights. The Constitution of the Republic of Serbia treats it as such, proclaiming that "everyone has the right to protection of their physical and mental health." In this sense, the Law on Health Care protects this constitutional principle and elaborates and regulates the system in a more detailed way, achieving general interest in this area. The right to health in a broader context falls into the area of social law, and every organized state dedicates special attention to it. Application of this right results in a significant budget allocation of resources and costs, which are necessary to implement it in practice. The Constitution of the Republic of Srpska also regulates this right, proclaiming, unlike the Constitution of the Republic of Serbia, that "everyone has the right to health protection" (this constitutional provision extends beyond physical and mental health). The importance of this right is confirmed and testified by many international acts, such as conventions, declarations, and charters. As with every other right guaranteed by the constitution or the law, this right can be subject to abuse, which violates the legal system and derogates the very meaning of its establishment. This right can be abused by individuals who are beneficiaries and users of it, by parties, official and responsible persons, who are professionally engaged in this field, and by health institutions, which are liable for work failures and fined under the Law on Health Care. Apart from the Law on Health Care, other domestic laws also address abuses in this area, including the Labor Law and the Criminal Code of the Republic of Serbia, which outlines the criminal offense of abusing social rights insurance.

Keywords: the right to protection of physical and mental health; health protection; abuse; patient; temporary incapacity for work; abuse rights and social security.

*Научни сарадник др Јована Рајић-Ђалић**
Институт за упоредно право, Београд

НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ШТРАЈКА У СРБИЈИ – НА РАСКРШЋУ ПРОМЕНЕ ЗАКОНА КОЈИ СЕ ПРИМЕЊУЈУ СКОРО ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ†

Закон о штрајку Републике Србије донет је 1996. године и од тада није новелиран. Као такав, одолео је бројним променама, иако је у периоду од његовог доношења Закон о раду промењен три пута, донет је Устав са којим именовани закон није у сагласности и оно најважније, држава на коју се односи Закон о штрајку, Савезна Република Југославија је више пута променила државно уређење и на крају престала да постоји. Чему онда овај закон дугује своју постојаност? Аутор у раду осветљава основе постулате функционисања штрајка, као једно од права из радног односа, према постојећем закону, неусклађеност са Уставом и међународним стандардима, како су угашене могућности за промену Закона у штрајку, као и шта би нови нормативни оквир могао да олакша у спровођењу овог вида колективне акције за запослене. У раду ћемо размотрити и законске текстове некадашњих земаља које су чиниле Југославију, чија нормативна решења могу послужити као путоказ у креирању новог законодавног миљеа у Србији.

Основа хипотеза рада јесте да је постојећи нормативни оквир неадекватан и да постоји потреба за његовом променом. Ипак, држећи се појединих ставова у теорији, размотриће се које делове из постојећег закона ипак треба задржати.

Кључне речи: Штрајк; Закон; Синдикат; Послодавац; Минимум процеса рада.

NORMATIVE FRAMEWORK FOR REGULATING STRIKES IN SERBIA—AT THE CROSSROADS OF CHANGING LAWS THAT HAVE BEEN IN FORCE FOR NEARLY THREE DECADES

The strike law of the Republic of Serbia was adopted in 1996 and has not been amended since then. As such, it resisted numerous changes, although in the period since its adoption, the Labor Law was changed three times, a

* j.rajić@iup.rs

† Рад је настао као резултат научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години (евиденциони број: 451-03-66/2024-03/200049 од 5. 2. 2024).

Constitution was adopted, to which the said law does not comply, and most importantly, the country to which the Law on Strike refers, the Federal Republic of Yugoslavia, has changed the state system several times and eventually ceased to exist. To what, then, does this law owe its permanence? In the work, the author clarifies the fundamental principles of how the strike functions as a right within the employment relationship, as per the existing law. The author further discusses its inconsistency with the Constitution and international standards, how the possibilities for changing the law during the strike were extinguished, as well as what the new normative framework could facilitate in the implementation of this type of collective action for employees. In the paper, we will consider the legal texts of the former countries of Yugoslavia, whose normative solutions can serve as a guide in the creation of a new legislative milieu in Serbia.

The work's hypotheses posit that the current normative framework is insufficient and requires modification. Nevertheless, adhering to certain positions in theory, it will be considered which parts of the existing law should be retained.

Keywords: strike; law; trade union; employer; minimum work process.

*Тијана Ковачевић**

Докторандкиња Правног факултета Универзитета у Београду

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ УСЛОВА РАДА ВЕРСКИМ ПОТРЕБАМА ЗАПОСЛЕНИХ

Право на слободу вероисповести спада у круг основних људских права и слобода која се уживају на сваком месту, те и на месту рада. Притом, реч је о праву које има сложену природу због чега се прави разлика између његовог неотуђивог дела који ужива апсолутну заштиту, јер се лимитира на унутрашње димензије људског бића и екстерне манифестације вере у радноправном окружењу. Верска уверења запосленог се могу испољити на различите начине, ношењем одређене одеће, спровођењем верских обреда, ритуала и молитвених правила, проповедањем вере, прозелитизам и сл. Сложеност ове материје се огледа у вези између уживања верских слобода на месту рада и забрани посредне дискриминације. Имајући то у виду важно је утврди да ли забрана дискриминације подразумева обавезу за послодавца да прилагоди услове рада верским потребама запослених.

Кључне речи: Услови рада; Слобода вероисповести; Разумно прилагођавање.

ADAPTING WORKING CONDITIONS TO THE RELIGIOUS NEEDS OF EMPLOYEES

The right to freedom of religion belongs to the group of basic human rights and freedoms that are enjoyed in every place, including the workplace. Simultaneously, the nature of this right is intricate, leading to a differentiation between its unalienable aspect, which receives complete safeguarding, and the external expressions of faith within the workplace. Religious beliefs can be expressed in different ways, such as wearing certain clothes, performing religious rites, rituals, and prayer rules, preaching the faith, proselytizing, etc. The complexity of this issue is reflected in the connection between the enjoyment of religious freedom in the workplace and the prohibition of indirect discrimination. Keeping this in mind, it's crucial to ascertain whether the prohibition of discrimination entails an employer's obligation to adjust the working conditions to meet the religious needs of their employees.

Keywords: working conditions; freedom of religion; reasonable accommodation.

* *tijanarkovacevic@gmail.com.*

ГРАЂАНСКОПРАВНА СЕКЦИЈА 1 /
CIVIL LAW SECTION 1

*Проф. др Гордана Станковић, редовни професор у пензији**
Република Србија

ПРЕВЕНЦИЈА ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА НА ПРЕИНАЧЕЊЕ ТУЖБЕ

Право на правну заштиту и принцип диспозиције омогућавају тужиоцу као и противтужиоцу да у току поступка преиначи тужбу. Ако би странка била лишена могућности да подигнуту тужбу односно противтужбу мења, била би принуђена да нове захтеве за пресуду остварује у новим парницама и зато је, из разлога целисходности и економичности, дозвољено да се тужба односно противтужба мења у току првостепеног поступка. Преиначење тужбе односно противтужбе омогућава широку могућност за злоупотребу овог процесног овлашћења будући да се тужба може преиначити до закључења главне расправе, посебно ако до тога дође на последњем рочишту за главну расправу. Ако странка у току парнице мења битне елементе тужбе односно противтужбе она мења тему расправљања, извиђања и одлучивања те се перманентно нерационално ангажује рад суда, а противна странка долази у неповољну ситуацију јер стално мора да се брани од предузете офанзивне парничне радње и да се притом излаже новим трошковима поступка. Да би се спречило шиканозно преиначење тужбе, односно противтужбе, а да се странкама не би ускратило право на правну заштиту, законодавац је прописао, с једне стране, услове под којима је преиначење дозвољено, а с друге, да против решења којим се дозвољава или одбија преиначење тужбе односно противтужбе није дозвољена посебна жалба. Нормативним регулисањем института преиначења тужбе превенирана је евентуална злоупотреба овог процесног права и омогућено је да се право на преиначење тужбе користи рационално и лојално.

Кључне речи: Преиначење тужбе; Начело диспозиције; Начело злоупотребе процесних овлашћења; Абузивна парнична радња.

ON PREVENTING ABUSE OF RIGHT TO CHANGE THE CLAIM

The right to legal protection and the principle of disposition allow the plaintiff as well as the counter-plaintiff to modify the lawsuit during the procedure. Depriving the party of the ability to amend the filed claim or counterclaim would force it to file new requests for transfer in new lawsuits. Hence, for reasons of expediency and economy, the party is allowed to change the claim

* gordanastankovic10@gmail.com

or counterclaim during the first-instance proceedings. Amending the lawsuit or counterclaim provides a wide possibility for the abuse of this procedural authority since the lawsuit can be amended until the conclusion of the main hearing, especially if it happens at the last hearing for the main discussion. When a party alters the fundamental components of the claim during litigation, it shifts the focus of discussion, investigation, and decision-making, unnecessarily involving the court's work. This puts the opposing party in a disadvantageous position, as they must continuously defend themselves against the aggressive litigation actions and incur additional procedural costs. To prevent the chicanery of modifying the claim, or the counterclaim, without denying the parties their right to legal protection, the legislator established specific conditions for such modifications. Additionally, the decision to allow or refuse modification of the claim or counterclaim cannot be appealed separately. The normative regulation of the institute for redrafting the claim ensured the rational and loyal use of this procedural right.

Keywords: modification of the claim; principle of disposition; principle of abuse of procedural powers; abusive litigation.

*Др Бранко Моралит, редовни професор облигационог права и судија у пензији**

АНТИНОМИЈЕ О ДРЖАВНОЈ ИМОВИНИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У чланку аутор обрађује актуелни проблем тражења „коначног рјешења“ за државну својину у Босни и Херцеговини. У ту сврху анализирано је више текстова разних аутора на ту тему у стручној периодици. У основи свих питања лежи оспоравање уставне надлежности ентитета над природним богатствима и оопштим добрима. Као главни иницијатори кампање препознају се Високи представник за БиХ и Уставни суд БиХ. Високи представник је своју дјелатност промовисао законима декретима, Законом о забрани располагања државном имовином и пројектом Закона о државној имовини. Судска пракса Уставног суда БиХ подржава иницијативе Високог представника а уједно даје квалификације и дефиниције државе имовине које Високи представник преузима у законе-декрете.

Закључак који произилази након анализе ставова аутора и законских аката гласи да је посебно уређивање и институционализација државне имовине након спроведене трансформације стварних права у Босни и Херцеговини ретроградан и сувишан пројекат.

Кључне ријечи: Право својине; Државна имовина; Трансформација стварних права; Уставна надлежност

ANTINOMIES ABOUT STATE PROPERTY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

In the article, the author deals with the current problem of searching for a "final solution" for state property in Bosnia and Herzegovina. For this purpose, several texts by various authors on the subject in professional periodicals were analyzed. At the root of all issues lies the challenge of the entity's constitutional jurisdiction over natural resources and public goods. The High Representative for BiH and the Constitutional Court of BiH are recognized as the main initiators of the campaign. The High Representative promoted his activities through laws and decrees, the Law on the Prohibition of Disposal of State Property and the draft Law on State Property. The jurisprudence of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina supports the initiatives of the High

* brankomoraitbm@gmail.com

Representative and at the same time provides qualifications and definitions of the property state that the High Representative takes over in laws-decrees.

The conclusion that emerges from the analysis of the author's views and legal acts is that the special arrangement and institutionalization of state property after the implemented transformation of real rights in Bosnia and Herzegovina is a retrograde and redundant project.

Keywords: property rights; state property; transformation of real rights; constitutional jurisdiction.

*Проф. др Зоран Поњавић, редовни професор у пензији**
Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Ивана Поњавић Сердар,[†]
судија Основног суда у Крагујевцу

ПРЕБИВАЛИШТЕ ДЕТЕТА У СЛУЧАЈУ ПРЕСЕЉЕЊА РОДИТЕЉА

Дете увек мора имати пребивалиште код родитеља, све док и један од њих врши родитељско право. Односно, оно не може постати „бескућник“. Само изузетно дете може имати пребивалиште код трећег лица. Проблем одређивања пребивалишта малолетне деце је све актуелнији у околностима све веће нестабилности породице, као и њених структуралних промена. Пребивалиште детета није само један од елемената за одређивање његовог личног статуса, већ и атрибут родитељског права који у великој мери опредељује његово вршење. Код промене пребивалишта треба правити разлику између промене пребивалишта детета унутар или изван државних граница. Промени пребивалишта унутар граница, о чему се у овом раду говори, у правној литератури је поклоњено много мање пажње у односу на оно изван граница, иако су такве ситуације све бројније и разноврсније онда када родитељи не воде заједницу живота. Полазна премиса у раду је да је пребивалиште детета један од најважнијих опредељујућих фактора релевантних за могућност делотворног вршења родитељског права и утицај на развој детета. У овом погледу увек је, па и данас, био важан модел уређења питања пребивалишта детета у случају пресељења родитеља. Према Породичном закону Републике Србије постоје два начина вршења родитељског права: заједничко и споразумно (од стране оба родитеља) и самостално (од стране једног родитеља). Сходно овоме у раду се разматрају питања промене пребивалишта детета и у првом и у другом случају. Заједничко им је то што се пребивалиште детета не може мењати без сагласности оба родитеља све док врше родитељско право. Ако су сагласни о промени пребивалишта, споразум ће бити оверен од стране јавног бележника. Ако се родитељ који не врши родитељско право не сложи са променом пребивалишта детета мора се водити одговарајући судски поступак. Иако се у пракси Врховног суда Србије сматра да у томе случају тог родитеља треба делимично лишити родитељског права у раду се износи став да тада треба иницирати поступак у спору за заштиту права детета.

Кључне речи: Пребивалиште; Родитељско право; Најбољи интерес детета; Пресељење.

* zponjava@gmail.com

[†] ivana.sonrissa@gmail.com

CHILD'S PLACE OF RESIDENCE IN CASE OF PARENT'S RELOCATION

A child needs to have the same place of residence as his/her parents as long as at least one of them exercises the parental right. In other words, a child cannot become "homeless," and they may only live with third parties in exceptional circumstances. The problem of determining the minor child's place of residence has become a current problem due to the growing instability of the family and its structural changes. The child's place of residence is not the mere element used for determining his/her personal status; it is also the attribute of parental right that affects the manner in which it is exercised. When discussing the change of a child's place of residence, we distinguish between relocation within or outside the state borders. The relocation of the child within the country, which is the topic of this paper, has been given less attention in legal literature compared to the relocation outside the state borders, although the former cases are more frequent and versatile when the parents decide to break their union. The authors of this paper start from the premise that the child's place of residence is one of the major determining factors relevant for the adequate exercise of parental rights and the child's development. In that context, what model of regulating the issue of a child's residence has been chosen by legislators in case of a parent's relocation remains of utmost importance. According to the Republic of Serbia Family Law, there are two models of the exercise of parental rights: jointly by both parents or independently by a single parent. In this paper, the authors consider the issue of child's relocation in both cases. What is common to both cases is that the change of the child's place of residence cannot be performed without the consent of both parents as long as they exercise their parental rights. If they agree with the change of place of residence, their consent shall be certified at the notary public's office. If a parent who lacks custody and does not exercise their parental right refuses to give consent, the decision will be subject to the relevant court procedure. Despite the Supreme Court of Serbia's practice supporting the deprivation of parental rights, the authors of the paper argue that initiating a legal procedure to protect the child's rights is a better solution in such cases.

Keywords: place of residence; parental rights; the best interest of the child; relocation.

Проф. др Илија Бабић*

редовни професор универзитета у пензији

НУЖНИ ПРОЛАЗ

– са испитивањем решења Преднацрта ГЗ Србије (2015) –

Нужни пролаз је земљишна службеност пута који се оснива одлуком суда. На основу правноснажне одлуке суда (основе за упис у земљишни регистар) сопственик повласне непокретности (*dominium dominans*), која нема излаз на јавни пут или је он неодговарајући, стиче право да пролази преко земљишта сопственика послужноог добра (*dominium serviens*) супротно његовој вољи.

Правила стварних службености су, углавном, створена у римском праву, а затим до данас уобличена преко глосатора и постглосатора те науке пандектоног права. Право нужног пролаза произашло је из сеоских (пољских) службености – да се преко туђег земљишта: иде пешке (*iter*), провозе запрежна кола (*via*) и прогони стока (*actus*).

С обзиром на то да је нужни пролаз право стварне службеностина на њега се супсидијарно примењују начела која важе за стварне службености што је, поред осталог, предмет излагања у раду. Аутор анализира институт нужног пролаза у упоредном праву те решења позитивног права Србије у светлу судске праксе.

Право нужног пролаза оснива се као право службености: стазе, прогона стоке, пута за моторна возила односно пољопривредне машине. Приликом доношења одлуке суд ће водити рачуна о потребама сопственика повласне непокретности и да послужна непокретност буде што мање оптерећена. Отварање нужног пролаза суд ће дозволити ако је корист од отварања нужног пролаза за сопственика повласног добра већа од од штете коју би претрпео сопственик послужног добра. У одлуци којом оснива нужни пролаз суд ће обавезати сопственика повласног добра да плати сопственику послужног добра потпуну новчану накнаду.

Предмет критичке анализе аутора јесте институт нужног пролаза конципиран у члану 1946. Преднацрта Грађанског законика Републике Србије из 2015.

Кључне речи: Нужни пролаз; Право кретања стазом; Право службености пута; Право пролаза моторним возилима; Стварне службености; Пољска службеност.

* babic.ilija@yahoo.com

NECESARY PASSAGE

Considerations of Provisions of the Preliminary Draft of the Serbian Civil Code (2015)

Necessary passage is a type of right-of-way easement imposed by a court decision. Based on a final court decision (which enables its registration in the land register), the owner of the dominant tenement (*dominium dominans*), which does not have access to a public road or it is unsuitable, acquires the right to cross or pass over the land owned by the servient tenement landowner (*dominium serviens*) against his will.

The rules of real easements were mainly created in Roman law and then shaped to this day through glossators and postglossators and the science of the Pandekton law. Necessary passage arose from rural (rustic) servitudes—to cross someone else's land: passage on foot (*iter*), drive of a carriage (*via*), and the passage of livestock (*actus*).

Given that necessary passage is a type of real easement, the principles that apply to real easements are subsidiarily applied to it, which is an issue the paper, among other things, deals with. The author analyzes the right-of-way institute and necessary passage in comparative law and Serbian positive law by reviewing the judicial practice.

A right-of-way easement establishes necessary passage, which includes paths, livestock passage, and motor vehicles, such as agricultural machinery. When making a decision, the court will consider the needs of the dominant tenement owner and ensure that the servient tenement experiences minimal interference. The court will allow the opening of a necessary passage if the benefit of its opening for the owner of the dominant tenement is greater than the damage that the servient tenement landowner would suffer. In the court decision establishing the necessary passage, the owner of the dominant tenement is ordered to pay a fee to the servient tenement landowner.

The subject of the author's critical analysis is the necessary passage institute conceived in Article 1946 of the Preliminary Draft of the Civil Code 2015 of the Republic of Serbia.

Keywords: necessary passage; the right to move along the path; right-of-way easement; right of passage of motor vehicles; real easements; rural servitude.

*Проф. др Станка Стјепановић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

НАКНАДА ШТЕТЕ ПРОУЗРОКОВАНЕ АУТОНОМНИМ ВОЗИЛОМ, DE LEGE LATA И DE LEGE FERENDA

Компаније које производе возила у којима је возач или сувозач неки облик вјештачке интелигенције уложиле су огромна средства у рекламу својих возила и резултат је да на цестама имамо возила која корисници понесени рекламама купују и не размишљајући да сваки производ у дуготрајнијој употреби показује неке мане за које ни произвођач није знао у моменту стављања на продају, мада су нам познати случајеви у ранијој аутомобилској индустрији с(а)кривених недостатака на возилима од стране произвођача. Забиљежени су и смртни случајеви проузроковани кривом процјеном вјештачке интелигенције уграђене у возило. Како ће оштећена страна доказати узрочну везу између настале штете и грешке робота? Да ли неки хакер може “помутити” закључивање аутономног возача? Ко је у том случају одговоран? Какав је законски оквир за рјешавање таквих спорова пред нашим судовима? Да ли су судији довољне одредбе закона о облигационим односима да би ријешио спор или треба донијети неке друге допунске прописе? На сва ова питања одговоре даје ауторка у свом раду и даје предлог законодавцу за оснивање компензационог фонда за накнаду штете настале од возила са аутономним управљачем.

Кључне ријечи: Штета; Возило; Аутономни возач; Компензациони фонд.

COMPENSATION FOR DAMAGE CAUSED BY AN AUTONOMOUS VEHICLE DE LEGE LATA AND DE LEGE FERENDA

Companies that manufacture vehicles with artificial intelligence as the driver or copilot have invested significant resources in advertising their vehicles. This has resulted in vehicles operating on the roads that consumers have purchased, blinded by the advertisement. However, in the long run, these vehicles reveal defects that even the manufacturer was unaware of when they placed the product on sale. The automobile industry has previously documented cases of latent (hidden) defects in vehicles. There have even been cases of deaths caused by flawed inferences of the artificial intelligence installed in the vehi-

* zakonopravilo@yandex.com

cle. How will the injured party prove the causal link between the damage that occurred and the error of the robot? Can a hacker “muddy” the conclusions of the autonomous driver? Who is responsible in that case? How do our laws and courts deal with these situations? Will the judge find the law of obligations sufficient to resolve a case, or will supplementary regulations be required? All these questions are answered by the author in this paper, and suggestions are given to lawmakers for making a compensatory fund for damage caused by vehicles with an autonomous driver.

Keywords: damages; vehicle; autonomous driver; compensatory fund.

*Проф. др Ранка Рачић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ИЗДВАЈАЊЕ ДЈЕТЕТА ИЗ ПОРОДИЦЕ

Издавање дјетета из породице представља најтежи облик мјешања органа јавне власти у односе између родитеља и дјеце. Правни оквир о издавању дјетета из породице предвиђен је у новом Породичном закону из 2023. године. Иако су правила о издавању дјетета из породице била садржана и у ранијем породичноправним прописима, ступањем на снагу Породичног закона она су била предмет оштре критике.

У раду се анализира правни оквир о привременом издавању дјетета из породице. Ауторка сматра да је у одређеним случајевима неопходна интервенција органа државних органа и мјешање у односе између родитеља и дјетета.

Правила која су интерполирана у Породичном закону, о издавању дјетета из породице, су захтјевала операционализацију истих у области ванпарничног поступка. Дијете се може издвојити из окружења у којем живи уколико постоји непосредна опасност по његов живот и здравље. Поступак се покреће на приједлог органа старатељства који је донио рјешење о привременом издавању дјетета из породице у којој је његова добробит и сигурност озбиљно угрожена. Приликом спровођења овог поступку долазе у колизију два конвенцијска правила: право на породични живот и најбољи интерес дјетета. Поступајући судија приликом спровођења поступка за издавање дјетета из породице има врло деликатан задатак. Приликом доношења одлуке о издавању дјетета из породице суд мора утврдити кад најбољи интерес дјетета захтјева да се оно издвоји из породичног окружења. Приликом издавања дјетета из породице морају се испунити одређени циљеви које је нормотворац имао у виду приликом креирања ових правила. Први је свакако најбољи интерес дјетета. Други важан циљ који се треба постићи, спровођењем овог поступка, је реинтеграција дјетета у биолошку породицу. Уколико то није могуће неопходно је створити услове за други трајни облик старатељства о дјетету.

Ауторка у раду критички анализира позитивноправне прописе о издавању дјетета из породице и осврће се на питање да ли је овај правни институт на потпун начин регулисан. Приликом разматрања овог питања био је нужен осврт на ставове које су садржане у рецентним одлукама Европског суда ља људска права.

Кључне ријечи: Издавање дјетета; реинтеграција дјетета, орган старатељства; Ванпарнични поступак.

* ranka.racic@pravni.ues.rs.ba.

ON SEPARATING A CHILD FROM ITS FAMILY

One of the most severe forms of public authority interference in parent-child relations is the separation of children from the family. The newly adopted Family Law from 2003 provides a legal framework for such measures. Although the rules on separating children from families existed in earlier family-law legislation, the inclusion of such provisions in the Family Law of 2023 sparked fierce criticism.

This paper aims to analyze the legal framework pertaining to the matter of temporary separation of children from a family. The author believes that, under certain circumstances, the intervention of public authorities and interference in parent-child relations is a matter of necessity.

The rules on non-contentious procedure must simultaneously incorporate the new Family Law provisions on child separation from a family. If there is an imminent threat to a child's life and health, it is possible to separate them from their environment. The guardianship authority initiates the proceedings, deciding to temporarily separate the child from the family when the child's safety and wellbeing are at risk. The judge assigned to such a case is entrusted with an incredibly delicate task—deciding when the best interest of the child requires separation from the family environment.

In formulating regulations regarding the separation of children from their families, the legislator had multiple objectives in view. The first objective is undoubtedly to safeguard the child's best interests. The second important objective is reintegrating the child into its biological family. If the latter proves impossible, it is essential to create conditions for other permanent forms of guardianship.

The author critically analyzes the current legal rules that govern the separation of children from their families, raising doubts about their completeness. In examining this issue, we inevitably looked into the views expressed in recent rulings of the European Court for Human Rights regarding this matter.

Keywords: separation of child, reintegration of child, guardianship authority, non-contentious procedure.

*Проф. др Наташа Стојановић**

Правни факултет Универзитета у Нишу

**ПОРОДИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ У
ПРАКСИ ВРХОВНОГ СУДА И АПЕЛАЦИОНИХ СУДОВА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Готово двадесет година је прошло од када је Република Србија својим Породичним законом поставила темеље правног механизма за спречавање и сузбијање насиља у породици, дефинисањем шта је то насиље у породици, нормирањем ко су титулари права на породичноправну заштиту од насиља у породици, регулисањем именованих и неименованих облика породичноправног насиља и прописивањем мера породичноправне заштите од насиља у породици. Аутор у раду, служећи се, у првом реду, методом анализе садржаја (судске праксе), али и правно-догматским, нормативно-правним и историјско-правним методом, анализира случајеве из домена породичноправне заштите од насиља у породици у пракси Врховног суда и апелационих судова у Републици Србији, са циљем да пронађе одговоре на већи број питања: Како ови судови ближе одређују круг лица које закон штити од насиља у породици? Ко је најчешће жртва, а ко извршилац породичноправног насиља? Да ли се у пракси препознаје и санкционише узајамно насиље у породици између појединих чланова породице? Који су видови насиља у породици – именовани или неименовани, највише разматрани у пракси ових судова? Да ли се насиље у породици може манифестовати једним актом породичноправног насиља или је потребно постојање више континуираних активности насилника? По схватању аутора, неуједначеност у деловању Врховног суда и апелационих судова у истоветним случајевима породичноправног насиља делом може бити отклоњена тако што би се изменама и допунама породичноправних прописа постигао виши степен њихове прецизности и јасноће, али и попуњавањем учених правних празнина.

Кључне речи: Породични закон Републике Србије; Породичноправна заштита од насиља у породици; Судска пракса.

**FAMILY LAW PROTECTION AGAINST DOMESTIC VIOLENCE IN
THE PRACTICE OF THE SUPREME COURT AND THE COURTS OF
APPEAL OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

Almost twenty years have passed since the Republic of Serbia laid down the foundations of a legal mechanism preventing and suppressing domestic violence with its Family Law by defining what domestic violence is, standardizing who are title holders of the right to family protection against domestic violence, through the regulation of named and unnamed forms of family law-related violence, and

* natasa@prafak.ni.ac.rs

stipulating measures for family law protection against domestic violence. In her work, the author primarily employs the method of content analysis (court practice), but also incorporates legal-dogmatic, normative-legal, and historical-legal methods. She analyzes a number of cases related to family law protection against domestic violence from the Supreme Court and the courts of appeal of the Republic of Serbia. The aim is to address a significant number of issues, including: How do courts more closely determine who is protected by the law against domestic violence? Who is most often a victim or perpetrator of domestic violence? Is mutual domestic violence between individual family members recognized and sanctioned in practice? What types of domestic violence, named or unnamed, are considered the most in the practice of these courts? Can a single act of domestic violence manifest as domestic violence, or does the abuser need to engage in multiple continuous activities? The author believes that by amending the Family Law provisions to achieve a higher degree of precision and clarity, as well as filling the observed legal gaps, we can partially remedy the disparity in the functioning of the Supreme Court and the courts of appeal in identical cases of domestic violence.

Keywords: family law of the republic of serbia; family law protection against domestic violence; court practice.

*Проф. др Игор Камбовски**

Правни факултет Универзитета „Гоце Делчев“ Штип, Р. С. Македонија

УГОВОР О КОНЦЕСИЈИ ЗА МАЛЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ У МАКЕДОНСКОМ ПРАВУ И МОГУЋНОСТИ ЊЕГОВОГ РАСКИДА

Концесија је правни институт који обједињује елементе јавног и приватног права, преко ког држава или њене институције дозвољавају субјекту, физичком или правном лицу, да користи јавна добра од општег интереса за обављање одређене делатности. Овај институт је регулисан административним актом којим се утврђује концедент, предмет и избор концесионара, као и уговором о концесији, који дефинише права и обавезе обе стране. Карактер концесионог уговора је комплексан и садржи елементе управног и грађанског права. С једне стране, концесија је део управног права јер је одлука о додели концесије јавноправни акт донет од стране државног органа, којим се омогућава коришћење ресурса од јавног интереса. С друге стране, уговор о концесији је део грађанског права, јер су уговорне одредбе у складу са принципима уговорног права, где обе стране, концедент и концесионар, добровољно прихватају своја права и обавезе. Прва права концесионара стичу се закључењем уговора, што представља кључни моменат у реализацији концесионих права. Права концесионара укључују ексклузивно коришћење јавних добара за одређени временски период и обављање делатности од јавног интереса. Обавезе, с друге стране, укључују поштовање свих прописа и правила у вези с коришћењем добара, као и постизање постављених циљева уговора, као што је обезбеђивање континуитета у јавним услугама. Уколико концесионар не испуни своје обавезе или прекрши услове уговора, одговоран је за последице, које могу укључивати финансијске санкције, једнострани раскид уговора од стране државе или активирање правних механизма за надокнаду штете. Спорна питања из концесионих уговора, иако повезана са јавним интересом, често се решавају пред судовима опште надлежности, као и сваки други грађански уговор. Могућности за раскид концесионог уговора предвиђене су самим уговором и у складу су са важећим правним нормама садржаним у Закону о концесијама и јавно-приватном партнерству и Закону о облигационим односима. Уговор се може раскинути: истеком рока важења, једностраним или споразумним раскидом, стечајом или ликвидацијом концесионара и др. Кључни аспект је да концесиони уговор представља спој јавних и приватних интереса, при чему држава преноси део својих овлашћења на приватни субјект, али ипак задржава контролу над начином реализације концесионих права. Свако кршење уговорних обавеза може изазвати правне и економске последице, укључујући дуготрајне судске поступке и могуће штете за јавне ресурсе и животну средину.

Кључне речи: Уговор; Концесија; Раскид.

* igor.kambovski@ugd.edu.mk

CONCESSION CONTRACTS FOR SMALL HYDROPOWER PLANTS IN MACEDONIAN LAW AND POSSIBILITIES FOR THEIR TERMINATION

A concession is a legal institute that combines elements of public and private law, through which the state or its institutions allow a subject, either a natural or a legal person, to use public goods of general interest for the performance of a specific activity. This institute is regulated by an administrative act that determines the concession grantor, the subject of the concession, and the selection of the concessionaire, and by the concession contract, which defines the rights and obligations of both parties. The nature of the concession contract is complex and includes elements of both administrative and civil law. On one hand, the concession is part of administrative law because the decision to grant the concession is a public law act issued by a state body, allowing the use of resources of public interest. On the other hand, the concession contract belongs to civil law, as its provisions are in line with the principles of contract law, where both parties—the grantor and the concessionaire—voluntarily accept their rights and obligations. The concessionaire's initial rights are acquired upon the signing of the contract, which marks a crucial moment in the realization of concession rights. The concessionaire's rights include the exclusive use of public goods for a certain period and the performance of activities of public interest. On the other hand, their obligations include complying with all regulations and rules regarding the use of these goods, as well as achieving the contract's objectives, such as ensuring continuity in public services. If the concessionaire fails to fulfill their obligations or breaches the terms of the contract, they are liable for the consequences, which may include financial penalties, unilateral termination of the contract by the state, or the activation of legal mechanisms for compensation. Although disputes arising from concession contracts are tied to public interest, they are often resolved before general courts, similar to other civil contracts. The possibilities for terminating a concession contract are outlined within the contract itself and are in accordance with the current legal norms contained in the Law on Concessions, Public-Private Partnerships, and the Law on Obligations. The contract can be terminated upon the expiration of its validity, through unilateral or mutual termination, due to bankruptcy or liquidation of the concessionaire, and other specified reasons. A key aspect is that the concession contract represents a merging of public and private interests, where the state transfers part of its authority to a private entity while still retaining control over the implementation of concession rights. Any breach of contractual obligations may result in legal and economic consequences, including lengthy court proceedings and potential damage to public resources and the environment.

Keywords: contract; concession; termination.

*Prof. dr. sc. Viktorija Haubrich**
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Prof. dr. sc. Marija Vidić†
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

SPOROVI U SVEZI S POVREDOM ŽIGA EUROPSKE UNIJE

Uredba 2017/1001 utvrđuje obvezu državama članicama odrediti, unutar svojih pravosudnih sustava, manji broj sudova i sudišta prvog i drugog stupnja, koji će biti stvarno nadležni u sporovima koji se tiču žiga. Sudovi za žig EU-a isključivo su nadležni za izvanugovorne obveze i protutužbe radi opoziva ili utvrđenja ništavnosti žiga EU-a, a njihova međunarodna nadležnost propisana je Uredbom 2017/1001 kao i ograničeno Uredbom (EU) br. 1215/2012. U bilo kojoj od ovih postupaka, izuzev postupka za utvrđivanje nepostojanja povrede žiga EU-a, tužitelju je dopušteno pokrenuti postupak pred sudovima države članice gdje je povreda počinjena ili prijeti opasnost. U drugim sporovima, koji se ne odnose na navedene, nadležnost je prepuštena nacionalnim sudovima država članica koji su nadležni za sporove o žigu. Sudovi za žig EU-a smatraju žig EU-a valjanim, osim ako njegovu valjanost osporava tuženik protutužbom za opoziv žiga ili protutužbom za proglašavanje žiga ništavim. Valjanost žiga EU-a ne može se osporavati tužbom za utvrđivanje nepostojanja povrede. Protutužba za opoziv ili za proglašavanje ništavim može se temeljiti samo na razlozima za opoziv ili razlozima za ništavost iz Uredbe 2017/1001. Sud za žig EU-a odbacuje protutužbu za opoziv ili za proglašavanje ništavosti ako se odluka koju je donio Ured, a koja se odnosi na isti predmet, iste razloge za podnošenje tužbe i iste stranke već postala pravomoćna. Uredba 2017/1001 sa stajališta svojeg dosega izjednačava zahtjev za proglašavanje žiga ništavim podnesen EUIPO-u i protutužbu za proglašavanje ništavosti podnesenu u okviru postupka zbog povrede koji je u tijeku pred sudom za žig Europske unije. Ako je protutužba podnesena u postupku u kojem nositelj žiga nije jedna od stranaka, on o tome mora biti obaviješten i može se uključiti u postupak kao stranka u postupku u skladu s uvjetima utvrđenim nacionalnim zakonodavstvom. U nedostatku definicije pojma „protutužba” u Uredbi 2017/1001, valja istaknuti da se on obično odnosi na protuzahtjev koji tuženik u postupku koji je protiv njega pokrenuo tužitelj podnosi istom sudu. U tom pogledu iz sudske prakse proizlazi da protutužbu ne treba zamjenjivati s jednostavnim sredstvom obrane. Ona je zaseban i samostalan zahtjev, koji je neovisan o glavnom zahtjevu i po kojem se može nastaviti postupati čak i ako glavni podnositelj zahtjeva bude odbijen. Njezin predmet ne može biti ograničen predmetom

* viktorija.haubrich@pf.sum.ba

† marija.vidic@pf.sum.ba

tužbe zbog povrede u okviru koje je podnesena spomenuta protutužba. Direktiva o provedbi prava intelektualnog vlasništva (DPPIV) previđa dvije vrste sudskih naloga. U skladu s člankom 9. stavkom 1. točkom (a) države članice obvezne su osigurati da nositelji prava mogu zatražiti privremeni sudski nalog protiv počinitelja povrede ili posrednika. Drugo, na temelju članka 11. države članice obvezne su osigurati da u postupku za donošenje odluke o meritumu nadležna sudska tijela mogu izdati sudski nalog ili protiv počinitelja povrede radi zabrane daljnjeg vršenja povrede ili protiv posrednika ne samo radi prestanka povreda, nego i radi sprečavanja daljnjih povreda. Primjena članka 9. stavka 1. točke (a) i članka 11. DPPIV-a nije ograničena na posebnu skupinu posrednika, nego obuhvaća različite sektore te usluge na internetu i izvan njega. Sud EU-a izričito je naveo da bi se pružatelji internetskih usluga, platforme društvenih mreža, internetski portali za prodaju i zakupnici hala tržnice trebali smatrati posrednicima u okolnostima spornih događaja u predmetnom pravnom postupku. Sud za žig EU-a koji vodi postupak iz članka 124., osim postupka za utvrđivanje nepostojanja povrede, osim ako postoje posebni razlozi za nastavak postupka, po službenoj dužnosti, nakon saslušanja stranaka, ili, na zahtjev jedne od stranaka i nakon saslušanja drugih stranaka, zastaje s postupkom kad se valjanost žiga EU-a već osporava protutužbom pred drugim sudom za žig EU-a ili kad je Uredu već podnesen zahtjev za opoziv ili zahtjev za proglašavanje tog žiga ništavim. U okviru sustava uspostavljenog Uredbom 2017/1001, kojom je, uspostavljen jedinstveni karakter žiga Europske unije, zakonodavac Unije namjeravao, kao i EUIPO-u, sudovima za žigove Europske unije na temelju njihovih odluka o protutužbama povjeriti nadležnost za provjeru valjanosti žigova Europske unije. U tom pogledu, odluke o valjanosti žiga Europske unije imaju učinak *erga omnes* u cijeloj Uniji, i kad potječu od EUIPO-a i kad su donesene temeljem protutužbe podnesene sudu za žigove Europske unije. S druge strane, odluka suda za žigove Europske unije donesena povodom tužbe zbog povrede ima učinke samo *inter partes*, zbog čega takva odluka, jednom kad postane konačna, obvezuje samo stranke koje su sudjelovale u tom postupku.

Ključne riječi: Pravo intelektualnog vlasništva; Pravo žiga; Žig Europske unije; Uredba (EU) 2017/1001; Direktive o provedbi prava intelektualnog vlasništva; Nadležnost; Protutužba.

TRADEMARK DISPUTES IN THE EUROPEAN UNION

Regulation 2017/1001 establishes the obligation for member states to designate, within their judicial systems, a smaller number of courts and courts of first and second instance, which will have actual jurisdiction in trademark disputes. The EU trademark courts are exclusively competent for non-contractual obligations and counterclaims for revocation or invalidity of the EU trademark, and their international jurisdiction is prescribed by Regulation 2017/1001 as well as limited by Regulation (EU) no. 1215/2012. In any of these procedures, with the exception of the procedure for establishing the non-

existence of an infringement of the EU trademark, the plaintiff is allowed to initiate proceedings before the courts of the member state where the infringement was committed or threatened. In other disputes that do not refer to the above jurisdiction, it is left to the national courts of the member states that are competent for trademark disputes. The EU trademark courts consider an EU trademark to be valid, unless its validity is challenged by the defendant with a counterclaim for revocation of the trademark or a counterclaim for declaring the trademark invalid. The validity of the EU trademark cannot be challenged by a lawsuit to establish the absence of infringement. A counterclaim for revocation or declaration of nullity can only be based on the grounds for revocation or grounds for nullity from Regulation 2017/1001. The EU Trademark Court rejects a counterclaim for revocation or declaration of nullity if the decision made by the Office, which refers to the same subject matter, the same reasons for filing the claim, and the same party, has already become final. Regulation 2017/1001, from the point of view of its scope, equates the request for declaration of invalidity of a trademark submitted to the EUIPO and the counterclaim for declaration of invalidity filed within the framework of the infringement proceedings pending before the European Union trademark court. If a counterclaim is filed in a proceeding in which the trademark holder is not one of the parties, he must be informed of this and may be included in the proceeding as a party to the proceeding in accordance with the conditions established by national legislation. In the absence of a definition of the term "counterclaim" in Regulation 2017/1001, it should be pointed out that it usually refers to a counterclaim that the defendant in the proceedings initiated against him by the prosecutor submits to the same court. In this regard, it follows from judicial practice that the counterclaim should not be replaced with a simple means of defense. It is a separate and independent request, which is independent of the main request and can continue to be processed even if the main request is rejected. Its subject cannot be limited by the subject of the claim for infringement in the context of which the aforementioned counterclaim was filed. The Directive on the Enforcement of Intellectual Property Rights (DPPIV) provides for two types of court orders. In accordance with Article 9, paragraph 1, point (a), Member States are obliged to ensure that right holders can request an interim injunction against the infringer or intermediary. Secondly, on the basis of Article 11, member states are obliged to ensure that in the procedure for making a decision on the merits, the competent judicial authorities can issue a court order either against the perpetrator of the violation in order to prohibit the further commission of the violation or against the intermediary not only for the purpose of stopping violations but also for the purpose of preventing further violations. The application of Article 9, paragraph 1, point (a), and Article 11 of the DPPIV is not limited to a special group of intermediaries but covers different sectors and services on and off the Internet. The EU Court expressly stated that Internet service providers, social network platforms, online sales portals, and tenants of market halls should be considered intermediaries in the circumstances of the

disputed events in the legal proceedings in question. The EU Trademark Court handles the proceedings mentioned in Article 124, except for the proceedings to find out if there was any infringement. If there are special reasons to continue the proceedings, the court can either do so without hearing either party or, at the request of one party and after hearing the other parties, stop the process when the EU trademark's validity is already being contested in another EU trademark court or when the Office receives a request to revoke or declare the trademark invalid. Within the framework of the system established by Regulation 2017/1001, which established the unique character of the European Union trademark, the Union legislator intended, as well as the EUIPO, to entrust the European Union trademark courts with the competence to verify the validity of European Union trademarks based on their decisions on counterclaims. In this regard, decisions on the validity of a European Union trademark have erga omnes effect throughout the Union, both when they originate from the EUIPO and when they are taken on the basis of a counterclaim filed with the European Union Trademark Court. On the other hand, the decision of the European Union Trademark Court made on the occasion of a claim for infringement has effects only inter partes, which is why such a decision, once it becomes final, binds only the parties that participated in that procedure.

Keywords: intellectual property law; trademark law; European Union trademark; regulation (eu) 2017/1001; directives on the enforcement of intellectual property rights; jurisdiction; counterclaim.

*Prof. dr. sc. Boris Krešić**
Ajla Nezirović, MA prava†
 Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

NAJBOLJI INTERES DJETETA U SISTEMU HRANITELJSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Hraniteljstvo je oblik vaninstitucionalne zaštite djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja kojem se kroz smještaj u hraniteljsku porodicu pruža neophodna briga koja mu je uskraćena u biološkoj porodici. Pored entitetskih porodičnih zakona i entitetskih zakona o socijalnoj zaštiti, koji uzgredno regulišu pitanje porodično-pravne i socijalne zaštite djece uz druge socijalno ugrožene kategorije stanovništva, smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu u bosansko-hercegovačkom zakonodavstvu pobježe je regulisan usvajanjem dva *lex specialis* propisa, Zakona o hraniteljstvu Federacije Bosne i Hercegovine i Pravilnika o hraniteljstvu Republike Srpske. Postojanje dva neujednačena *lex specialis* propisa dovodi do velikih razlika u pogledu kvalitete hraniteljstva u dva entiteta. Osposobljenost i kapaciteti hraniteljskih porodica nisu jednaki na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, a trenutna praksa centara za socijalni rad dovodi do velikog broja djece smještene u institucije.

U radu se analizira institut hraniteljstva u Bosni i Hercegovini, kao i pitanje poštivanja najboljih interesa djeteta prilikom stavljanja istog pod hraniteljsku zaštitu. Cilj je ukazati na propuste zakonodavca koji otežavaju razvoj porodičnih oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja. U propisima koji regulišu hraniteljstvo u našoj državi, aspekt najboljeg interesa djeteta nije dovoljno naglašen. Umjesto toga, zakonodavac se često fokusira na formalne zahtjeve i procedure koje hranitelji moraju ispuniti. Ovi zahtjevi mogu biti administrativno opterećujući ili finansijski zahtjevniji, što otežava osobama koje žele pružiti zaštitu djetetu da to i ostvare.

Ključne riječi: Hraniteljstvo; Najbolji interes djeteta; Djeca bez roditeljskog staranja; Deinstitutionalizacija

THE BEST INTERESTS OF THE CHILD IN THE FOSTER CARE SYSTEM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Foster care is a form of non-institutional child protection for children lacking appropriate parental care. In addition to the entity-level family laws and entity-level social protection laws, which marginally address the issue of family legal and social protection of children as well as other socially vulnerable categories

* boris.kresic@untz.ba

† nezirovic.ajla@outlook.com

of the population, the placement of a child in foster care in Bosnia and Herzegovina's legislation is more specifically regulated by the adoption of two specialized legal regulations: the Foster Care Act of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Foster Care Regulation of the Republic of Srpska. The existence of two unevenly specialized legal regulations leads to significant differences in the quality of foster care between the two entities. The qualifications and capacities of foster families are not uniform across Bosnia and Herzegovina, and current practices of social work centers result in a large number of children being placed in institutions.

This paper analyzes the institution of foster care in Bosnia and Herzegovina, as well as the issue of respecting the best interests of the child when placing them under foster care. The aim is to highlight the shortcomings of the legislator that hinder the development of family-based forms of care for children without parental care. Our country's foster care regulations fail to sufficiently emphasize the child's best interests. Instead, the legislator often focuses on formal requirements and procedures that foster parents must meet. These requirements can be administratively burdensome or financially demanding, which makes it difficult for individuals who wish to provide care for a child to do so.

Keywords: foster care; best interests of the child; children without parental care; deinstitutionalization.

*Проф. др Димитрије Ћеранић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Новим Породичним законом Републике Српске, реформисане су одредбе којима се уређује пословна способност. Полазни основ за израду нових законских рјешења било је законодавство Србије, али су у односу на њега учињене одређене измјене. Према новом закону, дијете које је навршило 14 година живота може предузимати правне послове којима стиче искључиво права, правне послове којима не стиче ни права ни обавезе и правне послове мањег значаја, као и све остале правне послове уз претходну или накнадну сагласност законског заступника. Аутор у раду проучава поменуто законско рјешење, упоређујући га са законским рјешењима из земаља у окружењу, уз осврт на теоријске ставове у домаћој и иностраној правној књижевности. У раду је коришћен историјскоправни, упоредноправни, социолошкоправни и нормативни метод.

Кључне ријечи: Пословна способност, Дијете, Породични закон Републике Српске.

BUSINESS CAPACITY UNDER THE LAW OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

The Republic of Srpska's new Family Law has reformed the provisions governing legal capacity. The starting point for drafting new legal solutions was the legislation of Serbia, but certain changes were made in relation to it. According to the new law, a child who has reached the age of 14 can undertake legal affairs in which he acquires only rights, legal affairs in which he acquires neither rights nor obligations, and legal affairs of minor importance, as well as all other legal affairs with the prior or subsequent consent of the legal representative. In the paper, the author studies the mentioned legal solution, comparing it with legal solutions in neighboring countries, with reference to theoretical positions in domestic and foreign legal literature. The work employed historical-legal, comparative-legal, sociological-legal, and normative methods.

Keywords: business capacity, child, Family Law of the Republic of Srpska.

* dimitrije.ceranic@pravni.ues.rs.ba

Проф. др Тамара Ђурђић-Милошевић*
Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Проф. др Новак Крстић†
Правни факултет Универзитета у Нишу

УВОЂЕЊЕ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЗАВЕШТАЊА У САВРЕМЕНЕ ПРАВНЕ СИСТЕМЕ

Поред тестаментa као класичног вида *mortis causa* располагања, савремено право познаје и друге наследноправне инструменте, попут уговора о наслеђивању, као заједничког завештања. Заједничко завештање, као и остали инструменти планирања наслеђивања, у функцији су проширења слободе имовинског располагања, јер представљају нове форме манифестовања последње воље. Међутим, полазећи од обавезујућег дејства заједничког завештања његовим сачињавањем се ограничава и завештајна слобода, па је његово увођење у савремене правне системе спорно и са аспекта реализације слободе тестирања. Имајући у виду специфичности овог института, а у контексту реформисања савременог наследног права, неопходно је кроз свеобухватну анализу и компарацију са другим сродним правним пословима дефинисати његову правну суштину и значај, као и предности и недостатке. Коначно, циљ анализе је да се изведу закључци око оправданости постојања овог инструмента располагања заосавштином, посебно у контексту афирмисања приватне аутономије *mortis causa*.

Кључне речи: располагање имовином *mortis causa*; слобода тестирања; заједничко завештање; класично завештање; уговор о наслеђивању.

INTRODUCTION OF JOINT WILL INTO MODERN LEGAL SYSTEMS

In addition to the will as a classic form of *mortis causa* disposal, modern law also recognizes other inheritance instruments, such as inheritance contracts, as joint wills. Joint wills, as well as other inheritance planning instruments, serve to expand the freedom of property disposal, as they represent new forms of manifestation of the last will. However, the binding effect of a joint will also restrict the freedom of testation, making its introduction into modern legal systems controversial from the perspective of realizing the freedom to make testaments. Bearing in mind the specifics of this institute and in the context of reforming modern inheritance law, it is necessary to define its legal essence and significance, as well as advantages and disadvantages, by comparing it extensively to other legal acts. Finally, the goal of the analysis is to draw conclusions about the justification of the existence of this instrument of estate planning, especially in the context of extension of private autonomy *mortis causa*.

Keywords: *mortis causa* property disposal, freedom of testation, joint will, classical testament, inheritance contract.

* tdjurdjic@jura.kg.ac.rs

† novak@prafak.ni.ac.rs

*Проф. др Јелена Дамјановић**

Факултет пословне економије Универзитета у Источном Сарајеву

СПРЕЧАВАЊЕ ЗЛОУПОТРЕБА ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ ПРИЛИКОМ ЗАКЉУЧЕЊА УГОВОРА О ЛИЦЕНЦИ

Предмет истраживања овог рада има за циљ да утврди значај међународноправног промета права индустријске својине са посебном пажњом усмјереном на уговор о лиценци и питању да ли систем вјештачке интелигенције може бити именован за проналазача на патенту и осталим правима индустријске својине. Право интелектуалне својине, као релативно новија грана права, свој развој дугује заштити права појединца, носиоца (титулара) одређеног права. Обзиром на све већу експанзију ове гране права која иде у корак са привредним развојем земаља, поставља се питање шире заштите наведених права. Услијед наглог пораста развоја глобалне економије која се заснива на концептуалним производима, високој технологији и међународној размјени, све заједно чини промет права индустријске својине једном од најбитнијих вриједности развијених и растућих привреда. Муњевит развој модерне технологије на пољу иновација захтјева правну заштиту на глобалном нивоу. Уколико се има у виду чињеница да легислатива није у могућности да иде у стопу са технолошким развојем који оправдано исказује потребу за правним регулисањем и правном заштитом, сасвим је логично да ће уговорне стране све више тражити алтернативне начине за регулисање уговорних односа који настају у новијој пословноправној пракси. Обзиром да је модерно доба, доба технологије и технолошког развоја чији круцијални елемент чини знање (информација) као најбитнији ресурс, на правној науци и пракси је задатак да помоћу свих расположивих средстава пружи сву могућу правну заштиту том ресурсу. Заслугом правне теорије и праксе се отварају границе земаља, шире путеви размјене и сарадње, и утире пут правној сигурности која представља основни темељ за развој привреде једне земље. Границе постају невидљиве онда када се чврст правни поредак шири прихватањем рјешења на основу аутономије воље, тачније добровољности него што је то случај са строгим законским прописима наметнутим од стране законодавца, без узимања у обзир потреба правне праксе.

Кључне ријечи: Уговор о лиценци, Вјештачка интелигенција, Глобална економија.

PREVENTING ABUSE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE WHEN CONCLUDING LICENSE AGREEMENTS

This paper aims to investigate the significance of international legal circulation of industrial property rights, specifically focusing on license agreements and the question of whether an artificial intelligence system qualifies as an inventor on a

* jelenadamjanovic83@gmail.com

patent and other industrial property rights. Intellectual property law, as a relatively new branch of law, owes its development to the protection of the rights of the individual, the holder (owner) of a certain right. Considering the increasing expansion of this area of law, which keeps pace with the economic development of countries, the question of wider protection of the aforementioned rights arises. Due to the sudden increase in the development of the global economy, which is based on conceptual products, high technology, and international exchange, everything together makes the transfer of industrial property rights one of the most important values of developed and growing economies. The rapid development of modern technology in the field of innovation requires legal protection at the global level. Given the inability of current legislation to keep up with technological advancements, which justifiably highlights the need for legal regulation and protection, it makes sense that parties to contracts will increasingly seek alternative methods to regulate their contractual relationships in the context of emerging new business practices. Given that the modern era is characterized by technology and technological development, where knowledge (information) is a crucial resource, it is the responsibility of legal science and practice to provide comprehensive legal protection for this resource through all available means. Legal theory and practice open the borders of countries, widen the paths of exchange and cooperation, and pave the way for legal certainty, the fundamental basis for a country's economic development. Borders become invisible when a solid legal order expands by accepting solutions based on the autonomy of the will, more precisely voluntary, than is the case with strict legal regulations imposed by the legislator without taking into account the needs of legal practice.

Keywords: license agreement; artificial intelligence; global economy.

*Проф. др Дамјан Даниловић**

Економски факултет Пале Универзитета у Источном Сарајеву

ПРЕНОС УДЈЕЛА У ДРУШТВУ СА ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ ПУТЕМ ПРАВНОГ ПОСЛА

Друштво са ограниченом одговорношћу представља посебну правну форму привредног друштва која комбинује и елементе друштава лица и елементе друштава капитала. Сходно томе је на специфичан начин регулисан пренос удјела, који у суштини подразумијева одређена ограничења. Чланови друштва могу регулисањем различитих правних категорија интерним актима одредити природу друштва или ка друштвима лица, или ка друштвима капитала. То се може примијенити на режим преноса удјела који је законски регулисан диспозитивним нормама. У раду ће се разматрати особености преноса удјела путем правног посла, који је начелно ограничен правом пречег стицања, од чијег поштовања зависи и правна ваљаност преноса удјела.

Кључне ријечи: Друштво са ограниченом одговорношћу; Удјели; Правни посао; Право пречег стицања.

TRANSFER OF SHARES IN A LIMITED LIABILITY COMPANY BY CONTRACT

A limited liability company is a special legal form of a company that combines the elements of private companies and the elements of companies of capital. Accordingly, the transfer of shares is regulated in a specific way, which essentially implies certain restrictions. By regulating different legal categories, the company's members can determine the nature of the company, either as a company of persons or as a company of capital, through internal acts. This can be applied to the share transfer regime, which is legally regulated by dispositive norms. The paper will discuss the peculiarities of the transfer of shares by means of a contract, which is limited in principle by the right of preemption; the validity of the transfer of shares depends on its compliance.

Keywords: limited liability company; shares; contract; right of preemption.

* ddamjan84@yahoo.com.

Доц. др Душко М. Челић*

Правни факултет Универзитета у Приштини,
Косовска Митровица, Република Србија

СВОЈИНСКИ ДИСКОНТИНУИТЕТИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

У немирним временима, каква су на Косову и Метохији била чешћа него периоди мира и друштвене стабилности, обрачуни векова, жељно очекивани од нација, само су привремено означавали где је што и чије је што. У средњевековној Србији, било је периода када је у области својинских односа поводом непокретности (земљишта пре свега), долазило до раскорака између правног и фактичког стања. Тај раскорак је ондашњи правни систем настојао да избегне или смањи, применом одредаба о неприкосновености баштине и санкционисањем случаја самовлашћа. Ипак, прибегавало се и оним разумним мерама усклађивања правног и фактичког, које би данас могли сврстати у институте одржаја и застарелости. Са отоманском окупацијом долази до првог општег својинскоправног дисконтинуитета, укидањем баштинског система и успостављањем феудалног спхијско-тимарског и чифчијског система. Законом о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе, из 1931. године, коначно су укинута феудална својинскоправна односи на земљишту. Међутим, током Другог светског рата, "правом силе" на простору Косова и Метохије поново су успостављени феудални, чифчијски односи на земљишту. Након ослобођења 1945. године, комунистичке власти Југославије, из идеолошких и/или неких других побуда, права насељеника и колониста на Косову и Метохији нису сматрале законито стеченим правима. Нови општи својински дисконтинуитет на Косову и Метохији, уследио је 1999. године, након што је Привремена управа Уједињених нација (УНМИК), ретроактивно прописала да је на Косову и Метохији "важеће право које је било на снази 22. марта 1989. године". Следећи дисконтинуитет, бележимо фебруара 2008. године, када је успостављен квази-правни систем албанских сецесионистичких власти. Промене суверене власти на једној територији, правне или фактичке, не би смеле да утичу на судбину законито стечених права, нити да, у том погледу, учине право својине "слушкињом" или "коллатералном штетом" тих промена.

Сила, ма колико моћна и немилосрдна била (јер "Бога не моли"), ма колико рушила "куле и градове" и отимала туђе, представља стање непримерено цивилизованом друштву ("трагови јој смрде нечовјештвом"). Историјски токови насиља, затирања вековних трагова постојања српског народа и његових права на просторима Косова и Метохије, иако дуготрајни, ипак нису једносмерни и вечити. *Violentia nemo imperia continuit diu*. Када, једног часа, буде успостављена сувереност Републике Србије на Косову и Метохији, питања својинског дисконтинуитета и њених правних и фактичких последица, морала би да буду предмет разматрања и одлучивања, уз пажљиво одмеравање јавног и појединачних интереса.

Кључне речи: Косово и Метохија; Својински дисконтинуитети; Законито стечена права.

* *dusko.celic@pr.ac.rs*

PROPERTY DISCONTINUITIES IN KOSOVO AND METOHİJA

In turbulent times, which were more common in Kosovo and Metohija than periods of peace and social stability, the disputes of the centuries, eagerly awaited by the nation, only temporarily indicated where what was and whose what was. In medieval Serbia, there was a period when, in the area of property relations regarding immovable property (primarily land), there was a discrepancy between the legal and factual situation. The legal system at the time tried to avoid or reduce that gap by applying provisions on the inviolability of heritage and by sanctioning the cases of self-government. However, the legal system also resorted to reasonable measures to harmonize the legal and factual, which we can now classify as institutions of preservation and obsolescence. During the Ottoman occupation, the first general discontinuity in property rights occurred with the abolition of the inheritance system and the establishment of the Ottoman Empire's feudal system. The law on the regulation of agrarian relations in the former provinces of Southern Serbia and Montenegro, from 1931, finally abolished feudal property rights on land. However, during the Second World War, the "right of force" in the territory of Kosovo and Metohija re-established Ottoman's feudal relations on the land. After the liberation in 1945, the communist authorities of Yugoslavia, for ideological and/or other reasons, did not consider the rights of settlers and colonists in Kosovo and Metohia to be legally acquired rights. In 1999, the United Nations Interim Administration (UNMIK) implemented a new general property discontinuity in Kosovo and Metohija, retroactively declaring the validity of "the law that was in force on March 22, 1989". The establishment of the quasi-legal system by the Albanian secessionist authorities in February 2008 marked the next discontinuity.

Changes of sovereign power in a territory, legal or factual, should not affect the fate of legally acquired rights, nor, in this respect, make property rights a "handmaiden" or "collateral damage" of those changes.

Violence, no matter how powerful and merciless it is (because it "does not pray to God"), no matter how much it demolishes "towers and cities" and robs others, represents a condition inappropriate for a civilized society ("its traces reek of inhumanity"). Despite being long-lasting, the historical trends of violence and the erasure of centuries-old traces of the Serbian people's existence and their rights in Kosovo and Metohija are not one-way or eternal. *Violentia nemo imperia continuit diu*. When, one day, the sovereignty of the Republic of Serbia is established in Kosovo and Metohija, the issues of property discontinuity and its legal and factual consequences should be considered and decided with a careful weighing of public and individual interests.

Keywords: Kosovo and Metohija; property discontinuities; legally acquired rights.

НЕВОЉНО (УОБИЧАЈЕНО) БОРАВИШТЕ

Понекад се човјек нађе у ситуацији која није производ његових хтијења, радњи и уопште воље. Једна од њих је боравак физичког лица у неком мјесту, који је настао невољно односно као посљедица одређених принудних околности. Питање које се поставља је следеће: да ли лице које невољно борави извјестан временски период у одређеном мјесту ту може имати своје уобичајено боравиште? Другим ријечима, да ли је могуће стећи уобичајено боравиште у потпуном одсуству намјере као вољног елемента? Ово питање уско је везано за дилему која се тиче тога да ли стабилно физичко присуство одређеног трајања аутоматски доводи до стицања уобичајеног боравишта, без обзира на намјеру као субјективни елемент. Међутим, разлика је што се у том случају претпоставља да субјективни елемент постоји, али се преиспитује потреба његовог утврђивања. Овдје је, пак, ријеч о томе да ли може постојати уобичајено боравиште уколико физичко присуство у одређеној држави није резултат слободне воље лица (која сама по себи имлицира и постојање намјере као субјективног елемента). Као би покушао одгонетнути одговор на напријед постављено питање, аутор у раду, поред доктринарних схватања, истражује и судску праксу везану за могућност заснивања уобичајеног боравишта мимо воље једног лица.

Кључне ријечи: невољно, уобичајено боравиште, принуда, степен добровољности боравка.

INVOLUNTARY (HABITUAL) RESIDENCE

Sometimes, a person finds himself in a situation that is not the product of his wishes, actions, and will. One of these situations is when a natural person stays in a particular place involuntarily, due to certain forced circumstances. The question arises: can a person who resides involuntarily for a certain period in a particular place have his habitual residence there? In other words, is it possible to acquire habitual residence without intention as a voluntary element? This issue is closely related to whether a stable physical presence of a particular duration automatically leads to the acquisition of habitual residence, regardless of intention as a subjective element. However, the difference is that it is assumed that the subjective element exists in that case, but the need for its determination is questioned. On the other hand, the question here is whether habitual residence can exist even if a person's physical presence in a particular state does not result from their free will, which inherently implies the existence of intention as a subjective element. To determine the answer to the above question, the paper's author, in addition to doctrinal understandings, investigates judicial practice related to the possibility of establishing a habitual residence against a person's will.

Keywords: involuntary, habitual residence, enforcement, level of voluntary residence.

* *dragana.damjanovic@pravni.ues.rs.ba*

Научни сарадник др Мирјана Глинтић*
Институт за упоредно право, Београд

ЗАШТИТА ОСИГУРАНИКА КАО СЛАБИЈЕ УГОВОРНЕ СТРАНЕ У ONLINE СВЕТУ

Још од почетка развоја делатности осигурања могла се правити разлика између правних режима предвиђених за осигурања великих ризика и осигурања масовних ризика. Разлике између наведених правних режима, између осталог, произилазе из чињенице да се код осигурања масовних ризика наспрам осигуравача налази лице које има положај слабије уговорне стране. Фактори који највише доприносе улози осигураника као слабије уговорне стране су засигурно његово непоседовање стручних и правних знања, својство осигуравача као лица које се професионално бави управљањем ризицима, као и начин закључивања овог уговора. Такав положај осигураника код масовних ризика је последњих неколико деценија мотивисао националне и наднационалне законодавца да путем принудних законских норми осигураницима пружи нужни додатни степен заштите.

У међувремену, велики део пословања, укључујући и пословање осигуравајућих друштава, преселио се у *online* свет, док су уговорне стране и даље истих својстава. Аутор стога централни део рада посвећује анализи питања да ли су класични инструменти заштите осигураника као слабије уговорне стране довољни и адекватни да му пружи заштиту и у случају *online* осигурања. Посебан фокус је стављен на предуговорну обавезу информисања осигураника, обавезу информисања током трајања уговора о осигурању како би се установило да ли се могу вршити на исти начин као и код традиционалних уговора осигурања или да су пак потребни другачији механизми заштите осигураника. Са тим циљем део рада је посвећен и анализи прописа Европске уније који су донети са циљем пружања заштите осигураницима независно од тога којим су каналима дистрибуције дошли до производа осигурања.

Кључне речи: Осигурање, *Online*; Заштита потрошача; Финансијске услуге; Канали дистрибуције осигурања.

PROTECTION OF POLICYHOLDERS AS THE WEAKER CONTRACT- ING PARTY IN AN ONLINE WORLD

Since the early development of the insurance industry, a distinction has been made between the legal regimes applicable to large risks and those applicable to mass risks. The differences between these legal regimes arise mainly from the fact that in mass-risk insurance, the policyholder is typically a weaker contractual party. The factors that significantly contribute to the role of the policyholder as the weaker party include their lack of professional and legal knowledge, the insurer's status as a professional risk manager, and the manner in which the contract is con-

* *m.glintic@iup.rs.*

cluded. This position of the policyholder in mass risk insurance has motivated national and supranational legislators over the past few decades to provide necessary additional protection through mandatory legal norms.

Meanwhile, a significant portion of business operations, including those of insurance companies, have transitioned to an online environment, despite the characteristics of the contracting parties remaining unchanged. The author thus dedicates the central part of the paper to analyzing whether traditional instruments for protecting policyholders as the weaker party are sufficient and adequate to provide protection in the case of online insurance. Special focus is placed on the pre-contractual duty to inform the policyholder and the duty to provide information during the term of the insurance contract in order to determine whether these can be performed in the same way as in traditional insurance contracts or if different mechanisms are needed to protect the policyholder. With that in mind, part of the paper is also dedicated to analyzing European Union regulations aimed at providing protection to policyholders, regardless of the distribution channels through which they accessed insurance products.

Keywords: insurance; online; consumer protection; financial services; distribution channels.

*Bogdana M. Stjepanović, PhD**

Research Associate, Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia

COHABITING PARTNERS AND CONTRACTUAL REGULATION OF THEIR PROPERTY RELATIONS*

This article explores certain legal and social aspects of marriage and cohabitation, focusing on their implications for property rights. While marriage is a clearly defined institution subject to strict formal requirements, cohabitation lacks such formality. The absence of formal legal requirements for cohabitation poses challenges in proving the existence and duration of cohabitation relationships. This creates uncertainty for cohabiting partners and third parties alike, particularly regarding ownership and transfer of property. The author highlights the need for a legal mechanism that would enable cohabiting partners to regulate their property relationships more effectively, similar to the arrangements available to married couples. A legal framework should be established to allow for the conclusion of property agreements specifically tailored to cohabitation relationships, thereby addressing the current gap in legal regulation. The introduction of property agreements for cohabiting partners represents a crucial step towards strengthening legal certainty and predictability in property matters. Such agreements would enable partners to define their rights and obligations in advance, reducing the risk of future disputes and ensuring a fairer division of property in the event of the relationship's termination. The author concludes that the introduction of property agreements for cohabiting partners is merely one step towards a comprehensive reform of family law. Further research and legislative changes are needed to provide more comprehensive protection of the rights and interests of cohabiting partners. By addressing these legal gaps, the proposed changes would provide greater clarity and stronger legal protection for cohabiting partners as well as for third parties involved in legal relationships with them.

Keywords: cohabitation; property rights; legal recognition; cohabitation agreement; legal security.

* *b.stjepanovic@iup.rs*

* *This paper is a result of the research conducted at the Institute of Comparative Law financed by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia under the Contract on realisation and financing of scientific research of SRO in 2024 registered under no. 451-03-66/2024-03/200049.*

ВАНБРАЧНИ ПАРТНЕРИ И УГОВОРНО УРЕЂЕЊЕ МЕЂУСОБНИХ ИМОВИНСКИХ ОДНОСА *

Чланак истражује поједине правне и друштвене аспекте брака и ванбрачне заједнице, фокусирајући се на њихове последице по имовинска права. Док је брак јасно дефинисана институција условљена строгим захтевима форме, то није случај са ванбрачном заједницом. Одсуство формалних правних захтева везаних за ванбрачну заједницу доводи до изазова у доказивању постојања и трајања ванбрачних односа. Наведено ствара несигурност за ванбрачне партнере као и за трећа лица, посебно у вези са власништвом и преносом имовине. Аутор истиче потребу за успостављањем правног механизма који ће омогућити ванбрачним партнерима да ефикасније регулишу своје имовинске односе, слично онима који су доступни брачним паровима. Потребно је успоставити правни оквир који би омогућио закључивање уговора о имовини, специфично прилагођених за ванбрачне заједнице, како би се отклонио постојећи недостатак правне регулативе у овој области. Увођење имовинског уговора за ванбрачне партнере представља кључни корак ка јачању правне сигурности и предвидљивости имовинских односа. Овај уговор би омогућио партнерима да унапред дефинишу своја права и обавезе, смањујући ризик од будућих спорова и осигуравајући правичнију подјелу имовине у случају престанка заједнице. Аутор закључује да је увођење имовинског уговора за ванбрачне партнере само један корак ка свеобухватној реформи породичног права. Потребна су даља истраживања и законодавне промене како би се што потпуније заштитила права и интереси ванбрачних партнера. Решавањем ових правних празнина, предложене промене би обезбедиле већу јасноћу и јачу правну заштиту за ванбрачне партнере, али и за трећа лица која са њима ступају у правне односе.

Кључне речи: Ванбрачна заједница; Имовинска права; Правно признање; Уговор о имовини; Правна сигурност.

** Рад је настао као резултат научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години (евиденциони број: 451-03-47/2023-01/200049 од 3.2.2023.)*

Prof. dr. Haris Hasić*

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku

Antonije Živković, MA†

Menadžer sektora za pravne poslove LANACO

Društvo za informacione tehnologije Banja Luka

REZULTAT KORIŠTENJA GENERATIVNE VJEŠTAKE INTELIGENCIJE KAO *SUI GENERIS* KOLEKTIVNO AUTORSKO DJELO PRERADE

Treniranje „large language modela“ (LLM-ova) za potrebe generativne vještačke inteligencije (gAI) neophodno podrazumjeva korištenje materijala koji mogu biti predmetom autorskopravne zaštite. Pružaoci usluga gAI koji koriste takve modele argumentuju da se ovim procesom vrši samo automatizovano rudarenje teksta i podataka (što je argumentovano dozvoljeno sadržinskim ograničenjem u EU, a predloženim izmjenama i dopunama bi moglo biti dozvoljeno u budućnosti i u BiH) te da upotreba gAI ne predstavlja korištenje autorskopravno zaštitivih elemenata autorskih djela na kojima su LLM-ovi trenirani. Ovo je dovedeno u pitanje u nedavnoj tužbi Recording Industry Association of America (RIAA) protiv Suno-a i Udio-a, pružaoca usluge generativne vještačke inteligencije za stvaranje muzike. U tužbi RIAA tvrdi da kroz pažljiv inženjering upita korisnika gAI (prompt inženjering) su uspjeli da dobiju kao rezultat primjene gAI odnosno „output“ bitno slične instance postojećih autorskih muzičkih djela na kojima su LLM-ovi trenirani. Ukoliko se tvrdnje RIAA-e ispostave istinitim ovo će postaviti pitanje vrste i prirode autorskopavnog statusa takvog rezultata. Autori argumentuju da bi se rezultati takve generativne inteligencije mogao smatrati *sui generis* kolektivnim autorskim djelom prerade. Budući da se LLM-ovi treniraju na velikom broju autorskih djela može se argumentovati da u subsekventnom outputu nastalom koristeći LLM treniran na autorskim djelima je sudjelovao veliki broj lica koji su autori autorskih djela koja su korištena za trening LLM-ova. Rezultirajući outputu koji bi se trebao smatrati autorskim djelom budući da nije nastao djelovanjem gAI sistema (što bi imalo rezultat da output nije i ne može biti autorsko djelo) će biti stvoreno na podsticaj lica koje postavlja prompt, a u organizaciji pružaoca usluge gAI sa rezultirajućim subsekventnim pravima i obavezama ovih lica. Raditi će se o autorskom djelu prerade budući da prompt korisnika usluge gAI će biti rezultat dodatnog potencijalno stvaralačkog djelovanja fizičkog lica koje koristi uslugu, a što će potencijalno doprinjeti autorskopravno zaštitivim elemente u output. *Sui generis* priroda ovakvog djela odražava činjenicu da je proces nastanka takvog djela jedinstven i karakterističan za primjenu gAI. Ovakav pristup bi bio u skladu sa razvojem autorskopravne misli o razvijanju modaliteta naplate autora čija djela su korištena kroz sistem obaveznog kolektivnog ostvarivanja autorskih prava autora čija djela su korištena

* haris.hasic@pfk.edu.ba

† antonije.zivkovic@lanaco.com

za treniranje LLM-ova po uzoru na pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu. Ovako bi i osigurali veći stepen kontrole za autore čija djela se koriste na ovaj način.

Ključne riječi: generativna vještačka inteligencija, kolektivno autorsko djelo, large language modeli, autorsko djelo prerade, treniranje.

THE RESULT OF USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A SUI GENERIS COLLECTIVE AUTHOR'S WORK OF PROCESSING

Training of "large language models" (LLMs) for the needs of generative artificial intelligence (gAI) necessarily implies the use of materials that may be subject to copyright protection. The gAI service providers who use such models argue that this process only performs automated text and data mining (which is arguably allowed by the content restriction in the EU, and with the proposed amendments could be allowed in the future in BiH as well). They also insist that the use of gAI does not constitute the use of copyright-protected elements of author's works on which LLMs were trained. This was challenged in a recent lawsuit filed by the Recording Industry Association of America (RIAA) against Suno and Udio, a provider of generative artificial intelligence services for music creation. In the lawsuit, the Recording Industry Association of America (RIAA) asserts that by meticulously crafting the queries of gAI users, a process known as prompt engineering, they were able to obtain, through the application of gAI, essentially similar instances of existing author's musical works, which served as training for the LLMs. If the RIAA's claims turn out to be true, this will raise the question of the type and nature of the copyright status of such a result. The authors argue that the results of such generative intelligence could be considered a sui generis collective author's work of processing. Given that LLMs receive training from a vast array of author's works, it's plausible to argue that a significant number of authors who contributed to the training of LLMs took part in the ensuing output. The resulting output, which should be considered a work of authorship, was created at the instigation of the person who sets the prompt and in the organization of the gAI service provider, with the subsequent rights and obligations of these individuals. It will be an author's work of processing, since the prompt of the user of the gAI service will be the result of additional potential creative activity of the natural person using the service, which will potentially contribute copyright-protected elements to the output. The sui generis nature of such a work reflects the fact that the process of creation of such a work is unique and characteristic for the application of gAI. This approach aligns with the evolving copyright philosophy, which aims to develop payment modalities for authors whose works are used. This could be achieved through a mandatory collective exercise of the copyright of authors whose works are used for training LLM students, modeled on the right to compensation for private and other personal use. This way, they would ensure a greater degree of control for the authors whose works are used.

Keywords: generative artificial intelligence, collective author's work, large language models, author's work of processing, training.

*Виши асистент др Његослав Јовић**

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

САРАДЊА СВЈЕТСКЕ ТРГОВИНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ (WTO) И СВЈЕТСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНУ СВОЈИНУ (WIPO) ПРИЛИКОМ ЗАШТИТЕ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ

Неопходна је јача институционална координација између међународних организација како би се превазишла институционална изолација и како би се олакшало испуњавање постављених циљева у сродним областима. У том смислу, размотрићемо сарадњу *WTO* и *WIPO* приликом заштите интелектуалне својине у међународним оквирима.

У XIX и XX вијеку развој међународног права интелектуалне својине одвијао се првенствено у оквиру *WIPO*. Уједињени међународни бирои за заштиту интелектуалне својине (*BIRPI*) је претходник *WIPO*-а који је успоставио своју ексклузивну управу над стварањем глобалних норми интелектуалне својине. *WIPO* је 1974. године постао специјализована организација УН. *WIPO* администрира са већином међународних уговора из области права интелектуалне својине. *WTO* је приликом свог оснивања усвојио Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (*TRIPS* споразум) који је укључио суштинске норме интелектуалне својине које је развио *WIPO*, али је такође унапредио је и проширио постојеће норме. Улога *WTO* у заштити интелектуалне својине неизбежно захтјева процјену политика које су ван домена интелектуалне својине, али које информишу или утичу на имплементацију и усклађеност са нормама садржаним у *TRIPS* споразуму.

Повезаност *WTO* и *WIPO*-а је чињеница савремених економских односа. Између њих је потписан Споразум *WIPO – WTO* који се може тумачити као стварање хијерархијског односа између двије организације. Појавом *WTO* нормативна и административна доминација *WIPO*-а је фундаментално измијенјена. Ипак, *WIPO* има изричит мандат да промовише заштиту интелектуалне својине у свијету кроз сарадњу између држава.

Кључне ријечи: Свјетска трговинска организација (СТО); Свјетска организација за интелектуалну својину (*WIPO*); *TRIPS* споразум; Интелектуална својина.

COOPERATION BETWEEN THE WORLD TRADE ORGANIZATION (WTO) AND THE WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO) IN THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY

* *njegoslav.jovic@pf.unibl.org.*

Stronger institutional coordination between international organizations is necessary in order to overcome institutional isolation and facilitate the fulfillment of set goals in related areas. In this sense, we will consider the cooperation of WTO and WIPO in the protection of intellectual property in the international framework.

In the 19th and 20th centuries, the development of international intellectual property rights took place primarily within WIPO. The United International Bureaus for the Protection of Intellectual Property (BIRPI) is the predecessor of WIPO, which established its exclusive administration over the creation of global intellectual property norms. In 1974, WIPO became a specialized organization of the UN. WIPO administers most of the international treaties in the field of intellectual property rights. At its inception, the WTO adopted the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement), which incorporated the core intellectual property norms developed by the WIPO but also improved and extended existing norms. The role of the WTO in the protection of intellectual property inevitably requires the assessment of policies that are outside the domain of intellectual property but that inform or influence the implementation and compliance with the norms contained in the TRIPS Agreement.

The connection between WTO and WIPO is a fact of modern economic relations. They signed the WIPO-WTO Agreement, establishing a hierarchical relationship between the two organizations. With the advent of the WTO, the normative and administrative dominance of the WIPO was fundamentally changed. However, WIPO has an explicit mandate to promote the protection of intellectual property worldwide through cooperation between states.

Keywords: World Trade Organization (WTO), World Intellectual Property Organization (WIPO), TRIPS agreement, intellectual property.

*Др Саша Зејак**

Судски вјештак и лиценцирани процјенитељ, Никшић

ЗНАЧАЈ ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈЕ СУДСКИХ ВЈЕШТАКА И ПРОЦЈЕНИТЕЉА У ПРИВРЕДНИМ СПОРОВИМА

У актуелној научној и стручној посвећености међународним захтјевима и препорукама у којима се истиче посебан значај и улога судских вјештака и других стручних занимања, дешава се да и поред опште и посебне легислативе које прате ове дјелатности, дође и до међусобних преплитања у правима, обавезама и одговорностима и то најчешће иницирано самим наручиоцима судских вјештачења и/или процјењивања, због недовољног разумијевања ових комплексних али у много чему различитих области, због чега се у пракси и дешавају нејасноће, које могу резултирати нанесеним штетама странкама у поступцима или бити основ за подизање оптужних аката у којима се оставља судовима да ријеше оно што би требало да је ријешено у самом позиву за вјештачење односно процјењивање. Посматрање појединачних случајева и њихово „ad hoc“ третирање не представља потпуно рјешење проблема, које захтијева потпун и цјеловит рад на раздвајању поступака судских вјештачења и поступака процјењивања, посебно процјењивања имовине у поступцима стечаја и ликвидације. Овај рад ће третирати основне и посебне карактеристике обје области, које могу бити од користи свима онима који се сусрећу са овим струкама и којима су њихове услуге потребне, као и појединцима који су овлашћени да се баве и вјештачењима и процјењивањем, како би избјегли могуће законске и/или стручне консеквенце, без обзира на ауторитет и захтјеве наручиоца.

Кључне ријечи: Судски вјештаци, Процјенитељи, Спорови, Легислатива.

THE SIGNIFICANCE OF DIFFERENTIATION OF COURT EXPERTS AND ASSESSORS IN COMMERCIAL DISPUTES

Despite the general and special legislation accompanying these activities, the current scientific and professional commitment to international requirements and recommendations emphasizes the special importance and role of court experts and other professions, leading to a mutual intertwining of rights, obligations, and responsibilities. This situation is most often initiated by those who commission judicial expert reports and/or evaluations, due to insufficient understanding of these complex but in many respects different areas. This can lead to ambiguities in practice, potentially causing harm to the parties involved in the proceedings or serving as the foundation for indictments. This leaves the

* *sasa@zejak.me, szejak@t-com.me*

courts responsible for resolving issues that should have been addressed in the initial invitation for expert testimony or evaluation. Observing individual cases and their "ad hoc" treatment does not provide a comprehensive solution to the problem, necessitating thorough and comprehensive work on the separation of court expert evaluation procedures and assessment procedures, particularly the assessment of assets in bankruptcy and liquidation procedures. In order to avoid potential legal and/or professional consequences, regardless of the authority and requirements of the client, this paper will address the basic and unique characteristics of both areas.

Keywords: court experts; appraisers; disputes; legislation.

Судија Божана Гужвић*

Предсједник Окружног привредног суда у Бијељини

ЗАШТИТА НАЧЕЛА САВЈЕСНОСТИ И ПОШТЕЊА У УГОВОРИМА У ПРИВРЕДИ

*„Слобода се састоји у томе да се може
чинити све што не шкоди другоме.”†*

Динамика привредне дјелатности утиче на то да се стварају институционални и законски услови у правцу континуираног развијања слободе уређивања пословних односа, све са јасним циљем – остварење профита. Дакле, правни поредак привредним субјектима омогућава да слободно, уговорно уређују и регулишу своје пословне односе. Међутим, у уговорном пословном односу слобода уговарања није апсолутна и неограничена. С једне стране допушта се слободно изражавање уговорне воље, али се с друге стране води рачуна о општим начелима на којима почива јавни поредак, која се ипак не могу нарушавати вољом појединаца у заснивању и регулисању пословних односа. Судска пракса познаје и прихвата принцип слободе уговарања, али и неопходна ограничења, наметнута законом, као заштиту од злоупотреба тог принципа, која се односе како на сам чин закључења уговора, тако и на његово испуњење. Начело савјесности и поштења (*bona fides*) једно је од основних начела грађанског права које посебно долази до изражаја приликом закључивања уговора у привреди. Унијето у Закон о облигационим односима, као опште начело, има императивни карактер за учеснике једног пословног уговорног односа у правцу спречавања злоупотребе субјективних права, посебно када дужник не испуњава своје уговорне обавезе. Начело савјесности и поштења има и моралну карактеристику, а то значи да се спријечи.nanoшење неправде и неправичних рјешења. Аутор овога рада, своју пажњу посвећује управо повреди начела савјесности и поштења као облику злоупотребе слободе уговарања, о чему суд мора водити рачуна приликом рјешавања појединачних случајева и тумачења одредби уговора те стварне воље уговорних страна. Судска пракса начело савјесности и поштења треба примјењивати не само као опште начело, већ и у свим појединим случајевима у којима Закон о облигационим односима истиче потребу поштивања тог начела, те на тај начин, практично, постављати границе слободе уговарања како би се спријечила злоупотреба овог начела.

Кључне ријечи: Слобода уговарања; Начело савјесности и поштења;
Повреда начела савјесности и поштења.

* *Bozana.Guzvic@pravosudje.ba*

† Чл. 4 Декларације о правима човјека и грађанина.

PROTECTION OF THE PRINCIPLES OF CONSCIENTIOUSNESS AND HONESTY IN COMMERCIAL CONTRACTS

*"Liberty consists of doing anything which does not harm others."**

The dynamics of economic activity influence the creation of institutional and legal conditions in the direction of continuous development of the freedom to regulate business relations, all with a clear objection—making a profit. Thus, the legal order enables business entities to freely arrange and regulate their business relationships through contracts. However, the freedom of contract is neither absolute nor unlimited in a contractual business relationship. On one hand, the free expression of contractual will is permitted, but on the other, the general principles underpinning public order are taken into account, which cannot be violated by the will of individuals when establishing and regulating business relationships. Jurisprudence recognizes and upholds the principle of freedom of contract but also acknowledges necessary restrictions imposed by law as a protection against abuse of this principle, applicable both to the act of concluding a contract and its fulfillment. One of the fundamental principles of civil law, particularly when concluding commercial contracts, is the principle of conscientiousness and honesty (*bona fides*). Included in the Law on Obligations as a general principle, it has an imperative character for participants of a business contractual relationship aimed at preventing the abuse of subjective rights, especially when the debtors fail to fulfill their contractual obligations. The principle of conscientiousness and honesty also has a moral dimension, meaning that it prevents injustice and unfair solutions. The author of this paper focuses on the violation of the principles of conscientiousness and honesty as a form of abuse of freedom of contract, a matter that courts must consider when resolving individual cases and interpreting contract provisions, as well as the real will of the contracting parties. Jurisprudence should apply the principle of conscientiousness and honesty not only as a general principle but also in all specific cases where the Law on Obligations emphasizes the necessity of adhering to this principle, thereby practically setting the limits of freedom of contract in order to prevent misuse of this principle.

Keywords: freedom of contract; principles of conscientiousness and honesty; violation of the principles of conscientiousness and honesty.

* Article 4 of the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen

*Виши асистент мр Тијана Баћовић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

О ЗНАЧАЈУ ИНСТИТУТА ГАРАНЦИЈЕ У ОБЛИГАЦИОНОМ ПРАВУ

Гаранција представља правни институт који је данас општеприхваћен у свим правним системима. Значај овог института за облигационо право је изузетно велики. Он служи као инструмент заштите једног од најзначајнијих принципа облигационог права, принципа једнаке вриједности узајамних давања јер се помоћу њега код двострано обавезних уговора успоставља нарушена равнотежа у узајамним престацијама. Њиме се обезбјеђује квалитет купљене ствари. Кроз овај рад указаћемо на то да институт гаранције није искључиво у служби заштите купца, већ да и произвођачи односно продавци робе имају од њега значајне користи.

Кључне ријечи: Гаранција; Значај; Купац; Продавац.

ON THE IMPORTANCE OF THE GUARANTEE INSTITUTE IN THE LAW OF OBLIGATIONS

The guarantee represents a legal institute that is now widely accepted in all legal systems. The significance of this institute for the law of obligations is extremely high. It serves as an instrument for protecting one of the most important principles of the law of obligations—the principle of equal value of mutual considerations. It helps restore disturbed balance in mutual prestations in bilaterally binding contracts. It ensures the quality of the purchased item. Through this paper, we will point out that the guarantee institute is not exclusively in the service of buyer protection, but that producers and sellers of goods also have significant benefits from it.

Keywords: guarantee, significance, buyer, seller.

* tijana.bacovic@pravni.ues.rs.ba.

*Виши асистент Борђе Перишић, мр**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

АЛТЕРНАТИВНО РЈЕШАВАЊЕ ПОТРОШАЧКИХ СПОРОВА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Процесни аспекти заштите потрошача подједнако су важни као и материјалноправни аспекти. Обим и карактер права који потрошачи имају не значе много ако не постоји адекватан поступак у коме се она могу остварити. У новије вријеме све више се промишља и уводе различити поступци који су алтернатива рјешавању спорова пред државним судом. Одавно је схваћено да је остваривање права пред државним судом за потрошача врло тегобно, због спорости и компликованости процедуре и, коначно, због високих трошкова, који нису само у новцу. Ти алтернативни поступци су у облику медијације, односно концијалијације или арбитраже, а најбоље кад у законодавству постоје паралелно, једни поред других. Међутим, пошто је главна одлика потрошачких уговора подређен положај потрошача према трговцу, онда је потребно ове поступке прилагодити тој реалности, како би се у што већој мјери успоставио равноправан однос међу уговарачима. Осим тога, у данашње вријеме потребно је искористити различите могућности које нуди савремено електроничко друштво и интернет и увести електронско рјешавања спорова. У праву Републике Српске, у Закону о заштити потрошача, предвиђен је један поступак рјешавања потрошачких спорова пред Арбитражним одбором за потрошачке спорове који дјелује при Привредној комори Републике Српске и пред Арбитражном одбору за потрошачке спорове при Занатскопредузетничкој комори Републике Српске. Тај поступак је у основи арбитражни, јер је одлука комисије обавезујућа за странке у спору. У Закону не постоји једноставнији и бржи поступак рјешавања спорова што га, по овом питању, чини прилично заосталим за правним рјешењима донесеним на европском континенту.

Кључен ријечи: Потрошачки спорови; Медијација; Концијалијација; Потрошачка арбитража.

ALTERNATIVE RESOLUTION OF CONSUMER DISPUTES UNDER THE LAW OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Procedural aspects of consumer protection are as important as substantive legal aspects. The scope and nature of the rights that consumers have do not mean much if there is no adequate procedure in which they can be exercised. In recent times, various procedures are increasingly being considered and introduced, which are an alternative to resolving disputes before the state court. It has long been understood that exercising rights before the state court is very difficult for the consumer due

* djordje.perisic@pravni.ues.rs.ba

to the slowness and complexity of the procedure and, finally, the high financial and other costs. Those alternative procedures are in the form of mediation, that is, conciliation or arbitration, and it is best when they are included in the legislation simultaneously. However, since the main feature of consumer contracts is the subordinate position of the consumer to the merchant, it is necessary to adapt these procedures in order to establish an equal relationship between the contractors to the greatest extent possible. Furthermore, in today's world, it is crucial to leverage the diverse opportunities provided by the modern electronic society and the Internet, including the introduction of electronic dispute resolution. The Law on Consumer Protection in the Republic of Srpska provides a procedure for resolving consumer disputes before the Arbitration Committee for Consumer Disputes at the Chamber of Commerce of the Republic of Srpska and the Arbitration Committee for Consumer Disputes at the Chamber of Crafts and Enterprises of the Republic of Srpska. That procedure is basically arbitration, because the commission's decision is binding for the parties in dispute. There is no simpler and faster dispute resolution procedure in law, which, in this particular case, lags behind the legal solutions adopted on the European continent.

Keywords: consumer disputes; mediation; conciliation; consumer arbitration.

*Виши асистент Ивана Лазаревић, ма**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

МАКСИМАЛНА ХИПОТЕКА И НЕПОСРЕДНА ИЗВРШНОСТ

Као једно од најактуелнијих средстава обезбјеђења, хипотека своју праву вриједност показује у фази њене реализације, односно у оном моменту када дужник по доспјелости потраживања не измири дуг према повјериоцу. Наравно, циљ повјериоца је да обезбјеђено потраживање брзо и ефикасно намири. Имајући у виду да у случају када повјерилац има непосредно извршну хипотеку не мора да води парнични поступак, како би исходовао судску одлуку на основу које би, као извршне исправе, покренуо судско извршење да би се коначно намирио, он тиме добија велике погодности узимајући у обзир да парнични поступци, по правилу, трају предуго.

Док је код класичне хипотеке неспорно да се заснива у форми нотарски обрађене исправе која испуњава све услове извршне исправе, због природе максималне хипотеке, код које није извјесно колика је тачно висина потраживања, питање је да ли и под којим условима би могла да се заснује као непосредно извршна. Наши позитивноправни прописи не садрже изричиту одредбу о томе, као ни о многим другим питањима која се постављају у вези овог правног института, јер „оскудна” одредба која уводи могућност њеног заснивања ни на једно од њих не даје конкретан одговор.

Међутим, узимајући у обзир њене специфичности у односу на класичну хипотеку, велику заступљеност у пракси, а посебно имајући у виду да наше право не познаје неакцесорна založna права, било би неопходно детаљније нормирати овај правни институт. Аутор ће у ради покушати дати одговор на једно од ”отворених” питања, конкретно могућности да се и максимална хипотека заснује у форми нотарски обрађене извршне исправе.

Кључне ријечи: Класична хипотека; Максимална хипотека; Нотарски обрађена исправа; Непосредно принудно извршење.

MAXIMUM MORTGAGE AND IMMEDIATE ENFORCEMENT

As one of the most current means of security, the mortgage shows its true value in the phase of its realization, that is, at the moment when the debtor fails to settle the debt to the creditor when the claim is due. Of course, the creditor's goal is to settle the secured claim quickly and efficiently. When the creditor possesses an immediately enforceable mortgage, he eliminates the need for litigation to secure a court decision. Based on this enforceable document, he can initiate court enforcement to finalize the settlement. As a result, he reaps significant benefits, particularly considering the typically lengthy duration of civil proceedings. While it is undeniable that a classic mortgage takes the form of a notarized document that satisfies all the requirements of an enforceable document, the nature of a

* *ivana.lazarevic@pravni.ues.rs.ba.*

maximum mortgage, where the exact amount of the claim is uncertain, raises the question of whether and under what conditions it could be deemed directly enforceable. Our positive legal regulations do not contain an explicit provision on this, as well as on many other questions that arise in connection with this legal institution, because the "scarce" provision that introduces the possibility of its establishment does not give a concrete answer to any of them. However, considering its unique characteristics compared to the classic mortgage, its widespread use in practice, and the fact that our law does not acknowledge non-accessory liens, a more detailed regulation of this legal institution is required. In the paper, the author will try to answer one of the "open" questions, namely the possibility of establishing a maximum mortgage in the form of a notarized executive document.

Keywords: classic mortgage, maximum mortgage, notarized document, immediate enforcement.

*Armina Čunjalo LL.M**

Sparkasse Bank d.d, Sarajevo

EU AI AKT I GDPR – NOVI IZAZOVI USKLAĐENOSTI

Umjetna inteligencija (AI) se u posljednjem periodu intenzivno razvijala te je svojim razvojem jednako brzo transformisala način života, rada i komuniciranja. Kako se AI sistemi sve više integrišu u svakodnevni život ljudi, zabrinutost oko zaštite ličnih podataka i etičkih principa upotrebe AI zauzima centralno mjesto interesovanja, kako sa naučnog, tako i sa praktičnog stajališta. U EU, zakonodavci su odgovorili mrežom propisa koji imaju za cilj osigurati etički razvoj AI, zaštititi lične podatke, ali i sva druga relevantna ljudska prava i slobode. U prilog tome govori činjenica da su nakon dugogodišnjih konsultacija i pregovora kreirali Zakon o umjetnoj inteligenciji (dalje: AI Akt), Direktivu o odgovornosti za umjetnu inteligenciju (AILD), što uz već postojeću Uredbu o zaštiti ličnih podataka (GDPR) predstavlja respektabilan pravni okvir. Međutim, primjena i međusobna korelacija ovih pravnih akata nije do kraja jasna i usklađena te takva pravna pozicija može stvoriti izazove i nesigurnosti za korisnike, dobavljače i AI sistema i subjekte podataka čiji se lični podaci obrađuju kroz ove sisteme. Iz naprijed navedenog proizilazi da je neophodno dobro poznavati odredbe AI Akta, ciljno tumačiti iste, a sve u cilju najvišeg stepena usklađivanja sa GDPR-om – zaštitom ličnih podataka. Akcenat na važnost zaštite ličnih podataka stavljena je donošenjem GDPR-a, no postavlja se pitanje, da li su lični podaci, eventualno, u nekoj mjeri ugroženi donošenjem AI Akta? U ovom radu, uporednom metodom, bit će prikazane sličnosti i razlike GDPR-a i AI Akta, a u kontekstu zaštite ličnih podataka. Također, bit će opsežnije predstavljena interakcija između dva regulatorna okvira u navedenom području zaštite ličnih podataka podataka i umjetne inteligencije: GDPR i AI Akt, koristeći se ciljnim tumačenjem odredbi prikazujući namjeru njihove primjene. Oba propisa imaju za cilj da zaštite prava pojedinca i promovišu etičke standarde, ali se bave različitim dimenzijama tehnologije i njenog uticaja na društvo. U radu će biti govora o tome kako se principi zaštite podataka GDPR-a primjenjuju na AI sisteme, posebno u oblastima poput automatskog donošenja odluka i profiliranja. Bit će istaknuti izazovi koje AI postavlja u odnosu na tradicionalne norme zaštite ličnih podataka i potrebu za usklađivanjem GDPR-ovog pristupa usmjerenog na podatke i fokusa AI Akta na tehnologiju. Kroz rad, bit će identifikovani potencijalni sukobi i izazovi koji proizilaze iz interakcije između GDPR-a i Ai Akta. Na primjer, dok GDPR nalaže minimiziranje podataka i ograničavanje svrhe, AI Akt može zahtijevati opsežno prikupljanje podataka za obuku AI sistema, što dovodi do eventualnog sukoba između privatnosti i inovacija. Zaključno, rad će ponuditi i određene sugestije za usklađenost navedena dva propisa u cilju njihove što efikasnije primjene.

Ključne riječi: Usklađenost; GDPR; EU AI Akt; Poslovanje.

* *armina.cunjalo@gmail.com*

EU AI ACT AND GDPR—NEW COMPLIANCE CHALLENGES

Recently, the rapid development of artificial intelligence (AI) has transformed the ways we live, work, and communicate. As AI systems increasingly integrate into everyday life, concerns about personal data protection and the ethical use of AI are becoming central to both scientific and practical discussions. In the EU, legislators have responded with a network of regulations aimed at ensuring the ethical development of AI, protecting personal data, and safeguarding other relevant human rights and freedoms. This is evidenced by the creation of the Artificial Intelligence Act (AI Act), the Directive on AI Liability (AILD), and the existing General Data Protection Regulation (GDPR), which together form a substantial legal framework. However, the application and interrelation of these legal acts are not entirely clear and harmonized, which can create challenges and uncertainties for users, providers, AI system operators, and data subjects whose personal data are processed by these systems. Therefore, it's crucial to fully comprehend the AI Act's provisions and interpret them in a way that maximizes compliance with the GDPR—personal data protection. The adoption of the GDPR has emphasized the importance of personal data protection, but it raises the question of whether the AI Act might compromise personal data to some extent. This paper will use a comparative method to highlight the similarities and differences between the GDPR and the AI Act, particularly in the context of personal data protection. It will also provide a detailed presentation of the interaction between these two regulatory frameworks in the field of personal data protection and artificial intelligence: the GDPR and the AI Act, using a targeted interpretation of their provisions to illustrate their intended application. Both regulations aim to protect individual rights and promote ethical standards, but they address different dimensions of technology and its impact on society. The paper will explore the application of GDPR data protection principles to AI systems, particularly in areas like automated decision-making and profiling. It will highlight the challenges AI poses in relation to traditional data protection norms and the need to reconcile GDPR's data-centric approach with the AI Act's focus on technology. The paper will identify potential conflicts and challenges arising from the interaction between the GDPR and the AI Act. For instance, while the GDPR mandates data minimization and purpose limitation, the AI Act may require extensive data collection for training AI systems, potentially leading to a conflict between privacy and innovation. Finally, the paper will offer suggestions for aligning these two regulations to ensure their most effective implementation.

Keywords: compliance; GDPR; EU AI Act; business.

ГРАЂАНСКОПРАВНА СЕКЦИЈА 2 /
CIVIL LAW SECTION 2

*Проф. др Владимир Чоловић**

Правни факултет Универзитета Унион Београд

ГУБИТАК ПРАВА ИЗ ОБАВЕЗНОГ ОСИГУРАЊА У САОБРАЋАЈУ

Кад говоримо о обавезним осигурњима у саобраћају, имамо у виду осигурање од одговорности власника моторних возила за штету причињену трећим лицима. Законодавство Републике Србије одређује који су то случајеви када ће осигураник изгубити право које је одређено уговором и они се везују за неадекватно и недозвољено коришћење моторног возила, исправност моторног возила, за коју је одговоран власник истог, односно осигураник, затим возачку дозволу, изречене казне за прекршаје у саобраћају, утицај осигураника на осигурани случај, односно саобраћајну незгоду, као и понашање осигураника након саобраћајне незгоде. Ови случајеви представљају услове за искључење из осигурања, тј. ситуације када осигуравајуће друштво, односно осигуравач неће бити у обавези да накнади штету осигуранику, односно када ће моћи да постави регресни захтев према осигуранику за износ који је исплаћен трећем оштећеном лицу. Наведено мора бити предвиђено и општим условима осигурања. Као што видимо, ови случајеви се односе само на јасно дефинисану одговорност осигураника који су били од утицаја на сам догађај, што значи да се друге околности неће узимати у обзир приликом одлучивања о губитку права из осигурања. У раду се поставља питање да ли је оправдано овлашћење осигуравача да осигураника потпуно лиши свих права која су дефинисана уговором, односно да ли се наведено противи начелу правичности. Аутор дефинише да је наведено овлашћење оправдано, само ако је осигураник поступио у намери или крајњој непажњи. Осим тога, у раду се говори и о улози осигураника у евентуалном спору који се води у односу на осигурани случај, односно саобраћајну незгоду и његовом односу са осигуравачем у том спору.

Кључне речи: Губитак права; Осигурање од одговорности; Осигураник; Осигуравач; Осигурани случај; Искључење из осигурања.

LOSS OF RIGHTS FROM COMPULSORY TRAFFIC INSURANCE

When we talk about compulsory traffic insurance, we mean liability insurance of motor vehicle owners for damage caused to third parties. The Republic of Serbia's legislation establishes the circumstances in which the policyholder

* vladimir.colovic@pravnofakultet.edu.rs

forfeits their contractual rights. These circumstances include inadequate and unauthorized use of the vehicle, the vehicle's technical condition, which the policyholder bears responsibility for, the fines imposed on the driver's license for traffic violations, the policyholder's involvement in the insured event, such as a traffic accident, and the policyholder's actions following the incident. The insurance company, also known as the insurer, can file a recourse claim against the insured to recover the amount it paid to the third injured party in these cases, which are conditions for exclusion from insurance. The aforementioned must also be provided for in the general insurance conditions. As we can see, these cases refer only to the clearly defined responsibility of the policyholder who had an impact on the event itself, which means that other circumstances will not be taken into account when deciding on the loss of insurance rights. The paper raises the question of whether the insurer's authorization to completely deprive the policyholder of all rights defined by the contract is justified and whether this action goes against the principle of fairness. The author defines that the said authorization is justified only if the policyholder acted with intent or gross negligence. In addition, the paper also discusses the role of the policyholder in a possible dispute that is conducted in relation to the insured case—that is, a traffic accident—and his relationship with the insurer in that dispute.

Keywords: loss of rights; liability insurance; policyholder; insurer; insured case; exclusion from insurance

*Full Professor Irini Stamatoudi, PhD**

Faculty of Law, University of Nicosia, Cyprus

ABUSE OF MORAL RIGHTS' PROTECTION UNDER GREEK LAW

Moral rights' protection is a basic component of copyright law, and special emphasis is given to it under the continental law systems. Usually, these systems provide for a broad system of protection in this respect with safety valves. This implies that moral rights are automatically applicable (no need for assertion), inviolable, and only transferable through inheritance. Also, some of them never expire. However, this system is subject to certain limitations, either explicitly stated in the law or derived from general law, contracts, or other concurrent rights. Article 281 of the Greek Civil Code provides for such an instance. According to it, "The exercise of a right shall be prohibited if such exercise obviously exceeds the limits imposed by good faith or morality or by the social or economic purpose of the right." This prohibition of the "abuse of right" would apply if a specific moral right were exercised contrary to the purpose for which it has been recognized, most notably, contrary to the purpose of maintaining respect for the author's personality. Other persons' rights may also limit the exercise of the author's moral right, and in such cases the doctrine of the abuse of rights may also be invoked. This paper will provide for cases in which an abuse of rights may be invoked against the application of the moral rights of authors.

Keywords: copyright; continental copyright law; moral rights; abuse of rights; limitations to moral rights.

* *stamatoudi.i@unic.ac.cy.*

Научни саветник проф. др Јелена Ђеранић-Перишић*
Институт за упоредно право, Београд

БОЈА КАО ЖИГОМ ЗАШТИЋЕНА ОЗНАКА
– преиспитивање доктрине естетске функционалности у контексту
пресуде у предмету *Christian Louboutin* из 2013. и Директиве о жиговима
из 2015. године –

Примене доктрине естетске функционалности који су развили амерички судови деценијама је предмет дискусије. На основу ове доктрине одбија се заштита жигом за спољни изглед (у смислу функционаних карактеристика) производа када таква заштита доводи конкуренте у неоправдано неповољан положај. У том контексту поставља се и питање како могу особине које претварају “обичан” тродимензионални предмет у естетски привлачан предмет, искључити могућност регистрације овог предмета као жигом заштићене ознаке? Француски дизајнер Кристијан Лобутан (*Christian Louboutin*) дизајнирао је женске ципеле високих потпетица са ђоновима у посебној нијанси црвене боје које су постале симбол луксуза и престижа. Временом су и други произвођачи обуће почели да израђују ципеле са ђоновима у црвеној боји, те је Лобутан водио низ судских спорова широм света због повреде жига. Један од најзначајних је против холандског произвођача обуће из 2013. године јер се холандски суд обратио Суду правде ЕУ. У том предмету холандски суд је тражио тумачење одредбе Директиве о жиговима из 2008. године која дефинише ознаке које не могу представљати жиг, а то су, између осталог и ознаке које се искључиво састоје од облика који даје суштинску вредност роби. Суд правде ЕУ донео је одлуку да знак који се састоји од боје примењене на ђон ципеле са виском потпетицом не чини искључиво облик у смислу Директиве о жиговима. Другим речима, Суд је сматрао Лобутанов жиг обичним жигом боје, а не жигом боје у вези са одређеним обликом, те га је стога изузео од примене Директиве. Занимљиво је нова Директива о жиговима из 2015. године предвиђа да ознаке које се састоје искључиво од облика или друге карактеристике која даје суштинску вредност роби не могу бити заштићене као жиг. Додавањем фразе „или друге карактеристике” одредба се може применити и на све нетрадиционалне жигове који нису тродимензионални. Стога би за све жигове требало размотрити примену доктрине естетске функционалности.

Кључне речи: боја као жигом заштићена ознака, доктрина естетске функционалности, Директива о жиговима, Суд правде ЕУ, *Christian Louboutin*.

* j.ceranic@iup.rs.

COLOR AS A TRADEMARK

– revising the doctrine of aesthetic functionality in the context of the 2013 ruling in the case of *Christian Louboutin* and the 2015 Trademark Directive –

The application of the aesthetic functionality doctrine developed by American courts has been a subject of discussion for decades. According to this doctrine, trademark protection for the appearance (in terms of functional characteristics) of a product is denied when such protection places competitors in an unjustifiably disadvantageous position. In this context, the question arises: how can features that turn a regular three-dimensional object into an aesthetically pleasing object in the first place also exclude this object from being registrable as a trademark? The French designer Christian Louboutin designed high-heeled women's shoes with soles in a specific shade of red that have become symbols of luxury and prestige. Over time, other shoemakers began producing shoes with red soles, prompting Louboutin to initiate various trademark infringement suits around the world. One of the most significant cases was against the Netherlands shoemaker in 2013. The Dutch court decided to stay the proceedings and refer the matter to the CJEU for a preliminary ruling, seeking clarification on a provision of the Trademark Directive from 2008 that defines signs that cannot serve as trademarks, including signs that consist exclusively of the shape that gives substantial value to the goods. The Court of Justice of the EU ruled that a sign consisting of a color applied to the sole of a high-heeled shoe does not consist exclusively of a "shape" within the meaning of the 2008 Trademarks Directive. In other words, the court regarded Christian Louboutin's trademarks as mere color marks, therefore not a color mark relating to a particular shape and thus not falling within the named provision. Interestingly, the new Trademarks Directive of 2015 states that "signs that consist exclusively of the shape *or another characteristic* that gives substantial value to the goods" cannot be trademarks. By adding the wording "or another characteristic," nontraditional trademarks other than three-dimensional trademarks may now fall under this provision. Therefore, for any trademarks under the new 2015 Trademarks Directive, the issue of aesthetic functionality must be revised.

Keywords: color as a trademark, doctrine of aesthetic functionality, Trademark Directive, Court of Justice of the EU, *Christian Louboutin*.

Full Professor, Tadeusz Zembrzusi*
University of Warsaw, Poland

SANCTIONS FOR THE ABUSE OF LAW IN POLISH CIVIL PROCEEDINGS

The abuse of law phenomenon, including cases of abusing procedural law, has been attracting the attention of legal scholars and practitioners for years, legal traditions or experience of individual states notwithstanding. While Polish adjudication has responded to the abuse of law phenomenon on multiple occasions, it has only recently (2019) seen any legislative interference, prompting lawyers to seek answers to questions regarding the actual essence of the abuse of law and/or any related sanctions.

The definition of abuse of law in Polish civil proceedings has been tied to the obligation of related parties and participants to proceed in conformity to the principle of fairness (*honeste procedere*). Pursuant to Article 4¹ of the Code of Civil Procedure, "parties or participants to proceedings shall not make use of any entitlement laid out in the rules of procedure contrary to the purpose for which it has been established." Classifying a specific action as abuse of law should trigger a forceful judiciary response. Two types of sanctions have been provided for as applicable in judicial proceedings wherein behavior qualifiable as violation of procedural law has been identified: litigatory and fiscal sanctions, respectively.

Designed to counteract adversely evaluated actions engaged in by parties to proceedings, litigatory sanctions apply immediately upon discovery. They are enforced against specific processual institutions (such as a motion to exclude a judge or a complaint filed contrary to its intended purpose). Upon discovery of such a procedural measure, its legal effect is nullified. The other sanction type is primarily quasi-penal in nature. During the final resolution phase, parties may encounter specific financial consequences, such as a fine or an obligation to reimburse any legal fees and expenses, regardless of the outcome of the proceedings.

The paper will present the Polish experience, including a catalogue of legal solutions and the effectiveness of sanctions designed to prevent and curb certain behaviors by parties to proceedings that are classified as abuse of procedural rights.

Keywords: abuse of law; civil proceedings; sanctions for the abuse of law; litigatory sanctions—ineffectuality of a processual measure; fiscal sanctions—fine or obligation to cover any legal fees and expenses.

* zembrzusi@wpia.uw.edu.pl

*Professor Tina Przeska, PhD***Assistant Tea Lalevska, PhD[†]*

Faculty of Law Iustinianus Primus, "Ss. Cyril and Methodius" University in Skopje, North Macedonia

PROHIBITION OF THE ABUSE OF THE RIGHTS IN MACEDONIAN CIVIL LAW AND ITS PRACTICAL IMPLICATIONS

The Macedonian civil law, much like other continental European systems, recognizes the concept of abuse of rights. Macedonian civil law embodies this concept by prohibiting the abuse of rights. In its essence, the prohibition of the abuse of rights entails the prohibition of an inappropriate exercise of rights. This paper aims to analyze the regulation that governs the prohibition of abuse of rights, emphasizing its role in defining the boundaries of freedom in the exercise of civil rights. When analyzing the prohibition of the abuse of rights, the paper also aims to demonstrate the existence of a clear difference between the prohibition of the abuse of rights on one side and the illegality and torts on the other side. The paper will also examine the practical implications of the prohibition of rights abuse and its application in judicial practice.

Keywords: civil law; property law; prohibition of abuse of the rights; torts; illegality.

ЗАБРАНА ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА У МАКЕДОНСКОМ ГРАЂАНСКОМ ПРАВУ И ЊЕНЕ ПРАКТИЧНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Македонско граѓанско право, по узору на европско-континенталне системе, познаје концепт злоупотребе права. Овај концепт у македонском граѓанском праву правно је урађен као забрана злоупотребе права. У општем смислу, забрана злоупотребе права подразумева забрану нецелисходног вршења права. Предмет истраживања овог рада је позитивно-правно регулисање забране злоупотребе права, као и њена функција у димензионисању слободе у вршења грађанских субјективних права. Рад има за циљ да представи концепт на коме се заснива забрана злоупотребе права и да укаже на јасну разлику између института као што су забране злоупотребе, неправа и грађанскоправног деликта. Са циљем да се прикажу практичне импликације забране злоупотребе права, у овом раду анализира се и како се овај институт примењује у судској пракси.

Кључне речи: Грађанско право; Стварно право; Забрана злоупотребе права; Деликт.

* *t.przeska@pf.ukim.edu.mk*, ORCID 0000-0002-3476-2789

[†] *t.lalevska@pf.ukim.edu.mk*, ORCID 0009-000-8899-0958

*Luis Javier Capote Pérez, PhD**

Profesor Contratado Doctor Tipo I

Área de Derecho Civil. Departamento de Disciplinas Jurídicas Básicas

Universidad de La Laguna, San Cristóbal de La Laguna, en Tenerife, España

AI AND INTELLECTUAL PROPERTY LAW: CAN AN APP REALLY CREATE?

In this paper, we are going to discuss the effects of the presence of apps. named under the concept of “AI” in Arts. The possibility of recognition of some kind of legal capacity is linked to the consideration of the author. So, the main question is, can an AI be an author? Then, should we consider the possibility of recognizing some kind of intellectual property rights? We will use the Spanish Intellectual Property Law as an example to compare and respond to that query.

Keywords: Spanish law; Intellectual Property law; AI.

* *lcapote@ull.edu.es.*

*Виши научни сарадник др Катарина Јовичић**

Институт за упоредно право, Београд

**ПУНОВАЖНОСТ УГОВОРА О МЕЂУНАРОДНОЈ ПРОДАЈИ
РОБЕ БЕЗ ДОГОВОРА О ЦЕНИ РОБЕ: МЕЋУСОБНИ ОДНОС
ЧЛАНОВА 14 И 55 БЕЧКЕ КОНВЕНЦИЈЕ**

Предмет овог рада је анализа међусобног односа чланова 14. и 55. Бечке конвенције о уговорима о међународној продаји робе (даље: БК), питања које више од 40 година изазива недоумице због, на први поглед, контрадикторне садржине поменутих чланова. Реч је о томе да члан 14(1) БК прописује минималне услове одређености количине робе и цене да би понуда за закључење уговора била пуноважна, док члан 55. садржи диспозитивно правило за утврђивање цене које се примењује на уговоре о међународној продаји робе који су пуноважно закључени, али у којима цена робе није експлицитно нити имплицитно договорена (тзв. *open-price* уговори). У правној теорији није спорно да су ова два члана блиско повезана, али је споран њихов међусобни однос. Ставови аутора се могу груписати око два приступа: први, по коме уговори у којима цена и/или количина робе нису одређени нити одредиви нису пуноважно закључени, а то искључује примену чл. 55. БК; и други, који полази од тога да чланове 14. и 55. повезује члан 8. БК у коме су дата правила за тумачење изјава страна уговорница, на основу којих се утврђује да ли постоји њихова (прећутна) заједничка намера да се обавезу уговором у коме цена није одређена нити одредива, па ако је одговор позитиван онда се цена одређује у складу са чл. 55. БК. Када је реч о судској, а посебно арбитражној пракси, она потврђује да су уговори са отвореном ценом пуноважни по правилима БК, али не постоји јасан нити јединствен став о начину примене правила чл. 55. БК зато што, како показују најновија истраживања, и судови и арбитраже ретко примењују овај члан.

Кључне речи: Међународна продаја робе; Бечка конвенција; Битни елементи уговора о међународној продаји робе; Цена код уговора о међународној продаји робе; *Open-price* уговори.

* katarinajovicic.rs@gmail.com

VALIDITY OF CONTRACT ON THE INTERNATIONAL SALE OF GOODS WITHOUT AN AGREEMENT ON THE PRICE OF THE GOODS: INTERRELATION OF ARTICLES 14 AND 55 OF THE VIENNA CONVENTION

The subject of this paper is the analysis of the mutual relationship between Articles 14 and 55 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (hereinafter: CISG), a topic that has been causing confusion for more than 40 years due to the seemingly contradictory content of the said articles. Indeed, Article 14(1) of the CISG prescribes the minimum conditions for determining the quantity of goods and the price in order for the offer to conclude a contract to be valid, while Article 55 contains the dispositive rule for determining the price, which applies to contracts for the international sale of goods that have been validly concluded but where the price of the goods has not been expressly or tacitly agreed (so-called open price contracts).

It is undeniable in legal theory that these two articles have a close connection, but there is disagreement over their mutual relationship. The author's views can be grouped around two approaches. The first approach holds that contracts in which the price and/or quantity of goods are not determined or determinable are not validly concluded, thereby excluding the application of Article 55 CISG. The second is based on the fact that Articles 14 and 55 are linked by Article 8 CISG, which contains rules for the interpretation of the parties' declarations, on the basis of which it is determined whether there is an (implied) common intention to be bound by a contract in which the price is not determined or determinable, so that if the answer is affirmative, the price is determined in accordance with Article 55 CISG. Judicial and especially arbitral practice confirms that contracts with an open price are valid under the rules of the CISG, but there is no clear or uniform position on the application of the rules of Article 55 because, as recent research shows, both courts and arbitral tribunals rarely apply this article.

Keywords: international sale of goods; Vienna Convention; essential elements of the contract on the international sale of goods; the price of the contract on the international sale of goods; open-price contracts.

*Associate Professor Lucia Irinescu**

Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania

PROTECTION OF MINORS AGAINST DOMESTIC VIOLENCE IN ROMANIA

In "*Easy to Love, Hard to Discipline*," Dr. Bechy A. Bailey notes that parents often try to control their children's behavior instead of teaching them certain behaviors. "To discipline and to teach are the same thing," and "to teach someone something is to demonstrate by one's own example." The issue of curbing parental excesses and abuse is a rather controversial one. According to Romanian criminal law, any action taken by a parent or any other person entrusted with the upbringing and education of a minor that seriously endangers the minor's physical, intellectual, or moral development constitutes a crime and falls under the category of offenses against the family. There is no doubt that today the increase in violence against children is one of the most serious social problems facing contemporary societies. Applying the customary saying 'a beating is like a beating out of heaven' can only result in parents losing their parental rights and potentially facing criminal liability for the ill-treatment of a minor. Therefore, under no circumstances should the child be disciplined by means of humiliating forms of verbal, mental, or physical discipline, which are likely to affect the child's dignity, mental and physical integrity, or even his or her life. The state bodies, through the representatives of the General Directorate for Social Assistance and Child Protection, may place the child in emergency foster care if they establish reasonable grounds to support the existence of an imminent danger to the child due to abuse. In such situations, the legal measure available to remove a state of imminent or actual danger to the life, integrity, and liberty of the child is a protection order. Given the global rise in domestic violence, the European Union adopted Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council on the European Protection Order, which Law No. 151/2016 transposed in Romania to establish the European Protection Order. Previously, the Council of Europe adopted on April 7, 2011 in Istanbul the Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention).

Keywords: domestic violence; minor; child protection; best interest of the minor.

* *lirinescu@yahoo.com*

*Associate Professor Maria Kaurakova, PhD**

Department of Legal Regulation of Economic Activities of the Financial University under the Government of the Russian Federation

Expert of the Russian gas society

THE PROBLEM OF PARALLEL IMPORTS IN RUSSIA AND ABROAD—THE LAW BETWEEN PROTECTION AND ABUSE

When bona fide purchasers import and distribute genuine goods without the intellectual property ("IP") owner's permission or consent, or when trade restrictions and sanctions prevent them from doing so, they encounter numerous challenges across the globe, which significantly impact the global trade of goods and services. In the present context, by genuine goods, we mean those products generally protected by patents and trademarks. The issue also revolves around the impact of parallel imports on the rights of intellectual property owners and the legitimate buyers of these goods. If the importation and distribution of such goods constitute an offense with severe consequences, how can we ensure international trade in general and the rights of consumers in various parts of the world in a non-discriminatory manner? But if goods are legitimately placed on various markets by IP owners, should their resale be banned due to restrictions or other illegitimate measures? This paper is focused on a number of issues because in order to let every state and human flourish, a better balance between the states' and IP owner's rights should be found in order to ensure (a) proper legal treatment of parallel-imported goods in various states and legal remedies sought by the bona fide purchasers of such goods in various jurisdictions; (b) the use of the principle of international exhaustion of IP rights when there is no need for the permission of the IP owner for the importation and distribution of goods; (c) the use of parallel-imported goods in those states where import of such goods is banned due to restrictions and other measures taken by different states and international organizations.

Keywords: parallel imports; restrictions; international exhaustion of IP rights; bona fide purchaser; first sale doctrine.

* MVKaurakova@fa.ru.

Др Терди Екатерина Сергеевна*

Доцент кафедры гражданского права Московского государственного юридического университета имени О. Е. Кутафина (г. Москва), кандидат юридических наук (Научный исследовательский Томский государственный университет, г. Томск), магистр наук в сфере сравнительного права, экономики и финансов (Международный университетский колледж г. Турин, Италия).

ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕ ПРАВОМ И ИНСТИТУТ ЗАПРОСОВ КАК АНТИДОТ

Предметом доклада являются перспективы рецепции российским гражданским законодательством института запросов. Существо последнего состоит в том, что в определенных законом случаях игнорирование письменного запроса, направленного с целью устранить правовую неопределенность в отношениях с участием его адресата, влечет для него негативные последствия: правовая позиция по запросу будет определена не самим адресатом, а законом. Во французском праве концепция, обозначаемая термином «*l'action interrogatoire*», нашла выражение в трех статьях Гражданского кодекса Франции, появившихся в результате его реформы 2016 года. В Германии институт письма-подтверждения (*Bestätigungsschreiben*) выполняет аналогичную функцию. Наконец, подобный феномен знаком и *lex mercatoria*: в частности, соответствующее правовое регулирование содержится в п. 3 ст. II-4:210 Модельных правил европейского частного права «Формальное подтверждение договора между лицами, осуществляющими предпринимательскую деятельность». Указанные институты представляют собой эффективное средство борьбы с правовой неопределенностью и асимметрией доказательственных возможностей, порожденных злоупотреблением правом. Докладчик при этом полагает, что в случае рецепции российским правом порядком один из элементов рассматриваемой правовой концепции, который кратко можно описать латинской сентенцией «*qui tacet, consentit*» или поговоркой «молчание – знак согласия», в связи с наличием у него негативных эффектов должен быть заменен на противоположный. В этом случае правовая неопределенность также будет преодолена, но в основе этого эффекта будет положена идея о том, что молчание не является изъятием воли.

Ключевые слова: Злоупотребление правом; Одностороннее расторжение договора; Правовая неопределенность; Асимметрия доказательственных возможностей; Запросы; *L'action interrogatoire*; *Bestätigungsschreiben*; Формальное подтверждение договора.

* e.terdi@mail.ru

ABUSE OF RIGHTS AND INSTITUTION OF INTERROGATORY ACTIONS AS ITS ANTIDOTE

Perspectives of reception by Russian civil legislation of the institution of interrogatory actions are the main focus of this report. The essence of the law lies in the fact that disregarding a written request, which aims to remove legal uncertainty in relations with its addressee, can have negative consequences for the latter. The law, not his will, will determine his legal position on the request. In French law, the concept of *l'action interrogatoire* appeared in three articles of the Civil Code after its reform in 2016. In Germany there is *Bestätigungsschreiben* as its analogue. *Lex mercatoria* also knows such a legal phenomenon; for example, a similar effect is provided by Art. II-4:210 (3) DCFR, "Formal confirmation of contract between businesses." These institutions are an effective means of fighting with the legal uncertainty and asymmetry of evidential possibilities caused by the abuse of rights in civil circulation. However, the reporter assumes that in the case of Russian legal order's reception, one element of this legal concept—briefly described by the Latin sentence "*qui tacet, consentit*"—must undergo a change due to its negative effects. In this case, legal uncertainty will also be overcome, but with the idea that silence cannot be considered an expression of will.

Keywords: abuse of right; unilateral termination of a contract; legal uncertainty; asymmetry of evidential possibilities; interrogatory actions; *l'action interrogatoire*; *Bestätigungsschreiben*; formal confirmation of a contract.

*Prof. Thomas Papadopoulos, DPhil (Oxford)**

Associate Professor of Business Law

Department of Law, University of Cyprus, Nicosia, Cyprus

WORKER INVOLVEMENT THROUGH INFORMATION AND CONSULTATION DURING CROSS-BORDER CONVERSIONS, MERGERS AND DIVISIONS

Corporate operations, which result in restructurings and transformations such as cross-border conversions, mergers, and divisions, are inherent strategies for firms to expand, adjust to a dynamic global landscape, and pursue prospects in untapped areas. However, these strategies also raise repercussions for the stakeholders of companies, namely employees, creditors, and shareholders. Directive 2019/2121 amended the already existing harmonized legal framework of cross-border mergers and harmonized for the first time cross-border conversions and cross-border divisions. Moreover, Directive 2019/2121 put an effort on strengthening the protection of employees, on the one hand, through information and consultation of employees and, on the other hand, through employee participation. This paper focuses on the scrutiny of employee information and consultation without delving deeper into employee participation. The information and consultation of employees in the context of such cross-border operations constitute an important part of their protection. Directive 2019/2121 adopts new rules and amends existing ones regarding information and employee consultation in the context of such cross-border operations. Specifically, by improving the transparency for major stakeholders, including employees, the new rules would directly support the principle that employees or their representatives are entitled to timely information and consultation on matters that are important to them, especially regarding the transfer, restructuring, merger of undertakings, and collective redundancies. There are new rules that give employees more information and the chance to be consulted during cross-border operations. These rules can be found in the sections about common draft terms of cross-border operations, disclosure and publication, the report of the administrative or management body for shareholders and employees, the new special provisions for employee information and consultation, and the approval by the general meeting and taking employees' opinions into account. This paper also provides a comparison with the information and consultation of employees in the Takeover Bids Directive, another major corporate restructuring mechanism. We submit a few reform proposals concern-

* papadopoulos.thomas@ucy.ac.cy

ing the information and consultation of employees during cross-border conversions, mergers, and divisions.

Keywords: European Company Law; European Business Law; Harmonization of company law; Mergers and acquisitions; M & A; Protection of employees; Workers' rights; Worker involvement; Protection of stakeholders; Information and consultation of employees; Cross-border conversions, mergers, and divisions; Cross-border operations; EU Company Law Directives; Directive 2019/2121; Directive 2017/1132; Corporate restructuring.

*Проф. др Свјетлана Ивановић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

TRADEMARK LAW IN THE AGE OF CIRCULAR ECONOMY

The world is facing serious economic and environmental challenges. In these circumstances, sustainable development, defined as development that considers the environmental impact of economic activity and relies on renewable resources, may offer a solution to a problem. The circular economy is a model of production that involves sharing, reusing, repairing, refurbishing, and recycling materials in order to extend the lifespan of products. Recycling is the process of converting waste materials into new materials and objects. Upcycling is a process of reusing existing old products and making new products that are usually more valuable. The fashion industry has widely adopted upcycling, particularly since the pandemic. Unlike recycling, upcycling does not mean destroying the product but retaining and supplementing it with new creative elements. All the mentioned ways of using a product can endanger intellectual property rights, like copyright, industrial design, or trademark. A possible solution to that problem could be the doctrine of exhaustion. A trademark proprietor cannot prohibit its use in relation to goods that have been put on the market with his consent. After a first sale of a product, third parties are free to resell goods. However, the trademark proprietor has the right to object to further sales of goods if there are legitimate reasons to oppose them, particularly if the condition of the goods has changed or deteriorated after they are on the market. When the exhaustion doctrine fails to apply, the issue of trademark infringement emerges. In most cases, even if a protected sign is used in relation to similar goods and services, there should be no likelihood of confusion. The product that contains or refers to a protected sign might violate a trademark in a way that the new product takes unfair advantage of the reputation of the original trademark. The paper deals with trademark law aspects of using products in the process of recycling, upcycling, and repairing.

Keywords: trademark; circular economy; trademark infringement; exhaustion doctrine; right to repair.

ПРАВО ЖИГА У ЕРИ ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Свијет се суочава са озбиљним економским и еколошким изазовима. У тим околностима, одрживи развој као развој који узима у обзир утицај привредне активности на животну средину и заснива се на обновљивим ресурсима, могао би бити рјешење проблема. Циркуларна или кружна

* *svjetlana.ivanovic@pravni.ues.rs.ba.*

економија је модел производње који укључује дијелење, поновну употребу, поправку, реновирање и рециклирање материјала како би се продужио животни вијек производа. Рециклирање је процес претварања отпадног материјала у нове материјале и предмете. Посебан облик рециклирања подразумијева процес поновне употребе постојећих старих производа и прављења нових производа који обично имају већу вриједност. Наведени процес се доста користи у модној индустрији, нарочито након пандемије. За разлику од рециклирања, не долази до уништавања производа, већ се постојећи производ задржава и допуњава новим креативним елементима. Сви наведени начини коришћења производа могу угрозити права интелектуалне својине, попут ауторског права, индустријског дизајна или жига. Могуће рјешење тог проблема могла би бити доктрина исцрпљења права. Носилац жига не може забранити употребу заштићене ознаке у односу на робу која је уз његову сагласност стављена у промет. Након прве продаје производа и стицања права својине, власници могу слободно препродавати робу обиљежену заштићеном ознаком. Међутим, ако постоје легитимни разлози који се противе даљој дистрибуцији робе, посебно када је стање робе промијењено или је дошло до кvara након што је роба стављена на тржиште, носилац жига може да се супротстави даљој продаји робе. Ако се доктрина исцрпљења права не може примјенити, поставља се питање да ли постоји повреда жига. У већини случајева, чак и ако се заштићени знак користи у односу на сличну робу и услуге, не би требало да постоји вјероватноћа настанка заблуде, као услов постојања повреде права. Повреда жига може настати уколико би се коришћењем заштићене ознаке нелојално остваривала корист из стечене репутације жига или би се штетило његовом дистинктивном карактеру, односно репутацији. У раду су изложени правни аспекти коришћења жига у процесу рециклирања, прераде и поправке производа.

Кључне ријечи: Жиг; Циркуларна економија; Повреда жига; Исцрпљење права; Право на поправку.

*Senior Lecturer Dr. István Harkai Ph.D**

University of Szeged, Faculty of Law and Political Sciences,
Institute of Comparative Law and Legal Theory

ACCESS TO NEWS CONTENT IN THE PLATFORM ECONOMY AFTER THE IMPLEMENTATION OF PRESS PUBLISHERS' RIGHTS OF THE CDSM DIRECTIVE

Digital platforms created the possibility of personalized news consumption, which collects and indexes news produced by press publishers according to the consumption habits of end users. Press publishers, who are also active in the online space, are at a competitive disadvantage vis-à-vis platforms that act as news aggregators since the advertising revenue from the sale of online space goes to the platform provider rather than the press publisher.

To redress this imbalance, protection for press publishers aims to promote the interests of publishers in a competitive market where the objectives of competitors intersect at several points. In the online space, the advertising leg of the business has faltered because news consumers do not seek out the news content produced directly on the online interface of the press publication but through third-party news aggregator sites independent of the publisher. However, news aggregators also have a positive spin-off for publishers, as they make it easier to reach audiences that they could not reach before.

The new neighboring right has also been implemented in Hungary. This fact, together with the difficulties of independent journalism in Hungary, justifies the monitoring of the challenges faced by press publishers through a questionnaire survey. The results of the survey and the status of Hungarian publishers after the implementation of the press publishers' rights would be presented at the conference. At the end of 2023, the collective rights management organization Repropress published its royalty notice for the licensing of the press publishers' rights. The first license agreements between platform providers and press publishers are expected to be signed in 2024, which will further feed into the results of the survey.

Keywords: access to content; platform economy; news publishers; protection of press publishers; CDSM directive.

* harkai.istvan@juris.u-szeged.hu

*Senior lecturer Dr. Florina Florentina Moroza, Ph.D**

Faculty of Law, University of Oradea, Romania

PROTECTION OR ABUSE IN CASE OF EXPROPRIATION FOR REASONS OF PUBLIC UTILITY?

Aiming to fit into the topic of the conference, this paper analyzes, in a comparative manner with other states, the legal regulation regarding expropriation for reasons of public utility in Romania. According to Art. 44 of the Romanian Constitution, "Nobody can be expropriated except for a cause of public utility, established according to the law, with fair and prior compensation." The special legislation addresses the requirement of fair (just) compensation.

According to the legal regulation in force, the compensation consists of the real value of the building and the damage caused to the owner or other entitled persons. The compensation is established, as the case may be, by the expropriator or by the court according to the procedure provided for by the special laws. The law does not define either the notion of "real value of the building" or the notion of "damage caused to the owner." However, from the wording of the legal text, it follows that these are two distinct categories, a distinction that must be taken into account, especially in terms of the motivation and proof of claims. However, the legal regulation does not encompass all forms of damage, particularly moral damage, inflicted upon the expropriated owner.

The study analyzes, from a critical perspective, not only the legal regulation but also the judicial practice in the matter from the point of view of the way of establishing compensations and their amount. We also considered the decisions of the Constitutional Court and the High Court of Cassation and Justice, which helped to clarify some concepts.

Keywords: expropriation for public utility, fair compensation, moral damages.

* florinamoroza@yahoo.com.

*Senior Assistant Professor Cinzia Valente, PhD.**

Senior Assistant Professor of Comparative Private Law Department of Education and Human Sciences University of Modena and Reggio Emilia, Italy

**PROTECTION AND AUTONOMY: EXPLORING THE CHALLENGES
OF SAFEGUARDING VULNERABLE PARTIES THROUGH
A COMPARATIVE LENS**

In recent times, the ease of movement has facilitated the crossing of national borders, fostering the development of cultural and intellectual enrichment through the appreciation of diversity and promoting the formation of transnational, or so-called cross-border, families. In all these cases, difficulties may arise in identifying the applicable law, especially when, in times of crisis, each party seeks to apply the rules of his or her country of origin since they are better known and apparently easier to understand, as well as in terms of their practical consequences. In this context, the differences between the various legal systems assume an important significance: for example, not all nations recognize same-sex marriage, and only some legal systems provide for civil and religious marriages; in some countries, religious beliefs and/or the contribution of philosophical ideas can condition family law, as happens through the institution of Islamic repudiation. Irrespective of the issues concerning the provisions governing the competent jurisdiction, the aim of this paper is to focus on the critical phase of the division of assets following the dissolution of the family unit in order to balance the economic condition of the weaker party and the need to promote the family member's autonomy. As is well known, asset choices taken during cohabitation and influenced by the emotional bond can, at the time of divorce, benefit one party to the detriment of the other, and the weaker party of the couple risks losing what it has contributed to the family's well-being, even if indirectly (e.g., through domestic work). I will provide a summary of the Italian system and compare it to the English one, highlighting the boundaries that limit the dominant position of the strong party, with the goal of identifying potential areas of convergence.

Key words: family law, divorce proceedings, financial remedies, solidarity, self sufficiency.

* *cinzia.valente@unimore.it.*

*Prof. dr Dimitar Stoyanov, Ph.D.**

Senior Assistant Professor in Civil and Family Law, Faculty of Law, Sofia University "St. Kliment Ohridski"

THE EFFECT OF CLAUSES PROHIBITING ASSIGNMENT – A COMPLICATED BALANCE BETWEEN PROTECTION AND ABUSE OF LEGAL INTERESTS

The purpose of this article is to initiate a discussion on the potential legal ramifications of clauses that forbid the assignment of receivables (*pactum de non cedendo*) and their potential to offer effective legal protection. A comparative legal perspective reveals that some national legislation incorporates virtually every possible outcome. Depending on the legislative inclination, one can discover four main types of legal approaches to the conflict of legal interests between the debtor and the assignee. The article seeks to determine whether some of these approaches, while intended to protect one's legal sphere, actually constitute abuse and cannot serve this purpose. The article adopts a critical approach to the "one-size-fits-all" legislative approach to the *pactum de non cedendo*. We suggest that the legal consequences should vary based on the debtor's mercantile capacity. Thus, the institute will serve its protective function, and abuse of rights will be reduced to the possible minimum.

Keywords: contractual prohibition of assignment; *pactum de non cedendo*; nullity of assignment; contractual liability; comparative law of obligations.

* *dimituris@uni-sofia.bg*

*Assistant Professor Magdalena Skibińska, Ph.D**

Institute of Law Studies. University of Zielona Góra, Republic of Poland

SHOULD THE RETURN OF THE QUASI-PLEADING PURSUANT TO ARTICLE 186¹ OF THE POLISH CIVIL PROCEDURE CODE BE CONSIDERED THE GOLDEN MEAN BETWEEN PREVENTING THE ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS AND PROVIDING LEGAL PROTECTION IN CIVIL PROCEEDINGS?

Amendment Act of July 4th, 2019 to the Polish Code of Civil Procedure of November 17th, 1964 (Dz. U. 1964, no. 4) introduced the general clause on the abuse of procedural rights and stated specific examples of such abuse. As the drafter of these regulations underlined in the justification of the draft bill, one of these specific regulations deals with a claim in the form of a pleading, although it doesn't contain a request for examination of a civil dispute, so-called quasi-pleading. According to Article 186¹ of the Polish CCP, this claim should generally result in the return of the pleading to the applicant without any further action. The aim of this regulation was to prevent the abuse of procedural rights by returning a pleading when a party doesn't request legal protection. The provision has generated divergent opinions and assessments in the literature. Inter alia, many scholars argue that this regulation restrains or eliminates access to justice de facto, prohibiting legal protection. Others argue that this regulation should not be considered an example of an abuse of procedural rights at all. Therefore, the goal of this research is to clarify these various opinions and ultimately answer the question raised in its title.

Keywords: abuse of procedural rights; lawsuit; return of the quasi-pleading; legal protection; civil dispute; civil case; access to justice; inadmissibility of civil proceedings

* m.skibinska@wpa.uz.zgora.pl

*Dr Jaroslaw Turlukowski**

Director of the Research Centre for Eastern Europe and Central Asia
Law, Faculty of Law and Administration, University of Warsaw,
Warsaw, Poland
The Head of the Law School of Eastern Europe and Central Asia

EXECUTION OF TESTAMENTARY INSTRUCTIONS IN POLISH LAW: STRUCTURAL ISSUES

This paper is dedicated to the classical institution of Polish law, which undoubtedly dates back to Roman times. At the same time, the form of this institution differs slightly in various European legislations. Polish law and doctrine are no exceptions, as they have not developed a unified approach to the institution of testamentary instructions. This is not about minor practical discussions but rather about understanding the legal nature of this institution. Depending on the adopted perspective and the type of obligation in question, we encounter the issue of executing the instruction. The primary focus is on answering the question of what the right to demand the execution of the instruction entails and determining the appropriate circle of beneficiaries. I intend to address the aforementioned issues in my presentation.

Keywords: Polish law, testamentary instructions, *modus*, content of last will.

* j.turlukowski@wpia.uw.edu.pl.

*Dr. Maria Erokhova**

Online lecturer at the Moscow School of Social and Economic Sciences,
Department of Law, Russian Federation, with personal residence in Belgrade,
Serbia

FORMS OF EXPROPRIATION AND ITS EFFECTS: CIVIL LAW APPROACH OF RUSSIAN LEGISLATION

In Russian legislation, expropriation is governed by the Civil Code. In Russia, civil law specialists have traditionally researched expropriation issues, understanding that many lawyers classify these relations as a subset of public law. I'm a specialist in property law, and now the questions of expropriation are in the sphere of my interest. Currently, Russia is seizing property from private owners through two common methods: 1) reprivatization, and 2) expropriation of property from foreign investors in states considered unfriendly. On this backdrop, it is important to refresh the knowledge on expropriation and to understand what is lawful in this process and what is not. In my report, I distinguish expropriation as the state's action of seizing or altering an individual's property rights in the exercise of its sovereignty, and nationalization as the state's action of seizing the property rights of all individuals. This report is on expropriation. We distinguish between lawful and unlawful expropriation, and analyze the legal basis for lawful expropriation under Russian law. In Russian law, the legal grounds for expropriation are: state or municipal needs; the requisition; the confiscation; compulsory sale of the property, which according to the law may not be owned by the private person; compulsory sale of the mismanaged land plot, cultural values, and domestic animals. There are no other grounds for lawful expropriation in Russian law; it means that all other actions of the state are unlawful expropriation. Modern law appears to generally agree that the expropriating state must provide compensation for the property it has taken. A possible exception to the compensation rule may be the confiscation of property from a person who has committed an offense because of which he or she became the owner of the expropriated property. From the civil law point of view, unlawful expropriation is a tort for which the state shall pay damages. At this stage, new questions emerge: which court has the authority to make the decision? What is the limitation period about? Is the form of compensation limited to funds, or is restitution also a possibility? These questions shall be researched with the comparative method; the preliminary opinion is that the national court, which is independent from the state, could judge disputes connected with expropriation. If the national court is dependent on the state, foreign jurisdiction may have competence. Arbitration may have competence if both parties agree, like in the sphere of investment disputes. The limitation period depends on the applicable law, but the main point of fairness is that the

* mariaerokh@gmail.com

limitation period shall start when the owners have an opportunity to bring an action against the state for compensation. Compensation may be in the form of funds or restitution, but bona fide purchaser shall be protected.

Keywords: lawful expropriation; the requisition; the confiscation; expropriation for state or municipal needs; compulsory sale of the property; unlawful expropriation; compensation for lawful expropriation; damages for unlawful expropriation; restitution; competence of the court; limitation period; judgment of the dependent court as a form of expropriation.

Monika Strus-Wolos, advocate, Ph.D*

Allerhand Institute, Warsaw, Poland

INSTRUMENTS UNDER THE ACT ON COUNTERACTING DOMESTIC VIOLENCE: AN EFFECTIVE MEANS OF PROTECTING VICTIMS IN POLAND OR A TOOL FOR ABUSE OF LAW?

In 2020, the Polish civil law procedure was expanded to include an instrument designed to protect victims of domestic violence—a “Blue Card” procedure (integrated register of domestic violence acts) and a court warrant issued in civil proceedings, ordering the perpetrator to leave the place of residence shared with the victim and its vicinity with immediate effect and prohibiting the perpetrator from returning to said place of residence and its vicinity. These regulations were amended in 2023 to further include a restraining order, preventing the perpetrator from approaching the victim or entering specific institutions of education, culture, and sports.

Apart from courts of law, the legislator extended the authority to issue the aforementioned warrants and orders to police officers and military officials.

While the introduction of such an instrument is in itself commendable, the measure is to a certain extent flawed, in terms of procedural solutions in particular. Some provisions are ostensibly in violation of the Constitution of the Republic of Poland.

Regrettably, the instrument is occasionally abused, for instance, with intent to improve a particular individual’s processual circumstances in divorce, child support, or child visitation rights cases.

This paper presents the aforementioned instrument, including an analysis (against the backdrop of Polish adjudicature) of whether it has met the hopes placed therein or, on the contrary, offered an easy-to-use way of abusing the law. The author proposes *de lege ferenda* postulates.

Keywords: order to leave the place of residence; ban on returning to the place of residence; domestic violence; protecting victims of domestic violence; abuse of the law.

* monika.strus-wolos@adwokatura.pl

*Adwokat Hoa Dessoulavy-Śliwińska**

The N.E.W.S. Law Center Kancelaria Adwokacka, Warszawa
Lawyer and a member of the Hanoi Bar Association, Vietnam
PhD candidate at the Faculty of Law at SWPS University, Warsaw, Poland

THE BALANCE BETWEEN CHILD PROTECTION AND ABUSE PREVENTION IN VIETNAM'S LEGAL SYSTEM

Vietnam has established a robust legal framework aimed at protecting children from abuse, violence, exploitation, and neglect. The Constitution of 2013 and key laws such as the Law on Children 2016 and the Law on Domestic Violence Prevention and Control 2007 recognize children as a special class of citizens who require protection, ensuring their rights to care, education, and safety. Additionally, the Labor Code 2019 and supporting regulations like Circular No. 23/2010/TT-BLDTBXH prohibit child labor, especially in hazardous industries, while the Law on Prevention and Combat of Human Trafficking 2011 focuses on preventing child exploitation and trafficking.

Despite the comprehensive legal protections, enforcement remains a challenge due to cultural norms, underreporting, and resource constraints, particularly in rural areas. The National Action Program for Children 2021-2030 seeks to address these challenges by setting strategic goals to prevent violence, abuse, and exploitation over the next decade, emphasizing preventive measures, legal reforms, and improved access to social services.

This article explores the balance between child protection and abuse prevention in Vietnam's legal system, highlighting key laws, their enforcement challenges, and the ongoing efforts to ensure every child's right to a safe and nurturing environment.

Keywords: Child protection in Vietnam; Child abuse prevention in Vietnam; Vietnam's child protection legal framework; National action program for children 2021-2030 in Vietnam; Child exploitation and trafficking in Vietnam; Child labor in Vietnam; Safe and nurturing environment for children in Vietnam; Constitution 2013 of Vietnam, Law on Children 2016; Law on Domestic Violence Prevention and Control 2007; Labor Code 2019; Law on Prevention and Combat of Human Trafficking 2011.

* *hoale.ds@gmail.com.*

*Magdalena Hilt (M.A., attorney-at-law), PhD student**

Doctoral School of Social Sciences – Law
University of Warsaw, Poland

DOES CIVIL PROCEDURE IN EUROPE NEED THE LEGAL INSTITUTION OF DISCOVERY? PROTECTION OF FAIR TRIAL IN TIMES OF A COMPLEX GLOBAL MARKET

The right to a fair trial is undoubtedly one of the core principles governing civil procedure. While the global economy embraces fast-paced developments, civil relationships become more and more complex. As a result, the need to modify the already existing procedural guarantees regarding rules on presenting evidence becomes evident, especially in civil cases naturally burdened with complex factual setting and background.

The “discovery” process in the United States is quite unique, as it seems that no other jurisdiction has embraced such broad regulations on court-assisted evidence gathering. However, in the past years, the European Union has introduced certain sector-specific mechanisms, which appear to be moving in the direction of American regulations. Currently, the change only applies to cases that are typically complex, such as those related to private enforcement and intellectual property. Nevertheless, the question remains: does the future of European civil procedure call for the American institution of discovery?

Keywords: discovery; disclosure; fair trial in civil procedure.

* m.hilt@uw.edu.pl.

*PhD candidate Marianna-Elizabet Iaroslavska**

University of Warsaw, Poland

ABUSE OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL

The right to a fair trial is a principle of a democratic state of law and a guarantee for the protection of individual freedoms and rights. It is expressed in Articles 45 and 77(2) of the Polish Constitution, Article 6 of the ECHR, and Article 14(1) of the ICCPR. The postulates that are associated with the right to a fair trial have a dual basis in the Polish legal order: constitutional and convention. The elements of the right to a fair trial, which derive from Article 6 of the ECHR, align with the content of Article 45 of the Polish Constitution. On the basis of the Convention, the right to a fair trial includes: a guarantee of access to a court; fairness and efficiency of the proceedings, conducted without undue delay; openness of the proceedings; equality of procedural means; the right to a hearing; adversarial and stability of the final decision.

In the Polish legal system, the right to a fair trial strictly correlates with the admissibility of proceedings in civil procedure. The admissibility of the proceedings in Polish civil procedure is a complicated issue with a long legal tradition. It determines the jurisdiction of courts to hear certain cases in Poland. Limiting the admissibility of the proceedings results in the exclusion of the right to a court and the right to a fair trial, depriving a citizen of the opportunity to defend his rights in courts.

The Constitution introduced the prohibition of limitation on the admissibility of proceedings, which, when combined with the right to a court of law and the right to a fair trial, presents a new challenge: ensuring the realization of the right to a court in every case, without exception. This leads to extremely broad access to the court and the admissibility of proceedings in any case, even those that are absurd or non-existent. In such a situation, a fundamental question arises: is it possible to abuse the right to a fair trial? If so, in what situations does this occur?

Keywords: abuse; right to a fair trial; proceedings; civil procedure; Poland.

* *m.iaroslavska@uw.edu.pl*

*Dániel Erb, Ph.D. student**

University of Pécs, Faculty of Law,

Criminology and Penal Execution Law Department, Hungary

CORPORATE REPUTATION PROTECTION: LEGAL FRAMEWORK IN HUNGARY AND THE EUROPEAN UNION

The essay, titled "Corporate Reputation Protection: Legal Framework in Hungary and the European Union," examines how a positive corporate reputation serves as a strategic tool, directly influencing market position, financial performance, and customer trust. Building and maintaining a good reputation is closely tied to legal compliance, ethical conduct, and corporate social responsibility. Companies that actively protect and enhance their reputation can gain a competitive edge.

This essay outlines the legal framework for corporate reputation protection in Hungary and the European Union, with particular focus on key legislation such as the Hungarian Civil Code (Act V of 2013), the Information Self-Determination and Freedom of Information Act (Act CXII of 2011), the GDPR, and the Whistleblower Directive (2019/1937/EU).

Compliance plays a vital role in managing and preventing reputational risks, effectively ensuring adherence to laws and ethical standards. By promoting compliance with data protection and ethical norms, compliance systems help safeguard corporate reputation and mitigate risks related to data breaches, ethical misconduct, or competition law violations.

Keywords: reputation; protection; compliance

* *erb.daniel89@gmail.com*

КРИВИЧНОПРАВНА СЕКЦИЈА 1 /
CRIMINAL LAW SECTION 1

*Др Војислав Бурђић, редовни професор у пензији**
Правни факултет Универзитета у Нишу

СУДСКА КОНТРОЛА ЈАВНОТУЖИЛАЧКЕ ИСТРАГЕ

Судска контрола кривичног гоњења је брана за арбитерност, злоупотребу права и незаконите радње органа кривичног гоњења и делотворно средство заштите права осумњиченог за кривично дело. Установљавање и уређење судске контроле јавнотужилачке истраге зависи од тога да ли законодавац усваја материјални или формални појам кривичног гоњења, да ли организује кривичну тужбу на начелу легалитета или начелу опортунитета кривичног гоњења и да ли овлашћује јавног тужиоца да предузима доказне радње у истрази.

У Србији је законодавац усвојио једну, у упоредном праву непознату и научно неутемељену концепцију јавнотужилачке истраге као формалне фазе кривичног поступка, у којој нема места суду, а јавном тужиоцу је дато овлашћење да изводи доказе који имају доказну снагу као да су судски. Због фундаменталних концепцијских недостатака, неусклађености са Уставом, дисхармоније са адверзијалним главним претресом и бројних противречности које садржи законска регулативе – неопходна је реформа јавнотужилачке истраге. Попут решења у упоредном праву, јавнотужилачку истрагу треба уредити као једну неформалну фазу у којој јавни тужилац само прикупља доказе за подизање оптужбе, а за кривични суд треба установити извесна овлашћења да врши контролу кривичног гоњења и штити права осумњиченог. С циљем да се осигура начело правичног поступка, треба предвидети да се у истрази доказне радње могу предузети само изузетно, у случајевима кад прети опасност од одлагања, с тим што би доказе изводио суд, и то уз све гаранације равноправности странака. Пошто сматрамо да српски законодавац нема храбрости за један овако радикалан реформски захват, као минимум реформе јавнотужилачке истраге треба подићи чињенични супстрат за покретање истраге на ниво основане сумње и установити право осумњиченог да изјављивањем жалбе затражи од суда контролу покретања истраге.

Кључне речи: Кривични поступак; Истрага; Јавнотужилачка истрага; Судска контрола оптужбе; Начело правичног поступка.

JUDICIAL CONTROL OF THE PUBLIC PROSECUTOR'S INVESTIGATION

Judicial control of the criminal prosecution is the barrier to arbitrariness, abuse of law, and illegal actions of the criminal prosecution authority and an effective instrument for the protection of the rights of the suspect. The establishment and regulation of judicial control over the investigation hinges on the legislator's

* vojadj@gmail.com

adoption of either the material or formal concept of criminal prosecution. This refers to whether the legislator organizes the criminal action based on the principle of legality or the principle of opportunity, and whether it grants the public prosecutor the right to gather evidence during the investigation.

The Serbian legislator has adopted a unique and scientifically unfounded concept of the public prosecutor's investigation as a formal stage of the criminal proceedings, in which there's no place for the court, and the public prosecutor is entitled to take evidence with the same effect as if the court had done it. Due to the fundamental conceptual flaws, unconstitutionality, disharmony with the adversarial trial, and numerous other regulation inconsistencies, the reform of the public prosecutor's investigation is more than necessary. Similar to comparative law, we should regulate the public prosecutor's investigation as an informal stage, in which the public prosecutor gathers evidence for the indictment, and the criminal court holds the authority to control the criminal prosecution and safeguard the suspect's rights. To uphold the principle of fair procedure, the court should only take evidence in exceptional cases, guaranteeing the equality of the parties, and only when a delay could cause harm. Given our skepticism towards the Serbian legislator's willingness to undertake such a drastic reform, we recommend that the public prosecutor's investigation undergo a minimum reform. This reform should elevate the indictment's factual basis to a level of reasonable doubt, and empower the suspect to initiate judicial control through an appeal.

Keywords: criminal procedure; investigation; public prosecutor's investigation; judicial control of indictment; the principle of fair procedure.

*Prof. dr. Hajrija Sijerčić-Čolić**

Profesorica emeritus Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

UMJETNA INTELIGENCIJA I KRIVIČNO PRAVOSUĐE

Upotreba umjetne inteligencije u krivičnom pravosuđu zahtijeva pravne garancije. Zato se postavljaju standardi za povjerenja vrijednu umjetnu inteligenciju, a polazeći od načela transparentnosti i zaštite procesnih prava. Iako se još uvijek odlučno odbacuje mogućnost upotrebe umjetne inteligencije prilikom odlučivanja o krivičnoj odgovornosti, umjetna inteligencija može, između ostalog, doprinijeti efikasnosti krivičnog postupka ocjenjujući (ne)postojanje rizika od ponavljanja krivičnog djela kao razlog za određivanje pritvora ili prilikom rješavanja bagatelnog kriminaliteta. Uspon novih digitalnih tehnologija zahtijeva odziv na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj ravni, s obzirom da je samo uz uključivanje širokog kruga zainteresovanih moguće razviti model globalnog upravljanja umjetnom inteligencijom vrijednom povjerenja. Aktuelne inicijative za upravljanje sistemima umjetne inteligencije u okviru Vijeća Evrope ogledaju se u finaliziraju procesa na usvajanju Okvirne konvencije o umjetnoj inteligenciji, ljudskim pravima, demokratiji i vladini prava. S druge strane, Evropska unija je potvrdila Akt o umjetnoj inteligenciji, čime je dala zeleno svjetlo prvim pravilima o umjetnoj inteligenciji u svijetu.

Ključne riječi: Umjetna inteligencija; Okvirna konvencije Vijeća Evrope o umjetnoj inteligenciji, ljudskim pravima, demokratiji i vladini prava; Akt Evropske unije o umjetnoj inteligenciji; Krivično pravosuđe.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND CRIMINAL JUSTICE:

The use of artificial intelligence in criminal justice requires legal guarantees. That is why standards are being set for trustworthy artificial intelligence, starting from the principles of transparency and protection of procedural rights. While we still firmly reject the use of artificial intelligence in criminal liability decisions, it can enhance the efficiency of criminal procedures by evaluating the likelihood of reoffending as a basis for custody orders or resolving minor crimes. The rise of new digital technologies requires a response at the national, regional, and international level, given that only with the involvement of a wide range of stakeholders is it possible to develop a trustworthy model of global management of artificial intelligence. The Council of Europe has finalized the process of adopting the Framework Convention on artificial intelligence, human rights, democracy, and rule of law, reflecting current initiatives for managing artificial intelligence systems. On the other hand, the European Union confirmed the Artificial Intelligence Act, thus giving the green light to the first rules on artificial intelligence in the world.

Keywords: artificial intelligence; framework convention of the council of europe on artificial intelligence, human rights, democracy and rule of law; artificial intelligence act; criminal justice.

* *h.sijercic.colic@pfsa.unsa.ba.*

*Prof. Saša Knežević, PhD**
University of Niš, Faculty of Law

THE PROTECTION OF THE ACCUSED AGAINST SELF-ACCUSATION

The right of the accused not to testify against himself and not to plead guilty represents the fundamental right of this procedural party. It is also a natural right since it corresponds with the self-preservation impetus. Therefore, the architecture of the criminal procedure must be in accordance with the need of the accused to realize this right. The defense tactics should exclusively depend on the choice of the accused. He can opt for active defense but also for remaining silent. It cannot be expected from the accused to incriminate himself. The options of silence or active defense must be left to the accused. The basic fair trial postulates uphold this civilization standard. The most important international legal documents in the field of the protection of human rights require the court's duty to fully respect the protection of the accused against self-accusation. By respecting this privilege of the accused, the presumption of innocence and its major procedural implications are respected as well. The burden of proof lies on the prosecutor, and it cannot be expected from the accused to support the prosecutors allegations. Only in such a way may the standards of a fair trial be realized.

Keywords: accused; defense; self-incrimination; protection; international legal documents

ЗАШТИТА ОКРИВЉЕНОГ ОД САМООПТУЖИВАЊА

Право окривљеног да не сведочи против себе и да се не изјашњава кривим представља фундаментално право ове процесне странке. Ово право је такође и природно, с обзиром на то да одговара подстицају на самоодржање (самоочување). Тога ради, архитектура кривичног поступка мора бити уподобљена потреби окривљеног да оствари ово своје право. Окривљени се може одлучити за активну одбрану, али и за одбрану ћутањем. Избор између ћутања и активне одбране мора бити на окривљеном. Ово је цивилизацијски стандард садржан у основним постулатима праведног суђења. Најважнији међународни правни документи у области заштите људских права прописују обавезу суда да у потпуности поштује заштиту окривљеног од самооптуживања. Поштовањем ове привилегије окривљеног, бива такође оставрена и претпоставка невиности и њене највеће процесне последице. Терет доказивања је на тужиоцу, те се не може очекивати од окривљеног да подупире наводе тужиоца. Само на овај начин стандарди праведног суђења могу бити остварени.

Кључне речи: Окривљени; Одбрана; Самоинкриминација; Заштита; Међународноправни документи

* sknez1963@gmail.com

*Проф. др Милан Вујанић**

Факултет за саобраћај, комуникације и логистику, Будва, Црна Гора

Судија др Драган Обрадовић[†]

Правосудна академија, Београд, Србија

Милан Божовић, дипл. инж.[‡]

Traffic safety group, Београд, Србија

НОВИ ДОМЕТИ ВЕШТАЧЕЊА САОБРАЋАЈНИХ НЕЗГОДА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА

Саобраћајне незгоде су свакодневна реалност широм света, као и њихове последице – материјална штета, различите врсте повреда, па и смртне последице. У већини ситуација, осим код мање материјалне штете када учесници сачињавају европски извештај о саобраћајној незгоди, органи поступка – полиција односно јавни тужиоци обављају увиђај. Развој науке и технике доноси и нова решења у аутомобилској индустрији. То се огледа у новим технолошким решењима, пре свега код нових путничких возила, произведених у државама Европске Уније, али и САД. О тим решењима и њиховом утицају на повећање безбедности саобраћаја на путевима још увек се мало зна. Уређаји, који су уграђени у новим путничким возилима могу да у битном допринесу бржем и лакшем решавању узрока појединих, па и најтежих саобраћајних незгода. Аутори су у раду покушали да укажу на потребу да се органи поступка – полиција и јавни тужиоци, који врше увиђаје упознају са новим решењима у аутомобилској индустрији која су од значаја за брзо и ефикасно утврђивање узрока саобраћајне незгоде код саобраћајних незгода са учешћем путничких возила. И не само они, него и вештаци саобраћајно техничке струке који на захтев орган поступка треба да утврђују да ли пропусти појединих учесника представљају узрок или допринос за настанак саобраћајне незгоде. Упознавање са новим технолошким решењима и подацима који се могу добити након благовременог изузимања и анализе података из тих уређаја од стране лиценцираних вештака од значаја је за ефикасност у раду органа поступка, пре свега судова и воде смањењу трошкова казних поступака (кривичних и прекршајних). Такође, то је од значаја и за парнични поступак у погледу накнаде штете, који поступак се спроводи после правноснажног окончања казних поступака.

Кључне речи: Увиђај; Саобраћајна незгода; Вештачење; Судски поступци.

* *vujanic@mail.com*

[†] *dr.gaga.obrad@mail.com*

[‡] *bozovicmilan@yahoo.com*

NEW SCOPES OF TRAFFIC ACCIDENT EXPERTISE IN COURT PROCEEDINGS

Traffic accidents are a daily reality around the world, as are their consequences: material damage, various types of injuries, and even death. In most situations, except in the case of minor material damage, when the participants make a European traffic accident report, the authorities of the procedure—the police or public prosecutors—perform the investigation. The development of science and technology also brings new solutions in the automotive industry. This is reflected in new technological solutions, primarily in new passenger vehicles, produced in the countries of the European Union but also in the USA. Little is known about these solutions and their impact on increasing road traffic safety. The devices, which are installed in new passenger vehicles, can significantly contribute to a faster and easier solution to the causes of certain, even the most serious, traffic accidents. In the paper, the authors tried to point out the need for procedural authorities—the police and public prosecutors—who conduct investigations to become familiar with new solutions in the automotive industry, which are important for quickly and efficiently determining the cause of traffic accidents involving passenger vehicles. And not only them, but also traffic technical experts who, at the request of the procedural authority, should determine whether the failures of individual participants are the cause or contribution to the occurrence of a traffic accident. Acquaintance with new technological solutions and data that can be obtained after timely seizure and analysis of data from those devices by licensed experts is important for the efficiency of the work of procedural authorities, primarily courts, and leads to a reduction in the costs of criminal proceedings (criminal and misdemeanor). Also, it is important for civil proceedings regarding damages, which proceedings are carried out after the final conclusion of criminal proceedings.

Keywords: investigation; traffic accident; expert examination; court proceedings.

Проф. др Владимир В. Вековић*

Правни факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици

ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОДГОВОРА НА *SILVER TSUNAMI* – САОСЕЋАЈНО ОСЛОБАЂАЊЕ ИЗМЕЂУ МОГУЋНОСТИ И ПРАКСЕ

Извршење казне затвора је сложен процес оптерећен низом проблема, који се мултипликују када се ради о особама старијег животног доба чији је удео у затворској популацији сваким даном све већи. Пораст криминала, друштвени немири, грађански нереди и рат против дроге у Сједињеним Америчким Државама (САД) резултирали су појавом политичара закона и реда (Ричард Никсон, Роналд Реган, Џорџ Буш и Бил Клинтон), који су користећи страх од злочина, инсистирали на поштравању казнене реакције кроз доношење строжијих закона, изградњу нових затворских капацитета, повећање стопе затварања, масовно изрицање дугих казни затвора, рестриктивну примену условног отпуста и саосећајног ослобађања, као и увођење праксе да се повратницима осуђеним за треће тешко кривично дело изрекне казна доживотног затвора без могућности условног отпуста (*three-strikes and you're out*). Све то је довело до убрзаног старења затворске популације (*silver tsunami*) која се у пеналним условима суочава са превазиђеним архитектонским решењима, пренасељеношћу, виктимизацијом, неприкладним смештајем, прекидом породичних веза, отежаним приступом правди, непостојањем индивидуализованих програма припреме за отпуст и незадовољавајућом здравственом заштитом (што потенцира њихово убрзано старење, развој већ присутних болести, осећај беспомоћности, депресију, страх од смрти, посебно страх од смрти у затвору итд). Неповољан положај доводи у питање поштовање људских права старијих осуђеника, али и могућност квалитетног корективног ангажмана и успешне социјалне реинтеграције. Стога је паралелно са развојем политика и стратегија смањивања затварања старијих лица и прилагођавања програма поступања њиховим специфичним потребама неопходно прецизно дефинисати критеријуме и процедуру саосећајног ослобађања као најефикаснијег средства за превремено отпуштање на слободу старијих затвореника који не представљају озбиљан безбедносни ризик. Иако изразито хумана, идеја о саосећајном ослобађању ових затвореника у САД је, због узурпације судске власти од стране Bureau of Prisons (Завод за затворе – BOP) дуго времена представљала само теоретску а не и практичну могућност за највећи број старијих затвореника. С обзиром да је BOP својом неадекватном политиком дуги низ година компромитовао циљеве саосећајног ослобађања, сасвим је јасно да одређивање подобности за саосећајно ослобађање треба да буде у надлежности судова. То важи и за Републику Србију.

* vladimir.vekovic@pr.ac.rs

Кључне речи: Старији затвореници, *Silver tsunami*, саосећајно ослобађање, САД.

RECONSIDERING THE RESPONSE TO *SILVER TSUNAMI* — COMPASSIONATE LIBERATION BETWEEN POSSIBILITY AND PRACTICE

The execution of a prison sentence is a complex process burdened with a series of problems, which multiply when it comes to elderly people, whose share in the prison population is increasing every day. The rise of crime, social unrest, civil unrest, and the war on drugs in the United States of America (USA) resulted in the emergence of law and order politicians (Richard Nixon, Ronald Reagan, George Bush, and Bill Clinton), who, using the fear of crime, insisted on tightening punitive reactions. Such reactions included the adoption of stricter laws, the construction of new prison facilities, an increase in the rate of incarceration, the mass imposition of long prison sentences, the restrictive application of parole and compassionate release, and the introduction of the practice of sentencing returnees convicted of a third serious crime to life imprisonment without the possibility of parole (three strikes and you're out). All these factors contributed to the rapid aging of the prison population, also known as the "silver tsunami". In these conditions, they encounter antiquated architectural solutions, overcrowding, victimization, inappropriate accommodations, severing of family ties, challenging access to justice, a dearth of tailored programs for release preparation, and inadequate health care, exacerbating their accelerated aging, the onset of pre-existing diseases, feelings of helplessness, depression, and the dread of death, particularly in prison. The unfavorable position calls into question not only the respect for the human rights of older convicts but also the possibility of quality corrective engagement and successful social reintegration. Therefore, in parallel with the development of policies and strategies to reduce the imprisonment of elderly persons and adapt treatment programs to their specific needs, it is necessary to precisely define the criteria and procedure of compassionate release as the most effective means for the early release of elderly prisoners who do not pose a serious security risk. Although extremely humane, the idea of the compassionate release of these prisoners in the USA, due to the usurpation of judicial power by the Bureau of Prisons (BOP) for a long time, represented only a theoretical and not a practical possibility for the majority of elderly prisoners. Given that BOP has compromised the goals of compassionate release with its inadequate policy for many years, it is quite clear that the determination of eligibility for compassionate release should be the responsibility of the courts. This also applies to the Republic of Serbia.

Keywords: elderly prisoners, silver tsunami, compassionate release, USA.

*Проф. др Миомира Костић**

Правни факултет Универзитета у Нишу

Проф. др Марина М. Симовић†

Факултет правних наука Паневропског универзитета “Апеирон” у Бањој Луци, секретар Омбудсмана за дјецу Републике Српске

ДОСТУПНОСТ БЕСПЛАТНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ МАРГИНАЛИЗОВАНИМ ДРУШТВЕНИМ ГРУПАМА – НОРМАТИВА И ИСКУСТВА СРБИЈЕ

Бесплатна правна помоћ сиромашним категоријама становништва дуго није била приоритетни задатак који је требало да буде подржан унутар самих држава и од стране међународних организација у спровођењу реформе правосудних система. „Једнака правда за све у складу са законом“ не би могла бити достигнута без обезбјеђења једнаког приступа правној помоћи и правном заступању за све грађане. Потреба за пружањем правне помоћи подједнако се јавља и у кривичним и у грађанским стварима.

У Србији је Закон о бесплатној правној помоћи донијет 2019. године, али његова примјена није заживјела у потпуности. То ће се сада промијенити за 13 рањивих друштвених категорија који су примарни корисници бесплатне правне помоћи, али и за друге грађане. Важно је илустровати на који начин медији у Србији извјештавају о доступности правди кроз бесплатну правну помоћ, као и то на који начин је питање доступности правди јасно објашњено грађанима Србије и какав је утицај Европске уније у том процесу.

Кључне ријечи: Бесплатна правна помоћ; Медији; Рањиве друштвене групе; Србија, ЕУ интеграције.

AVAILABILITY OF FREE LEGAL ASSISTANCE TO MARGINAL- IZED SOCIAL GROUPS—EXPERIENCES OF SERBIA DUE TO POSI- TIVE LEGISLATION

International organizations and the states themselves should have supported the implementation of judicial system reform by providing free legal aid to poor categories of the population, which has not been the case so far. We cannot achieve "equal justice due to the law" unless we ensure equal access to

* kosticm@prafak.ni.ac.rs

† marina.simovic@gmail.com

legal aid and legal representation for all citizens. The need to provide legal aid arises from time to time in both criminal and civil matters.

In Serbia, the Law on Free Legal Aid was adopted in 2019, but its implementation has not fully taken effect. That will now change for 13 vulnerable social categories that are the primary beneficiaries of free legal aid, but also for other citizens. It is crucial to demonstrate how the Serbian media covers the availability of justice through free legal aid, how they clearly explain the issue of access to justice to Serbian citizens, and what role the EU plays in this process.

Keywords: free legal aid; the media; vulnerable social groups; Serbia, EU integration.

*Проф. др Сузана Димић**

Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица

Проф. др Ванда Божич†

Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за правне науке

Доц. др Мирјана Ђукић‡

Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица

УЛОГА ВЕШТАКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ ЗА ПОРЕСКА КРИВИЧНА ДЕЛА

Пореска кривична дела су облик противправног понашања пореских обвезника у циљу потпуног или делимичног избегавања плаћања пореза. Због друштвене опасности, јер се њима угрожавају фискални интереси државе, представљају најтежи облик незаконите пореске евазије. Њиховим вршењем се наноси штета фискалном систему државе, јер од благовременог плаћања пореза и других дажбина зависи континуирано финансирање јавних потреба. Због таквих активних или пасивних делатности пореских обвезника, који представљају кршење пореских прописа, буџет остаје ускраћен за онај износ прихода који би био наплаћен да су порези и други јавних приходи благовремено и уредно плаћени. Последице таквог незаконитог понашања пореских обвезника се, међутим, даље рефлектују и на порески систем кроз нарушавање принципа правичности опорезивања, као и на привреду кроз стварање нелојалне тржишне утакмице. Због умањења јавних прихода, државе су приморане да пронађу начине за успостављање нарушене финансијске равнотеже, често и повећањем пореског терета. У таквим условима, порески обвезници који су савесно поступали у испуњавању својих пореских обавеза ће сносити, не само порески терет, него и терет јачег опорезивања, чиме се нарушава принцип правичности опорезивања да лица исте економске снаге плаћају једнак износ пореза. Такође, ствара се нелојална тржишна конкуренција међу привредним субјектима, јер ће несавесни порески обвезници покушати да својим противправним понашањем постигну својеврсне уштеде због неплаћања пореза и тако себе доведу повољнији положај у односу на савесне пореске обвезнике. Због свих ових последица које проузрокују пореска кривична дела, веома је важно њихово откривање и адекватно процесуирање. У условима када затаји пореска превенција, и поред популаризације пореза и подизања ефикасности пореске администрације, проблем пореске недисциплине мора бити решаван кажњавањем пореских утајивача. Вештачења у кривичном поступку за пореска кривична дела спроводе се кад је потребно да се утврде чињенице из области економије, финансија и рачуноводства, јер суд не располаже наведеним

* *suzana.dimic@pr.ac.rs*

† *vbozic@np.ac.rs*

‡ *mirjana.djukic@pr.ac.rs*

стручним знањем. Економско-финансијска вештачења у кривичном поступку једна су од комплекснијих и компликованијих, јер је нужно, да се поред кривичног законика (*lex generalis*), поштују и бланкетни прописи (*lex specialis*). Исто тако, ово вештачење додатно отежава чињеница утврђивања висине и модуса избегнуте пореске обавезе, у случајевима кад подаци нису евидентирани, кад су прикривени или фиктивни. У судској пракси најчешће наилазимо на економско-финансијска вештачења пореске утаје код ПДВ-а, пореза на приход од самосталне делатности и пореза на добит.

Кључне речи: пореска кривична дела; кривични поступак; доказивање; економско-финансијско вештачење; улога вештака; порези; избегавање плаћања.

THE ROLE OF EXPERT WITNESSES IN CRIMINAL PROCEEDINGS FOR TAX CRIMINAL OFFENSES

Tax crimes are a form of illegal behavior by taxpayers in order to completely or partially avoid paying taxes. Due to their social danger and potential threat to the state's fiscal interests, tax crimes are considered the most challenging type of illegal tax evasion. Their implementation causes damage to the fiscal system of the country because the continuous financing of public needs depends on the timely payment of taxes and other duties. Due to such active or passive activities of taxpayers, which represent a violation of tax regulations, the budget remains deprived of the amount of revenue that would have been collected if taxes and other public revenues had been paid in a timely and orderly manner. However, the illegal behavior of taxpayers not only violates the principle of fair taxation but also creates unfair market competition in the economy. Due to the decrease in public revenues, states are forced to find ways to restore the disturbed financial balance, often by increasing the tax burden. Under such conditions, taxpayers who diligently fulfill their tax obligations not only bear the tax burden, but also the burden of increased taxation, thereby violating the principle of fair taxation, which dictates that individuals of equal economic strength should pay the same amount of tax. Unfair market competition arises among business entities as unscrupulous taxpayers attempt to achieve savings through illegal behavior, thereby putting themselves in a more favorable position compared to conscientious taxpayers. Due to the numerous consequences of tax crimes, it is crucial to detect and prosecute them effectively. Punishing tax evaders is necessary to solve the problem of tax indiscipline in situations where tax prevention fails, despite the popularization of taxes and increased efficiency of tax administration. When the court lacks expert knowledge in the fields of economics, finance, and accounting, it turns to expert opinions in criminal proceedings for tax crimes to establish facts. Economic and financial expertise in criminal proceedings is one of the most complex and complicated because it is necessary that, in addition to the criminal code (*lex generalis*), blanket regulations (*lex specialis*) are also respected. Similarly, the determination of the amount and mode of avoided tax liability complicates this expertise, particularly in cases where the data is unrecorded, hidden, or fictional. In court practice, we most often come across economic and financial expert reports on tax evasion in the case of VAT, self-employment income tax, and profit tax.

Keywords: tax crimes; criminal proceedings; proving; economic-financial expertise; role of experts; taxes; payment avoidance.

*Др Милица Ковачевић**

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду

Др Марина Ковачевић-Лепојевић†

Институт за педагошка истраживања, Београд

Др Бранислава Поповић-Ћитић‡

Лидија Буквић§

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду

СТАЊЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРБИЈИ

Малолетнички криминалитет у Србији, у светлу актуелних трагичних догађаја, привлачи значајно интересовање јавности, истовремено отварајући простор за реформисање система реаговања на малолетничку делинквенцију. Како би будући одговори кореспондирани са реалним стањем ствари, изузетно је значајно упознавање са стањем и трендовима малолетничког криминалитета. У том смислу треба имати у виду да се малолетнички криминалитет у Србији током последње деценије одликује релативно стабилним бројкама, те да, супротно одређеним медијским осликавањима, није било драматичних промена. И поред тога, не треба занемарити извесне промене у домену структуре кривичних дела учињених од стране малолетника. Такође, нужна је анализа броја и структуре изречених малолетничких кривичних санкција, имајућу у виду комплексне проблеме који оптерећују ову област. Отуда су се ауторке бавиле анализом статистичких података прикупљених од стране Републичког завода за статистику Србије. Циљ рада је да се сачини сумаан пресек стања малолетничког криминалитета, а како би се потпомогла будућа дискусија о реформисању система малолетничког правосуђа схваћеног у ширем смислу.

Кључне речи: Малолетнички криминалитет; Србија; Статистика.

JUVENILE CRIME IN SERBIA—CURRENT STATE OF AFFAIRS

In view of the recent tragic events, juvenile delinquency in Serbia is attracting significant public interest and opens up a place for a future reform of the juvenile justice system. For future answers to correspond with the existing state of affairs, it is essential to familiarize the public with the state and trends of juvenile crime. In this sense, it should be borne in mind that juvenile crime in Ser-

* *bucak80@gmail.com*

† *marina.lepojevic@gmail.com*

‡ *b.popoviccitic@gmail.com*

§ *lidija_bukvic@yahoo.com*

bia during the last decade has been characterized by relatively stable figures and that, contrary to certain media depictions, there have been no dramatic changes. However, certain changes in the structure of offenses committed by minors should not be ignored. Also, an analysis of the trends in the field of applied juvenile criminal sanctions is necessary, bearing in mind the complex problems burdening this area. Hence, the authors have analyzed the statistical data collected by the Republic Institute of Statistics of Serbia. The aim of the work is to create a summary of the state of juvenile crime in order to support future discussions about reforming the juvenile justice system in Serbia.

Keywords: juvenile crime; Serbia; statistical data.

Проф. др Милијана Буха *

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

ЗНАЧАЈ ОДЛУКА СУДИЈЕ ЗА ПРЕТХОДНО САСЛУШАЊЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Судија за претходно саслушање може потврдити или одбити све или поједине тачке оптужнице. У овом раду се разматра, да ли судија за претходно саслушање одлучује о оптужници одмах по пријему без разматрања претходних приговара оптуженог. Такође, у раду се испитује да ли је коначна судска одлука судије за претходно саслушање којом се одбију све или поједине тачке оптужнице, према начелу *ne bi in idem*? Одлуку о потврђивању оптужнице, судија за претходно саслушање може заснивати само на законито прибављеним доказима, што је законски императив доказних начела у кривичном поступку. Судија за претходно саслушање доноси одлуку о основаности оптужбе без позивања и присуства странака и браниоца. Ако судија за претходно саслушање одбије све тачке оптужнице или оне тачке оптужнице у вези којих је осумњиченом био одређен притвор, доноси рјешење о укидању притвора осумњиченом. Рјешење о одбијању оптужнице указује да није утврђено постојање основане сумње да је осумњичени учинио кривично дјело које му се ставља на терет, што је основни задатак судије за претходно саслушање у одлучивању о оптужници али и основни услов за одређивање притвора.

Кључне ријечи: Основана сумња; Доказна начела; Судија за претходно саслушање.

THE SIGNIFICANCE OF THE DECISIONS OF THE JUDGE FOR THE PRELIMINARY HEARING IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The preliminary hearing judge can confirm or reject all or individual counts of the indictment. In this paper, we discuss the right of the judge to decide on the indictment immediately upon receipt or after preliminary motions. Also in this paper, we discussed the final court decision about rejecting all or individual counts of the indictment, according to the principle of *ne bis in idem*? The judge has the authority to decide on an accusation without the presence of the parties and defender. The court must release the suspect if it detains him and rejects all or part of the accusation. In the process of accusation, the court examines reasonable doubt.

Keywords reasonable doubt; evidentiary principles; preliminary hearing judge.

* milijana.buha@pf.unibl.org

*Prof. dr Sadmir Karović**

Državna agenciji za istrage i zaštitu, Bosna i Hercegovina,
JU Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine,
Pravni fakultet Univerziteta u Travniku

**KRIVIČNO DJELO TRGOVINA DJECOM U KRIVIČNOM PRAVU
REPUBLIKE SRPSKE – KRIVIČNOPRAVNI (MATERIJALNI) I
KRIVIČNOPROCESNI ASPEKT**

U ovom radu posebna pažnja je usmjerena na kompleksnost otkrivanja i dokazivanja krivičnog djela trgovina djecom u krivičnom pravu Republike Srpske sa osvrtom na specijaliziranost nadležnih subjekata, odnosno organa i agencija za sprovođenje zakona, obzirom da je stručna specijaliziranost, odnosno osposobljenost osnovni uslov za blagovremeno, efikasno i zakonito postupanje na planu prepoznavanja i identifikacije ovog krivičnog djela. Cijeneći prirodu navedenog krivičnog djela, u otkrivačkoj fazi neophodno je blagovremeno prepoznati određena rizična ponašanja koja ukazuju na postojanje osnova sumnje da se radi o trgovini djecom kao krivičnom djelu. U krivičnopravnom materijalnom smislu, zakonodavac je propisao objektivno - subjektivna obilježja navedenog krivičnog djela kao autonomnog i samostalnog krivičnog djela. Iz zakonskog opisa ovog krivičnog djela primjećujemo da su radnje izvršenja propisane alternativno usmjerene na taksativno utvrđene oblike eksploatacije djece. Pored osnovnog oblika ovog krivičnog djela, zakonodavac je propisao i teže, odnosno kvalifikovane oblike ovog krivičnog djela, posebno uzimajući u obzir da se radi o djetetu kao pasivnom subjektu. Pored oficijelne institucionalne reakcije nadležnih organa, subjekata i agencija za sprovođenje zakona (policija, službe socijalne zaštite, tužilaštvo, sud), neophodno je uspostaviti i adekvatan program prevencije, odnosno ranog prepoznavanja i otklanjanja određenih riziko - faktora koji pogoduju nastanku ovog krivičnog djela.

Ključne riječi: Trgovina djecom; Eksploatacija; Krivično djelo; Krivični postupak.

**CRIMINAL ACT OF CHILD TRAFFICKING IN THE CRIMINAL
LAW OF THE REPUBLIC OF SRPSKA—SUBSTANTIVE AND
PROCEDURAL ASPECTS**

The aim of this paper is to discuss the complexities of discovering and proving the criminal offence of child trafficking in the criminal law of the Republic of Srpska. The author makes reference to the role of law enforcement agencies, since their qualifications and professional competence

* karovic.s@hotmail.com

play crucial role in identifying such criminal acts. Given the nature of the criminal offence of child trafficking, it is essential in the early phases of the investigation to identify certain risky behaviours that may indicate that grounds for suspicion that such a criminal act was committed exist. Substantive criminal law provided for objective and subjective characteristics of the child trafficking as an autonomous criminal act. Legal description of this criminal offence suggests that the acts performed are aimed at several identified forms of child abuse. Beside general form child abuse, the law proscribed more serious, i.e., qualified forms of this criminal act, given the fact that the victim is the child as a passive subject. Institutional reaction of the competent bodies and law enforcement agencies (police, social care services, prosecution, courts) in cases of child trafficking are fundamental. However, it is necessary to put in place a prevention program to help identify and remove risk factors for committing such crimes.

Keywords: child trafficking; exploitation; criminal act; criminal proceedings.

*Проф. др Љубиша Здравковић**

Факултет за европско правно политичке студије Београд

Др Срђан Алексић†

Адвокатска канцеларија Алексић Ниш

ЗАСТАРЕЛОСТ У КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Принцип правичности као основни, руководни принцип функционисања правне државе и владавине права уопште, налаже да свако лице које учини кривично дело кршењем норми правног поретка добије заслужену казну, а да при томе нико невин не буде осуђен. Но, сва савремена кривична законодавства познају изузетке од овог темељног правног принципа. Ти изузеци који искључују могућност државе да изриче или извршава у закону прописане кривичне санкције према учиниоцима кривичних дела којима се повређују или угрожавају заштићене вредности, представљају основе гашења кривичне санкције или основе искључења *ius puniendi* – основе искључења права државе на кажњавање, не дирајући при томе у постојање кривичног дела или кривицу његовог учиниоца.

У кривичноправном систему Републике Србије три су основна јавноправна основа искључења права државе на примену кривичних санкција. То су : застарелост, амнестија и помиловање. Застарелост је основ који доводи до гашења кривичне санкције услед протеча законом одређеног времена. Пошто се застарелост одређује од стране државе путем правних прописа, то се она појављује као потпуно одрицање државе од права кажњавања због протеча одређеног времена. Застарелост се даје у јавном интересу и њен је значај вишеструк.

Кључне речи: Кривица; Кривично дело; Казна; Време; Застарелост.

STATUTE OF LIMITATIONS IN THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: The principle of fairness, a fundamental guiding principle of the functioning of the rule of law, ensures that every individual who commits a criminal offense in violation of the legal order receives the deserved punishment and prevents the conviction of innocent individuals. However, all modern criminal legislation knows exceptions to this fundamental legal principle. These exceptions, which prohibit the state from enforcing the criminal sanctions outlined in the Code against those who commit crimes that

* ljubisa.zdravkovic@yahoo.com

† advokati.aleksic@gmail.com

violate or threaten protected values, serve as the foundation for the termination of criminal sanctions or the exclusion of *ius puniendi*, or the state's right to punish, without impacting the existence of a criminal offense or the culpability of the perpetrator.

In the criminal justice system of the Republic of Serbia, there are three basic public law grounds for excluding the right of the state to apply criminal sanctions. These are: statute of limitations, amnesty, and pardon. The statute of limitations is a ground that leads to the termination of a criminal sanction due to the passage of time specified by law. The state determines the statute of limitations through legal regulations, which effectively waive the state's right to punish due to the passage of a certain time. The statute of limitations is granted in the public interest, and its importance is manifold.

Keywords: guilt; criminal act; punishment; time; statute of limitations.

*Проф. др Марко Миловић**

Адвокат из Београда

Правни факултет Мегатренд Универзитета у Београду

ОДБРАНА СИРОМАШНОГ – НЕОПРАВДАНО ЗАПОСТАВЉЕНА ОДРЕДБА У ЗАКОНИКУ О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ СРБИЈЕ

За постављење браниоца по службеној дужности у кривичном поступку лоше материјално стање окривљеног може да буде од значаја и у ситуацијама када нису испуњени услови за обавезну одбрану предвиђени одредбама члана 74. ЗКП-а.. У том смислу, одредба члана 77. ЗКП-а – "Одбрана сиромашног" даје суду могућност да се постави бранилац, уколико се води кривични поступак за кривично дело за које се може изрећи казна затвора преко три године или ако то налажу разлози правичности. Но, из досадашње судске праксе можемо констатовати да ову одредбу скоро нико од окривљених и не познаје (а нису објективно ни дужни!), нити им суд ту законску могућност предочава. Стога ова одредба остаје "мртво слово на папиру" која самим тим нема никакав практични значај, а требала би да има. Из тог разлога смо се у раду осврнули на могућности примене ове одредбе у кривичном поступку, као и који би то разлози правичности могли бити од значаја да би се институт одбране сиромашног могао применити. Такође указали смо и на мањкавости овог института, нарочито у делу где се тражи да окривљени буде иницијатор у форми захтева за постављање браниоца, као и предлози у погледу измена и допуна како би законска одредба одбрана сиромашног имала своју сврху, и самим тим већу примену у пракси.

Кључне речи: Бранилац; Лоше имовинско стање; Захтев суду; Одбрана по службеној дужности; Разлози правичности; Награда и трошкови одбране

DEFENSE OF THE POOR: AN UNJUSTIFIABLY NEGLECTED PROVISION IN THE CRIMINAL PROCEDURE CODE OF SERBIA

Even in situations where the provisions of Article 74 of the CPC do not meet the conditions for mandatory defense, the poor financial condition of the accused may play a significant role in the appointment of an ex officio defense counsel in criminal proceedings. In this context, Article 77 of the Criminal Procedure Code's "Defense of the Poor" provision allows the court to appoint a defense attorney in criminal proceedings for offenses punishable by imprisonment for more than three years, or if fairness dictates it. However, previous case law indicates that almost none of the defendants are aware of

* marko.m.milovic@gmail.com

this provision, nor are they objectively obliged to do so, nor is the court presenting them with this legal possibility. Therefore, this provision remains a "dead letter on paper" with no practical significance, despite its potential importance. For this reason, we conducted an examination of the potential application of this provision in criminal proceedings and identified the fairness factors that could justify the establishment of the Defense of the Poor Institute. We have also identified the shortcomings of this institute, particularly the requirement for the defendant to initiate the request for the appointment of a defense attorney. Additionally, we have proposed amendments to enhance the purpose and practical application of this legal provision for the defense of the poor.

Keywords: defense counsel; poor financial situation; request to the court; ex officio defense; reasons of fairness; remuneration and costs of defense.

*Доц. др Евстегнеев Алексей Сергеевич**

Кандидат юридических наук, доцент, заведующий кафедрой уголовно-правовых дисциплин юридического института им. Ю.П. Новицкого Костромского государственного университета г. Кострома, Россия.

К ВОПРОСУ ОБ УМЫШЛЕННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЯХ И НЕОСТОРОЖНЫХ ПОСЛЕДСТВИЯХ

В настоящей статье автором рассматриваются и подвергаются критике положения уголовного права и уголовного законодательства о так называемой двойной форме вины, то есть когда, совершение умышленного деяния, образующего простой или даже квалифицированные виды одного преступления, влекут за собой по неосторожности наступление более общественно опасного последствия на примере таких составов преступлений как:

- причинение тяжкого вреда здоровью, опасного для жизни человека (часть 1 статьи 111 УК РФ), повлекшее по неосторожности смерть потерпевшего (часть 4 ст. 111 УК РФ);
- проведение искусственного прерывания беременности лицом, не имеющим высшего медицинского образования соответствующего профиля (часть 1 статьи 123 УК РФ), также повлекшее по неосторожности смерть потерпевшей либо причинение тяжкого вреда ее здоровью (часть 3 статьи 123 УК РФ).

На основе тщательного анализа названных составов преступлений автор приходит к выводу, что при совершении умышленных деяний не может наступить более опасное последствие по неосторожности. По мнению автора, такие деяния совершаются умышленно с косвенным умыслом. Обосновывая такой свой вывод тем, что вменяемое, то есть нормальное, в психическом отношении, физическое лицо, причиняя вред здоровью, опасный для жизни человека, не может не осознавать того факта, что его действия, причиняющие такой вред здоровью потерпевшему, являются опасными для жизни человека и способны причинить ему смерть, следовательно, не может не предвидеть возможности наступления смерти, и ему безразлично к какому результату они приведут, и оно готово принять наступление смерти как итоговый результат своего поведения, направленного на причинение вреда здоровью, опасного для жизни человека.

Ключевые слова: Вина; Умысел; Прямой умысел; Косвенный умысел; Неосторожность; Небрежность; Легкомыслие; Последствие; Неосторожные последствия; Здоровье; Смерть.

* vse-evstegneev@yandex.ru.

О ПИТАЊУ УМИШЉАЈНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА И НЕХАТНИХ ПОСЛЕДИЦА

У овом чланку аутор испитује и критикује одредбе кривичног права и кривичног законодавства о тзв. двострукој кривици, односно када извршење умишљајног дела, које чини једноставну или чак квалификовану врсту једног кривичног дела, повлачи за собом из нехата наступање друштвено опасније последице на примеру кривичних дела као што су:

- наношење тешке повреде по здравље, опасно по људски живот (став 1, члан 111 Кривичног законика Руске Федерације), што је резултирало смрћу жртве из нехата (став 4 члана 111 Кривичног законика Руске Федерације). Федерација);

- вршење вештачког прекида трудноће од стране особе која нема високо медицинско образовање у одговарајућој области (став 1 члана 123 Кривичног законика Руске Федерације), што је такође, из нехата, резултирало смрћу жртву или наношење озбиљне штете њеном здрављу (став 3 члана 123 Кривичног законика Руске Федерације).

На основу темељне анализе ових кривичних дела, аутор долази до закључка да при извршењу дела са умишљајем не може наступити опаснија последица из нехата. Према аутору, оваква дела се врше намерно са евентуалним умишљајем. Правдајући овај закључак чињеницом да здрав, односно психички нормалан појединац, који наноси штету здрављу која је опасна по људски живот, не може а да не буде свестан чињенице да ће својим радњама, наношењем такве штете здрављу жртве која је животно угрожена особа, да проузрокују смрт другог. Стога не могу а да не предвиде могућност наступања смрти, а при том је равнодушан до каквог ће резултата његова радња довести, и спреман је да прихвати наступање смрти као крајњи резултат његовог понашања усмереног на наношење штете здрављу, опасног по људски живот.

Кључне речи: Кривица; Умишљај; Директни умишљај; Евентуални умишљај; Нехат; Лакомисленост; Последица; Неопрезне последице; Здравље; Смрт.

*Доц. др Иван Д. Милић**

Правни факултет Универзитета у Новом Саду

Доц. др Натаља Станиславовна Ракша†

Југозападни државни универзитет, Курск, Руска Федерација

САРАДЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Република Србија и Руска Федерација имају велики број потписаних међународних споразум у различитим областима. С тим у вези, између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације потписан је, у Београду 18. јуна 2020. године, Споразум о сарадњи у борби против тероризма. Народна Скупштина донела је Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о сарадњи у борби против тероризма (Службени гласник РС - Међународни уговори, број 1 од 1. фебруара 2021). Овим споразумом Република Србија и Руска Федерација сарађују у области борбе против тероризма и финансирања тероризма. Споразумом је, између осталог предвиђено који су то надлежни органи за реализацију споразума (члан 2). Предвиђени су различити органи од стране РС и РФ, као што су, на пример, Безбедносно-информативна агенција и Федерална служба безбедности Руске Федерације. Споразумом се дефинишу и облици сарадње (члан 3). Сарадња се односи, пре свега, на размени информација, стављању на располагању оперативних података, размењивању информационо-аналитичких материјала. Такође се предвиђа и сама процедура остваривања сарадње између РС и РФ у реализацији овог споразума (члан 4, 4 и 6). Оваква сарадња у борби против тероризма је само још један показатељ да две државе имају исти циљ и искрене намере да се боре против тероризма.

Кључне речи: Република Србија; Руска Федерација; Тероризам; Безбедносно-информативна агенција; Федерална служба безбедности Руске Федерације.

COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF SERBIA AND THE RUSSIAN FEDERATION IN FIGHT AGAINST ORGANIZED TER- RORISM

The Republic of Serbia and the Russian Federation have signed a number of bilateral agreements on cooperation in various fields. The Serbian Government and the Russian Government signed the Agreement on Cooperation in Fight

* *I.Milic@pf.uns.ac.rs*

† *raksha.nata@mail.ru*

Against Organized Terrorism on 18th June 2020 in Belgrade. The National Assembly of the RS enacted the Law on Confirmation of the Agreement on Cooperation in Fight Against Organized Terrorism between the Republic of Serbia and the Russian Federation (Official Gazette of the Republic of Serbia—International Treaties, No. 1 of 1st February 2021). On the basis of the mentioned Agreement, the Republic of Serbia and the Russian Federation cooperate in the field of fighting against terrorism and financing terrorism. The Agreement, among other things, establishes the competence of state organs to carry out its provisions (Article 2). The Agreement envisions various state organs, including the Security Information Agency and the Federal Security Service of the Russian Federation, for this purpose. The Agreement (Article 3) also defines the modes of cooperation. Such cooperation entails, primarily, the exchange of information, making available operational data, and the exchange of digital analytics materials. The Agreement also regulates the procedure of cooperation between the signatories (Articles 4 and 6). The mentioned cooperation is an additional indicator that these two states have the same aims and sincere intentions to fight against terrorism.

Keywords: Republic of Serbia; Russian Federation; Terrorism; Security Information Agency; Federal Security Service

*Доц. др Игор Петковић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

АМНЕСТИЈА И ПОМИЛОВАЊЕ

У оквиру рада XIII Научног скупа поводом Дана Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву на општу тему: „Право између заштите и злоупотребе“, изложићемо реферат на тему „Амнестија и помиловање“.

Основна функција Кривичног права је заштитна. Ова заштита се остварује прописивањем одређених понашања као кривичних дјела и прописивањем кривичних санкција за та дјела. Јасно је да кривичне санкције изриче суд у законом прописаном кривичном поступку.

Постоје међутим ситуације у којима ће исход судског одлучивања бити измијењен одлуком неког другог органа. Такво мијешање различитих функција власти представља угрожавање утемељене подјеле власти на законодавну, извршну и судску.

Институти који омогућавају ово мијешање су амнестија и помиловање.

Кључне ријечи: Амнестија; Помиловање; Заштита; Злоупотреба; Подјела власти.

AMNESTY AND PARDON

We will present a report on the topic of "Amnesty and Pardon" as part of our work for the XIII Scientific Meeting on the occasion of the Day of the Faculty of Law of the University of East Sarajevo, which is focused on the general topic of "Law between protection and abuse".

The basic function of criminal law is protective. This protection is achieved by designating certain behaviors as criminal offenses and by imposing criminal sanctions for those offenses. It is clear that criminal sanctions are imposed by the court in criminal proceedings prescribed by law. However, there are situations in which the outcome of the court decision will be changed by the decision of another body. Such a mixing of different functions of government represents a threat to the established division of power into legislative, executive, and judicial. The institutions that make this mixing possible are amnesty and pardon.

Keywords: amnesty; pardon; protection; abuse; separation of powers.

* igor.petkovic@pravni.ues.rs.ba

*Доц. др Предраг Поповић**

Доц. др Гојко Шетка†

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

ПРЕВЕНЦИЈА ТЕРОРИЗМА КРОЗ ПРИМЈЕНУ ИЗЛАЗНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА ПОМОЋ ПОЈЕДИНЦИМА ПРИЛИКОМ НАПУШТАЊА НАСИЛНОГ ЕКСТРЕМИЗМА И РАДИКАЛИЗАЦИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У овом раду, разматра се превенција тероризма кроз примјену излазних стратегија за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма и радикализације. Велика заступљеност насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму довели су до тога да се свакодневно трага за најбољим рјешењима у спровођењу процеса дерадикализације која омогућавају адекватно супростављање различитим облицима терористичког дјеловања. Значајан сегмент процеса дерадикализације и превенције тероризма представља успостављање и примјену излазних стратегија за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма и радикализације. У раду ће бити анализирани дијелови проведених истраживања који на јасан начин могу дати одговоре на одређена питања за којима се трагало у овом раду. Прво истраживање има посебну вриједност због тога што се узорак односи на политичке представнике, тужиоце, руководиоце полицијских и безбједносних тијела, научне и образовне раднике и експерте из области борбе против тероризма, док код другог, поновљеног истраживања узорак чине припадници Управе за борбу против тероризма и екстремизма Министарства унутрашњих послова Републике Српске. Такође, овдје су кориштене сљедеће методе: анализа садржаја, статистички метод, индуктивно-дедуктивни метод, а од инструмената кориштен је структурирани интервју. Циљ овог рада јесте да се укаже на значај наведених излазних стратегија и каква је њихова примјена у Босни и Херцеговини. Основна хипотеза јесте да уколико би Босна и Херцеговина успоставила и адекватно примјењивала излазне стратегије за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма и радикализације, процес дерадикализације и превенција тероризма би била квалитетнија.

Кључне ријечи: Превенција; Дерадикализација; Излазне стратегије; Радикализација; Екстремизам; Тероризам.

* *predrag.popovic@fbn.unibl.org*

† *gojko.setka@fbn.unibl.org*

PREVENTION OF TERRORISM THROUGH APPLICATION OF EXIT STRATEGIES TO ASSIST INDIVIDUALS WHEN LEAVING VIOLENT EXTREMISM AND RADICALIZATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

This paper examines the prevention of terrorism through the application of exit strategies to help individuals leave violent extremism and radicalization. The high prevalence of violent extremism and radicalization, which lead to terrorism, has prompted a daily search for the most effective solutions in the de-radicalization process, which enables adequate opposition to various forms of terrorist activity. A significant segment of the deradicalization and terrorism prevention process is the establishment and implementation of exit strategies to help individuals leave violent extremism and radicalization. The paper will analyze parts of the conducted research that can clearly provide answers to certain questions sought in this paper. The first survey has a special value because the sample refers to political representatives, prosecutors, heads of police and security bodies, scientific and educational workers, and experts in the field of combating terrorism, while in the second, repeated survey, the sample consists of members of the Directorate for Combating Terrorism and Extremism of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska. The study employed various methods, including content analysis, statistical analysis, inductive-deductive analysis, and a structured interview as the primary instrument. The aim of this paper is to point out the importance of the aforementioned exit strategies and their application in Bosnia and Herzegovina. The basic hypothesis is that if Bosnia and Herzegovina established and adequately applied exit strategies to help individuals leave violent extremism and radicalization, the process of deradicalization and prevention of terrorism would be of higher quality.

Keywords: prevention; deradicalization; exit strategies; radicalization, extremism; terrorism.

*Др Младен Јеличић**

Научни сарадник

судија Вишег суда у Шапцу

ПОЛОЖАЈ МИГРАНАТА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Аутор у раду анализира положај миграната у кривичном поступку. У уводним разматрањима аутор се осврће на проблем мигрантских криза које дуже време потресају земље региона и Европе и међународне стандарде у овој области. Указано је поједине одлуке Европског суда за људска права који мигрантима даје статус рањиве категорије људи. Посебна пажња посвећена је анализи законодавног оквира кривичног поступка Републике Србије у контексту испуњавања стандарда заштите људских права. Положај миграната анализиран је из два аспекта. Први се односи на мигранте који имају статус окривљених у кривичном поступку. Затим, размотрен је положај миграната који се појављују као оштећени и сведоци, али и пасивни субјекти код појединих кривичних дела. У раду је указано на поједине кривичнопроцесне институте и друге правне прописе који су значајни за положај миграната у кривичном поступку, указано на проблеме у судској пракси и могућа решења. Закључак аутора је да је потребно унапредити постојећи законодавни оквир како би положај миграната у кривичном поступку одговарао савременим тенденцијама заштите људских права.

Кључне речи: Мигранти; Кривични поступак; Заштита миграната;

Људска права у кривичном поступку.

THE POSITION OF MIGRANTS IN THE CRIMINAL PROCEDURE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

The author analyzes the position of migrants in criminal procedure. In the introductory considerations, the author reflected on the long-standing issue of migrant crises in the region and Europe, as well as the international standards in this field. Some decisions of the European Court of Human Rights have been pointed out, which gives migrants the status of a vulnerable category of people. Special attention is paid to the analysis of the legislative framework of criminal procedure of the Republic of Serbia in the context of meeting human rights standards. The position of migrants was analyzed from two aspects. The first refers to migrants who have the status of defendants in criminal procedure. The other position pertains to migrants who not only appear as injured parties and witnesses but also as passive entities in individual crimes. The paper identified specific criminal process institutes and other legal regulations

* mladen.jelicic.kaishin@gmail.com

that significantly impact the position of migrants in criminal procedure, while also highlighting issues in case law and suggesting potential solutions. The author concludes that we need to improve the existing legislative framework to align the position of migrants in criminal procedure with modern human rights tendencies.

Keywords: migrants, criminal procedure, protection of migrants, human rights in criminal procedure.

*Научни сарадник др Гордана Николић**

Министарство унутрашњих послова Републике Србије

КРИВИЧНОПРАВНО ОДРЕЂЕЊЕ РАЗБОЈНИШТВА И ИЗНУДЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ

У кривичноправној теорији и пракси врло често се сусрећу правне недоумице око одређења радње кривичних дела разбојништва и изнуде, имајући у виду њихову велику међусобну сличност, као и крајњи циљ извршења, због кога се сврставају у групу кривичних дела против имовине. Ипак, по својој радњи, али и многим другим критеријумима ова дела се међусобно и разликују, због чега су њихове радње и инкриминисане различитим кривичним делима. Аутор у раду чини осврт на кривичноправно одређење разбојништва и изнуде у законодавству Србије, како би указао на њихове сличности и разлике. Темељнија анализа ових кривичних дела, коју аутор у раду представља, је од велике важности за кривичноправну теорију и праксу, имајући у виду да се прецизнијим одређењем радњи ових дела и њиховим бољим разумевањем смањује могућност њихове лоше законске квалификације и тиме повећава заштита правног система Србије.

Кључне речи: Разбојништво; Изнуда; Кривично законодавство; Заштита; Правни систем.

CRIMINAL LAW DEFINITION OF ROBBERY AND EXTORTION IN SERBIAN LEGISLATION

In criminal law theory and practice, legal ambiguities frequently arise when defining the criminal acts of robbery and extortion. This is due to their significant similarities and the ultimate objective of execution, leading to their classification as crimes against property. However, these actions, along with numerous other factors, distinguish them from one another, leading to their classification as distinct criminal acts. The author reviews the criminal law definition of robbery and extortion in the legislation of Serbia in order to point out their similarities and differences. The author's thorough analysis of these crimes in the paper is crucial for criminal law theory and practice. This is because a more precise determination of these crimes' actions and a better understanding of them reduces the possibility of their misclassification, thereby enhancing the protection of Serbia's legal system.

Keywords: robbery; extortion; criminal legislation; protection; legal system.

* *chupka84@gmail.com*

*Др Јасмина Играчи**

Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд

Др Ратомир Д. Антоновић†

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

РЕСОЦИЈАЛИЗАЦИЈА И РЕИНТЕГРАЦИЈА МАЛОЛЕТНИКА НАКОН КАЗНЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА‡

Циљ овог научног рада је да укаже на врло значајан правни и социолошки проблем, а то је ресоцијализација малолетника који су подложни делинквентном понашању, а потом њихова реинтеграција у друштвене токове. Реинтеграција малолетног лица подразумева његово враћање на пожељан пут, као што је уредно похађање наставних и ваннаставних активности, бављење спортом и хуманитарним радом и стручно оспособљавање.

У раду се користе аналитичке и нормативне методе, које полазе од анализе тренутног стања и позитивног законодавства које се односи на малолетничку делинквенцију. Конкретно, анализирају се ефекти малолетничког затвора, са аспекта ресоцијализације малолетних лица, као и њихове реинтеграције након завршене казне малолетничког затвора.

Укупан број кривичних пријава према малолетним учиниоцима кривичних дела у 2023. години је 2 598 и већи је за 8% у односу на 2022. Већу за изрицање кривичних санкција су поднета 1 867 предлога, а тај број је, у односу на претходну годину, већи за 15%, док је број малолетника којима су изречене кривичне санкције 1 454, што је, такође, веће за 20%.

У 2023. години, према малолетним учиниоцима кривичних дела, примењени су васпитни налози: јавни тужилац за малолетнике је у 192 случаја применио васпитни налог, а у 83 случаја судија за малолетнике (члан 7 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица).

Такође, констатује се чињеница о високој стопи повратништва међу малолетним извршиоцима кривичних дела и указује се на неадекватан третман у затворским и казнено – поправним установама по малолетне

* *jasminaigracki@yahoo.com, ORCID 0000-0002-0533-9033*

† *antonovicr@gmail.com, ORCID 0000-0001-9134-6346*

‡ *Рад је настао као резултат истраживачког ангажовања према Плану и програму рада Института за криминолошка и социолошка истраживања за 2024. годину, број 451-03-66/2024-03/200039, који је одобрио Министарство науке, технолошког развоја и иновација Р.Србије.*

осуђенике, као и на проблеме и ризике које настају у постпеналном периоду.

Кључне речи: ресоцијализација; реинтеграција; малолетник; малолетнички затвор; санкција.

RESOCIALIZATION AND REINTEGRATION OF MINORS AFTER A JUVENILE PRISON SENTENCE*

The goal of this scientific work is to point out a very significant legal and sociological problem, which is the resocialization of minors who are subject to delinquent behavior and then their reintegration into social flows. The reintegration of a minor means returning him to the desired path, such as regular attendance at curricular and extracurricular activities, engaging in sports and humanitarian work, and professional training.

Analytical and normative methods are used in the work, which start from the analysis of the current situation and positive legislation related to juvenile delinquency. In particular, the effects of juvenile prison are analyzed, from the aspect of resocialization of minors as well as their reintegration after the completion of the sentence of juvenile prison.

The total number of criminal reports against juvenile offenders in 2023 is 2,598, which is 8% higher than in 2022. The Chamber received 1,867 proposals for the imposition of criminal sanctions, an increase from the previous year by 15%, while the number of minors who received criminal sanctions is 1,454, which is also 20% higher.

In 2023, educational orders were applied to juvenile offenders: by the public prosecutor for juveniles in 192 cases, and by the judge for juveniles in 83 cases (Article 7 of the Law on Juvenile Offenders and Criminal Protection of Minors).

Also, the fact of a high rate of recidivism among juvenile perpetrators of criminal offenses is noted, and the inadequate treatment of juvenile convicts in prisons and correctional facilities is indicated, as well as the problems and risks that arise in the post-penal period.

Keywords: resocialization, reintegration, juvenile, juvenile prison, sanction.

** The work was created as a result of research engagement according to the Plan and work program of the Institute for Criminological and Sociological Research for the year 2024, number 451-03-66/2024-03/200039, which was approved by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia.*

*Виши ас. Љубана Сладић, ма**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПРАВНИ ОКВИР ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Босна и Херцеговина има обавезу да поштује међународноправне документе који су усмјерени на сузбијање и борбу против трговине људима. У низу таквих докумената као веома значајна јавља се Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима. У питању је документ који дефинише трговину људима и предвиђа низ активности за државе које јој приступе, а које се, између осталог, односе на заштиту жртава трговине људима, унапређење сарадње полицијских и правосудних органа у држави, као и јачање међународне сарадње у борби против трговине људима. На основу преузетих обавеза које су настале приступањем овом и другим документима усмјерених против трговине људима, Босна и Херцеговина је у своје кривично законодавство инкорпорирала одређена кривична дјела. На који начин су постављени законски описи тих кривичних дјела као и које су сличности и разлике ових кривичних дјела у односу на сродна кривична дјела предвиђена кривичноправним законодавствима ентитета, само су нека од питања на која ће се настојати дати одговор у овом раду.

Кључне ријечи: Трговина људима; Конвенција о борби против трговине људима; Међународна трговина људима; Организована међународна трговина људима; Заснивање ропског односа и превоз особа у ропском односу.

LEGAL FRAMEWORK CONCERNING HUMAN TRAFFICKING IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Bosnia and Herzegovina has an obligation to respect international legal documents aimed at preventing and combating human trafficking. Among these numerous documents, one of the most significant is the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. The document defines human trafficking and outlines a series of activities for countries that access it. These activities include protecting victims of human trafficking, enhancing cooperation between the country's police and judicial authorities, and bolstering international cooperation in the fight against human trafficking. On the basis of the assumed obligations arising from the accession

* ljubana.sladic@pravni.ues.rs.ba

to this and other documents directed against human trafficking, Bosnia and Herzegovina has incorporated the necessary incriminations into its criminal legislation. This paper aims to address, among others, the legal descriptions of these criminal offenses, their similarities, and their differences with related criminal offenses covered by the entity's criminal legislation.

Keywords: Human trafficking; Convention on Combating Trafficking in Human Beings; international human trafficking; organized international human trafficking; establishment of slavery and transportation of enslaved persons.

*Мр Сретко Јанковић**

Судија Апелационог суда у Београду

ВИШЕСТРУКИ ПОВРАТ У СРПСКОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије из 2019. године поново је у српско кривично право уведен институт вишеструког поврата, који је постојао у кривичном праву бивше СФРЈ. С обзиром да овај институт скоро да и није примењиван у пракси, државе настале распадом бивше Југославије у својим кривичним законима нису предвиђале овај институт. Међутим, у оквиру сталног тренда ширења кривичноправне репресије законодавац у Републици Србији је поново увео овај институт, те се у складу са законским решењем, вишеструком повратнику обавезно итиче казна изнад половине прописаног распона казне за конкретно кривично дело. Како је у судској пракси било различитих тумачења шта се сматра “половином распона”, Врховни касациони суд је заузео правни став о томе, који став је доводио до многих апсурдних ситуација. Након упозорења на неодрживост оваквог става, после скоро две године наведени став је промењен. Аутор сматра да је поновно увођење овог института у српско кривично право било непотребно, јер проблем поврата није био изражен у толикој мери да би захтевао јачање кривичноправне репресије на овај начин.

Кључне речи: Вишеструки поврат; Кривичноправна репресија; Казнени распон; Одмеравање казне.

MULTIPLE RECIDIVISM IN SERBIAN CRIMINAL LAW

The 2019 amendments to the Criminal Code of the Republic of Serbia reintroduced the concept of multiple recidivism, which was previously present in the criminal law of the former SFRY, into Serbian criminal law. The states formed by the breakup of the former Yugoslavia did not anticipate this institute in their criminal laws, given its almost non-appearance in practice. However, as part of the ongoing trend of expanding criminal law repression, the Republic of Serbia's legislator re-introduced this institute. According to the legal solution, a multiple recidivism must result in a sentence that exceeds half of the prescribed range of punishment for a specific crime. As there were different interpretations of what is considered "half of the range" in judicial practice, the Supreme Court of Cassation took a legal position on it, which led to many absurd situations. After receiving a warning about the unfeasibility of this stance, the Supreme Court of Cassation reversed its position nearly two years later. The author argues that the re-introduction of this institute into Serbian criminal law was unnecessary, as the problem of recidivism did not warrant such a strong repression of criminal law.

Keywords: multiple recidivism; criminal law repression; sentencing range; sentencing.

* jankovic@bg.ap.sud.rs

*Адвокат Драган Станишић***Никола Тривић†*

Адвокатска канцеларија адвоката Драгана Станишића‡

ОДГОВОРНОСТ УПРАВЉАЧА ПУТА ЗА ШТЕТУ НАСТАЛУ СУДАРОМ У НЕПРАВИЛНО СИГНАЛИСАНИМ РАСКРСНИЦАМА

Овај рад анализира одговорност управљача пута у Босни и Херцеговини у контексту неправилно сигналисаних раскрсница, ослањајући се на важећи законски оквир, судске пресуде и примјене у пракси. Фокусирајући се на анализу релевантних законских одредби, рад истражује како правни систем БиХ адресира питање сигурности и одговорности на раскрсницама те у којој мјери постојећи правни оквир штити права учесника у саобраћају. Кроз проучавање судских пресуда и примјера из праксе, рад идентификује кључне изазове у имплементацији права и нуди конкретне препоруке за унапређење сигнализације и повећање сигурности на раскрсницама, у складу са законским прописима.

RESPONSIBILITY OF ROAD MANAGERS FOR DAMAGE ARISING FROM MOTOR VEHICLE ACCIDENTS AT IMPROPERLY SIGNALLED INTERSECTIONS

This paper analyzes the responsibility of road managers in Bosnia and Herzegovina in the context of improperly signaled intersections, relying on the current legal framework, court decisions, and practical applications. Focusing on the analysis of relevant legal provisions, the paper investigates how the legal system in Bosnia and Herzegovina addresses the issue of safety and responsibility at intersections and to what extent the existing legal framework protects the rights of traffic participants. Through the study of court decisions and practical examples, the paper identifies key challenges in the implementation of the law and offers concrete recommendations for improving signaling and enhancing safety at intersections, in accordance with legal regulations.

* *advokat@drstanisic.com*

† *nikola@drstanisic.com*

‡ *www.drstanisic.com Vojvode Stepe Stepanovića 107c, 78 000 Banja Luka*

*Истраживач-приправник Маша Марковић, ма**

Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Право на суђење у разумном року, као саставни део права на правично суђење и доказ функционисања правне државе, без обзира на напредност правног система, захтева стално преиспитивање и проналажење делотворних правних средстава за његову заштиту. Стога, у раду аутор анализира правни оквир, те указује на конвенцијске, уставне и законске гаранције права на суђење у разумном року у кривичним поступцима у српском правном систему. После представљања различитих правних режима заштите овог права у Републици Србији, посебна пажња усмерена је на тумачење и анализу примене одредби Закона о заштити права на суђење у разумном року, с обзиром да је реч о посебном закону чији је циљ свеобухватно регулисање наведене материје. Стога, узимајући у обзир временски оквир од скоро две деценије рада на обезбеђењу услова за суђење у разумном року, циљ овог рада је утврђивање да ли данас Република Србија, прописивањем и применом различитих нормативних решења, уз постојеће смернице и праксу ЕСЈП, пружа адекватнији одговор у погледу заштите права на суђење у разумном року.

Кључне речи: Трајање кривичног поступка; Право на суђење у разумном року; Европски суд за људска права; Закон о заштити права на суђење у разумном року; Делотворна правна средства.

PROTECTION OF THE RIGHT TO A TRIAL WITHIN A REASONABLE TIME IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

The right to a trial within a reasonable time is a fundamental aspect of the right to a fair trial and a key indicator of the rule of law's effectiveness. Ensuring this right requires continuous review and the development of effective legal remedies, regardless of advancements in the legal system. In this paper, the author first analyzes the legal framework, focusing on the conventional, constitutional, and statutory guarantees of the right to a trial within a reasonable time in criminal proceedings in the Republic of Serbia. Following an overview of the various legal regimes for the protection of this right within the national

* masa.markovic@yahoo.com.

legal system, special attention is given to the interpretation and analysis of the Law on the Protection of the Right to a Trial within a Reasonable Time, a special law intended to comprehensively regulate this issue. Therefore, after nearly two decades of efforts to ensure conditions for a trial within a reasonable time, the aim of this study is to determine whether the Republic of Serbia, through the enactment and application of various normative solutions, in line with the guidelines and practices of the European Court of Human Rights, currently provides a more adequate response regarding the protection of the right to a trial within a reasonable time.

Keywords: Length of criminal proceedings; Right to a trial within a reasonable time; The European Court of Human Rights; Law on Protection of the Right to Trial Within a Reasonable Time; Effective legal remedies.

КРИВИЧНОПРАВНА СЕКЦИЈА 2 /
CRIMINAL LAW SECTION 2

*Академик проф. др Миодраг Н. Симовић**

Редовни члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Бихаћу, професор
емеритус, судија Уставног суда Босне и Херцеговине у пензији

Проф. др Владимир М. Симовић†

Тужилаштво БиХ, Факултет за безбједност и заштиту Независног
универзитета у Бањој Луци

КРИВИЧНО ДЈЕЛО НЕОВЛАШЋЕНИ ПРИСТУП РАЧУНАРУ ИЛИ РАЧУНАРСКОЈ МРЕЖИ: ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ И ПРАВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

У савременом кривичном праву посљедњих деценија присутна је тенденција унификације темељних законских рјешења у националним законодавствима на бази међународних стандарда. Посебан значај имају стандарди донијети у документима Савјета Европе као што је Конвенција о високотехнолошком криминалу (Будимпешта, 2001.). Ова конвенција поставља темељ кривичне одговорности за различите облике злоупотребе рачунара, односно информационе технологије, те основа кажњивости физичких или правних лица као њихових учинилаца. Међу рачунарским кривичним дјелима се издваја дјело “Незаконит приступ рачунару” (члан 2.).

На бази овог стандарда кривично дјело “неовлашћени приступ рачунару или рачунарској мрежи” прописују бројна регионална законодавства на подручју Западног Балкана, осим Сјеверне Македоније и Словеније. Ово се кривично дјело састоји у неовлашћеном укључивању у рачунар или рачунарску мрежу или у неовлашћеном приступу електронској обради података кршењем мјера заштите. У раду се на бази европских стандарда анализира појам, садржина, елементи бића, карактеристике, те облици/видови испољавања кривичног дјела неовлашћени приступ рачунару или рачунарској мрежи у законодавству Босне и Херцеговине.

Кључне ријечи: Рачунар; Злоупотреба; Кривично дјело; Европски стандарди; Кривична санкција.

* msimovic@anubih.ba

† vlado_s@blic.net

CRIMINAL OFFENSE OF UNAUTHORIZED ACCESS TO A COMPUTER OR COMPUTER NETWORK: EUROPEAN STANDARDS AND THE LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

In recent decades, in modern criminal law, there has been a tendency to unify basic legal solutions in national legislations based on international standards. Of particular importance are the standards adopted in Council of Europe documents such as the Convention on Cybercrime (Budapest, 2001). This Convention establishes the foundation for criminal liability for various forms of computer misuse, specifically information technology, and outlines the penalties for both natural and legal individuals who commit these offenses. Among computer crimes, "illegal access to a computer" (Article 2) stands out.

Numerous regional legislations in the Western Balkans, except for North Macedonia and Slovenia, proscribe the criminal offense of "unauthorized access to a computer or computer network" based on this standard. This criminal offense involves gaining unauthorized access to a computer or computer network, or gaining unauthorized access to electronic data processing by violating protection measures. The paper analyzes the concept, content, elements, characteristics, and forms/types of manifestation of the criminal offense of unauthorized access to a computer or computer network in Bosnia and Herzegovina, based on European standards.

Keywords: Computer; Abuse; Criminal offense; European standards; Criminal sanction.

*Professor Lali Papiashvili, PhD**

Judge of the Supreme Court of Georgia

Faculty of Law, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University Georgia

Mrs. Salome Vardoshvili†

Faculty of Law, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University Georgia

OBLIGATION TO PRESENT EVIDENCE VS. GUARANTEE AGAINST SELF-INCRIMINATION

Nemo tenetur se ipsum accusare vel prodere is a guarantee stipulated by international and national legislation. However, despite its strengthening in the constitution and criminal procedure legislation, in some cases, its practical application remains a challenge, and the scope of the guarantee is disputed. The widespread spread of technologies, coupled with the simplification of everyday life, facilitates access to personal information, including special categories of information. This, in turn, contributes to the global expansion of cybercrime and presents new challenges for security and public order protection. Despite the abundance of international agreements, it remains a challenge to find the right balance between private and public interests—in crime prevention, investigation, and evidence gathering. The national legislation establishes the right of the investigator, based on the court's decision, to obtain various documents (including digital ones), as well as biological or anatomical samples from the accused. At the same time, it establishes the responsibility of the accused for non-compliance with the court's decision. The scientific literature and practice continue to dispute the relevance of imposing responsibility on the accused for failing to comply with the request for a sample or documentation, despite the principle of burden-of-proof distribution in legal proceedings, which guarantees protection against self-incrimination and the presumption of innocence. The report discusses the scope of the guarantee against self-incrimination and analyzes the European Court of Human Rights' practice on the subject.

Keywords: Sampling; Security against self-incrimination; Digital evidence.

* *lali.papiashvili@tsu.ge*

† *s.vardoshvili@gmail.com*

*Associate professor Miklós Tihanyi**

Associate professor Máté Sivadó[†]

Senior lecturer Márta Fekete[‡]

Ludovika University of Public Service Faculty of Law Enforcement

Senior lecturer Márta Miklósi[§]

University of Debrecen Faculty of Humanities

ON HOW RELIGIOUS EXERCISE AFFECTS LOG-TERM PRISONERS

In this study, I am investigating the impact of religious practice on serious violent crime offenders. We established a research group in Hungary to investigate this effect among long-term sentenced prisoners in three different prisons.

We guessed that at least two issues make it worth making an effort on this topic. After release, it is not irrelevant to the prisoners what value system they bring back to society—whether it is a typical prison value system or one that is beneficial to society. On the other hand, we believe that punishment makes sense and leads to the perpetrator's repentance. In our research, which incorporates elements of religious exercise, we view repentance as a form of religious regret. Most criminology studies suggest that regret and a desire for forgiveness significantly increase the likelihood of avoiding recidivism. Therefore, our primary research inquiry focused on whether religious practices can help the condemned express regret for their crimes and foster a desire for forgiveness.

We recorded sixteen interviews and then conducted narrative analyses. We sought narratives of religious life and the interpretation of punishment in order to find what perception of religion had effects on the interpretation of punishment.

We suggest that the personal faith that characterizes and determines the personality can influence the self-interpretation of punishment in a positive way. People who are characterized by their personal faith are more likely to admit and repent of their committed crimes. These individuals yearn for forgiveness, which motivates them to refrain from recidivism.

Keywords: Religious exercise in prison; Effect of religious exercise; Long-term sentenced condemned; Punishment interpretation

* tihanyi.miklos@uni-nke.hu

[†] sivado.mate@uni-nke.hu

[‡] fekete.marta@uni-nke.hu

[§] miklosimarta@unideb.hu

*Ph.D., Dr. habil., Professor, Professor Dr. Csaba Fenyvesi**

Ph.D student Dr. Vanessza Fábíán†

University of Pécs, Faculty of Law, Pécs, Hungary

THE MESSAGES OF NEGATIVE CLUES

The study of "The messages of negative clues" emphasizes the significance of negative clues—what is missing from a crime scene—in criminal investigations. It argues that the absence of certain evidence can sometimes reveal more about the crime than what is present. For example, in a child murder case, the lack of bloodstains led investigators to delve deeper, while in an attempted homicide case, the absence of gasoline contradicted the prosecution's claims, resulting in an acquittal. The paper also explores psychological factors, like the motivations behind unsold stolen goods, that can impact the interpretation of evidence. Furthermore, the disappearance of Malaysian Flight MH370 is used to illustrate how missing electronic data can complicate investigations. In summary, the study suggests that investigators should consider both the presence and absence of evidence when analyzing a crime scene.

Keywords: Crime scene investigation; Material remains; Electronic data; Absence clue.

* *fenyvesi.csaba@ajk.pte.hu*

† *vanessza2000@gmail.com*

*Associate professor Dragana Čvorović, PhD**
University of Criminal Investigations and Police Studies

Associate professor Vince Vari, PhD†
University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of
Criminal Procedure

COVERT SUPERVISION OF COMMUNICATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA—EUROPEAN STANDARDS AND PRACTICE

Authorities dealing with the suppression of crime around the world agree with the view that organized crime is a significant threat to the international order in general, and, accordingly, it is necessary to find adequate answers to contemporary criminal threats. One of the most important instruments for suppressing serious forms of crime are special evidentiary actions, which were quite justifiably introduced in the criminal procedure legislation of the Republic of Serbia. The justification of standardizing special evidentiary actions can be observed in the fact that the most dangerous and serious criminal offenses cannot be effectively discovered and proven by the means of the criminal procedure that recognizes classical evidence actions. Namely, the desired efficiency in this type of crime can only be achieved by giving greater powers to the criminal prosecution authorities (police and prosecutor's office), with the aim that they more efficiently and flexibly obtain evidence of the existence of a criminal offense of organized crime, terrorism, or other exceptionally serious criminal offenses. Accordingly, the Criminal Procedure Code of the Republic of Serbia provides for special evidentiary actions, which, in addition to precise legal regulation, require the existence of some other factors for effective application in the fight against the most dangerous crimes. The authors will analyze the issue from several perspectives, including: first, introductory considerations; second, special evidentiary actions in the Republic of Serbia and European standards; third, covert supervision of communication as a special evidentiary action in the Republic of Serbia; third, statistical indicators of the application of covert supervision of communication in Serbia and the effectiveness of criminal proceedings; and finally, concluding considerations.

Keywords: Covert supervision of communication; European standards;
Organized crime; Public prosecution; Efficiency of criminal
procedure

* *dragana.cvorovic@kpu.edu.rs*

† *vari.vince@uni-nke.hu*

*Adjunktus Márta Miklósi Ph.D.**
University of Debrecen, Hungary

THE IMPACT OF CUSTODIAL SENTENCE ON JUVENILE OFFENDERS AND EDUCATION AS A POSSIBLE TOOL TO PROMOTE REINTEGRATION

A custodial sentence has plenty of harmful consequences for a vulnerable group of juvenile offenders. Deprivation of liberty impairs social and positive psychosocial development, reducing opportunities for successful social reintegration after imprisonment (Lambie & Randell, 2013). Important life events such as finishing school, finding a first job, and starting a family are closely linked, so youthful experiences can have profound, long-term effects on life trajectories (Kirk & Sampson, 2013).

The adverse effects of adolescent incarceration are not only short-term but can also have negative consequences in many areas of adulthood. Incarceration is associated with several adverse outcomes in young adulthood, such as socio-economic deprivation, insecurity (marital instability, unwanted pregnancy), and perceptions of loss of care and trust from both peers and parents (van der Put et al., 2015). In my presentation, I will describe the complex situation that young people in prison face, explain what these problems are, why they may make it difficult for them to integrate into society in the future successfully, and how the tool of education can help in this complex situation.

Keywords: Juvenile offenders; Negative consequences; Education; Reintegration.

* *mmiklosi79@gmail.com*

This presentation was supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences.

*Senior lecturer Dr. Dávid Tóth Ph.D**

University of Pécs, Faculty of Law, Criminology and Penal Execution Law
Department, Hungary

THE CHALLENGES OF MEDICAL IDENTITY THEFT

One of the significant challenges of the 21st century is identity theft, or, in other words, identity fraud. There are many reasons for the prevalence of identity theft, such as people sharing more and more information about themselves on social media interfaces. In addition, large databases have been created in the administrations of many countries, which are regularly under attack by cyber-criminals.

Identity theft is a specific crime in which someone impersonates someone else with fraudulent intent. There are many subtypes of identity theft. The most common type is financial identity theft, but there are also criminal, synthetic, and medical identity thefts as well. The pandemic has created new opportunities for criminals dealing with the latter, which will be the focus of this study. The research methods include a detailed analysis of real-world case studies of medical identity theft and a comprehensive literature review about it. The goal of the study is to explore the challenges of medical identity theft and possible ways to combat this crime form.

Keywords: Medical identity theft; Cybersecurity; Criminal law.

* toth.david@ajk.pte.hu

*Dr. Horváth Orsolya, Ph.D**

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam-és Jogtudományi Kar

Büntető-és Polgári Eljárásjogi Tanszék

Általános Orvostudományi Kar

Orvosi Népegészségtani Intézet,

Hungary

GHOST GUNS AND THE LAW: FEDERAL AND STATE RESPONSES TO 3D-PRINTED FIREARMS

The emergence of three-dimensional printed firearms, colloquially referred to as "ghost guns," has presented substantial difficulties in the realm of firearm regulation within the United States. These weapons, which are capable of being manufactured devoid of serial numbers or conventional tracking systems, hinder initiatives aimed at regulating gun ownership and implementing background verification processes. At the federal level, there exists a burgeoning apprehension regarding the availability of 3D-printed firearms and the potential for their unregulated dissemination. The Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms, and Explosives (ATF) endeavors to classify specific components of 3D-printed firearms as subject to regulatory oversight; however, significant legal ambiguity endures. Responses at the state level exhibit significant variability: whereas states such as California, Oregon, and New York have enacted rigorous legislation designed to mitigate the proliferation of ghost guns, others, including Texas, Arizona, and Montana, have opposed regulatory initiatives, invoking concerns related to Second Amendment entitlements. The chasm between federal regulations and state statutes accentuates the intricacy of addressing this matter within the confines of the current legal framework. This paper scrutinizes the dynamic legal environment pertaining to 3D-printed firearms in the United States, evaluating the ramifications for public safety, law enforcement, and constitutional liberties.

Keywords: 3D printed firearms, ghost guns, regulation, United States.

* *horvath.orsolya@pte.hu*

*Darko M. Marković, PhD, Associate Professor**
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad,
Business Academy in Novi Sad, Serbia

Darija Marković, PhD candidate†
Law Institute, RUDN University, Moscow, Russia

CYBER OPERATIONS: LEGAL CHALLENGES AND ABUSE RISKS

In this paper, we deal with the problem of the complex nature of cyber operations, which is characterized by duality expressed through offensive and defensive activities. This duality of cyber operations produces significant legal challenges, as it results in ambiguous classifications in international and national legislation. We explore the ways in which cyber activity intersects with human rights, particularly with regard to the right to privacy and freedom of expression. We emphasize the possibility of misuse resulting from cyber activities, such as surveillance and unauthorized access to data, with direct threatening implications for individual rights. Furthermore, we also discuss the challenges of balancing the necessity of protecting national security with the risk of violating civil liberties. In this regard, the article suggests the necessity of establishing comprehensive guidelines and frameworks to ensure responsible cyber behavior. These frameworks must emphasize the development of legal and ethical standards, adaptable to technological progress, with the aim of preventing abuses while enabling legitimate protection activities. For the implementation of legally and ethically harmonized guidelines, it is necessary to establish ongoing dialogue and international cooperation in order to effectively respond to these challenges.

Keywords: cyber operations, legal challenges, human rights, abuse potential.

САЈБЕР ОПЕРАЦИЈЕ: ПРАВНИ ИЗАЗОВИ И РИЗИЦИ ЗЛОУПОТРЕБЕ

У раду се бавимо проблемом сложене природе сајбер операција, коју карактерише двојност изражена кроз офанзивне и одбрамбене активности. Оваква двојност сајбер операција производи значајне правне изазове, јер из ње исходе двосмислене класификације у међународном и националном законодавству. У чланку истражујемо начине укрштања сајбер активности са људским правима, посебно имајући у виду право на приватност и слободу изражавања. Истичемо могућност злоупотребе проистекле из сајбер активности, као што су надзор и неовлашћени приступ подацима, са директним угрожавајућим импликацијама на права појединца. У чланку такође говоримо о изазовима уравнотежења нужности заштите националне

* *darko.bg.ns@gmail.com.*

† *darija.dm.markovic@gmail.com.*

безбедности и ризика од повреде грађанских слобода. С наведеним у вези, у чланку сугеришемо неопходност успостављања свеобухватних смерница и оквира који би осигурали одговорно сајбер понашање. Ови оквири морају наглашавати развој правних и етичких стандарда, прилагодљивих технолошком напретку, с циљем спречавања злоупотреба уз истовремено омогућавање легитимних активности заштите. За имплементацију правнички и етички усклађених смерница неопходно је остварити текући дијалог и међународну сарадњу, како би се ефикасно одговорило на ове изазове.

Кључне речи: сајбер операције, правни изазови, људска права, могућност злоупотребе.

*Assistant Belyaev Ivan Yuryevich**

Law institute of Samara University, Samara, Russian Federation

ON THE SUBJECT OF DRUG-RELATED CRIMES IN INTERNATIONAL AND RUSSIAN CRIMINAL LAW

The article examines the problem of harmonizing the approaches of international and national Russian criminal law in the field of combating illegal trafficking in narcotic drugs and similar substances. From the perspective of international and Russian law, the author discovered that these attacks are considered multi-objective due to their potential to inflict harm on a wide range of legally protected benefits. Traditionally, the study of drug-related crimes in criminal law pays special attention to their subject matter. The author demonstrates that the Criminal Code of the Russian Federation includes a broader range of crimes related to the illegal trafficking of narcotic drugs and similar substances than does international law, both in terms of the quantity of narcotic drugs and the quantity of psychotropic substances involved. Moreover, Russian criminal law knows a whole category of subject that is unknown to international law: these are "analogues of narcotic drugs and psychotropic substances." As a result of the study, the author concludes that international and national law should be reasonably related in terms of the number of narcotic drugs, psychotropic substances, and their precursors fixed in special control lists.

Keywords: International law; The relationship between international and Russian law; The subject of the crime; Crimes in the sphere of illegal trafficking of narcotic drugs and similar substances; Analogues of narcotic drugs and psychotropic substances.

* *ivanbeliaef@yandex.ru*

*Giola Cami, M.Sc.**

PhD student at University of Szeged,
Faculty of Law and Political Sciences, Hungary,
Jurist from Albania

HUMAN RIGHTS AND CRIMINAL PROCEDURE: DATA PROTECTION IN THE PROCESSING OF ELECTRONIC EVIDENCE[†]

Advancement of technology and accelerated innovation have notably impacted the criminal law domain, particularly in regards to the crimes committed by the means of computers and/or the internet. In either scenario, implicated evidence occurs within a cross-border landscape that encompasses multiple jurisdictions and a blend of both public and private entities. This shift presents complexities for criminal proceedings, particularly concerning the integrity of data involved in due process, having been subject to a sizable legal audit.

To ensure consistency and coherence in criminal procedural law related to the search and seizure of computer-stored data, this study examines (i) data protection safeguards and (ii) the rules' compliance with human rights standards. The first part of the analysis will focus on the EU criminal law framework governing access to and use of electronic evidence, established on the grounds of the *Mutual Recognition Principle* pertaining to Article 82(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union. Additionally, the study investigates rules' compliance with the European Convention on Human Rights and the post-Lisbon Treaty binding adherence to the European Charter of Fundamental Rights.

This study aims to contribute to the ongoing discussion on developing legislation for electronic evidence with a human rights-oriented approach in criminal procedures. It addresses current data integrity challenges arising from (i) conflicting jurisdictions and (ii) judicial competencies vested with private entities, such as service providers. This study will be conducted as a doctrinal legal assessment by providing an *in-law* analysis of both regulations and literature. It integrates descriptive analysis, theoretical legal assessment of the state of regulations on European law, and a comparative method consisting of a *de lege lata* analysis of the criminal procedural norms on electronic evidence with the human rights standards.

Keywords: Electronic evidence; EU law; Data integrity; Human rights.

* giolacami90@gmail.com

[†] *Doctoral Research: Electronic Evidence in Criminal Proceedings: Compliance with CoE Regulations and Data Integrity Concerns. A Study of Albania.*

*Dr. Petz Éva, PhD student**

University of Pécs, Faculty of Law,
Criminology and Penal Execution Law Department, Hungary

STIGMATIZATION AS A CRIMINOGENIC FACTOR

The aim of the study is to show how stigmatization, as a criminogenic factor, contributes to the delinquency of young people in the child protection system. The presentation and essay outline the problem using an interdisciplinary approach that encompasses the psychological, sociological, and legal aspects of the subject. The study consists of several parts. The first part describes the concept and mechanisms of stigmatization. The second part analyzes the topic of stigmatization and ethnic poverty, followed by the manifestations and locations of stigmatization in schools, children's homes, and wider society. The study concludes with an analysis of the traits formed by prejudice in the stigmatized individual. By the end of the study, participants should gain a deeper comprehension of the concept, process, and mechanism of stigmatization, as well as a clearer understanding of its role as a criminogenic factor in the delinquency of young people, particularly those within the child protection system.

Keywords: Stigmatization; Criminology; Child protection system; Criminogenic factor.

* *petzvica11@gmail.com*

*Dorottya Lang-Fuksa, PhD student**

Faculty of Law of the University of Pécs, Hungary

POSSIBLE POSSIBILITY OF IMPROVING TRAFFIC SAFETY

Improving traffic safety is key to preventing accidents and protecting people's physical integrity, life, and health. There are already many methods and technologies that can contribute to making traffic safer (active and passive safety systems). Intelligent Transportation Systems (ITS), for example, can be used to monitor traffic in real time and automatically regulate traffic flow, thus reducing congestion and the risk of accidents. The continuous development of self-driving vehicle technology also has significant potential, as these cars can minimize or even completely prevent accidents caused by human error. Continued infrastructure improvements, such as better-lit roads (fluorescent paint), upgraded traffic signs, and traffic lights, can also contribute to increased safety. In order to improve driving habits, it is important to continuously educate drivers and strictly monitor compliance with the rules, as well as impose stricter penalties. Prevention of alcohol and drug consumption, as well as compliance with speed limits are also vital elements. In addition, measures to protect pedestrians and cyclists, such as the creation of separate lanes and crossings, can also increase traffic safety. Overall, technological developments and infrastructure modernization play a key role in improving traffic safety.

Keywords: Traffic safety; Accident prevention; Real-time traffic monitoring; Self-driving vehicles.

* dorcy86@gmail.com

*Bernadett Kisfonai, PhD student **

Faculty of Law, University of Pécs, Hungary

FUTURE CRIME PREVENTION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE POSSIBILITIES OF CRIME PREDICTION

The impact of the Russian-Ukrainian war on Europe as a whole is complex, involving several factors. It has become clear that the situation in European countries can affect crime levels through different channels. This could have a big impact on the future. Therefore, all countries place significant importance on crime prevention and detection, particularly when examining the issue from the perspective of general public safety. Traditional predictions relied on human intuition and limited data sources, resulting in extremely slow and time-consuming methods.

However, recent developments in artificial intelligence (AI) have brought and may bring a paradigm shift to law enforcement, enabling proactive, data-driven approaches. The study examines the development of traditional crime prevention and detection methods, comparing them with the most modern, AI-based solutions.

The results of the research lead to the conclusion that AI can radically transform the prediction of crimes, focusing on machine learning, computer vision, and the use of drones. Already, machine learning algorithms can swiftly process vast volumes of data, enabling the prediction of potential criminal activities. The AI models examined in my study make it possible to prevent future crimes, improving social security even in today's wartime. In the study, I also propose the development of an effective framework and model based on deep learning.

At the same time, the countless possibilities of AI all lead to the path of automation. However, I must also draw attention to the fact that the use of predictive systems raises numerous questions, both in the social-ethical and legal fields.

Keywords: Artificial intelligence; Crime prediction; Crime prevention.

* *bernadett.kisfonai@gmail.com*

ПРАВНО-ЕКОНОМСКА СЕКЦИЈА /
LAW AND ECONOMY SECTION

*Проф. емеритус др Дејан Поповић**

Проф. др Гордана Илић Попов†

Правни факултет Универзитета у Београду

ЗЛОУПОТРЕБА ПОРЕСКИХ УГОВОРА – ПОЗИЦИЈА СРБИЈЕ

„Куповина уговора“ подразумева покушај лица да индиректно приступи погодностима пореског споразума закљученог између две државе/јурисдикције, а да оно није резидент ниједне од њих. Главни нежељени ефекат „куповине уговора“ је што се пореске бенефиције које су уговориле земље уговорнице проширују на резиденте треће јурисдикције, на начин на који уговорне стране нису намеравале. Злоупотребом пореског уговора крши се принцип реципроцитета и мења равнотежа уступака које уговорне стране чине. Иако то није била интенција земаља уговорница, доходак може да остане или у целости неопорезован или да буде блаже опорезован. После глобалне рецесије 2008. године, која је имала озбиљне импликације на фискалне приходе, питања избегавања пореза почела су да забрињавају српске власти на исти начин као и у другим земљама. У том смислу, Србија је била међу 68 држава и јурисдикција које су јуна месеца 2017. године потписале у Паризу Мултилатералну конвенцију о примени мера у вези са пореским споразумом за спречавање ерозије основице и преношења добити. Ступањем на снагу Мултилатералног инструмента о злоупотреби пореских уговора (МЛИ) у Србији почиње да делује клаузула о главном циљу трансакције или аранжмана (ГЦТ тест), која дозвољава пореским властима да не одобре погодност из обухваћеног пореског уговора. До сада су 42 (од укупно 64) пореска уговора Србије измењена у складу са одредбама МЛИ, док пет пореских уговора, који су закључени и ступили на снагу након МЛИ, такође садрже одредбу о ГЦТ тесту као мери за спречавање злоупотребе уговора. Међутим, неизвесна су правна дејства те одредбе јер се још чекају први случајеви примене ГЦТ теста у Србији. Формулација одредбе је таква да не одређује шта ће се опорезовати у земљи извора уколико погодност буде ускраћена. Уставност одредбе о ГЦТ тесту могла би се оцењивати у односу на уставне принципе правне сигурности и једнакости, односно опорезивања према економској снази. Пореским органима су остављена широка дискрециона овлашћења да процене да ли је једна од основних сврха трансакције или аранжмана злоупотреба или има

* *deki5pop@yahoo.com*

† *gordana@ius.bg.ac.rs*

легитиман комерцијални циљ. Требало би пронаћи равнотежу између захтева за правном сигурношћу и захтева да се спречи нелегитимно избегавање пореза. Иако је прошло шест година од ступања на снагу МЛИ у Србији, и даље постоји много непознаница у вези са применом ГЦТ теста, није покренут ниједан порески поступак с тим у вези. Међутим, чини се да у Пореској управи све више увиђају да је време да се приступи изради смерница за примену ГЦТ теста.

Кључне речи: Порески уговор; „Куповина уговора“; Мултилатерални инструмент; Тест главног циља трансакције.

TAX TREATY ABUSE–SERBIA’S POSITION

A treaty shopping arrangement means an attempt by a person to indirectly access the benefits of a tax treaty between two states or jurisdictions without being a resident of either of them. The main undesirable effect of treaty shopping is that the treaty benefits negotiated between the parties to a treaty are extended to residents of a third jurisdiction in a way the parties did not intend. Such tax treaty abuse breaches the principle of reciprocity, altering the balance of concessions made by the parties. Even though this was not the intention of the treaty parties, income may escape taxation or be subject to reduced taxation. After the 2008 global recession, which had serious implications on fiscal revenues, tax avoidance issues started to concern Serbia’s authorities in the same manner as they did in other countries. In that regard, Serbia was among 68 states and jurisdictions that signed the Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting (MLI) in June 2017 in Paris. Serbia introduced into its tax treaties the principal purpose test (PPT), which allows tax authorities to disallow the benefits from the covered tax treaty. Until now, 42 (of total 64) of Serbia’s tax treaties have been modified in accordance with the MLI provisions on tax treaty abuse, while five tax treaties—concluded and entered into force after MLI—also contained such norms. However, the legal effects of the provision are uncertain because the first cases of PPT applications in Serbia are still awaited. The wording of the provision is such that it does not determine what will be taxed in the source country if the benefit is denied. The constitutionality of the provision of the PPT could be evaluated in relation to constitutional principles of legal certainty and equality (ability to pay). Tax authorities are given wide discretionary powers to assess whether one of the principal purposes of a transaction or arrangement is abusive or it has a legitimate commercial objective. Thus, it is necessary to establish a balance between legal certainty on the one hand and the requirement to prevent illegitimate tax avoidance on the other. After six years from MLI entering into force in Serbia, so many unknowns with regard to the application of the PPT test still remain, and no tax proceedings have been initiated in this respect. However, it seems that the Tax Administration is considering that it is time to start elaborating guidelines for the application of the PPT test.

Keywords: Tax treaty; Treaty shopping; Multilateral instrument; Principal purpose test.

*Проф. др Бранко Ђерић, редовни професор у пензији**

Економски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Пале

Горан Ашоња, дипл. инг.†

Гас Промет АД, Пале

ЗНАЧАЈ УСКЛАЂИВАЊА ПРАВНОГ ОКВИРА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОЦЕСА ДЕКАРБЕНИЗАЦИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У раду се, у контексту преузетих међународних обавеза, важећих енергетских стратегија ентитета и предлога Националног енергетског и климатског плана (НЕЦП) Босне и Херцеговине, разматрају неки аспекти усклађивања правног оквира као предуслова за декарбонизацију енергетике и друштва. Транзиција енергетике у Босни и Херцеговини, као интегрални дио напора Европске Уније ка декарбонизацији друштва и економије, може бити остварена једино убрзаним напуштањем фосилних горива и смањењем антропогених утицаја на животну средину. Разматра се значај, учешће у БДП-у, садашње стање као и изазови у процесу декарбонизације енергетике у Босни и Херцеговини. Традиционална оријентација енергетике на домаћи угаљ и његово високо учешће у енергетском миксу, чини предстојећу декарбонизацију врло осјетљивим процесом са далекосежним политичким, социјалним и економским посљедицама. Најављено увођење CO₂ такси од 2026. године само још више истиче хитност и значај примјене конкретних мјера декарбонизације.

Потписивањем Софијске декларације БиХ и земље региона експлицитно су преузеле обавезу усклађивања домаћег енергетског законодавства са законодавством Европске Уније и да до 2050. године декарбонизују енергетику. У раду су посебно размотрени правни аспекти, усклађивање енергетског законодавства, улога и допринос правних институција и стручњака у процесу декарбонизације. Декарбонизација као политички, економски и технолошки диктат развијених и богатих, је неминовност чак и за Босну и Херцеговину, остаје само питање којим редослиједом, интензитетом и динамиком вући потезе на овом веома изазовном путу.

Кључне ријечи: климатске промјене, декарбонизација, енергетска транзиција, НЕЦП БиХ, хармонизација правног оквира, енергетско законодавство ЕУ, CO₂ таксе, глобални развојни ризици.

* *brankodjeric8@gmail.com*

† *goran.asonja@gaspromet.com*

THE IMPORTANCE OF LEGAL FRAMEWORK HARMONIZATION FOR DECARBONIZATION PROCESS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

This paper considers some aspects of legal framework harmonization as preconditions for the decarbonization of the energy sector and society, taking into account accepted international obligations, existing entity energy strategies, and the proposed Bosnia and Herzegovina National Energy and Climate Plan (NECP). The goal of Bosnia and Herzegovina energy sector transition, as an integral part of the EU effort to decarbonize the economy and society, could only be achieved through the gradual leaving of fossil fuels and decreased anthropogenic influence on the environment. The importance, GDP share, and current state of the energy sector transition, as well as the challenges in the Bosnia and Herzegovina decarbonization process, are considered. The energy sector's traditional orientation on domestic coal, with its dominant share in the energy mix, makes decarbonization a highly sensitive process with far-reaching social, political, and economic consequences. The announcement of CO₂ taxes, starting with 2026, is only emphasizing the urgency of decarbonization measure implementation.

Western Balkan countries, including Bosnia and Herzegovina, as Sofia Declaration signatories, have undertaken the obligation to harmonize national energy legislation with EU Acquis and to decarbonize their energy sectors by 2050. This paper further considers legal aspects, the harmonization of energy laws, and the role and contribution of legal institutions and experts in the decarbonization process. The decarbonization as a political, economic, and technological dictate of developed and rich countries is inevitable even for Bosnia and Herzegovina; the only remaining question is the order, magnitude, and dynamics of moves on this challenging road.

Keywords: climate changes, decarbonization, energy transition, NECP BiH, harmonization of BiH legal framework, EU Acquis, CO₂ taxes, global development risks.

*Проф. др Љубиша Дабић, редовни професор у пензији**
Економски факултет Универзитета у Београду

ПРАВНА ПРИРОДА АКТА ВРХОВНИХ РЕВИЗОРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

У овом истраживању се полази од претпоставке да у спровођењу поступка државне ревизије акте доносе врховне ревизорске институције (ВРИ), а субјекти ревизије подносе поднеске. ВРИ доноси акте доминантно према субјекту ревизије и одговорним лицима у њему, али и оне акте које усмерава према трећим лицима и државним органима. Доношење аката за ВРИ представља њену законску надлежност у поступку примене права према субјектима ревизије.

Истраживање је усмерено на статистику аката ВРИ (назив, врсте и њихова правна природа), тј. на њихову материјалност. Такође, анализирани су њихове разлике и сличности са управним актима органа управе. Циљ рада је да се проникне у правну природу аката ВРИ у контексту њихове материјалности, а сврха рада да се истакну разлике и сличности са управним актима.

На основу истраживаног законодавства о државној ревизији у више земаља дошло се до генералног закључка да ВРИ у поступку државне ревизије доносе различите акте, који нису правни и не могу се поистоветити са управним или судским актима. Акти ВРИ су по својој правној природи доминантно материјални акти и материјалне радње, укључујући и „коначни“ акт – извештај о извршеној ревизији. Само у закону једне истраживане земље – Литваније - постоји изузетак од напред изнетог генералног закључка. Литвански законодавац је наведени акт снагом законске норме „учинио“ правним актом, а по његовој природи управним актом.

Кључне речи: врховне ревизорске институције, субјекти ревизије, поступак државне ревизије, акти врховних ревизорских институција.

LEGAL NATURE OF ACTS OF SUPREME AUDIT INSTITUTIONS

This research operates under the assumption that supreme audit institutions (SAIs) pass acts during the implementation of the state audit procedure, while audit subjects submit their submissions. The Supreme Audit Institution (SAI) primarily passes acts directed towards the audit subject and its responsible persons, but it also directs acts towards third parties and state bodies. The passing of acts for the SAI represents its legal competence in the procedure of applying rights to audit subjects.

The research is focused on the statics of SAI acts (name, types, and their legal nature), i.e., their materiality. Also, their differences and similarities with administrative acts of administrative bodies were analyzed. The aim of the paper is to

* ljdbabic@ekof.bg.ac.rs.

delve into the legal nature of SAI acts in the context of their materiality, and its purpose is to highlight differences and similarities with administrative acts.

Based on the researched legislation on state audit in several countries, a general conclusion was reached that the SAIs in the process of state audit adopt different acts, which are not legal and cannot be identified with administrative or judicial acts. Acts of the SAIs are, by their legal nature, predominantly material acts and material actions, including the "final" act—the report on the performed audit. Only in the law of one researched country—Lithuania—is there an exception to the above general conclusion. The Lithuanian legislator "made" the said act a legal act by virtue of the legal norm and an administrative act by its nature.

Keywords: supreme audit institutions, audit subjects, state audit procedure, acts of supreme audit institutions.

*Проф. др Мина Зиројевић**

Институт за упоредно право, Београд

Проф. др Звонимир Ивановић†

КПУ, Полицијска академија, Београд

УТИЦАЈ РУСКО УКРАЈИНСКОГ СУКОБА НА СРБИЈУ

Конфликт између Украјине и Русије који је у току изазвао је шокове широм света, са значајним импликацијама на европску безбедност, економију и политику. Србија, земља са историјским везама са Русијом и тежњама да се придружи Европској унији, налази се у јединственој и изазовној позицији.

Србија има посебан однос по питању енергетских и економских утицаја са Русијом. Енергетска зависност, вишегодишње креирање услова д Србија постане рај за стране инвеститоре се углавном ослањала на посебан режим слободне трговине са РФ, али и на привилеговану цену руског гаса. Претња Украјине да ће затворити доток руског гаса директно утиче на Србију. Договор са Ираном око гаса, споразум са Северном Македонијом око изградње резервоара за гас - директне импликације на амерички гас преко Грчке. Пораст цена станова (рентирања, куповине и градње). Пораст броја руских фирми и ИТ утицаја Србије у свету.

****Акт балансирања**:** Србија је до сада одбијала да уведе санкције Русији (иако смо увели Белорусији), ходајући танком линијом између одржавања односа са Русијом и неудалавања од ЕУ. Овај чин балансирања постаје све тежи како сукоб напредује.

****Приступање ЕУ**:** Конфликт би потенцијално могао да успори процес придруживања Србије ЕУ, јер ЕУ може дати приоритет својим непосредним безбедносним забринутостима у односу на проширење.

Кључне речи: Русија, Украјина, демографске промене, војна неутралност, инфлација.

THE INFLUENCE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT ON SERBIA

The ongoing conflict between Ukraine and Russia has sent shockwaves around the world, with significant implications for European security, economics, and politics. Serbia, a country with historical ties to Russia and aspirations to join the European Union, is in a unique and challenging position.

Serbia has a special relationship with Russia regarding energy and economic influences. Energy dependence, the establishment of long-term conditions, and Serbia's transformation into a haven for foreign investors primarily hinge on a

* *mina.zirojevic@gmail.com.*

† *zvonko31@gmail.com.*

unique free trade regime with the Russian Federation, as well as the favorable price of Russian gas. Ukraine's threat to close the flow of Russian gas directly affects Serbia. The agreement with Iran on gas and the agreement with North Macedonia on the construction of gas reservoirs have direct implications for the flow of American gas through Greece. Housing prices, including those for rental, purchase, and construction, have risen. The number of Russian companies and Serbia's IT influence in the world are on the rise.

****Balancing act****: Serbia has so far refused to impose sanctions against Russia (although it did impose sanctions against Belarus), walking a fine line between maintaining relations with Russia and relations with the EU. This balancing act becomes increasingly difficult as the conflict progresses.

****EU Accession****: The conflict could potentially slow down Serbia's EU accession process, as the EU may prioritize its immediate security bans over enlargement.

Keywords: Russia, Ukraine, demographic changes, military neutrality, inflation.

*Prof. Gloria Teixeira, PhD**

Tax Law Professor, Director of Postgraduate Tax Law Studies,
Faculty of Law, University of Porto, Portugal

THE BOUNDARIES BETWEEN TAX FRAUD AND TAX ABUSE: THE EU EXPERIENCE

The definition of the boundaries between tax fraud and tax abuse is complex, demanding a detailed analysis of either internal or EU legislation in combination with case law of the European Court of Justice (ECJ). Notwithstanding the domestic nature of criminal tax laws, the jurisprudence of the ECJ has been shaping not only the definition and enforcement of tax abuse provisions (internal and european) but also, indirectly, the definition and application of internal criminal laws of member states.

Keywords: Tax crimes; Tax abuse; ECJ case law.

* *gteixeira@direito.up.pt*

*Associate professor Zorica Golić, PhD**

University of East Sarajevo, Faculty of Economics Pale

PEER-TO-PEER LENDING – BETWEEN FINANCIAL ADVANTAGES AND LEGAL DOUBTS

Alternative finance, i.e., its segment, peer-to-peer (P2P) lending, is part of a broader universe of financial innovations made possible by technological progress—financial technologies (FinTech) 3.0. P2P lending, as a company financing model, serves as an alternative to bank loans, connecting companies (borrowers) and investors—individuals (lenders)—through P2P credit platforms. Thus, companies can directly borrow capital from many interested individuals without traditional financial intermediaries participating. Even though this innovative business financing model has several potential advantages for both parties, the participants should also consider certain legal aspects before choosing it. This paper aims to point out the multiple financial benefits of using P2P lending, both from the company's (borrower) and investor's (lender) point of view. Timely understanding and protection of the interests of all model participants by the legislator is necessary so that these financial advantages do not turn into their opposites and so that possible problems that may arise due to the very nature of this alternative financial model (issues related to the protection of intellectual property, personal data (mis)use, credit rating, and inadequate protection from credit risk) are prevented. Hence, in addition to analyzing the financial advantages of P2P lending, the paper considers EU legal regulations, which allow concluding on the adequateness of the EU legal framework to face the challenges posed by alternative financial models—P2P lending created under the influence of FinTech.

Keywords: Alternative finance; financial technologies (FinTech); peer-to-peer (P2P) lending; Regulation (EU) 2020/1503; Directive (EU) 2020/1504.

PEER-TO-PEER КРЕДИТИРАЊЕ – ИЗМЕЂУ ФИНАНСИЈСКИХ ПРЕДНОСТИ И ПРАВНИХ НЕДОУМИЦА

Алтернативне финансије, односно peer-to-peer (P2P) кредитирање као њихов сегмент, су дио ширег универзума финансијских иновација омогућених захваљујући технолошком напретку – финансијским

* zorica_golic@yahoo.co.uk

технологијама (FinTech) 3.0. Као модел финансирања предузећа P2P кредитирање је алтернатива банкарском кредиту, са том разликом што су у овоме моделу предузећа (зајмопримци) и инвеститори – појединци (зајмодавци) повезани путем P2P кредитних платформи. На тај начин предузећа могу директно да позајмљују капитал од великог броја заинтересованих појединаца, без учешћа традиционалних финансијских посредника. Упркос томе што овај иновативни модел финансирања предузећа има низ потенцијалних предности за обје стране, прије него што се за њега одлуче учесници у послу треба да узму у обзир и одређене правне аспекте. Циљ овога рада је да укаже на вишеструке финансијске предности коришћења P2P кредитирања како из угла предузећа (зајмопримца), тако и из угла инвеститора (зајмодавца). Како се те финансијске предности не би претвориле у своје супротности и да би се спријечили евентуални проблеми који могу настати због саме природе овога алтернативног финансијског модела (проблеми у вези са заштитом интелектуалног власништва, (зло)употребом личних података, оцјеном кредитне способности, неадекватном заштитом од кредитног ризика) нужно је правовремено разумијевање и заштита интереса свих учесника у моделу од стране законодавца. Стога, поред анализе финансијских предности P2P кредитирања у раду ће се размотрити правна регулатива ЕУ, што ће омогућити да се изведе закључак о адекватности правног оквира ЕУ да се суочи са изазовима које пред њега постављају алтернативни финансијски модели – P2P кредитирање настали под утицајем FinTech.

Keywords: Алтернативне финансије; Финансијске технологије (FinTech); Peer-to-peer (P2P) кредитирање; Уредба (ЕУ) 2020/1503; Директива (ЕУ) 2020/1504.

*Prof. dr. sc. Ana Dujmović**

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

ZABRANA ZLOUPORABE PRAVA U POREZNOM PRAVU EU

Pitanje zlorporabe prava povlači mnoga temeljna pitanja u poreznom pravu, koja su predmet dugogodišnje rasprave. Nesporno je riječ o složenom fenomenu koji predstavlja konstitutivni element izbjegavanja poreza. Određenja zlorporabe prava u poreznim stvarima i njena zabrana, unutar općih i posebnih zakonskih odredbi o sprječavanju zlorporabe prisutna je u većini nacionalnih zakonodavstva i pratećoj sudskoj praksi. Posljednjih tridesetak godina na razini EU primjetna je zasebna evolucija ovog fenomena. Kroz judikaturu Suda EU, u različitim predmetima, zabrana zlorporabe prava izdigla se na razinu općeg načela prava primjenjivog na sva područja obuhvaćena pravom EU. U području oporezivanja navedeno načelo je dodatno kodificirano 2016. godine Direktivom o utvrđivanju pravila protiv praksi izbjegavanja poreza kojima se izravno utječe na funkcioniranje unutarnjeg tržišta (ATAD).

Širok opseg primjene načela ne pomaže u razumijevanju točne funkcije koncepta zlorporabe budući da se koristi u vrlo različitim situacijama, s prilično različitim posljedicama. Štoviše, uzdizanjem na rang primarnog prava EU, smatra se da njegov opseg i učinak ne ovisi više o specifičnom sadržaju niti vrsti sekundarnog zakonodavstva u pitanju. Unatoč različitim poimanjima zlorporabe, s različitim pravnim posljedicama, Sud EU zabranu zlorporabe tretira kao jedinstveno opće načelo koje na isti način opskrbljuje harmonizirano i neharmonizirano područje oporezivanja, što doprinosi stvaranju nesigurnosti.

Cilj je rada analizirati razvoj načela zabrane zlorporabe prava primijenjenog na oporezivanje u EU te ispitati njegovu ulogu, sadržaj i položaj unutar institucionalne strukture EU prava. Granice opseg djelovanja načela ispitati će se kroz prizmu temeljnih sloboda te utvrditi da li njegov izravni učinak ide na štetu ili korist poreznih obveznika.

Ključne riječi: zlorporaba prava, načelo zabrane zlorporabe prava, oporezivanje, opće pravno načelo.

* ana.dujmovic@pf.sum.ba

PROHIBITION OF ABUSE OF LAW IN EU TAX LAW

The problem of abuse of law encompasses numerous fundamental concerns in tax law, which have been the focus of prolonged discussion. This intricate phenomenon is a fundamental aspect of tax avoidance. Numerous national legislations and their corresponding case law have established rules that prohibit specific legal abuses in tax matters, within the framework of general and special anti-avoidance measures. Over the past thirty years, a distinct evolution of this phenomenon has been evident at the EU level. The jurisprudence of the Court of the EU has established the prohibition of abuse of law as a general principle of law applicable across all domains of EU law. The 2016 Directive, laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market, further codified the principle.

The extensive applicability of the principle does not clarify the precise role of the idea of abuse, as it is employed in diverse contexts with significantly varied outcomes. Furthermore, by attaining the status of primary EU law, its scope and effect are deemed independent of the exact content or type of secondary legislation involved. Although various definitions of abuse exist, each with distinct legal ramifications, the EU Court regards the prohibition of abuse as a singular overarching principle that applies uniformly to both harmonized and non-harmonized taxation areas, thereby fostering uncertainty regarding its role, substance, and status. The aim of the paper is to analyze the development of the principle of prohibition of abuse of law applied to taxation in the EU and to examine its role, content, and position within the institutional structure of EU law. We will analyze the boundaries and extent of the principle through the lens of fundamental freedoms and assess whether its direct effect is detrimental or advantageous to taxpayers.

Keywords: abuse of law, principle of prohibition of abuse of law, taxation, general legal principle.

*Associate professor Tahir Mahmutefendić, PhD**
 Sarajevska škola za nauku i tehnologiju (SSST)

A FRICTION BETWEEN ECONOMIC THEORY AND LAW

The aim of the article is to explore a friction between laws and economic theory. Economists judge all activities against two criteria: efficiency and equity. If economic activity is efficient and equitable, then it is considered successful. The Nazi Germany invasion of the Soviet Union was, from the legal point of view, a blatant example of aggressive war and violation of international law. From the point of view of economic theory, on the other hand, this war was completely justified. It was justified from the equity point of view, because Russia had two times more inhabitants and fifty times greater territory, and from the point of view of efficiency, because Germans would use resources more efficiently (not because of racial superiority, but because of the Lutheran work ethics/Weberian thesis). In his Nobel Prize speech, Gary Becker expressed his surprise that many people felt moral indignation towards theft, as it typically redistributes income from the better-off to the worse-off. Theft, therefore, meets the criterion of equity. Economic theory approves of many thefts and some murders. If a homeless beggar stole 100 KM from a millionaire, it would be perfectly justified from the economic point of view. Theft is justified so long as marginal benefit of the thief exceeds the marginal loss of the victim of the theft, i.e., so long as the optimal level of theft is not reached. If a police officer spots the beggar stealing from the millionaire, the rule of law would oblige him to arrest the thief. The rule of law does not care whether the optimal level of theft has been reached. Apparently, there is friction between the law and the economic theory. Either something is wrong with a legal system or something is wrong with the economic theory. Or, perhaps both are wrong.

Keywords: Economic efficiency; Equity; Optimal level of theft; Rule of law.

* tahirmahmutefendic@yahoo.co.uk

*Проф. др Бојана Васиљевић-Пољашевић**
Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

ДРЖАВНА ПОМОЋ И ДРЖАВНЕ ГАРАНЦИЈЕ – ОСВРТ НА БИХ

Сходно одредбама законских аката унутар БиХ, под појмом државне помоћи се сматра сваки стварни или потенцијални јавни расход или умањено остварење јавног прихода, постојећег, планираног или потенцијалног, а који(а) може бити додијељена или планирана директно или индиректно од даваоца државне помоћи, у било којем облику, уз услов да се истим активностима нарушава или постоји опасност од нарушавања конкуренције на тржишту и чиме се, у повољнији положај, стављају одређени привредне субјекте, производња или трговина одређених производа или пружање одређених услуга.

С друге стране, као даваоци државне помоћи су одређени Босна и Херцеговина, Федерација БиХ, Република Српска, Брчко Дистрикт БиХ, кантоналне, градске и општинске управе путем овлашћених правних лица, те свако правно лице које додјељује или управља државном помоћи.

Имајући у виду да даваоци државне помоћи неријетко одобравају државне гаранције различитим привредним субјектима како би исти могли да позајмљују комерцијалне кредите по повољнијим условима, посебно имајући у виду ниже каматне стопе, овај рад за свој предмет истраживања има (не)законита државну помоћ у случају одобравања државних гаранција.

У раду ће се у контексту одобрених државних гаранција, указати на појам и значај државне помоћи и анализирати (не)закониту државна помоћ, како у одабраним случајевима ЕУ, тако и БиХ.

Анализа правног третмана државне помоћи са освртом на државне гаранције ће показати да су босанскохерцеговачки законодаваци усвојили законска рјешења која су требало да „ријеше проблем“ (не)законите државне помоћи. Но, како ће у раду бити доказано, нити један законски акт, укључујући и Закон о систему државне помоћи у Босни и Херцеговини није остварио главни циљ којима су бх законодаваци тежили, а то је испуњење (дијела) обавеза из Споразума о стабилизацији и придруживању, тј. прилагођавање домаћег законодавства правној стечевини ЕУ (*Acquis Communautaire*), нити споредни циљ – вишу сигурност даваоца државне помоћи у смислу да ће корисници државне помоћи отплатити преузете финансијске обавезе.

Сврха истраживања и анализе у овом раду је да се критички сагледа постојећа регулатива која се односи на државну помоћ у домену државних гаранција, да се идентификују главни разлози због којих “проблем” државне помоћи из угла државних гаранција и даље постоји, упркос регулативи чији циљ и јесте, између осталог, да наведени проблем отклони.

* *bojana.vasiljevic@pf.unibl.org*

Намјера је и да се овим радом понуде одређене препоруке за унапређење легислативе унутар БиХ, како би иста у значајном дијелу, ако не и у цјелости, била хармонизована са легислативом ЕУ, а што би, у коначници, требало да допринесе даљем друштвено – економском развоју, како Републике Српске, тако и цијеле БиХ.

Кључне ријечи: Државна помоћ; Државне гаранције.

STATE AID AND STATE GUARANTEES FROM THE ASPECT OF BOS- NIA AND HERZEGOVINA

According to the provisions of legal acts within Bosnia and Herzegovina, the term state aid refers to any actual or potential public expenditure or diminished realization of public revenue, whether existing, planned, or potential, that may be granted or planned directly or indirectly by the state aid provider in any form, provided that such activities distort or pose a risk of distorting competition in the market, thereby placing certain economic entities, production, or trade of specific products or the provision of certain services in a more favorable position. On the other hand, the providers of state aid include Bosnia and Herzegovina, the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Srpska, the Brčko District of Bosnia and Herzegovina, cantonal, municipal, and city administrations through authorized legal entities, as well as any legal entity that grants or manages state aid. Considering that providers of state aid often grant state guarantees to various economic entities so they can borrow commercial loans on more favorable terms, especially given lower interest rates, this paper focuses on (il)legal state aid in the case of granting state guarantees. This paper will highlight the concept and significance of state aid in the context of granted state guarantees and analyze (il)legal state aid, both in selected EU cases and in Bosnia and Herzegovina. The analysis of the legal treatment of state aid with regard to state guarantees will demonstrate that Bosnian and Herzegovinian legislators have adopted legal solutions intended to "solve the problem" of (il)legal state aid. However, as will be shown in the paper, no legal act, including the Law on the State Aid System in Bosnia and Herzegovina, has achieved the main goal that the BH legislators aimed for, which is the fulfillment of (part of) the obligations from the Stabilization and Association Agreement, i.e., adapting domestic legislation to the EU *acquis* (*Acquis Communautaire*), nor the secondary goal of providing greater security for state aid providers in terms of ensuring that beneficiaries of state aid will repay their financial obligations. The purpose of the research and analysis in this paper is to critically examine the existing regulations regarding state aid in the domain of state guarantees, to identify the main reasons why the "problem" of state aid from the perspective of state guarantees persists, despite regulations aimed, among other things, at eliminating the stated problem. The intention is also to offer certain recommendations for improving the legislation within Bosnia and Herzegovina so that it may be significantly, if not entirely, harmonized with EU legislation, which should ultimately contribute to further socio-economic development of both the Republic of Srpska and the whole of Bosnia and Herzegovina, as well.

Keywords: State aid; State guarantees.

*Проф. др Предраг Млинаревић**

Проф. др Горан Балотић†

Проф. др Немања Шаренац‡

Економски факултет Пале Универзитета у Источном Сарајеву

УТИЦАЈ ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ НА ЕКОНОМСКУ СТРУКТУРУ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Кључни економски изазови свијета у којем живимо огледају се у све израженијем проблему дефицита природних ресурса, што постојеће моделе развоја и пословања економских субјеката чини дугорочно неодрживим. У питању је линеарни модел развоја који се заснива на експлоатацији и преради природних ресурса која осим жељених производа генерише и прекомјерну количину отпада, нарушавајући еколошки биодиверзитет. Као алтернатива поменутом линеарном моделу намеће се модел циркуларне економије који релативизује проблем исцрпљивости необновљивих природних ресурса и дугорочног загађења животне средине. Суочени са наведеним изазовима кључни глобални актери, попут Европске уније, САД и других, у својим развојним стратешким плановима нагласили су угроженост одрживог развоја и потребу транзиције према зеленој и циркуларној економији. Са друге стране земље у развоју попут Босне и Херцеговине, са ресурсно интензивном производном основом која доминатно обликује њихову привредну структуру, морају правовремено антиципирати надолазеће промјене, позиционирати се у глобалним производним ланцима и заузети активан однос кроз своју економску политику према описаним економским изазовима.

Кључне ријечи: Циркуларна економија; Економска структура; Одрживи развој; Конкурентност; Специјализација; Пословни модели.

IMPACT OF THE CIRCULAR ECONOMY ON THE ECONOMIC STRUCTURE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The increasingly pronounced problem of natural resource deficit reflects the key economic challenges of the world, rendering the existing models of development and business of economic entities unsustainable in the long term. The linear model of development, which relies on the exploitation and processing of natural resources, not only produces the desired products but

* *predrag.mlinarevic@ekofis.ues.rs.ba*

† *goran.balotic@gmail.com*

‡ *nemanja.sarenac@ekofis.ues.rs.ba*

also generates excessive waste, thereby disrupting ecological biodiversity. As an alternative to the aforementioned linear model, a circular economy model imposes itself, which relativizes the problem of the exhaustion of non-renewable natural resources and long-term environmental pollution. Faced with the aforementioned challenges, fundamental global actors, such as the European Union, the USA, and others, emphasized the threat of sustainable development and the need to transition toward a green and circular economy in their development strategic plans. On the other hand, developing countries like Bosnia and Herzegovina, with a resource-intensive production base that dominantly shapes their economic structure, must timely anticipate the upcoming changes, position themselves in global production chains, and take an active attitude through their economic policy towards the described economic challenges.

Keywords: Circular economy; Economic structure; Sustainable development; Competitiveness; Specialization; Business models

*Проф. др Борка Поповић**

Економски факултет Пале Универзитета у Источном Сарајеву

ПРАВНИ И РАЧУНОВОДСТВЕНИ АСПЕКТИ КРИПТОИМОВИНЕ СА ОСВРТОМ НА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Настанак blockchain-а и DLT-а (децентрализованог вођења евиденције трансакција) олакшао је проток информација до потенцијалних инвеститора и обезбједио њихову лакшу провјерљивост. Популаризација криптовалута и токена као потпуно „новог“ облика имовине, међу појединачним инвеститорима и значајном броју привредних субјеката, захтијева адекватну законску и рачуноводствену регулативу. Док се у чланицама ЕУ већ примјењују прописи који регулишу тржиште криптоимовине (MiCA), у циљу пружања правне сигурности заштите потрошача и осигурања финансијске стабилности, у Босни и Херцеговини не постоји јединствен став по том питању. Република Српска је трговање криптоимовином регулисала у оквиру Закона о тржишту ХОВ (од 2022.), док у Федерацији Босне и Херцеговине не постоји закон који се бави овом врстом имовине. Без адекватног правног оквира трансакције са криптоимовином у великој мјери остају "невидљиве" за традиционалне финансије, услед чега може доћи до бројних злоупотреба и манипулација. Још увијек не постоји ни јединствен став банкарских регулатора и асоцијација рачуновођа и ревизора, по питању ризика везаних за трговину различитим облицима криптоимовине и одговарајућих међународних стандарда финансијског извјештавања који би их рачуноводствено признали и вредновали. У том погледу, банке се тренутно ослањају на Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма, а рачуноводствени регулатори за сада нису донијели нове или предложили коришћење неких од постојећих међународних рачуноводствених стандарда којима би се криптоимовина обухватила. Комплексна природа овог новог облика имовине захтијева даљу континуирану сарадњу регулаторних органа, рачуновођа и цјелокупне јавности како би се искористиле предности нових технологија, али и спријечило прање новца и друге нелегалне активности које се често повезују са криптоимовином.

Кључне ријечи: Криптоимовина; Међународни стандарди финансијског извјештавања (МСФИ); Прописи који регулишу тржиште криптоимовине (MiCA), Међународни рачуноводствени стандарди (MPC), Закон о тржишту ХОВ.

* *borka.popovic@ekofis.ues.rs.ba, popovic.sarajevo@gmail.com*

LEGAL AND ACCOUNTING ASPECTS OF CRYPTO ASSETS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

The emergence of blockchain and DLT (distributed ledger technology) simplified the flow of information to potential investors and ensured their easier verifiability. The popularization of cryptocurrencies and tokens as an entirely "new" form of asset among respective investors and a significant number of economic entities requires adequate legal and accounting regulations. While EU member states already apply regulations that control the crypto asset markets (MiCA) to provide legal certainty for consumer protection and financial stability, there is no unified position in Bosnia and Herzegovina regarding the matter. The Republic of Srpska regulated the crypto asset trading within the framework of the Securities Market Law (from 2022), while there is no law dealing with this type of asset in the Federation of Bosnia and Herzegovina. Without an acceptable legal framework, crypto asset transactions largely remain "invisible" to traditional finance, resulting in numerous abuses and manipulations. Banking regulators and accountant-auditor associations continue to lack a unified stance on the risks associated with trading various forms of crypto assets and the need for appropriate international financial reporting standards to identify and value them in accounting. In this regard, banks currently rely on the Law on the Prevention of Money Laundering and the Financing of Terrorism, with accounting regulators not adopting new ones or proposing using some of the existing international accounting standards. The complexity of this latest form of assets requires the constant cooperation of regulatory authorities, accountants, and the general public to take advantage of the new technologies and prevent money laundering and other illegal activities often associated with crypto assets.

Keywords: Cryptoasset; International Financial Reporting Standards (IFRS); Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA); International Accounting Standards (IAS); Securities Market Law.

*Doc. JUDr. Yana Daudrikh, PhD**

Zástupca vedúceho Katedry finančného práva , Deputy Head of the Department of Financial Law, Právnická fakulta - Faculty of Law, Univerzita Komenského v Bratislave, Comenius University in Bratislava, Slovakia

LEGAL REQUIREMENTS REGARDING THE DEVELOPMENT OF A PROGRAM FOR SERVICE PROVIDERS OF CRYPTO ASSETS IN ACCORDANCE WITH THE RELEVANT AML LEGISLATION IN THE SLOVAK REPUBLIC

This article examines the legal requirements associated with the development of a compliance program for service providers of crypto assets within the framework of the Anti-Money Laundering (AML) legislation applicable in the Slovak Republic. As the landscape of financial services evolves with the rise of digital currencies, it becomes imperative for service providers to align their operations with regulatory standards. This article outlines the specific obligations that these entities must fulfill to mitigate risks related to money laundering and terrorism financing. Additionally, it discusses the importance of implementing robust internal controls, customer due diligence measures, and ongoing monitoring systems to ensure adherence to AML regulations.

Keywords: Compliance program; Crypto assets; Anti-money laundering and terrorism financing; Money laundering risks.

* yana.daudrikh@flaw.uniba.sk

Доц. др Ђорђе Мариловић*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

БУЏЕТ – ЗАКОН ИЛИ ФОРМА *SUI GENERIS*

Уобичајена форма буџета у многим правима јесте форма закона, али постоје и бројни примјери одступања, те прописивања *sui generis* форме буџета. Поступак доношења буџета има бројне одлике својствене законодавном поступку, али и бројне разлике у односу на законодавни поступак, због чега може оправдано да буде описан као различит од законодавног поступка. Основна хипотеза овог рада је различитост форме буџетског акта у односу на законски акт. Истраживање је засновано на примјени догматичког метода, како у његовом изворном значењу, тако и у упоредноправном смислу (упоредноправни метод), и у историјском смислу (историјскоправни метод), као и на анализи садржаја научне литературе из области финансијског права, нарочито буџетског права. Аутор форми буџета приступа полазећи од три елемента форме: надлежности правног субјекта за доношење акта, поступка доношења акта и материјализације акта. Надлежност за усвајање или доношење буџета послужила је, кроз историју права, за развој парламентаризма и законодавног поступка, али је задржала посебности чак и у савременом праву. Упоређујући материјални (садржински) појам буџета, с једне стране, и формални појам буџета, с друге стране, аутор изводи закључак да форма буџета одражава само дио буџета у материјалном смислу. Због тога је анализом обухваћен однос буџета са другим планским актима, попут докумената економске политике и оквирног буџетирања, однос буџета са законима, попут закона о извршењу буџета, као однос са уговорима и споразумима, попут споразума домаћег и међународног права, итд., који сви заједно утичу на форму буџетског акта, условљавајући га и ограничавајући га. У вези са наведеним стоји и питање да ли је буџетски акт појединачан правни акт или општи правни акт. Извођењем доказа, аутор сматра, у претежном дијелу потврђена је постављена хипотеза – буџетски акт има сличности са законом, али ипак представља посебан појам и засебу правну форму.

Кључне ријечи: Буџет; Закон; Форма; Акт; Буџетски поступак.

* djordje.marilovic@pravni.ues.rs.ba

BUDGET–LAW OR FORM *SUI GENERIS*

The usual form of the budget in many rights is that of a statute, but there are also numerous examples of deviations and the prescription of a *sui generis* form of the budget. The procedure of passing the budget has numerous characteristics inherent in the legislative procedure but also numerous differences in relation to the legislative procedure, which is why it can be justifiably described as different from the legislative procedure. This paper bases its basic hypothesis on the distinction between the form of the budget act and the legal act. The research is based on the application of the dogmatic method, both in its original meaning and in the comparative legal sense (comparative legal method) and in the historical sense (historical legal method), as well as on the analysis of the content of scientific literature in the field of financial law, especially budgetary law. The author analyzes the form of the budget starting from its three elements: the competence of the legal entity to pass the act, the procedure for passing the act, and the materialization of the act. The authority to adopt or enact the budget has served, throughout the history of law, for the development of parliamentarism and legislative procedure, but it has retained its peculiarities even in modern law. Comparing the substantive (material) concept of the budget, on the one hand, and the formal concept of the budget, on the other hand, the author concludes that the form of the budget reflects only part of the budget in the substantive sense. Therefore, the analysis encompasses the relationship between the budget and other planning acts, such as economic policy documents and framework budgeting, the budget's relationship with laws, such as the law on budget execution, and the budget's relationship with contracts and agreements, such as agreements of domestic and international law. These factors collectively shape and constrain the form of the budgetary act. In relation to the above, the question arises as to whether the budget act is an individual legal act or a general legal act. The author considers the presented hypothesis as mostly confirmed by presenting the evidence—the budgetary act has similarities with the law but still represents a separate concept and a separate legal form.

Keywords: Budget; Law; Form; Act; Budgetary procedure.

*Assistant Research Fellow István Hottó**

University of Pécs, Faculty of Law

Criminology and Penal Execution Law Department, Hungary

LEGAL ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION AND HUNGARY

The concepts of sustainable development, environment, technology, digital age, online space, and law intertwine and interact in numerous ways. They are increasingly significant and challenging in the 21st century.

An important factor in the development of community environmental policies is that national environmental policies significantly influence the realization of fundamental freedoms (goods, people, capital, and services) and undistorted competition. Thus, differing national regulations regarding the characteristics of a product create different competitive conditions in various member states. Consequently, the effective realization of fundamental freedoms requires the community regulation of certain product characteristics. It has become a viewpoint within the European Community that the unification of environmental policy is necessary to ensure the free movement of goods. These principles bind the Community and, by extension, the Community bodies involved in legislation, compelling them to take measures essential for achieving the objectives of environmental policy.

In my analysis, I examine the potential legal and social obstacles to the full realization of the EU's objectives. The aim of the study is to develop proposals for the possible implementation of sustainable development and environmental protection.

Keywords: Sustainable development; Environmental law; EU environment policy.

* hotto.istvan@ajk.pte.hu

СЕКЦИЈА ЗА РИМСКО ПРАВО И ПРАВНУ ИСТОРИЈУ /
SECTION FOR THE ROMAN LAW AND THE LEGAL
HISTORY

*Professor Tatiana Alexeeva, PhD**

Department of theory and history of law and state,
North-West Institute of Management, RANEPa,
St. Petersburg, Russia

**CONSTITUTIONAL WAYS OF RESTRICTING HUMAN RIGHTS IN
THE XIX-XX CENTURIES: COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLES
OF ROMAN PUBLIC LAW?**

There are four distinct periods in the history of human rights restrictions that have been incorporated into the texts of constitutions. 1. The early liberal constitutions established the absoluteness of individual rights and set their limits. 2. Admission of suspension of guarantees of inviolability of the person, home, and some other rights under the law (the first half of the 19th century). 3. The possibility of suspending the constitution in an emergency (the second half of the 19th century). 4. Expansion of the ability of public authorities (including the government) to restrict individual rights by legislating their enjoyment and suspension as an emergency measure (20th century). The paper focuses on the Roman understanding of the correlation between private and public, and its representation in the XIX-XX centuries.

* *talixeeva07@gmail.com.*

*Full Professor Giovanni Lobrano, PhD**

Professore ordinario di Diritto romano

Dottore HC della Pontificia Universidad Católica del Perú

Università di Sassari, Italia

PER LA TUTELA DELLA SOVRANITÀ DEL POPOLO LO STUDIO GIURIDICO DEL DIRITTO ROMANO PAROLE CHIAVE: POPOLO, MANDATO

1. Anche nella Costituzione italiana, la eliminazione del vincolo del mandato parlamentare (art. 67) e la riduzione a decentramento della autonomia delle Collettività territoriali (titoli 1 e V, *passim*) sono i due momenti co-essenziali della nullificazione/surrogazione tramite rappresentanza della sovranità popolare, peraltro solennemente affermata (art. 1).

Come intravisto da M. Weber, 1921-22, tale nullificazione/surrogazione è operata nel corso del secolo XIX, con la radicale re-interpretazione del diritto romano, la quale interpretazione ne è ora (salve correzioni parziali) l'unica conosciuta.

2. Secondo la interpretazione precedente ed ora dimenticata, la repubblica è il perfezionamento giuridico romano della scoperta politica greca della democrazia, che è la 'forma di governo' qualificata dalla assenza di 'capi'.

I due *elementi* co-essenziali, di ogni forma di governo sono la concezione della natura e il regime dell'agire unitari del popolo. La innovazione repubblicana investe *principalmente* il regime dell'agire.

La concezione della natura del popolo, pressoché comune a Greci e Romani, è la "*koinonia-societas*". Si tratta di una unità collettiva reale. Essa è articolata in due tipi di "corpi", qualificati dalle rispettive dimensioni: **α)** piccola, delle unioni dei cittadini nelle singole città, e **β)** grande e tendenzialmente universale, delle unioni delle città ("confederazioni": Th. Mommsen, 1888).

Il regime dell'agire del popolo, proprio ai Romani, è il "*mandatum*". È l'istituto produttore, presso il mandatario, del dovere di agire per conto e in nome del mandante secondo le di lui istruzioni e del potere per farlo. Esso è articolato in due tipi di comandi: **α)** quello sovrano generale dei mandanti (che, nel mandato pubblico, sono i cittadini nei comizi delle singole città e le città nei concili delle singole province) e **β)** nel comando esecutivo particolare dei mandati (che, corrispondentemente, sono i magistrati di governo delle singole città, i governatori delle singole province e, *in fine*, il *princeps-gubernator* (Cic. *rep.* 2.21 e 51).

Questo *iter*, complesso e centripeto, di formazione della volontà collettiva, è riproposto: in epoca moderna, dal romanista Althusius e, in epoca proto-

* lobrano@uniss.it

contemporanea, dal filo-romano Rousseau, in linea con le interpretazioni del *corpus iuris* prodotte sino alle prime decadi del secolo XIX (R.J. Pothier, 1748-1752, Ch.F. v. Glück, 1790-1830). Esso è accolto nel *Code Napoléon* del 1804.

3. La forma di governo repubblicana, così descritta, è giudicata frutto di errata interpretazione e dichiarata impossibile dai romanisti del secolo XIX, i quali (principalmente F.K. v. Savigny, 1840-48 e B. Windscheid, 1862-1870) innestano nel “sistema del diritto romano odierno” la forma di governo feudale-parlamentare: sperimentata nel 1295 nel ‘Model Parliament’ (con la *plena potestas* dei delegati dei Comuni), teorizzata nel 1651 nel *Leviathan* di Hobbes (con la concezione “fittizia” della natura della unità collettiva e con il regime rappresentativo del suo agire sul modello dell’agire dei minori e dei dementi), tradotta nel 1787 nella costituzione USA (“federalista/decentralista”) (Tocqueville, 1835) e accolta nel 1896-1900 nel *BGB*.

4. La cancellazione della memoria scientifica del “sistema” (R. David, 1964) del diritto romano precedente quello “odierno” rende ora impossibile (J. Lenoble e M. Maesschalck, 2009) ri-attribuire *realmente* ai cittadini la sovranità oggi attribuita loro soltanto *fittiziamente*.

Il recupero di tale memoria transita attraverso lo studio non antiquario né auto-giustificativo ma semplicemente giuridico (P. Koschaker, 1947, G. Grosso, 1948) del diritto romano.

*Проф. др Станка Стјепановић***Студент Симеон Петковић†**Студент Михаило Дамјановић‡*

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗНАЧАЈ ДАРОВНИЦА КНЕЗОВА УГРОВЛАШКИХ И МОЛДАВСКИХ МАНАСТИРИМА МИЛЕШЕВИ И ПАПРАЋИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ КТИТОРСКОГ ПРАВА

Сачуване повеље угровлашких и молдовских владара указују да су ти владари посебну пажњу усмјеравали према манастиру Милешеви у коме су, како се види из тих повеља, у то вријеме биле сачуване мошти Светог Саве. Они су се са посебно назначеним даровима у златном новцу (аспре) до детаља наводили за шта је намијењена та њихова помоћ. Из њих се види да су они водили рачуна не само о манастиру већ и о прехрани монаха. Уз сваку повељу које су углавном писане на црквенословенском језику који је тада био у службеној употреби у тим кнежевинама, уписивали су имена својих сродника и сарадника, а врло често и комплетно све тада владајуће владарске структуре и црквене. У овом раду аутори анализирајући даровнице војвода Васиља Лупула и других дају закључак о до сада недовољно истраженим историјским чињеницама везаним за манастир Милешеву и Папраћу.

Кључне ријечи: Даровница; Манастир; Ктитор; Милешева; Папраћа.

SIGNIFICANCE OF WALLACHIAN AND MOLDOVAN CHARTERS TO THE MONASTERIES OF MILEŠEVA AND PAPRAČA FOR EXAMINING THE HISTORY OF KTETOR LAW

The charters of Wallachian and Moldovan rulers that have been saved suggest that those rulers focused especially towards the monastery of Mileševa, in which the relic remains of Saint Sava were held, as can be seen from the charters themselves. The rulers bestowed specific gifts in the form of gold coins (aspre), specifying the precise uses for the money. We can see from the charters that they took care of monasteries as well as the sustenance of monks living there. Usually written in Churchslavonic, the official language of those principalities, each charter included the names of the rulers' relatives and associates, as well as the common hierarchy of the nation and its churches. In this paper, the authors analyze the charters of Voivode Vasile Lupu and others and draw conclusions based on hitherto insufficiently explored historical facts connected to the monasteries of Mileševa and Paprača.

Keywords: Charter; Monastery; Ktitor; Mileševa; Paprača

* zakonopravilo@yandex.com

† simeon_p@live.com

‡ mihailodamjan00@gmail.com

Prof. dr Antonio Saccoccio*

Ordinario di diritto romano, Dipartimento di Scienze Giuridiche
'Sapienza' Università di Roma, Italia

IUS CIVILE, IUS GENTIUM E IUS NATURALE NELLA PROSPETTIVA DEI GIURISTI ROMANI

Il diritto romano, fin dalle sue origini, presenta una evidente propensione all'universalità. Essa si manifesta chiaramente alla "fondazione" del sistema, nelle Costituzioni con cui Giustiniano accompagna il varo del CJC, ma rimonta senza dubbio indietro nel tempo, fino alla individuazione da parte dei romani del *ius gentium*, alla cui base viene riconosciuta la *naturalis ratio*.

Lo statual-legalismo non è stato in grado di recidere questo cordone ombelicale con il diritto romano e con la ragione naturale che si pone a suo fondamento. Il diritto romano, vigente ancorché non più effettivo, costituisce il motore delle moderne codificazioni, e deve essere custodito dai moderni operatori del diritto come un vero e proprio patrimonio comune dell'umanità.

Si crea così una sorta di *ius naturale* degli uomini, inteso in senso non escatologico, ma fondato sul modello costituito dagli *homines*. La salvaguardia dei valori da esso rappresentati, che ruotano intorno alla centralità della persona umana (*bona fides, aequitas, libertas, voluntas* ecc.) rappresenta la sfida che tutti noi, in quanto giuristi, dobbiamo dimostrare di essere in grado di raccogliere.

Parole chiave: diritto romano; *ius civile* e *ius gentium*; *ius naturale* e diritto naturale; universalità del diritto; sistema giuridico.

IUS CIVILE, IUS GENTIUM AND IUS NATURALE IN THE PERSPECTIVE OF ROMAN JURISTS

Roman law, from its origins, shows an obvious propensity for universality. It is clearly manifested at the "foundation" of the system, in the Constitutions with which Justinian accompanies the launch of the CJC, but it undoubtedly goes back as far as the Romans' identification of *ius gentium*, at the basis of which *naturalis ratio* is recognized.

Statual-legalism has not been able to sever this umbilical cord with Roman law and the natural reason underlying it. Roman law, in force even though no longer effective, is the driving force behind modern codifications and must be cherished by modern legal practitioners as a true common heritage of humanity.

A kind of *ius naturale* of men is thus created, understood in a non-eschatological sense, but founded on the model constituted by *homines*. The safeguarding of the values it represents, which revolve around the centrality of the human person (*bona fides, aequitas, libertas, voluntas*, etc.), represents the challenge that all of us, as jurists, must demonstrate that we are capable of taking up.

Keywords: Roman law, *ius civile* and *ius gentium*, *ius naturale* and *natural law*, universality of law, legal orders.

* antonio.saccoccio@uniroma1.it

*Prof. dr. sc. Vilma Pezelj**

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska

NEKI ASPEKTI PRAVNOG POLOŽAJA ŽENÂ U NAJSTARIJIM SLAVENSKIM ZAKONICIMA

U radu se razmatraju pitanja pravnog položaja ženâ u Ruskoj pravdi, Korčulanskom statutu iz 1265, Vinodolskom zakonu iz 1288 te Poljičkom statutu iz 1440 godine. Pri tome se propituje u čemu su njihova rješenja slična a u čemu su razlike i specifičnosti. Naglasak se stavlja na kazneno-pravni položaj ženâ kao žrtvi ili počinitelja kaznenih djela silovanja, čarobnjaštva, sodomije, čedomorstva, ubojstva, otmice, uvrede itd. Kroz usporedbu pojedinih odredbi i njihovu detaljniju analizu može se steći uvid u kaznenopravni položaj žena.

Ključne riječi: Ruska pravda; Korčulanski statut; Vinodolski zakon; Poljički statut; Pravni položaj ženâ; Kazneno pravo; Srednji vijek.

SOME ASPECTS OF THE LEGAL POSITION OF WOMEN IN THE OLDEST SLAVIC LAW CODES

This paper discusses the legal status of women in the Russian Justice, the Statute of Korčula from 1265, Vinodol Law from 1288, and the Statute of Poljica from 1440. We examine the similarities and differences in their solutions. Emphasis is placed on the criminal law position of women as victims or perpetrators of the crimes of rape, witchcraft, sodomy, infanticide, murder, kidnapping, insult, etc. By comparing individual provisions and analyzing them in more detail, an insight into the criminal law position of women can be gained.

Keywords: The Russian Justice; Statute of Korčula; Statute of Vinodol; Statute of Poljica; Legal position of women; Criminal law; Middle Ages.

* vpezelj@pravst.hr

*Prof. dr Belinda Rodríguez Arrocha**

Intercultural University of the State of Puebla, Mexico

SOME OPINIONS IN RELIGIOUS ORDERS ABOUT ABUSE OF AUTHORITY IN SPANISH POSSESSIONS

The Dominican monk Bartolomé de las Casas is the most famous theologian who exposed in the 16th century the abuse of authority in the Castilian conquest of American lands. However, he was not the only Spanish author to express a critical perspective on the conduct of conquerors toward indigenous peoples. In this sense, other religious authors in the Modern Age published legal and theological works about the illegal decisions and behaviors of secular authorities in the Philippines and America.

The purpose of this work is to bring out the opinions of some members belonging to Catholic orders, such as Juan de Paz (17th century) and Pedro Murillo Velarde y Bravo (18th century), among others. The first of them was the Dominican author of a collection of legal and theological queries about the judicial administration in the colonial sphere. Later, the Jesuit Murillo published an important handbook of Canon Law, which exposed some sins and crimes committed by authorities in both lay and spiritual government. Their pages are evidence of their critical gaze on the reality of that historical time.

Keywords: Catholicism; Early Modern Age; Legal history; Spanish Monarchy; Theology

* *belindarodriguez@gmail.com*

*Prof. dr Samir Aličić**
Università di Sarajevo Est
Istituto di diritto comparato di Belgrado

**DENARO „ROMANO“ COME COSA CORPORALE O DENARO
„GERMANICO“ COME VALORE IMMAGINATIVO?
QUALCHE OSSERVAZIONE ROMANISTICO-GIURIDICA SUL TRAMONTO
DELL'OCCIDENTE**

Nella sua famosa opera *Il tramonto dell'occidente* il filosofo tedesco Oswald Spengler confronta due tipi di denaro. Primo, il quale Spengler attribuisce all'antichità (civiltà „apollinea“) e al diritto romano, è denaro come cosa corporale, cioè come oggetto. L'altra, attribuita da Spengler alla civiltà occidentale o germanica („faustiana“), è quella di denaro come „funzione“, o potere trasformato in un valore immaginativo. La recente „crociata“ contro il denaro nella forma fisica (*war on cash*) potrebbe nel futuro vicino portare alla realizzazione della visione di Spengler di trionfo del denaro „germanico“ e alla sparizione completa del denaro „romano“ nei paesi occidentali e in alcuni paesi dell'Asia orientale, incluso la Cina. Comunque, in molti paesi dell'Europa orientale, dell'America latina, del Medio Oriente e dell'Africa maggior parte delle transazioni finanziarie continua ad essere effettuato nel denaro „romano“.

Vorremmo offrire uno sguardo giuridico-romanistico su questo recente fenomeno. Innanzitutto, abbiamo intenzione di dimostrare che, contrario da quanto viene spesso creduto, a Roma antica soltanto le monete di oro e di argento avevano valore nominale pari a quello metallico (intrinseco), mentre il valore delle monete di bronzo, ottone e rame (in quali veniva effettuato maggior parte delle transazioni) avevano un valore nominale molto più alto dal loro valore intrinseco, che derivava dalla garanzia dello Stato che queste monete si possano scambiare per quelle di metalli preziosi. Il sistema monetario romano non era essenzialmente diverso da quello fondato sulle banconote di carta convertibili in oro nel XIX e XX secolo, e le norme del diritto romano erano ancora completamente applicabili.

Il denaro „elettronico“, invece, come denaro immaginativo, è sostanzialmente diverso da tutti i tipi del denaro fisico conosciuti finora, in quanto è una cosa incorporale e come tale non può essere oggetto di trasferimento fisico. Poi, non può essere oggetto del diritto di proprietà delle persone fisiche, ma soltanto di obbligazione, e può esistere soltanto sul conto bancario. Le nuove legislazioni dei paesi „faustiani“, che tendono di proibire l'uso dei contanti significano effettivamente espropriazione del denaro dalla popolazione e il suo trasferimento nella proprietà delle banche. Sui depositi bancari (*quasi depositum*) i clienti hanno soltanto il diritto di obbligazione ma di solito senza qualsiasi garanzia, correndo il rischio della eventuale insolvenza della banca. La vittoria del denaro „germanico“ mette in dubbio la continua applicazione di molte norme vigenti basate sul diritto romano, soprattutto quelle sul pagamento e sui contratti basati sul trasferimento della proprietà del denaro, come mutuo.

Parole chiave: denaro; Oswald Spengler; diritto romano; pagamento; contratti reali.

* *samiralicic1@gmail.com*

**„РИМСКИ НОВАЦ“ КАО ТЕЛЕСНА СТВАР ИЛИ „ГЕРМАНСКИ“
НОВАЦ КАО ИМАГИНАРНА ВРЕДНОСТ?
НЕКОЛИКО РОМАНИСТИЧКО-ПРАВНИХ ОПСЕРВАЦИЈА О
ПРОПАСТИ ЗАПАДА**

У чувеном делу *Пропаст запада* немачки филозоф Освалд Шпенглер упоређује два типа новца. Први, који Шпенглер приписује антици („аполонијска“ цивилизација) и римском праву, је новац као телесна ствар, то јест као предмет. Други, који Шпенглер приписује западној или германској („фаустијанској“) цивилизацији, је она о новцу као „функцији“, односно моћи преточеној у замишљену вредност.

Однедавни „крсташки рат“ против готовог новца (*war on cash*) могао би у блиској будућности довести до реализације Шпенглерове визије о тријумфу „германског“ новца и нестанку „римског“ у многим западним земљама и у неким земљама Источне Азије, укључујући Кину. Ипак, у многим земљама Источне Европе, Латинске Америке, Блиског Истока и Африке већи део финансијских трансакција се и даље обавља у „римском“ новцу.

Желели бисмо понудити један романистичко-правни поглед на овај феномен. Пре свега, желимо да покажемо да су, супротно од онога у шта се обично верује, у античком Риму само монете од злата и сребра имале металску вредност, док су монете од бронзе, месинга и бакра (у којима је обављан већи део трансакција) имале номиналну вредност која је далеко превазилазила вредност материјала од којег су направљене, која је потицала од државне гаранције да се могу заменити за оне од племенитих метала. Римски монетарни систем се није суштински разликовао од оног заснованог на папирном новцу у XIX и XX веку, и норме римског права су биле применљиве у целости.

С друге стране, „електронски“ новац, као замишљени новац, је суштински другачији од свих других типова физички постојећег новца који нам је до сада познат, будући да је бестелесна ствар и као такав не може бити предмет физичке предаје. Даље, он не може бити предмет права својине физичких лица, него само предмет облигације, јер може постојати само на банковном рачуну. Нова законодавства „фаустијанских“ земаља, која забрањују употребу готовог новца, у суштини значе експропријацију новца од популације и пренос својине на банке. На банкарским депозитима (*quasi depositum*) клијенти имају само облигационо потраживање и то обично без икакве гаранције, носећи ризик евентуалне инсолвентности банке. Победа „германског“ новца ставља у сумњу даљу примену многих важећих прописа базираних на римском праву, нарочито правила о исплати и о уговорима заснованим на преносу новца у својину, као што је новчани зајам

Кључне речи: новац; Освалд Шпенглер; римско право; исплата; реални уговори.

*Проф. др Сања Савић**

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ВЕРСКО ПИТАЊЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1878–1918.

Заузимање Босне и Херцеговине од стране Аустро-Угарске монархије представљало је значајну прекретницу у економском, социјалном, правном, али и верском животу становника ових покрајина. Чињеница да је дотадашњу исламску власт заменила католичка повлачи са собом низ питања. Да ли је и у којој мери аустроугарска власт погодовала појединим конфесијама, а на штету других? Да ли је режим користио верске поделе зарад остваривања властитих политичких циљева? Како се аустроугарска верска политика одразила на демографску слику Босне и Херцеговине? Намера аутора је да кроз анализу доступних историјских извора представи верску слику Босне и Херцеговине коју је Монархија затекла након окупације, начин на који се власт односила према различитим конфесијама, као и последице до којих је такав однос на концу довео.

Кључне речи: Босна и Херцеговина, Аустро-Угарска, конфесионална припадност, православни, муслимани, католици.

THE RELIGIOUS QUESTION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA 1878–1918.

The occupation of Bosnia and Herzegovina by the Austro-Hungarian Monarchy represented a significant turning point in the economic, social, legal, and religious life of the inhabitants of these provinces. The replacement of the previous Islamic government with a Catholic one raises a series of questions. Did, and to what extent, the Austro-Hungarian government favor certain confessions to the detriment of others? Did the regime use religious divisions to achieve its own political goals? How did the Austro-Hungarian religious policy affect the demographic picture of Bosnia and Herzegovina? The author's intention is to present, through the analysis of available historical sources, the religious picture of Bosnia and Herzegovina that the Monarchy found after the occupation, the way the government treated different confessions, as well as the consequences that such a relationship eventually led to.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Austria-Hungary, confessional affiliation, Orthodox, Muslims, Catholics.

* sanja.savic@pravni.ues.rs.ba

*Associate Professor Evgenii Aleksandrovitch Palamarchuk, PhD**

Rostov Institute (branch) All-Russian State University of Justice (RPA of the Ministry of Justice of Russia) in Rostov-on-Don

Don State Technical University, Rostov-on-Don, Russian Federation

THE INFLUENCE OF RACIAL THEORY ON LEGAL PROCEEDINGS IN THE THIRD REICH (ON THE EXAMPLE OF THE CASE OF HEINRICH BENKHOFFER AND MARGARETE SARAH NIRMEL)

The ideological aspect, the cornerstone of which was the idea of racial exclusivity of the «Aryans», along with the political one, was a key component of the transformation that the law and the judicial system underwent in the Third Reich.

A striking example of the practical implementation of a racial approach in legal proceedings is the case of a German Heinrich Benkhofner and a Jew Margarete Sarah Trimmel. According to Nazi criminal law, their intimate relationship qualified as a crime, leading to their trial on charges of «desecration of race». Following the hearing of these cases, Nazi Themis charged the servants with thinking in racial categories and contributing to the "final solution" of the "Jewish question" after the outbreak of World War II. At the same time, they experienced constant pressure from higher authorities. This approach was contrary to the Weimar Constitution, which formally continued to operate in Nazi Germany. However, it fully corresponded to the officially proclaimed principle, according to which the constitutional law in the Third Reich was just a «legal formulation of the historical will of the Fuhrer».

Keywords: Nazi racial theory; Desecration of race; Legal proceedings; Law; Judicial system; Charge; Lawsuit; Sentence

* epalamar@mail.ru

*Associate Professor Pietro Paolo Onida, PhD**

Dipartimento di Giurisprudenza, Università di Sassari, Italia

IL PROBLEMA DEL DIRITTO ALL'ACQUA TRA TUTELA E ABUSO

La dottrina giuridica ha soffermato l'attenzione sul grande tema dei beni comuni, all'interno dei quali particolare rilievo hanno le acque. I cambiamenti climatici sempre più evidenti degli ultimi anni mettono in evidenza da un lato il problema della estrema scarsità dell'acqua e dall'altro pongono il problema della sovrabbondanza di essa. Entrambi questi problemi richiedono l'intervento del giurista sul quale grava il compito di individuare le forme migliori di tutela dei diritti connessi all'uso delle acque e di reazione agli abusi. Anche per tali aspetti l'uomo non appare più il dominatore ma il custode delle risorse ambientali, le quali devono essere opportunamente gestite anche in funzione delle nuove generazioni.

Parole chiave: Acqua; Ambiente; Beni comuni.

THE PROBLEM OF THE RIGHT TO WATER BETWEEN PROTECTION AND ABUSE

Legal doctrine has focused attention on the significant theme of common goods, within which water is of particular importance. The increasingly evident climate changes of recent years highlight on the one hand the problem of the extreme scarcity of water and, on the other hand, pose the problem of its overabundance. Both of these problems call for the intervention of the jurist on whom the task of identifying the best forms of protection of the rights connected with the use of water and of reaction to abuses falls. Man no longer appears to be the dominator in these respects but rather the custodian of environmental resources, which require proper management for future generations.

Keywords: Water; Environment; Common goods.

* onida@uniss.it

Doc. dr. sc. Ines Matić Matešković*

Luka Nalis, mag. iur.[†]

Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Hrvatska

ETIČKE NORME U RIMSKOM PRAVU I ZLOUPORABA PRAVNOG SUSTAVA: POUKE ZA MODERNU ODVJETNIČKU PRAKSU

Etičke norme unutar rimskog pravnog sustava imale su ključnu ulogu u očuvanju integriteta i pravednosti pravnog poretka, ističući načela *bona fides* (povjerenje), *aequitas* (pravičnost) i *iustitia* (pravda) kao temeljne vrijednosti. Rimsko pravo postavljalo je stroge standarde moralnog ponašanja za pravne stručnjake (*iuris consulti*), zahtijevajući od njih da djeluju u skladu s ranije navedenim načelima poštenja, pravde i služenja općem dobru, umjesto osobnim interesima. Iako je rimski pravni sustav bio napredan, zabilježeni su i primjeri zlorabe pravnog sustava, osobito kroz manipulaciju zakonodavstva ili neetično zastupanje klijenata, čime su se kršili etički postulati. Analiza tih iskustava iz rimskog prava nudi vrijedne pouke za suvremenu odvjetničku praksu, naglašavajući važnost profesionalne odgovornosti, osobnog integriteta i etičke dosljednosti u suočavanju s izazovima modernih pravnih sustava, koji pružaju prostor za potencijalne zlorabe. Proučavanje rimskih etičkih standarda može pridonijeti daljnjem razvoju pravnih normi i praksi koje teže sprječavanju manipulacija pravosudnim procesima.

Ključne riječi: rimsko pravo, etičke norme, odvjetnička etika, profesionalna odgovornost, pravna etika.

ETHICAL NORMS IN ROMAN LAW AND THE ABUSE OF THE LEGAL SYSTEM: LESSONS FOR MODERN LEGAL PRACTICE

Ethical norms within the Roman legal system played a crucial role in preserving the integrity and fairness of the legal order, emphasizing principles such as *bona fides* (good faith), *aequitas* (equity), and *iustitia* (justice) as fundamental values. Roman law established strict standards of moral conduct for legal professionals (*iuris consulti*), requiring them to act in accordance with these principles of honesty, justice, and service to the common good rather than personal interests. Despite the advanced nature of the Roman legal system, there were recorded instances of abuse, particularly through manipulation of legislation or unethical representation of clients, which violated fundamental ethical principles. Analyzing these experiences from Roman law offers valuable lessons for modern legal practice, highlighting the importance of professional responsibility, personal integrity, and ethical consistency in addressing the challenges posed by contemporary legal systems, which provide opportunities for potential abuse. Studying Roman ethical standards can contribute to the further development of legal norms and practices aimed at preventing manipulation of judicial processes.

Keywords: Roman law, ethical norms, legal ethics, professional responsibility, legal practice ethics.

* ines.matic@pravri.uniri.hr

[†] luka.nalis@pravri.uniri.hr

Daniil Tuzov, PhD*

professore ordinario nell'Università statale di San Pietroburgo "Higher School of Economics", Facoltà di Giurisprudenza, Dipartimento di Diritto civile
(Federazione Russa)

BIS DE EADEM RE NE SIT ACTIO. IL CONCETTO ROMANO DI EADEM RES NELL'ATTUALE GIURISPRUDENZA RUSSA

Il problema dell'*eadem res* è ben noto alla giurisprudenza romana, a cui si deve in proposito la formulazione del famoso principio *bis de eadem re ne sit actio*. L'*eadem res* si riscontrava quando un'azione posteriore si fondava sugli stessi presupposti, di diritto o di fatto, di un'azione precedente, e le due azioni miravano allo stesso risultato pratico, vale a dire quando l'azione posteriore tendeva allo stesso risultato pratico dell'azione precedente in quanto i rapporti giuridici dedotti in giudizio nelle due azioni – apparentemente diversi nei loro presupposti, nell'oggetto o nelle persone – erano sostanzialmente identificabili. Per i giuristi romani l'azione posteriore era inammissibile e doveva essere respinta, a seconda dei casi *ipso iure* o *ope exceptionis*.

Negli ultimi decenni in Russia, la completa mancanza (così come pure nel diritto romano positivo) di qualsiasi presupposto normativo al riguardo, ha condotto la giurisprudenza della Corte Suprema ad elaborare un principio pressoché equivalente a quello romano, ivi compreso il concetto fondamentale di *eadem res*, su cui il principio medesimo si è sempre basato.

Tale percorso della giurisprudenza russa è esaminato, in questo intervento, in ordine ai due tipi di concorrenza fra azioni giudiziarie sui quali si sono già consolidate le decisioni della Corte Suprema russa, ossia la concorrenza tra l'*azione di restituzione* a seguito dell'invalidità del negozio giuridico, esercitata contro l'altra parte del negozio medesimo, da un lato, e, dall'altro lato, l'*azione di rivendicazione* della cosa, oggetto dello stesso negozio, proposta contro un terzo, nel cui possesso la cosa si trova, oppure l'*azione di risarcimento* dei danni cagionati a una delle parti dal negozio stesso, proposta contro il rappresentante (solitamente l'organo di una società) che ha stipulato tale negozio a pregiudizio del *dominus negotii*. Sarà mostrato come il criterio di identificazione tra le due azioni concorrenti e l'obiettivo di rendere una di esse consumata, adottati dalla Corte Suprema russa nell'elaborare il concetto e il principio in questione, siano sostanzialmente eguali a quelli romani.

Parole chiave: *eadem res*; diritto romano; diritto russo; diritto civile; procedura civile; invalidità del negozio giuridico; restituzione; rivendicazione; responsabilità civile; arricchimento ingiustificato.

* tuzovd@yahoo.it

Dr. sc. Jelena Zovko*

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

POVLASTICA SVEĆENSTVA KAO SREDSTVO UBLAŽAVANJA KAZNE U ANGLOAMERIČKOM PRAVU

Povlastica svećenstva u Engleskoj je po svom utemeljenju u 12. stoljeću predstavljala privilegiju pripadnika svećeničkog staleža da im za neka kaznena djela za koja je predviđena smrtna kazna sude crkveni, a ne svjetovni sudovi. Od 1350. do 1490. povlastica svećenstva je kroz praksu *common law* sudova doživjela metamorfozu izvorne pravne prirode i sve je više postajala pravna fikcija pomoću koje su i svećenici i laici mogli izbjeći smrtnu kaznu. Paralelno s izmjenama pravne prirode povlastice svećenstva u Engleskoj rastao je i broj zakonom reguliranih kaznenih djela kažnjivih smrtnom kaznom. Od 1688., kada je smrtna kazna bila predviđena za svega pedesetak kaznenih djela, do 1776. taj broj narastao je skoro na 200. Englesko kazneno pravosuđe kao korektiv strogih zakonskih odredaba primjenjivao je niz procesnih instituta za ublažavanje kazne uključujući povlasticu svećenstva, no istovremeno je putem zakona sve više ograničavao mogućnost njene primjene, povećavajući broj kaznenih djela za koje se nije moglo pozvati na ovu olakšicu. U Engleskoj je konačno ukinuta 1827. godine. Na području engleskih kolonija u Sjevernoj Americi primjena povlastice svećenstva prvotno je bila prisutnija u južnim kolonijama, gdje je i ranije i cjelovitije primjenjivano englesko *common law* pravo, dok su puritanske kolonije na sjeveru ovaj institut primjenjivale ograničeno i u nešto drugačijoj formi. U kolonijama je, a kasnije i u Sjedinjenim Američkim Državama, kao i u Engleskoj, prisutna tendencija ograničavanja kaznenih djela za koja se moglo pozvati na povlasticu svećenstva. Autorica u ovom članku analizira porijeklo, značajke i izmjenu pravne prirode ovog engleskog srednjovjekovnog instituta u pravnu fikciju čija je svrha ublažavanje kazne.

Ključne riječi: Povlastica svećenstva; Ublažavanje kazne; Smrtna kazna; Angloameričko pravo.

BENEFIT OF CLERGY AS A MEANS OF MITIGATING SENTENCE IN ANGLO-AMERICAN LAW

Founded in the 12th century in England, the benefit of the clergy represented the privilege for members of the priestly class to face trials by ecclesiastical, not secular, courts for certain criminal offenses that carried the death penalty. From 1350 to 1490, through the practice of the common law courts, the benefit of the clergy underwent a metamorphosis of its original legal nature and increasingly became a legal fiction by which both priests and laymen

* jelena.zovko@pf.sum.ba

could escape the death penalty. Parallel to the changes in the legal nature of the clergy's benefits in England, the number of statutory criminal offenses punishable by the death penalty also increased. From 1688, when the death penalty was provided for only about fifty crimes, by 1776 that number had grown to almost 200. In response to strict legal provisions, English criminal justice implemented various procedural measures to lessen punishment, such as the clergy's assistance. However, the legislation also restricted its application, leading to a rise in the number of criminal offenses that were not eligible for this relief. It was finally abolished in England in 1827. In the territory of the English colonies in North America, the benefit of the clergy was initially more prevalent in the southern colonies, where the English common law was applied earlier and more comprehensively, while the Puritan colonies in the north applied this institution in a limited and slightly different form. In the colonies, and later in the United States of America, as well as in England, there was a tendency to limit the criminal offenses for which the benefit of the clergy could be invoked. In this article, the author analyzes the origin, features, and transformation of the legal nature of this English medieval institute into a legal fiction whose purpose was to mitigate punishment.

Keywords: Benefit of clergy; Mitigation of sentence; Death penalty; Anglo-American law.

*Др Милош Станковић, ванредни професор**
Правни факултет Универзитета у Београду

О САНКЦИОНИСАЊУ И ПРАВНИМ ПОСЛЕДИЦАМА ПРЕЉУБЕ У ЛАТИНСКОМ ЈЕРУСАЛИМСКОМ КРАЉЕВСТВУ

Прељуба је морални и законски преступ који представља значајно питање духовног и световног права у свим цивилизацијама. Предмет истраживања у овом раду је анализа (д)еволуције нормативног санкционисања прељубе у Латинском Јерусалимском краљевству и следствени однос ове крсташке државе према полним слободама које је остављала на располагање Франкима.

Када је папа Урбан II на црквеном сабору у Клермону 1095. године позвао римокатолике на полазак у крсташки рат, он није очекивао ни прижељкивао учешће жена у овом походу у значајној мери, али им то није ни забранио, те су и оне кренуле пут Свете земље. С тим у вези, у уводном делу рада се указује на прве, некодификоване санкције за преступе из домена сексуалног морала, ослоњене на схватања ондашњих канониста, које су крсташки примењивали већ током трајања Првог крсташког рата, а нарочито приликом опсаде и освајања Антиохије (1097-1098. године).

Други део рада посвећен је анализи првих познатих норми којима је у Латинском Јерусалимском краљевству санкционисана прељуба, а које су донете 1120. године на Концилу у Наблусу. Прељуба је регулисана канонима 4-7 Концила у Наблусу и за њу су прописане строге санкције, тј. сакаћење и прогонство. У науци се искристалисало гледиште да су ове одредбе донете под утицајем византијског права, али не постоји сагласност о начину на који је дошло до ових правних транспланата.

У трећем делу рада расправља се о каснијим историјскоправним изворима из Латинског Јерусалимског краљевства у којима су нормиране правне последице прељубе. То су једна повеља великог мајстора Реда Хоспиталаца издата 1168. године и асиза краља Аморија I, донета око 1170. године, којом је превареном мужу било допуштено да некажњено лиши живота своју супругу и њеног љубавника ако би их затекао у прељуби, а за коју постоје индиције да је донета под утицајем кодификација из Западне Европе. Најзад, анализира се и писмо које је 22. марта 1245. године папа Иноћентије IV упутио братству Францисканаца, а у коме се посредно помиње и питање прељубе.

Аутор закључује да су Франки током целог трајања Латинског Јерусалимског краљевства, укључујући и раздобље које је претходило његовом настанку, а које се везује за Први крсташки рат, веома

* milos.stankovic@ius.bg.ac.rs

негативно гледали на прељубу. Исто тако, закључује се да су Франки инспирацију за норме којима су санкционисали прељубу најпре налазили у византијским, а потом у западно-европским изворима ослоњеним на римско право, али да је лајтмотив за санкционисање прељубе увек доминантно наложен у римском праву и схватањима канониста, за шта се нуде одговарајућа објашњења.

Кључне речи: прељуба; Латинско Јерусалимско краљевство; византијско право; римско право; канонско право; германско право; *Lo Codi*.

ON SANCTIONS AND LEGAL CONSEQUENCES OF ADULTERY IN THE LATIN KINGDOM OF JERUSALEM

Adultery is a moral and legal offense, making it a significant issue of canon and secular law in all civilizations. The subject of research in this paper is the analysis of the (d)evolution of the legal sanctioning of adultery in the Latin Kingdom of Jerusalem and the consequent attitude of this crusader state towards the sexual freedoms it left at the disposal of the Franks.

When Pope Urban II at the Council in Clermont in 1095 invited the Roman Catholics to start the crusade, he did not expect or wish for the participation of women in this campaign to a significant extent, but he did not forbid it for them either, so they set out for the Holy Land as well. In the paper's introduction, the author discusses the first non-codified sanctions for sexual morality offenses, which were based on the understandings of the canonists at the time. Crusaders were already applying them during the First Crusade, especially during the siege and conquest of Antioch (1097-1098).

The second part of the paper is devoted to the analysis of the first known norms that sanctioned adultery in the Latin Kingdom of Jerusalem, which were adopted in 1120 at the Council in Nablus. Adultery is regulated by Canons 4-7 of the Council in Nablus, and strict sanctions are prescribed for it, i.e., mutilation and exile. Scholars have concluded that Byzantine law influenced the creation of these provisions, but they cannot agree on how these legal transplants occurred.

The third part of the paper discusses the later historical-legal sources from the Latin Kingdom of Jerusalem, which regulated the legal consequences of adultery, in particular a Charter of the Grand Master of the Hospitaller Order issued in 1168 and an assize of King Amalric I, passed around 1170. The assize allowed a husband to kill his wife and her lover at the same time if he found them in adultery. There are indications that it was enacted under the influence of law codes from Western Europe. Finally, we analyze the letter that Pope Innocent IV sent to the Franciscan brotherhood on March 22, 1245, which indirectly mentions the issue of adultery.

The author concludes that the Franks, during the Latin Kingdom of Jerusalem, including the period preceding its creation (especially the First Crusade), considered adultery very negatively. Similarly, the author concludes that the

Franks first drew inspiration for the norms sanctioning adultery from Byzantine and then Western European sources based on Roman law. However, they consistently found the leitmotif for sanctioning adultery in Roman law and Canonist understandings, providing appropriate explanations.

Keywords: adultery; Latin Kingdom of Jerusalem; Byzantine law; Roman law; Canon law; Germanic law; Lo Codi.

*Professore associato Stefano Porcelli**

Università degli Studi di Brescia, Italia

Professore esterno China University of Political Science and Law, China

**PRINCIPIO VERDE E IUS ABUTENDI SULLE RES.
RIFLESSIONI STORICO COMPARATISTICHE
TRA DIRITTO CINESE E DIRITTO ROMANO**

Nel Codice civile cinese all'articolo 9 viene enunciato quello definito come 绿色原则, principio verde, ossia il principio per cui, nello svolgere attività rilevanti per il diritto privato, si deve far sì da apportare beneficio alla conservazione delle risorse e alla protezione dell'ambiente. Tale principio, che viene tra l'altro declinato in norme di dettaglio all'interno dello stesso Codice mostra come si stia registrando un mutamento rispetto alla mentalità che erano alla base di costruzioni come quelle dell'art. 544 del *Code Napoléon* o del § 903 del *Bürgerliches Gesetzbuch*, mentalità che inquadravano il rapporto tra persone e cose con queste ultime che erano considerate come completamente in balia della volontà delle prime tanto da riconoscergli addirittura uno *ius abutendi*. Ebbene, questo *ius abutendi* come corollario del diritto di proprietà la cui autorevolezza è stata solitamente ricondotta al diritto romano, pare proprio che lì non fosse stato contemplato. La mentalità romana era diversa da quella che si è delineata con l'illuminismo, il giusnaturalismo etc. e che era alla base di tali impostazioni ma che appunto il principio verde cinese che ora mostra si stia superando. A Roma, come riscontri da diverse prospettive mostrano, la mentalità era piuttosto quella fotografata in una regola dettata, per esigenze 'contingenti' in materia di usufrutto, ma che, come le stesse norme romane in materia dimostrano, rappresentava un'enucleazione di un principio che orientava anche il comportamento del proprietario, ossia il principio per cui le cose venivano utilizzate, se ne potevano trarre frutti, ma facendone *salva la substantia*.

Keywords: Codice civile cinese; Principio verde; Diritto di proprietà; *Ius abutendi*; Usufrutto; *Salva rerum substantia*

* stefano.porcelli@unibs.it

*Ricercatore Universitario Cristiana Maria Anastasia Rinolfi, PhD**
Università di Sassari, Dipartimento di Giurisprudenza, Sassari, Italia

VOLONES: TRA NECESSITAS E RUBOR

Nel 216 a.C., dopo la rovinosa battaglia di Canne che provocò ingenti perdite in termini di uomini tra le fila delle legioni, Roma ricorse a provvedimenti straordinari al fine di salvare la Repubblica. La ricerca si concentrerà nello specifico su una di queste misure irrituali, che sollevò un certo imbarazzo tra le fonti antiche, ovvero l'arruolamento militare di servi, acquistati all'uopo con l'accordo di pagarne il prezzo a conflitto terminato. Prima di armarli, a questi schiavi fu chiesto se volessero servire nella milizia e fu imposto loro il giuramento di militare con coraggio fin tanto che la minaccia cartaginese stazionasse in Italia. Queste circostanze confermano da una parte la pragmaticità del sistema costituzionale romano, capace di superare i momenti di crisi, dall'altra che i servi, erano considerati al contempo *res* e *personae*.

Parole chiave: Volones; Ius publicum; Necessitas.

* rinolfi@uniss.it

*Professor Giovanni Brandi Cordasco Salmena, PhD **

Professor in charge of Roman Christian Law (Theological License) at the Theological Faculty of the Free University of Pistoia "San Gregorio Magno" [as well as of Canon Law and History of the Ancient Church (Baccalaureate)] - formerly entrusted Lecturer of Hellenistic Roman Law, supplementary to the official course of Roman Law Institutions at the Free University of Urbino "Carlo Bo" - Department of Law "Collegio dei Dottori 1506" - entrusted Lecturer of Roman Foundations of European Law and the Laboratory of Roman Law and the Ancient Mediterranean, as well as International Diplomatic Organizations and Human Rights at the SSML of Cuneo "Adriano Macagno" (Mediterranean University Consortium) also as the contact person for Erasmus and Turandot projects – Foster Professor of Ancient History at UNIBAS - Visiting Professor at the Faculty of Law of the University of Sarajevo East and previously at the Faculty of Political and Legal Sciences of the University of Durrës and the Central Christian University of Malawi. He is invited to give lecture series, including doctoral ones, by the University of Rome "La Sapienza"; UNIBAS; the International University of Novi Pazar; the Faculty of Law of the Kharkiv National University "V.N. Karazin"; the Civil Law, Ecclesiastical Law of the State and Roman Law Department of the University of Malaga; the Peruvian Universities "San Marcos" (National Major Dean of America); "Federico Villarreal"; "Antonio Ruiz de Montoya"; "Huánuco"

SI QUADRUPES PAUPERIEM FECISSE: NATURALNESS AND UN-NATURALNESS OF ANIMAL BEHAVIOR FOR THE PURPOSE OF THE USEFUL EXPERIMENT OF THE ACTIO DE PAUPERIE

In the comprehensive discussion addressed in D. 9.1.1., Ulpian specifies that in order for the damage caused by the animal to be compensable, it must refer to an external stimulus that drives it to an unpredictable behavior: the pauperies must be «*contra naturam data*». This annotation holds significant importance, prompting the jurist in D. 9.1.1.4 to invoke authoritative support: «*ut Servius scribit, tunc haec actio locum habet, cum commota feritate nocuit quadrupes*». In the same perspective, the initial glimpse of D. 9.1.1.7 is «*et generaliter haec actio locum habet, quotiens contra naturam fera mota pauperiem dedit*». The expression «*contra naturam*» continues to be the crux desperationis for the interpreter, as it is a discriminating factor to evaluate the applicability of the actio de pauperie and the assessment of animal behavior in terms of a comparison standard formulated, unfortunately, in an elliptical manner: the jurist speaks of abnormal (or unnatural) behavior without specifying whether the reference point should be the typical behavior of the animal or whether the usual behavior of specimens of the same species should be taken

* g.brandicordasco@libero.it

as the reference. Adhering to one interpretation rather than another implies significant repercussions since, by adopting the first criterion, it would be easy for the dominus to free himself from the duty of compensation by asserting that his animal is accustomed to attacking anyone who approaches it, and on the other hand, it would imply an impossible burden of proof for the injured party. Therefore, the perplexities must be resolved in favor of the interpretation that the behavior useful for evaluating the aggressiveness of the offending animal is that typical of specimens of its own species. The doctrinal debate remains very heated. While some attribute the phrase *contra naturam* to the compilers, excluding it whenever it appears, directly or through synonyms (D. 9.1.1.3. *sine iniuria*) in the Ulpian text, most scholars believe in its authenticity, albeit placing it, as it seems correct, within a specific chronological range, coinciding with the age of the Severans. This is supported by the comparison of the passage with Inst. 4.9.pr., where Ulpian's thought is reported succinctly but almost entirely. Also pointing in this direction are more general reflections, focused on the abundance of elements that lead to the belief that the Justinian institutions were composed not through the direct use of the *Digesta*, although in the same manner, that is, through the juxtaposition of passages taken from previous works, but rather predominantly by using Gaius and the jurists immediately following him. Furthermore, the authenticity of *contra naturam* is compatible with the cultural and literary environment in which Ulpian's thought was formed: its origin lies in the opposition already present in the sophistic doctrine of the 5th century BC and/or, according to others, in the Aristotelian tradition with particular regard to the Eudemian Ethics. There is ample evidence of its penetration into Rome following the conquests of the eastern provinces and the growing influence of Greek philosophical thought in literary sources. A comparison with Philostratus' thought is enough to observe an absolute content conformity regarding the formalization of similar bioethical principles as rules of life for every living being: even if it is not possible to assert that Ulpian derived his reflections from them, it is still permissible to believe that they «lived in the same philosophical-existential climate during the same period».

Keywords: Damage; Animal; Noxa; Pauperies; Actio; *Contra naturam*.

Doc. dr. sc. Ervina Ibrahimović*
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

ŽENA I NASLJEDSTVO U RIMSKOM PRAVU: HISTORIJSKI ASPEKTI I PRAVNI OKVIR

Autorica u radu analizira nasljedno pravni položaj ženskih nasljednika tokom historijskog razvoja rimskog prava. Kada je u pitanju njihov nasljedno pravni položaj rimsko pravo, od najstarijih izvora do Justinijanove kodifikacije, nije pravilo razliku između muških i ženskih nasljednika, posebno onih u prvom nasljednom redu, dakle djecom ostavitelja. Prema zakonskom nasljednom redu djeca ostavitelja imala su jednako pravo na nasljedni dio iza ostavioca. Nepovoljniji je bio položaj daljih srodnika ostavitelja, jer je na primjer od agnatskih srodnika, najbliži ženski agnat koji je mogao naslijediti ostavitelja bila njegova sestra. Žena umrlog ostavitelja nije imala jednak položaj sa ostalim nasljednicima. U suštini pravila se razlikovala s obzirom na vrstu braka koju je žena zaključila. U manus braku (*matrimonium cum manu*) žena je u nasljednom pravu dobijala položaj kćerke nasljednice u muževoj porodici (*filiae loco*). U braku bez manusa (*matrimonium sine manu*) zadržavala je nasljedno pravni položaj u svojoj porodici, s kojom nije prekidala agnatske veze. Preživjeli bračni drug dobijao je po pretorskom pravu pravo nasljedstva tek ako ostavitelj nije imao srodnika u prvoj liniji, te srodnika do šestog stepena krvnog srodstva pobočne linije. Izmjenama u nasljednom pravu Justinijan nije preživjelog bračnog druga uvrstio u nasljedne redove.

Rad će analizirati različite pravne propise, uključujući zakone, običaje i pravne slučajeve, koji su regulirali pitanje nasljeđivanja ženskih nasljednika, ali i društvene i kulturne aspekte koji su utjecali na njihov status. Osim toga, autorica će analizirati različite promjene u nasljednom pravu tokom razvoja rimske pravne historije, kao i njihov utjecaj na nasljedno pravni položaj ženskih nasljednika i pokušati dati odgovor na pitanje na koji način su izmjene na području nasljednog prava utjecale na nasljedno pravni položaj žena te koje su posljedice tih promjena na njihov društveni status. Kroz istraživanje navedene teme prikazati će se složenost nasljednog pravnog položaja ženskih nasljednika, bolje razumijevanje nasljednog prava kroz historiju i njegov utjecaj sa savremene pravne sisteme.

Ključne riječi: nasljedni dio, nasljedno pravni položaj, brak, srodstvo, društvene promjene.

WOMEN AND INHERITANCE IN ROMAN LAW: HISTORICAL ASPECTS AND LEGAL FRAMEWORK

The author of the paper analyzes the inheritance legal status of female heirs throughout the historical development of Roman law. Regarding the inheritance legal status of female heirs, Roman law, from its earliest sources to Justinian's

* ervina.ibrahimovic@untz.ba

codification, did not distinguish between male and female heirs, particularly those in the first degree of inheritance, namely the children of the deceased. According to the legal order of inheritance, the children of the deceased had equal rights to the inheritance portion. The position of more distant relatives of the deceased was less favorable; for instance, among agnate relatives, the closest female agnate who could inherit from the deceased was his sister. The wife of the deceased did not have the same status as other heirs. Essentially, a distinction was made based on the type of marriage the woman had entered into. In a manus marriage (*matrimonium cum manu*), the woman gained the status of a daughter in her husband's family (*filiae loco*) regarding inheritance rights. In a marriage without manus (*matrimonium sine manu*), she retained her inheritance rights within her own family, maintaining her agnatic ties. The surviving spouse could only inherit under Praetorian law if the deceased had no relatives in the direct line and none up to the sixth degree of collateral kinship. Reforms in inheritance law under Justinian did not include the surviving spouse in the order of inheritance.

The paper will analyze various legal provisions, including laws, customs, and legal cases, that regulated the inheritance rights of female heirs, as well as the social and cultural aspects that influenced their status. Additionally, the author will examine the changes in inheritance law throughout the development of Roman legal history and their impact on the inheritance legal status of female heirs, seeking to answer how modifications in inheritance law affected women's inheritance rights and the consequences of these changes on their social status. This exploration will present the complexity of the inheritance legal status of female heirs, enhancing our understanding of inheritance law throughout history and its impact on contemporary legal systems.

Keywords: inheritance portion, inheritance legal status, marriage, kinship, social changes.

*Dottore di ricerca Vanni Piras, PhD**

Dipartimento di Giurisprudenza della Università di Sassari, Italia

IL COMMON LAW E IL PROBLEMA DELLE SUE ORIGINI GERMANICHE

In seno alla tradizione giuridica occidentale è notoria la distinzione tra il diritto romano e il diritto anglosassone. In dottrina secondo la classificazione tradizionale i “sistemi giuridici occidentali” si distinguono in due grandi famiglie: di Civil Law e di Common Law. La distinzione scaturisce dalle differenti origini storiche e dalle relative fonti di produzione ed in concreto si traduce in una netta differenziazione e profonda contrapposizione. Il Civil Law nasce e cresce dalla tradizione giuridica romana e la sua fonte di produzione è la legislazione. Il Common Law nasce e cresce dalla attività giudiziaria dei tribunali inglesi a partire dai Re normanni. Si tratta della manifestazione del diritto in seno a due specifiche forme di governo che in seguito la dottrina settecentesca andrà a collocare nella contrapposizione dialettica tra modelli costituzionali alternativi: germanico/inglese (aristocratico) e romano (democratico). L'ipotesi di lavoro è quella di ricostruire la formazione storica del Common Law dall'origine ‘germanica’ allo sviluppo anglosassone fissando le tappe che hanno portato alla sua definitiva maturazione. Per approfondire e verificare tale ipotesi, si è scelto di procedere attraverso un percorso che si articola in due linee di ricerca distinte e parallele: la prima, che definiamo ‘imperiale continentale’, relativa alla disciplina della attività giudiziaria; la seconda, che definiamo ‘regia-insulare (anglosassone)’, relativa alla dottrina del giudice-legislatore nel Common Law.

Parole chiave: RE – TRIBUNALE – GIUDICE – GERMANICO – ROMANO.

The Common Law and the problem of its Germanic origins

Within the Western legal tradition, the distinction between Roman law and Anglo-Saxon law is well known. In doctrine, according to the traditional classification, “Western legal systems” are divided into two large families: Civil Law and Common Law. The distinction arises from the different historical origins and related sources of production and, in concrete terms, translates into a clear differentiation and profound contrast. Civil Law was born and grew from the Roman legal tradition, and its source of production is legislation. Common Law was born and grew from the judicial activity of the English courts, starting from the Norman kings. This is the manifestation of law within two specific forms of government that eighteenth-century doctrine would later place in the dialectical contrast between alternative constitutional models: Germanic/English (aristocratic) and Roman (democratic). The working hypothesis is to reconstruct the historical formation of common law from its Germanic origin to its Anglo-Saxon development, identifying the stages that led to its definitive maturation. We chose to investigate and verify this hypothesis by dividing our path into two distinct and parallel lines of research: the first, referred to as 'continental imperial' and related to the discipline of judicial activity, and the second, referred to as 'regia-insular (Anglo-Saxon)' and related to the doctrine of the judge-legislator in the Common Law.

Keywords: king, court, judge, Germanic, Roman

* vanneddu1977@yahoo.it

Dottore di ricerca Giovanni Carlo Seazzu, PhD*

Dipartimento di Giurisprudenza della Università di Sassari, Italia

ABUSI DEL DIRITTO E PROTEZIONE DELL'AMBIENTE

Il deterioramento in essere dei beni ambientali richiede la ricerca della migliore gestione giuridica. Tale ricerca, dopo un primo negativo esperimento condotto dalla dottrina su un piano privatistico, si è orientata alla loro gestione giuridica caratterizzata dalla “partecipazione”, ossia agli istituti di diritto sostanziale, della loro appartenenza “comune”, e processuale, della titolarità “popolare” delle azioni a loro tutela. In definitiva, la migliore gestione giuridica delle risorse ambientali è stata individuata negli istituti romanistici delle *res communes omnium* e delle *actiones populares*.

Parole chiave: Abuso; Protezione; Ambiente; Diritto; Romano.

ABUSES OF LAW AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

The ongoing deterioration of environmental assets requires the search for the best legal management. Following an initial negative experiment conducted by the doctrine on a private level, this search has shifted its focus towards the legal management of environmental assets, which is characterized by 'participation'. This refers to the institutions of substantive law, which represent their 'common' belonging, and procedural law, which represents the 'popular' ownership of actions to protect them. Ultimately, the best legal management of environmental resources has been identified in the Romanist institutions of *res communes omnium* and *actiones populares*.

Keywords: Abuse; Protection; Environment; Law, Roman.

* giancarlo.seazzu@tiscali.it

*Мр Александар М. Вујовић, професор**

Богословија Светог Петра Цетињског, Цетиње

Докторанд на Православном богословском факултету „Свети Василије
Острошки“, Фоча, Универзитета у Источном Сарајеву

ЗНАЧАЈ УЧИТЕЉСКОГ РАДА НИКОЛЕ МУСУЛИНА У СКАДРУ И ОКОЛИНИ

У раду смо се дотакли живота и учитељског службовања учитеља Николе Мусулина у Скадру (1853-1856). Српски богослов Никола Мусулин Гомирац, је био један од првих учитеља српских у новоформираним основним школама у древној српској престоници Скадру и Враки. Његов рад у Скадру је остао у лијепој успомени нашег тамошњег српског живља. Поред учитељске службе трудио и за цркву и за сваки напредак нашег српског народа. Један је од предлагача и оних који су молили Царску Русију за помоћ за српски народ у Скадру. Његовим залагањем и неуморним трудом Царска Русија је и отворила конзулат у Скадру. Његов лик и дјело остаће уписано златним словима у историји српског школства у Скадру. Настављајући његов свијетли примјер, многи учитељи после њега су васпитавали бројне генерације српске омладине у неколико српских школа, све до 1933/1934. године, и после обнављања 2008. године, од када се поново учи српски језик и православна вјеронаука, при српској цркви у Враки и Удружењу Морача-Розафа у Скадру и Православном друштву Свети Јован Владимир у Скадру.

Својим примјером и залагањем, овај племенити учитељ је многе васпитавајући и учећи, одбранио од римокатоличке пропаганде и настрада муслиманске традиције. Борећи се за српску ствар, храброг скадарског учитеља, Николу Мусулина, нису заобишле ни бројне животне тешкоће са којима се на најбољи начин борио, а све на корист свог српског народа и Српске цркве у Скадру, а које се у овом раду анализирају.

Кључне ријечи: Никола Мусулин; Српска школа; Српска црква; Скадар; Врака.

THE VALUE OF PEDAGOGICAL WORK OF NIKOLA MUSULIN IN SKADAR AND SURROUNDING AREA

In this paper, we have touched upon the life and pedagogical work of teacher Nikola Musulin in Skadar (from 1853 to 1856). Serbian theologian Nikola Musulin Gomirac was one of the first Serbian teachers in the newly formed

* aco_vujke@yahoo.com

schools of elementary education in the ancient Serbian capital of Skadar, as well as in Vrača. His work in Skadar is remembered fondly by our compatriots living there. Apart from his work as a teacher, he labored for the church and the progress of our people. He was among the pioneers who urged the Russian Empire to assist the Serbian people in Skadar. With his devotion and tireless efforts, the Russian Empire opened a consulate in Skadar. The history of Serbian schooling in Skadar will forever remember his works and life. Continuing his shining example, many teachers after him taught countless generations of Serbian youth in several Serbian schools, up until the years 1933/1934 and after the renewal in 2008, when Serbian language and Orthodox religious studies are again taught in the Serbian school in Vrača and the Association Morača-Rozafa in Skadar and the Orthodox society of Saint Jovan Vladimir in Skadar. With his example and commitment to educate many, he defended them from Catholic propaganda and the onslaught of Islamic tradition. The brave teacher of Skadar faced hardships while fighting for the Serbian cause, but he did so in the best way possible, all for the benefit of the Serbian people and the Serbian church in Skadar.

Keywords: Nikola Musulin; Serbian school; Serbian church; Skadar; Vrača.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

34(048.3)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Право између заштите и злоупотребе" (13 ; 2024 ; Пале)

Зборник сажетака "Право између заштите и злоупотребе"
= Collection of Abstracts "Law Between Protection and Abuse" /
XIII Научни скуп поводом Дана Правног факултета,
Међународни научни скуп одржан 26. октобра 2024. год. на
Палама ; [организатор] Универзитет у Источном Сарајеву,
Правни факултет и [суорганизатори] Европска организација за
јавно право, Међународни савез правника, Институт за
упоредно право, Српско удружење за кривичноправну теорију и
праксу, Институт за криминолошка и социолошка
истраживања ; [приредио Димитрије Ђеранић]. - Источно
Сарајево : Правни факултет, 2024 (Лакташи : Графомарк). - 316
стр. ; 24 cm

Текст на више језика. - Текст ћир. и лат. - Тираж 150.

ISBN 978-99938-57-88-4

COBISS.RS-ID 141577217